

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ

**ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΞΕΝΟΦΟΒΙΑ ΣΤΗΝ
ΕΛΛΑΔΑ ΣΗΜΕΡΑ**

**Στάσεις των Φορέων του Επίσημου Κοινωνικού Ελέγχου
[ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ –ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ]**

**ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟ ΚΡΙΣΗ ΑΠΟΚΤΗΣΗ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΟΥ
ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΣ [PhD]**

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΒΑΓΕΝΑ-ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ

ΑΘΗΝΑ, Μάιος 2005

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ:	Ι.ΦΑΡΣΕΔΑΚΗΣ
ΜΕΛΗ:	Α.ΜΑΓΓΑΝΑΣ
	Ε.ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
<u>ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ</u>	22
I. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ.....	23
A. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΞΕΝΟΥ ΣΤΟΥΣ ΚΛΑΣΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ	23
B. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΞΕΝΟΥ ΣΤΟΥΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ	27
II. ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ	32
III. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ.....	36
IV.ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.....	46
A. ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΣ-ΞΕΝΟΦΟΒΙΑ	46
B. ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ -ΧΘΕΣ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ.....	57
B1. ΘΕΩΡΙΕΣ ΡΑΤΣΙΣΜΟΥ	57
ΒΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ	57
ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΣ ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ	61
B2. ΜΟΡΦΕΣ ΡΑΤΣΙΣΜΟΥ	67
B3. ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΞΕΝΟΣ	74
Γ. ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ ΚΑΙ ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΕΙΣ	80
Δ. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ- ΦΟΡΕΙΣ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ	88
Δ1. ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ	92
Δ2. ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ	105
<u>ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ</u>	114
I. ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΑΥΤΗΣ	115
A. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ - ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ	120

B. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΔΙΚΑΣΤΩΝ	128
B1. ΓΕΝΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ	128
B2. ΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ	135
B3 ΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΩΝ	172
B4.ΣΤΑΣΕΙΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΩΝ	177
B5. ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ ΔΙΚΑΣΤΩΝ	181
α. ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ	181
β.ΚΑΤΑ ΒΑΘΜΙΔΑ.....	187
γ. ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ	193
Γ. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΩΝ	198
Γ1. ΓΕΝΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ	198
Γ2. ΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΩΝ	203
Γ3. ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΩΝ	232
α. ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ	232
β. ΚΑΤΑ ΒΑΘΜΙΔΑ.....	238
γ. ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ	248
II. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	255
1. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΣΤΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ	255
2. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΣΤΗΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ	263
3. ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΟΡΕΩΝ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ.....	271
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	286
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	293
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	310

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Όλες οι δυτικές κοινωνίες ανοικτές τα τελευταία χρόνια στα κύματα μεταναστών από διάφορες εθνοτικές ομάδες απέκτησαν ένα χαρακτήρα πολυπολιτισμικό. Η μαζική παρουσία μεταναστών την τελευταία δεκαετία και στην χώρα μας δημιούργησε τριγμούς στην ελληνική κοινωνία. Μια κοινωνία η οποία αιφνιδιάστηκε δικαιολογημένα, αφού σε σύντομο χρονικό διάστημα βλέπει την πληθυσμιακή της σύνθεση από έντονα ομοιογενή γλωσσικά, θρησκευτικά και εθνολογικά να μεταβάλλεται σε μια κοινωνία πολύ-γλωσσική, πολύ-εθνική και πολυπολιτισμική. Η νέα πραγματικότητα φαίνεται να κλονίζει ιδεολογικά στερεότυπα βαθιά ριζωμένα στη συλλογική συνείδηση. Ο φόβος όμως ότι ο αιώνας που θα ζήσουμε θα έχει «λιγότερο τοπικό χρώμα» δεν πρέπει να είναι καθοριστικός παράγοντας στις προσπάθειες κοινωνικής ενσωμάτωσης των μεταναστών και την αποτροπή διαχωριστικών γραμμών. Στη δύσκολη αυτή πορεία, από την ομοιογένεια στη διαφορετικότητα, ο ρατσισμός ως στάση και συμπεριφορά έχει πολλές φορές μέχρι σήμερα διαμορφωθεί, από τα μέσα ενημέρωσης αυθαίρετα. Έτσι δημιουργείται κοινωνική συνείδηση η οποία συνδέει το φόβο του εγκλήματος με το φόβο του ξένου και ταυτίζει στη συνέχεια τον ξένο με τον επικίνδυνο.

Πηχυαίοι τίτλοι σε εφημερίδες και περιοδικά ως και πρώτες ειδήσεις σε ραδιόφωνο και τηλεόραση με κεντρικό θέμα «ρατσισμός στη Δικαιοσύνη και την Αστυνομία» με ευαισθητοποίησαν και μου έδωσαν το έναυσμα να εστιάσω το γνωστικό αντικείμενο της εργασίας «ρατσισμός και ξενοφοβία στην Ελλάδα σήμερα» στις στάσεις των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος, δηλαδή στη Δικαιοσύνη και την Αστυνομία. Η επαγγελματική μου ενασχόλησή στη δικαιοσύνη θεωρήθηκε θετικός παράγοντας

στο «δύσβατο χώρο» των δύο φορέων, οι οποίοι πρέπει να επισημανθεί, εμφανίζουν «καχυποψία» να συνεργαστούν για θέματα που θίγουν «ταμπού».

Η μαζική παρουσία ξένων-μεταναστών τα τελευταία χρόνια και στη χώρα μας προκαλεί συζητήσεις και δημιουργεί «στάσεις». Οι στάσεις των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου ως «Σημαντικών Άλλων» [όρος δανεισμένος από την θεωρία της Συμβολικής Αλληλεπίδρασης] για το κοινωνικό σύνολο, φαίνεται να ενδιαφέρουν ιδιαίτερα. Η Δικαιοσύνη εξάλλου στη σημερινή εποχή έχει αυξημένο ρόλο, δεδομένου ότι εκτός από τη διατήρηση της δικαιοσύνης με την επίλυση των συγκρούσεων, πρέπει να συμβάλει ουσιαστικά στην προστασία της ανθρώπινης ελευθερίας και ειδικότερα στην προστασία των μειονοτήτων και των αδυνάτων. Οι δικαστές, όπως υποστηρίζεται και από πολλούς κοινωνιολόγους, πρέπει να αποδεσμευτούν από τον ουδέτερο ρόλο τους και να αναλάβουν ένα πιο ενεργητικό και «φιλελεύθερο» ρόλο μέσα στη κοινωνία, βοηθώντας στη μείωση των εμποδίων επικοινωνίας και προσφυγής στη δικαιοσύνη και φροντίζοντας για την ουσιαστική απονομή της δικαιοσύνης¹.

Οι «στάσεις» όπως εμφανίστηκαν στην κοινωνική ψυχολογία από τον J.Stoetzel το 1963, είναι ο τρόπος με τον οποίο ένα άτομο τοποθετείται σε σχέση με «κοινωνικά αντικείμενα αξίας». Ο όρος κατά τον αγγλικό *attitude* προέρχεται από το λατινικό ρήμα *aptus* και χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά το 1860 από τον ψυχολόγο H.Spencer². Η ύπαρξη διαφόρων ορισμών και όχι ενός κοινά αποδεκτού για την έννοια των «στάσεων», που ο καθένας δίνει έμφαση σε κάποιο συγκεκριμένο στοιχείο τους,

¹ Λαμπροπούλου, 1999, σ.129

αντανakλά τις απόψεις που υπάρχουν για τις στάσεις. Στο **Handbook of Social Psychology** περιλαμβάνονται αρκετοί ορισμοί για τις στάσεις. Έτσι, σύμφωνα με τον **G.Allport** [1935] η στάση είναι «μια ψυχονοητική και νευρική κατάσταση ετοιμότητας οργανωμένη μέσα από την εμπειρία που προσδιορίζει και κατευθύνει τις απαντήσεις του ατόμου προς όλα τα αντικείμενα και τις καταστάσεις με τις οποίες συνδέεται». Κατά τον **D.Cambell** [1971] «η κοινωνική στάση ενός ατόμου είναι ένα σταθερό σύνδρομο ομοιομόρφων αντιδράσεων απέναντι σε σειρά κοινωνικών θεμάτων». Θεωρεί δε ως χαρακτηριστικά τους ότι είναι αναφορικές [αναφέρονται σε κάτι], ομαδικές και παρουσιάζουν διάρκεια³. Κατά τον **R.L.Young** [1985] «οι στάσεις εκφράζουν αξιολογικές κρίσεις». Κατά τον **T.Newcomb** «οι στάσεις είναι οι γενικοί και έμμονοι προσανατολισμοί του ατόμου έναντι του περιβάλλοντός του». Σύμφωνα με τους **R.E.Petty & J.T.Cacioppo** [1981] ο όρος «στάση» αναφέρεται σε ένα γενικό και διαρκές θετικό ή αρνητικό συναίσθημα για κάποιο πρόσωπο, αντικείμενο ή θέμα». Πιο πρόσφατα οι **A.R.Pratkanis** και **A.G.Greenwald** [1989] όρισαν τη στάση ως «την αξιολόγηση που κάνει ένα άτομο για ένα αντικείμενο της σκέψης» θεωρώντας τις στάσεις ως αναπαραστάσεις στη μνήμη⁴.

Οι «στάσεις» οι οποίες από τη δεκαετία του '20, παραμένουν από τις πιο χαρακτηριστικές και κυρίαρχες έννοιες στην αμερικανική ψυχοκοινωνιολογική έρευνα, περιλαμβάνουν ένα ευρύτερο σύνολο συναισθημάτων, αντιλήψεων, συμπεριφορών. Έτσι, οι στάσεις έχουν μάλλον ένα ρόλο επεξηγηματικό παρά περιγραφικό. Η στάση θεωρείται ως κάποια εσωτερική συναισθηματική τάση η οποία μπορεί να ερμηνεύσει τις πράξεις ενός

² Ναυρίδης, 1994, σ.137

³ Σταματιάδης, 1960, σ.75

⁴ Νασιάκος κά, 1999, σ.40

ατόμου. Οι στάσεις αποτελούνται από τη γνωστική συνιστώσα, την ενσυνείδητη υποστήριξη πεποίθησης ή γνώμης, την συναισθηματική διάθεση, την αξιολογική θετική ή αρνητική και τη βουλητική διάθεση για πράξη⁵. Η στάση επομένως συνίσταται σε μια αποκρυσταλλωμένη θέση ενός ατομικού ή συλλογικού υποκειμένου ως προς ένα αντικείμενο [πρόσωπο, ομάδα, κατάσταση, αξία] και εκφράζεται λιγότερο ή περισσότερο ανοικτά, με διάφορα συμπτώματα ή δείκτες [λόγια, τόνος, κινήσεις, πράξεις, επιλογές-ή την απουσία τους]. Ασκεί επομένως μια λειτουργία η οποία είναι συγχρόνως γνωστική, συναισθηματική και ρυθμιστική των συμπεριφορών που υποβάσται⁶. Ειδικότερα ο D.Katz [1960] περιέγραψε τέσσερις λειτουργικούς ρόλους των στάσεων. Τις στάσεις ως «μηχανισμούς άμυνας του Εγώ» οι οποίες βοηθούν το άτομο να χειριστεί τις εσωτερικές συγκρούσεις με μετάθεση ή προβολή των αρνητικών συναισθημάτων σε άλλα πρόσωπα ή ομάδες. Τις στάσεις ως «εκφράσεις των αξιών του ατόμου» οι οποίες βοηθούν το άτομο να εκφράσει τις θεμελιώδεις αξίες του και να εδραιώσει την αυτοαντίληψή του. Τις στάσεις με «ωφελιμιστικό» λειτουργικό ρόλο οι οποίες βοηθούν το άτομο να επιτύχει κάποιον επιθυμητό στόχο ή να αποφύγει κάποιο ανεπιθύμητο αποτέλεσμα. Τις στάσεις με «γνωστικό» ρόλο οι οποίες λειτουργούν ως απλουστευμένα και πρακτικά εγχειρίδια για την κατανόηση ενός πολύπλοκου κόσμου και υπαγορεύουν την κατάλληλη συμπεριφορά σε καινούργιες καταστάσεις.

Στην κοινωνική-ψυχολογική μεθοδολογική φιλολογία, οι στάσεις θεωρούνται τάσεις απόκρισης οι οποίες προκύπτουν από παρατηρούμενες συμπεριφορές. Κατά

⁵ Μιχαλοπούλου, 2002, σ.11

⁶ Maisonneuve, 2001, σ.196

συνέπεια, οι στάσεις μετρούνται με βάση τα συμπεράσματα που εξάγονται από τις αποκρίσεις του ατόμου σε κοινωνικές καταστάσεις ή ερεθίσματα. Με την έννοια αυτή, οι στάσεις δεν είναι μεταβλητές άμεσα παρατηρήσιμες, αλλά υποθετικές ή λανθάνουσες μεταβλητές, εφόσον δεν αναφέρονται σε κάποιες συγκεκριμένες ενέργειες αλλά προσδιορίζονται από τις αντιδράσεις σε δεδομένες κοινωνικές καταστάσεις. Τα έργα του Quetelet [1796-1874] αντιπροσωπεύουν τις πρώτες προσπάθειες να προσδιοριστούν ποσοτικά οι στάσεις. Μεσολάβησε όμως ένας αιώνας για να συνεχιστούν αυτές οι προσπάθειες με το γνωστό κείμενο του L.Thurstone [1928] «οι στάσεις είναι δυνατόν να μετρηθούν». Ο L.Thurstone θεμελιώνει τη μέτρηση των στάσεων, κάνοντας μια σημαντική διάκριση ανάμεσα στις έννοιες της γνώμης ή αντίληψης και της στάσης. Κατ' αυτόν, η μεν έννοια της στάσης υποδηλώνει το συνολικό άθροισμα των διαθέσεων και των συναισθημάτων, προκαταλήψεων ή επιρροών, προλήψεων, ιδεών, φόβων, απειλών και πεποιθήσεων ενός ατόμου για κάποιο συγκεκριμένο θέμα, η δε έννοια της γνώμης [ή αντίληψης] σημαίνει την προφορική έκφραση μιας στάσης. Κατά συνέπεια, η ερμηνεία που αποδίδεται σε μια εκφρασμένη γνώμη ή αντίληψη ενός ατόμου υποδεικνύει τη στάση του. Άρα μια γνώμη [αντίληψη] χρησιμοποιείται, για να συμβολίζει μια στάση⁷.

Η αξιολόγηση και η μέτρηση των στάσεων επιτυγχάνεται με τη μέθοδο των κλιμάκων. Όταν για κάποιο θέμα, που επιχειρεί να το αντιμετωπίσει μια εμπειρική κοινωνική έρευνα, το κυρίως ενδιαφέρον δεν έγκειται τόσο στην απarίθμηση των ερωτώμενων όσο στην προσπάθεια να συνδυαστούν οι απαντήσεις τις οποίες έδωσε κάθε

⁷ Μιχαλοπούλου, 2002, σελ.13, 14.

ερωτώμενος για το θέμα που ερευνάται, τότε χρησιμοποιώντας την κατάλληλη κλίμακα μέτρησης, μπορούμε να διαπιστώσουμε τη θέση μιας μεμονωμένης στάσης κατά μήκος της κλίμακας. Αυτή η διαδικασία η οποία συνιστά τη μέτρηση στάσεων, μπορεί να εκτείνεται από την ακραία συμπάθεια μέχρι την ακραία αντιπάθεια. Οι κλίμακες στάσεων δηλαδή είναι οι τεχνικές οι οποίες τοποθετούν τους ερωτώμενους σε μια συνεχή σειρά, συσχετίζοντας τους με κάποια συγκεκριμένη στάση. Βέβαια η έκφραση μιας μεμονωμένης πεποίθησης, δηλαδή η απάντηση σε μια μόνο ερώτηση, δεν επαρκεί για να προσδιοριστεί με ακρίβεια μια γενικότερη στάση. Η ευκολία με την οποία προκύπτουν μεγάλες μεταβολές σε ποσοστά απαντήσεων, αν αλλάξει ο τύπος της ερώτησης, οδήγησε τους ερευνητές να εγκαταλείψουν τις εκτιμήσεις με βάση τις μεμονωμένες ερωτήσεις και να προσφύγουν στις κλίμακες μέτρησης στάσεων. Μεταξύ των κλιμάκων, η κλίμακα του **Bogardus**, γνωστή και ως «κλίμακα κοινωνικής απόστασης»⁸ ασχολήθηκε με το θέμα των φυλετικών στερεότυπων. Η κλίμακα αυτή μετρά το βαθμό απόστασης την οποία το άτομο θέλει να διατηρεί στις σχέσεις του με άτομα άλλων εθνοτήτων.

Η στάση ενός ατόμου εκφράζεται μέσα από την καθημερινή του συμπεριφορά. Η συμπεριφορά των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου [δικαστών και αστυνομικών] ενδιαφέρει ιδιαίτερα, εφόσον αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την ισότιμη διαχείριση του δικαίου.

Ο «ξένος» ο οποίος μετακινείται με την ελπίδα να γλυτώσει από την έλλειψη αποθεμάτων της γης ή ελκυσόμενος από νέες ευκαιρίες, αποτελεί πολυσυζητημένο θέμα, για κάθε κοινωνία, σε κάθε εποχή. Με στόχο επομένως τις στάσεις των φορέων του επίσημου κοινωνικού

⁸ Ναυρίδης, 1994, σ.141

ελέγχου απέναντι στο φαινόμενο του ρατσισμού και της ξеноφοβίας στην Ελλάδα σήμερα, στο πρώτο μέρος της εργασίας επιχειρείται μια διαδρομή της έννοιας ξένος στους κλασικούς και Βυζαντινούς χρόνους.

Η αρχαιοελληνική προέλευση της λέξης ξένος με τη διττή σημασία του φιλοξενούντος και του φιλοξενουμένου, του αμφιτρύωνα και του προσκεκλημένου, μας παραπέμπει δικαιολογημένα σε μια ανασκόπηση της έννοιας στους κλασικούς χρόνους. Εξάλλου η κλασική αρχαία Ελλάδα και η Βυζαντινή Αυτοκρατορία ήταν τα δύο ιστορικά και πολιτισμικά σημεία-πρότυπα αναφοράς. Από τα πρότυπα αυτά εμπνεύστηκε η εθνική ιδεολογία και αντιλήθηκαν στοιχεία τα οποία συμβάλανε στην προσπάθεια συγκρότησης μιας ελληνικής πολιτισμικής ταυτότητας στη σύγχρονη εποχή, όταν μετά την οθωμανική κατοχή, ο ελληνισμός επιδίωξε να αυτοπροσδιοριστεί. Η παλαιά αντίληψη ότι ο αλλοδαπός δεν παύει να είναι εχθρός παρά μόνο αν θεωρηθεί φιλοξενούμενος [ξένος], άφησε πολλά ίχνη στην κλασική Ελλάδα. Οι αρχαίοι Έλληνες, οι οποίοι ήλθαν σε επαφή με ξένους λαούς πολύ πριν από τον πέμπτο αιώνα και συνέχισαν να εξερευνούν τον κόσμο πολλούς αιώνες μετά τον Αλέξανδρο, διάνυσαν μια ιστορική πορεία στην επικοινωνία τους με τους ξένους.

Σύμφωνα με το συγγραφέα του έργου «Περί αέρων, υδάτων, τόπων», που βρίσκεται στην Ιπποκρατική Συλλογή και το οποίο φαίνεται να χρονολογείται στο τέλος του 5^{ου} αιώνα, «φυσιολογικά το ανθρώπινο είδος είναι ένα». Οι κλιματολογικές συνθήκες, το υγρό στοιχείο, η γεωγραφική θέση, η διατροφή, τα έθιμα, είναι τα στοιχεία τα οποία διαφοροποιούν τους λαούς. Στην αρχαία Ελλάδα είναι αξιοσημείωτη η απουσία της προκατάληψης του χρώματος. Ο Ηρόδοτος [4^{ος} π.Χ. αιώνας] γράφει ότι οι Αιθίοπες είναι οι πιο

μεγαλόσωμοι και πιο όμορφοι άνθρωποι. Για τους Έλληνες, όπως για τους Ρωμαίους, το χρώμα του δέρματος οφείλεται σε κλιματολογικά στοιχεία και αποκλείει κάθε πεποίθηση για γενετική ανωτερότητα των λευκών ανθρώπων. Ο Θουκυδίδης γράφει χαρακτηριστικά ότι «ο αρχαίος ελληνικός κόσμος ζούσε όπως και ο κόσμος των βαρβάρων» δείχνοντας ότι δεν υπάρχει διαφορά καταγωγής αλλά πολιτιστική ανάμεσα στον ελληνικό κόσμο και τον κόσμο των βαρβάρων. Η λέξη «βάρβαρος» σημαίνει «όχι Έλληνας στην καταγωγή». Μετά όμως τους περσικούς πολέμους που οι Έλληνες άρχισαν να πιστεύουν ότι είναι ανώτεροι από τους άλλους λαούς, παίρνει περιεχόμενο «υποτιμητικό». Ο όρος ξένος και στο βυζαντινό λεξιλόγιο έχει διττή σημασία. Αφενός του «Άλλος» από εκείνον που ήταν κοινωνικά προσδιορισμένος και του «αλλότριος» εκείνου που ήταν εκτός ομάδας.

Ακολουθεί μια θεωρητική προσέγγιση των εννοιών εθνικισμός και ξενοφοβία, δεδομένου ότι αποτελούν τον «προπομπό» του ρατσισμού και προετοιμάζουν το έδαφος γι' αυτόν. Από τον εθνικισμό εκκρίνεται ο ρατσισμός και αποτελεί όχι μόνο έκφραση αλλά εσωτερικό συμπλήρωμα του⁹. Η ξενοφοβία εξάλλου η οποία δεν εκδηλώνεται άμεσα, αλλά ενεργεί με μια ιεραρχία, περισσότερο ή λιγότερο σαφή για τις ομάδες που απορρίπτονται, είναι ένας «λανθάνων ρατσισμός» ένας «ρατσισμός που γεννιέται»¹⁰. Το φαινόμενο της ξενοφοβίας θεωρείται ως μια λανθάνουσα μνησικακία, μια στάση η οποία προηγείται του φασισμού και του ρατσισμού. Μπορεί να προετοιμάσει το έδαφος, αλλά αυτή καθαυτή δεν εμπίπτει στο πεδίο του δικαίου και της

⁹ Balibar, 1991, σελ. 86, 87

¹⁰ Taguieff, 1987, σ. 337

καταστολής¹¹. Το προαιώνιο και διιστορικό αίσθημα επιφύλαξης, απέχθειας και εχθρότητας απέναντι στο άγνωστο και ξένο, προέρχεται από την «κατασκευή ταυτοτήτων» η οποία θέτει τα όρια της διαφορετικότητας. Ο J.Derrida έχει δείξει πως η συγκρότηση μιας ταυτότητας βασίζεται πάντα στον αποκλεισμό ενός «Άλλου» και στην καθιέρωση μιας ιεραρχίας ανάμεσα σε δύο άκρα, όπως για παράδειγμα άνδρας/γυναίκα, λευκός/μαύρος¹². Έτσι, η έννοια της ταυτότητας θεμελιώνεται στις σχέσεις διαφοράς και ανισότητας, οι οποίες παράγουν στερεότυπα και προκαταλήψεις ικανά να προάγουν τον εθνοκεντρισμό, την ξеноφοβία και τον ρατσισμό.

Ο εθνικισμός επεξεργάζεται την έννοια του έθνους αρνητικά, με βάση δηλαδή τη διαμόρφωση της εικόνας του «μη εθνικού». Θα μπορούσε κατά συνέπεια να ειπωθεί ότι το έθνος αποκτά το ξεχωριστό του χαρακτήρα με διαρκείς στερεοτυπικές αντιδιαστολές, οι οποίες προκύπτουν από διαδικασίες συγκρίσεων και ετεροπροσδιορισμών. Αυτό ισχύει ακόμη κι όταν ο «άλλος» συμβαίνει να μη θεωρείται άμεσος κίνδυνος για το έθνος¹³.

Ο ρατσισμός, ως κεντρική έννοια της εργασίας, προσεγγίζεται θεωρητικά στο χθες και στο σήμερα. Οι μορφές του ρατσισμού και η σχέση του ρατσισμού με τον ξένο, προς τον οποίο στρέφεται μεταξύ άλλων ο σύγχρονος ρατσισμός, συμπληρώνουν την εικόνα του.

Η επίκληση των «φυλετικών ανισοτήτων» από βιολογικής σκοπιάς αρχικά και «οι διαφορές μεταξύ των πολιτισμών» στη συνέχεια, αποτελούν αξιοσημείωτους θεωρητικούς σταθμούς για το φαινόμενο του ρατσισμού. Ο ρατσισμός

¹¹ Ευρυγένης, 1985, σ.118

¹² Γκέφου-Μαδιανού, 2003, σ. 68

εμφανίζεται με διάφορες μορφές. Στο κλασικό βιβλίο [1967] του κοινωνιολόγου **M.Banton**, διακρίνονται τρεις ιδεατοί τύποι των ρατσιστικών τάσεων: ο ρατσισμός-ιδεολογία, ο ρατσισμός-προκατάληψη και ο ρατσισμός-πρακτική διακρίσεων¹⁴. Οι τύποι αυτοί φαίνεται ότι καθορίζουν την πλειονότητα των διαλόγων και των θέσεων, των στάσεων και των ενδεδειγμένων συμπεριφορών των ρατσιστών. Αντικείμενο του ρατσισμού δεν είναι πλέον το άτομο, αλλά ένας ορισμένος τύπος της ανθρώπινης ύπαρξης. Έτσι ο στόχος του νεορατσισμού δεν είναι ο «Αραβας» ή ο «Μαύρος», αλλά ο Αραβας ως «εξαρτημένος», ως «παραβάτης», ως «βιαστής» κοκ [Balibar 1991]¹⁵.

Σε έργο των **P.H.Maucorps**, **A.Memmi** και **I.F.Held** με τον τίτλο «Οι Γάλλοι και ο ρατσισμός» το οποίο στηρίζεται σε έρευνα σχετική με τη δραστηριότητα, τις μορφές, τις αιτίες και τα μέσα καταπολέμησης του ρατσισμού, διακρίνονται επτά κατηγορίες ρατσιστικών στάσεων και οκτώ κατηγορίες ρατσιστικών ενεργειών. Μεταξύ των **ρατσιστικών στάσεων** συγκαταλέγεται η αδιαφορία, η έλλειψη κατανόησης, οι δυσμενείς προκαταλήψεις, η φυσική αντιπάθεια, η δυσπιστία, ο φόβος, η περιφρόνηση, η ζήλια, η εχθρότητα, το μίσος. Μεταξύ των **ρατσιστικών πράξεων** συγκαταλέγεται η άρνηση υποδοχής και καταλύματος, η διάκριση στην απασχόληση, ο ανταγωνισμός στην εργασία, ο διαχωρισμός, η διάκριση, η άρνηση επαφής, η αντίθεση στους μεικτούς γάμους, ο σοβινισμός, η ξενοφοβία, οι προκλήσεις, οι εμπαιγμοί, οι ύβρεις, η καταπίεση, η εκμετάλλευση, η φυσική βία, τα βασανιστήρια και η γενοκτονία¹⁶. Ο

¹³ Λέκκας, 1996, σ.151

¹⁴ Taguieff, 1987, σ.228

¹⁵ Durrheim, 2000

¹⁶ Salmon, 1980, σ.175

ρατσιστικός λόγος ακόμη αποτελεί μια από τις εκφράσεις της «ρατσιστικής διάκρισης» με την ευρεία έννοια του όρου. Περιλαμβάνει την πραγματική ή γραπτή έκφραση των ρατσιστικών προκαταλήψεων και είναι ικανός να προσβάλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, προκαλώντας δυσάρεστες συναισθηματικές καταστάσεις, όπως ντροπή, ταπείνωση, φόβο ¹⁷.

Οι «Άλλοι» της πολυπολιτισμικής σύγχρονης κοινωνίας απειλούνται συχνά από το ρατσισμό. Η διαφορετικότητα της ομάδας στην οποία αποδίδεται συχνά μια υποτιθέμενη κατωτερότητα ή επικινδυνότητα χρησιμοποιείται ως δικαιολογία για τις «διακρίσεις».

Τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις προσεγγίζονται επίσης θεωρητικά, εφόσον είναι κυρίαρχες έννοιες οι οποίες επηρεάζουν τις στάσεις. Τα στερεότυπα τα οποία από ετυμολογική άποψη αποτέλεσαν όρο της τυπογραφίας και κατ' αναλογία χρησιμοποιήθηκαν στη ψυχολογία, ορίζονται ως «το σύνολο των σταθερών χαρακτήρων που σκοπό έχουν την πραγματοποίηση μιας σειράς εκτυπώσεων» ¹⁸. Στάση που δεν συνοδεύεται από επαρκή και αντικειμενική πληροφόρηση θεωρείται προκατάληψη. Έντονες προκαταλήψεις παρουσιάζονται απέναντι σε άτομα ή ομάδες άλλης φυλής και συνιστούν μια πρώτη στοιχειώδη μορφή ρατσισμού. Ο ρατσισμός εδώ στηρίζεται στις αναπαραστάσεις του «άλλου» οι οποίες αποδίδονται από τους «εντός ομάδας» σε βάρος των «εκτός ομάδας». Μεγεθύνουν τις διαφορές και καταλήγουν σε στερεότυπα ικανά να διατηρούν ή να δικαιολογούν στάσεις διάκρισης ¹⁹. Έτσι, η ρατσιστική προκατάληψη μπορεί να θεωρηθεί συνέπεια στάσης ενός ατόμου απέναντι στα μέλη

¹⁷ Taguieff, 1994, σελ. 70, 71

¹⁸ Maisonneuve, 2001, σ. 224

¹⁹ Wieviorka, 1998, σ. 55

μιας άλλης εθνικής ομάδας, εξαιτίας έλλειψης ορθολογισμού, ανθρωπισμού ή δικαιοσύνης²⁰.

Οι ρατσιστικές προκαταλήψεις σε βάρος των μεταναστών, θεμελιώνονται κύρια σε εθνικές, οικονομικές και κοινωνικές βάσεις. Συγκεκριμένα στην πρόσληψη του ξένου ως δυνητικού εγκληματία ή ως οικονομικού ανταγωνιστή και παράγοντα ανεργίας.

Δεδομένου ότι αντικείμενο της εργασίας είναι οι φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, κρίνεται απαραίτητη η αναφορά στην έννοια του κοινωνικού ελέγχου και στους φορείς αυτού. Ήδη από τους πρώτους κοινωνικούς φιλοσόφους αναγνωρίστηκε η σπουδαιότητα της κοινωνικής σύγκρουσης, της ανισότητας, της διάκρισης στην εργασία και την ιδιωτική περιουσία, που διαμόρφωναν την κοινωνική τάξη. Πρώτοι οι Αμερικανοί κοινωνιολόγοι εμφανίζονται να ενδιαφέρονται για την κοινωνική τάξη, θεωρώντας την κοινωνία και τον πολιτισμό ως κύρια σημεία της ανάλυσης. Ο C.Cooley και ο G.Mead επιχείρησαν να ερμηνεύσουν πως οι κοινωνικές προσδοκίες ενσωματώθηκαν στην ταυτότητα του ατόμου. Η νέα Κριτική Κοινωνιολογία η οποία έλκει την καταγωγή της στη Σχολή της Φρανκφούρτης, πιστεύει σε μια πολιτική θεώρηση της παρέκκλισης και του κοινωνικού ελέγχου. Ο κοινωνικός έλεγχος λειτουργεί, είτε με εξαναγκασμό [εξουσία και τιμωρία], είτε με την ιδεολογία [νοητικές διεργασίες, πεποιθήσεις, αξίες, μύθους και τελετουργίες]. Ο M-L.Patterson με τον όρο «κοινωνικό έλεγχο» εννοεί τη μορφή των δυαδικών σχέσεων, όπου υπάρχει προσπάθεια του ενός να επηρεάσει ή να αλλάξει τη συμπεριφορά του άλλου²¹.

²⁰ Taguieff, 1987, σ.250

²¹ Cusson, 1983, σελ.30-56

Ο κοινωνικός έλεγχος συνίσταται στον τρόπο με το οποίο οι κοινωνίες επιβάλλουν και διατηρούν τη συμμόρφωση ως απάντηση πρώτιστα στην παραβατική συμπεριφορά. Μια κοινωνία βάζει ηθικά όρια και ασκεί κοινωνικούς ελέγχους, σύμφωνα με τις πολιτιστικές και πολιτικές της παραδόσεις.

Ο κοινωνικός έλεγχος ασκείται είτε από τα ειδικά όργανα του επίσημου μηχανισμού [τυπικός], είτε στα πλαίσια διαφόρων κοινωνικών ομάδων [άτυπος]. Ο **G.H.Mead** [1863-1931] εισήγαγε την έννοια του «Σημαντικού Άλλου» για εκείνους των οποίων η άποψη είναι πολύ σημαντική για την αξιολόγηση της συμπεριφοράς μας. Η ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης για τα ανθρώπινα δικαιώματα, τις φυλετικές διακρίσεις, την οικονομική και κοινωνική ανισότητα, που παρατηρήθηκε στο τέλος της δεκαετίας του 1950, πρώτα στις ΗΠΑ και στη συνέχεια στην Ευρώπη, επηρέασε και επέκτεινε τις έρευνες των εγκληματολόγων στη σημασία που έχει η κοινωνική θέση για τη μεταχείρισή τους από τους μηχανισμούς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου.

Η Δικαιοσύνη, η οποία, σύμφωνα με τον Α.Κοραή «μόνη σώζει τα έθνη μόνη τα κάμνει σεβαστά...» μαζί με την Αστυνομία αποτελούν τους «προστάτες» των κανόνων, τα σταθερά δηλαδή σημεία αναφοράς ως προς τα οποία αξιολογείται η ανθρώπινη συμπεριφορά ως συμβατική ή αποκλίνουσα, σύννομη ή παράνομη²².

Η διερεύνηση και ερμηνεία των στάσεων των λειτουργών της δικαιοσύνης κρίνεται εξίσου σημαντική με την ερμηνεία του δικαίου, το οποίο θεωρείται ένα από τα μέσα κοινωνικού ελέγχου. Οι αξιολογικοί προσανατολισμοί και οι πολιτικές, κοινωνικές,

²² Λαμπροπούλου, 1994, σ.45

οικονομικές ιδεολογίες των δικαστών, που αποκτώνται με την κοινωνικοποίηση τους, επηρεάζουν τη δικανική κρίση. Έτσι τα συμπεριφορικά [SAR] μοντέλα και οι θεωρίες των ρόλων και των παιγνίων, χρησιμοποιήθηκαν από τις περισσότερες έρευνες, για τις «στάσεις» των δικαστών. Με βάση τη θεωρία της Συμβολικής Αλληλεπίδρασης, η οποία εντοπίζει την πρωταρχική αιτία της ανθρώπινης πράξης στο σύμπλεγμα των αλληλένδετων χαρακτηριστικών του υποκειμένου²³, γίνεται προσπάθεια προσέγγισης της στάσης των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου στην παρούσα εργασία.

Η Δικαιοσύνη και συγκεκριμένα η συγκρότηση των δικαστηρίων, πολιτικών, ποινικών, διοικητικών και η διάρθρωση της υπηρεσιακής κατάστασης των δικαστικών λειτουργών ορίζεται από τον Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων. Οι Εισαγγελείς έχουν λειτουργική αυτοτέλεια σε σχέση με τα δικαστήρια [αρθρ.24 Οργανισμού]. Η αποστολή τους συνίσταται στην άσκηση της ποινικής δίωξης, η οποία είναι απαραίτητος όρος για να επιληφθούν τα δικαστήρια μιας υπόθεσης. Η Εισαγγελία όμως είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τα δικαστήρια, ώστε εντάσσεται και αυτή στη με «στενή έννοια» δικαιοσύνη.

Η Αστυνομία, ως φορέας του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, απασχόλησε από παλιά τους εγκληματολόγους. Κατά τα τελευταία χρόνια όμως παρατηρείται στην Ελλάδα μια έξαρση του επιστημονικού ενδιαφέροντος για το αστυνομικό πρόβλημα, ιδιαίτερα από τους ακαδημαϊκούς νομικούς που ασχολούνται με την εγκληματολογία. Αυτό οφείλεται σε μια πλειάδα κρίσιμων παραγόντων, όπως είναι η πρόσφατη αστυνομική διείσδυση, η χρήση πυροβόλων όπλων από τους αστυνομικούς, η κοινοτική

²³ Λαμπροπούλου, 1994, σ.114

αστυνόμευση, η διερεύνηση της αστυνομικής ύλης λόγω της δίωξης νέων και απειλητικών μορφών εγκληματικότητας, η διαφθορά ορισμένων επίορκων αστυνομικών κ²⁴.

Οι θεωρίες οι οποίες προτείνονται για την εξήγηση των κοινωνικών φαινομένων αντιπαραβάλλονται με τα εμπειρικά δεδομένα. Η ερευνητική στρατηγική η οποία συνδυάζει ποσοτικές και ποιοτικές μεθόδους, λαμβάνοντας επίσης υπόψη τη χωροχρονική διάσταση των κοινωνικών φαινομένων, μπορεί να οδηγήσει σε πιο ολοκληρωμένη και σε βάθος αναπαράσταση της κοινωνικής πραγματικότητας²⁵. Έτσι στο δεύτερο μέρος της εργασίας αναπτύσσεται η εμπειρική έρευνα, με στόχο την σύνδεση της κοινωνικής πραγματικότητας με αυτήν που εμφανίζεται στις θεωρίες. Με δεδομένο ότι το θέμα της εργασίας περιλάμβανε τις ιδεολογικά φορτισμένες λέξεις ρατσισμός και ξενοφοβία και ότι ο χώρος των δύο φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου θεωρείται δύσβατος, εξαιτίας της αυστηρής ιεραρχικής δομής της οργάνωσής τους και της εχεμύθειας της φύσης του έργου τους, η προσέγγιση των ερωτώμενων ήταν ένα κρίσιμο σημείο. Η σημασιολογική ταύτιση μετανάστευσης και εγκληματικότητας φαίνεται να ενδιαφέρει περισσότερο τους δικαστές και τους αστυνομικούς. Θεώρησαν ότι σ' αυτό το θέμα έχουν ένα «ρόλο» και ένα «λόγο» και έτσι δείχνουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με προσωπική συνέντευξη και την βοήθεια ενός προδομημένου ερωτηματολογίου, από τον Νοέμβριο 1998 μέχρι τον Ιανουάριο 2003 για τους δικαστές και από τον Σεπτέμβριο 2000 μέχρι τον Νοέμβριο 2002 για τους αστυνομικούς. Η επιλογή του δείγματος έγινε με την

²⁴ Δημόπουλος, 2004

²⁵ Κυριαζή, 2002, σ.14

μέθοδο της χιονοστιβάδας, ενώ το μέγεθος του προσδιορίστηκε σε ποσοστό 10% του συνολικού αριθμού των ατόμων οι οποίοι υπηρετούσαν την συγκεκριμένη χρονική περίοδο σε κάθε φορέα, στον Νομό Αττικής. Έτσι το δείγμα ανήλθε σε 250 δικαστές και 412 αστυνομικούς. Οι ερωτήσεις της συνέντευξης αφορούσαν θεματικά τους ξένους και την εγκληματικότητα, τους ξένους και την δικαιοσύνη, τους ξένους και την απασχόληση και τους ξένους και την ελληνική κοινωνία.

Ακολούθησε ποιοτική επεξεργασία των απαντήσεων και τα αποτελέσματα, είτε σε ποσοστά είτε σε απόλυτους αριθμούς, απεικονίζονται σε σχετικούς πίνακες. Η εργασία καταλήγει με τα συμπεράσματα της μελέτης για κάθε φορέα και τις συγκριτικές παρατηρήσεις σχετικά με την διαμόρφωση των στάσεων των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου μέσα στην πολυπολιτισμική κοινωνία του σήμερα. Οι συμπερασματικές και συγκριτικές παρατηρήσεις για τις «στάσεις» των δύο φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου είναι απόρροια της εμπειρικής έρευνας η οποία συμπλήρωσε το θεωρητικό πλαίσιο του γνωστικού αντικειμένου. Δεδομένου εξάλλου των πολλαπλών διαστάσεων των θεμάτων τα οποία ερευνώνται, η προσέγγισή τους απαιτεί μια διεπιστημονική μελέτη. Εκτός από την εγκληματολογία, η ανθρωπολογία, η κοινωνιολογία, η κοινωνική ανθρωπολογία, η κοινωνική ψυχολογία, η κοινωνιολογία του δικαίου, είναι ορίζοντες, που ανοίγονται για τη σφαιρική ανάλυση των αναζητούμενων στάσεων.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

III. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ

A. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΞΕΝΟΥ ΣΤΟΥΣ ΚΛΑΣΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

Η ιστορία των «ξένων» μέσα στις ελληνικές πόλεις εξελίσσεται ανάμεσα σε μια «επιφυλακτικότητα», όταν το επιβάλλει η κοινωνική δομή και σε ένα «άνοιγμα», το οποίο συνδέεται με οικονομικές ή κοινωνικές δυναμικές. Έτσι η θέση του ξένου μέσα στην πόλη ποικίλλει. Δεν ήταν προσδιορισμένη νομικά, δεν ήταν ποτέ «μια».

Η κλασική Αθήνα η οποία είναι ήδη μια μεγάλη πόλη κατοικείται από μια μικρή κοινότητα η οποία στην πλειοψηφία της είναι προσδιορισμένη. Ο θεμιστοκλής όφειλε τη δημοτικότητά του στο γεγονός ότι γνώριζε όλους τους συμπολίτες του με τα ονόματά τους. Η εξέλιξη του πολιτεύματος δεν έχει επιφέρει κάποια μεταβολή και στη δημοκρατική πόλη παραμένει μια ομάδα «πολιτών». Μέσα στην κλασική πόλη υπάρχει «ισονομία» στη βάση του αντιπροσωπευτικού συστήματος, την οποία απολαμβάνουν οι «πολίτες» σύμφωνα με το δίκαιο της γέννησης [γεννήθηκες Έλληνας-γεννήθηκες πολίτης].

Ο Πελοποννησιακός πόλεμος με τη συσπείρωση όλων των ελληνικών πόλεων γύρω από την Αθήνα και τη Σπάρτη, έθεσε για πρώτη φορά το πρόβλημα του ξένου-έλληνα, του γείτονα φίλου ή εχθρού. Το πρόβλημα το οποίο υπάρχει στην Αθήνα του Περικλή είναι περισσότερο ή λιγότερο το ίδιο με αυτό που αντιμετωπίζει το σύγχρονο κράτος. Το πνεύμα του πολιτεύματος ήταν πνεύμα «ανοίγματος». Μέσα σε ένα κράτος που όλο και περισσότερο αναδομείται, η ιδιότητα του πολίτη δημιουργεί υποχρεώσεις και δίνει δικαιώματα, ενώ κάνει τον ξένο μια ανθρώπινη ύπαρξη χωρίς δικαιώματα. Από την άλλη πλευρά, το κράτος το οποίο βρίσκεται σε ανάπτυξη, προσελκύει μετανάστες και

τους έχει ανάγκη για να διατηρήσει την εξάπλωσή του. Αυτή είναι η κατάσταση στην κλασική Αθήνα, η οποία ενδυναμωμένη από την κυριαρχία της, βάζει τις βάσεις για μεγάλα έργα. Το λιμάνι της γίνεται ο τόπος του παγκόσμιου εμπορίου. Για τους ξένους οι οποίοι φαίνονται χρήσιμοι στη δόμηση του σύγχρονου κράτους, υπάρχει εναλλακτική λύση. Υπάρχει η δυνατότητα, είτε να τους ενσωματώσει με πολιτογράφηση, πράγμα που γίνεται κατ' εξοχή στην αρχαϊκή περίοδο, είτε να τους δώσει μια περισσότερο ή λιγότερο ευνοϊκή ευκαιρία, εκχωρώντας τους το προνόμιο του «πολίτη» ως αντάλλαγμα για τις υπηρεσίες που προσφέρουν.

Στην κλασική εποχή η συναισθηματική σύγκρουση την οποία προκαλεί η περσική απειλή και η νίκη των Ελλήνων, τους κάνει να βλέπουν τον ξένο-μη Έλληνα Βάρβαρο. Η έννοια του «βάρβαρος» γίνεται τον 4^{ον} αιώνα φιλοσοφική διαμάχη. Η πατρίδα θεωρείται κοινή κληρονομιά, με λατρείες και νόμους οι οποίοι προέρχονται από τους προγόνους. Οι πολίτες ενδυναμωμένοι από τις λατρείες τους, κυβερνώνται σύμφωνα με τους νόμους και διατηρούν τα ιερά και την πολιτική ζωή με την υπεράσπιση και την εκμετάλλευση της γης τους. Η ιδιότητα του πολίτη σημαίνει όχι μόνον την απόλαυση κάποιων δικαιωμάτων αλλά και την εγγύηση της προσωπικότητας του και το σπουδαιότερο τη συμμετοχή στη διαχείριση των «κοινών» υποθέσεων. Σ' αυτόν τον λειτουργικό προσδιορισμό του πολίτη αντιστοιχούσε ένας παρόμοιος και για τον «ξένο». Η πόλη τον εκτιμούσε, ανάλογα με τη δραστηριότητά και την προσφορά του, προσδιορίζοντας έτσι τη θέση του ανάμεσα στους πολίτες. Κοντά ή μακριά, απέξω ή στο περιθώριο ή ακόμη και από μέσα..., διότι ο κύκλος αυτών οι οποίοι συμμετείχαν στο σύστημα κάθε φορά μεγάλωνε. Το κοινωνικό σώμα ασκούσε την κυριαρχία χωρίς να την

μοιράζεται. Ο «ξένος» όμως μπορούσε να συμμετέχει σε κάποιες υπηρεσίες στρατιωτικές, διπλωματικές, οικονομικές και φορολογικές. Οι ξένοι οι οποίοι ασχολούνταν σε μια δημόσια υπηρεσία ήταν μεταξύ αυτών που μπορούσαν να καταφύγουν στη δικαιοσύνη, να φορολογούνται και να θεωρούνται ευεργέτες. Ο ρυθμός ενσωμάτωσης των ξένων, κάποιες φορές, αυξάνει. Με δεδομένη την αντίληψη την οποία είχαν οι Έλληνες για την πατρίδα, η συμμετοχή των ξένων σε αποφασιστικές μάχες για τη σωτηρία της πόλης, τους έδινε περισσότερα δικαιώματα και μια θέση στην ιστορία. Έτσι ο «ξένος» είναι πάνω από κάθε φυλετική ή πολιτισμική διάκριση.

Παρά το μαλθουσιανισμό της η κλασική πόλη δεν γνωρίζει το πρόβλημα της μετανάστευσης έτσι όπως αντιμετωπίζεται στις μέρες μας. Δεν θεωρεί την παρουσία των ξένων ένα σύνολο, πολυάριθμο, ενιαίο, παγκόσμια περιθωριοποιημένο, υποτιμημένο εξαιτίας της καταγωγής του. Αντίθετα, οι τιμητικές διακρίσεις πολλαπλασιάζονται επειδή η πόλη επιθυμεί να προσφέρει στον καθένα τη θέση από την οποία θα μπορεί να τον χρησιμοποιεί καλύτερα για το συμφέρον όλων. Μέσα στην καθημερινή ζωή, πολίτες και ξένοι δεν γύριζαν την πλάτη, όπως οι Λευκοί και οι Μαύροι στους αθηναϊκούς αμφορείς. Κοιτάζονται, αποκαλύπτουν ο ένας τον άλλον, έχουν σχέσεις αλληλεγγύης και παρόλο που δεν μοιράζονταν την πολιτική εξουσία, επιβαρύνονταν εξίσου με τους φόρους του κράτους και απολαμβάνουν τα πλεονεκτήματα που απορρέουν από τη συμμετοχή αυτή. Οι Έλληνες της αρχαιότητας δεν ήταν νομικοί, αλλά είχαν δημιουργήσει μια «αληθινή τέχνη του ζην»²⁶.

²⁶ Barlez, 1984.

Στην κλασική Αθήνα ο κοινωνικός έλεγχος, όπως ορίζεται από τον E.Carlton²⁷ ως «η διαδικασία που εξασφαλίζει τη συμμόρφωση των ατόμων στους νόμους του συνόλου», είχε ανατεθεί στους ίδιους τους Αθηναίους πολίτες. Η αρχαία Αθήνα δεν διαθέτει Αστυνομία με την έννοια «μιας οργανωμένης με πειθαρχία και επαγγελματικότητα δύναμης της οποίας καθήκον είναι η επιβολή του νόμου, η άσκηση δίωξης και η εξασφάλιση της δημόσιας τάξης». Μια ομάδα από 300 Σκύθες δούλους οι οποίοι είχαν συλληφθεί μετά τους Περσικούς πολέμους, προστατεύουν τις δημόσιες συναντήσεις, ελέγχουν τον λαό και τηρούν την τάξη. Βοηθούν ακόμη τους «Έντεκα» και άλλους δικαστές στη σύλληψη των εγκληματιών και των κακοποιών στοιχείων και στη μεταχείριση των φυλακισμένων. Οι Σκύθες οι οποίοι είναι υποτυπώδες αστυνομικό σώμα δεν έχουν εξουσία για έρευνα ή άσκηση δίωξης. Δρουν πάντοτε στο όνομα των δικαστών.

Η Αθήνα διαθέτει ακόμη ένα επιτελείο αξιωματούχων. Επιλέγονται κατά το μεγαλύτερο μέρος τους, κάθε χρόνο, από τα συμβούλια των δικαστών και έχουν αστυνομικό έργο κοινωνικού περιεχομένου. Ο Αριστοτέλης μάλιστα είχε καταγράψει τα ονόματα και ορισμένα από τα έργα τους στο Σύνταγμα των Αθηναίων. Το επιτελείο αυτό περιλαμβάνει μεταξύ άλλων, δέκα «αστυνόμους» οι οποίοι ήταν υπεύθυνοι για τη δημοτική καθαριότητα και συντήρηση των πόλεων της Αθήνας και του Πειραιά, δέκα «αγρονόμους» οι οποίοι επιβλέπουν την ποιότητα των αγαθών κατά την πώληση τους και τηρούν την τάξη στην αγορά και δέκα «μετρονόμους» οι οποίοι επιβεβαιώνουν ότι τηρούνταν τα μέτρα νομιμότητας.

²⁷ Hunter, 1994, σ. 3

B. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΞΕΝΟΥ ΣΤΟΥΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

Στο Βυζάντιο το ζήτημα των διακρίσεων, όπως αυτές εμφανίζονται από τα διάφορα έθνη στην πολιτική και την ιδεολογική τους διάσταση, χρωματίζεται με θρησκευτικό περιεχόμενο.

Ο όρος «διάκριση» πρωτοεμφανίζεται μ' αυτή τη σημασία από τα πρώτα χριστιανικά χρόνια, όταν ακριβώς ο χριστιανισμός απευθύνεται σε διάφορα «έθνη και γλώσσας». Έτσι, ο όρος συγκεντρώνει την αντίθεση ανάμεσα στους χριστιανούς και τους ειδωλολάτρες ή τους χριστιανούς και σ' αυτούς που «παρεκκλίνουν» από την ορθόδοξη πίστη. Οι διακρίσεις αυτές συνδέονται από την αρχή με ένα πλέγμα ανάλογων προκαταλήψεων. Τα σύνορα για τους Βυζαντινούς, ιδεατά ή υλικά, περιορίζουν την εξουσία του «Άλλου», αυτού που είναι απλά διαφορετικός ή αποκλεισμένος. Εδώ ο «βάρβαρος» δεν είναι ο γείτονας. Υπάρχει διάσταση μεταξύ εθνοκεντρισμού και περιθωριοποίησης. Στην πρώτη περίπτωση στο Βυζάντιο ο «Άλλος» ο βάρβαρος είναι αυτός που δεν ανήκει στην κεντρική εξουσία, αυτός που έχει θεϊκή καταγωγή. Ζει λοιπόν έξω από τα σύνορα του πολιτισμένου Βυζαντίου, έξω από τα σχέδια του Θεού στην γη. Αυτό το αίσθημα καθιστά το πόλεμο δίκαιο ακόμη και "καθαγιασμένο", εφόσον έχει ως σκοπό την είσοδο του «Άλλου», των άλλων λαών, στο χριστιανικό πολιτισμό, που θα του δώσει πίστη και ευτυχία, αλλά και το προνόμιο της υλικής προόδου πχ. βελτίωση των τρόπων καλλιέργειας και αύξηση της παραγωγής τους²⁸.

²⁸ Guillou, 1994

Το πλήθος των αναφορών στο μεγάλο ποταμό Δούναβη ποταμό ή καλύτερα Ίστρο της αρχαιότητας, από πολλούς κλασικούς Λατίνους και Βυζαντινούς συγγραφείς, υποκρύπτει την πολιτική ιδεολογία μιας εποχής, την ιδεολογία των συνόρων, την ιδεολογία απέναντι στους ξένους... Σε κάθε περίπτωση όμως, για τους περισσότερους αρχαίους συγγραφείς «ο Δούναβης αποτελεί σύνορο που εμποδίζει τη βαρβαρότητα από τον πολιτισμό»²⁹.

Για τους εκκλησιαστικούς συγγραφείς, τα σύνορα και στην προκειμένη περίπτωση ο Δούναβης δεν λειτουργούν ως διαχωριστικές γραμμές, αλλά ως σημεία πνευματικής επικοινωνίας και ιδεολογικής προσέγγισης των χριστιανών Ρωμαίων και των «αλλοθρήσκων» βαρβάρων. Στις όχθες του Δούναβη ιεραπόστολοι προσηλυτίζουν και εξημερώνουν «βαρβάρους», ενώ ο ίδιος ο ποταμός από «συνωμότης» άλλοτε και «βάρβαρος» γίνεται τώρα σωτήρας των ανθρώπων»

Στον αντίποδα αυτών των αντιλήψεων, βρίσκονται οι απόψεις του φιλόσοφου και ρήτορα Θεμίστιου, εκφραστή μιας νέας φιλειρηνικής, ρεαλιστικής, πολιτικής φιλοσοφίας, η οποία είναι προσαρμοσμένη στις ιστορικές αναγκαιότητες της εποχής και ενταγμένη στο πνεύμα της νέας αυτοκρατορικής πολιτικής απέναντι στους ξένους, ιδιαίτερα του βορρά. Οι συχνές αναφορές του στον Ίστρο, η παγιωμένη αντίληψή του για τη διαπερατότητα των φυσικών συνόρων και τους κινδύνους που αυτή εγκυμονεί και η κυρίαρχη θέση του για ειρηνική προσέγγιση των «βαρβάρων», συνιστούν μια νέα φιλοσοφική θεώρηση στην αντιμετώπιση των ξένων, δηλαδή των ανθρώπων «της άλλης πλευράς» και εγκαινιάζουν μια ιδεολογία γύρω από τα σύνορα και το ρόλο τους. Πρέπει

²⁹ Πατούρα, 2001

ωστόσο να σημειωθεί ότι η απεικόνιση των ξένων σ' εκείνη τη μεταβατική εποχή είναι διττή και αντανακλά τη διάσταση που έχει επέλθει στους κόλπους της βυζαντινής κοινωνίας, ανάμεσα στην πολιτική και τη στρατιωτική εξουσία, στο κέντρο με την περιφέρεια, στους φορείς και εκφραστές της παλαιάς με εκείνη της νέας ιδεολογίας στην αντιμετώπισή τους.

Από τον 11^ο αιώνα παρατηρούμε μια αλλαγή στη βυζαντινή κοινωνία, η οποία οφείλεται κύρια στην εξαφάνιση των παραδοσιακών εμποδίων που χωρίζουν τους Βυζαντινούς από τους γείτονές τους. Μια σειρά από ενδείξεις σε τομείς της δημόσιας ζωής επιβεβαιώνουν την αμεσότερη επαφή ανάμεσα σε διαφορετικές ομάδες και γλώσσες και την εμφάνιση ενός πιο πολύπλοκου δημογραφικού μωσαϊκού. Η σύναψη γάμων με μέλη ξένων οικογενειών-δυναστείες, η οποία παρατηρείται από τον 10^ο αιώνα με αυξανόμενη τάση, αποτελεί μια από τις μεθόδους της βυζαντινής διπλωματίας. Στο στρατό εντάσσονται περισσότερες ετερόκλητες εθνικές ομάδες. Με παρόμοιο τρόπο έμποροι συρρέουν στη βυζαντινή αυτοκρατορία από όλο και περισσότερα μέρη και με συντονισμένη δράση με τους ομοεθνείς τους στρατιώτες, επηρεάζουν την πολιτική ζωή. Η ανάμειξη αυτή των περισσότερων φυλετικών ομάδων συμβάλλει στη συνειδητοποίηση της πολυμορφίας και μεταβάλλει το περιεχόμενο των διακρίσεων. Η αυξανόμενη είσοδος των ξένων στη Ρώμη, ο εκρωμανισμός των επαρχιών που αρχίζει από την εποχή της Δημοκρατίας κορυφώνεται στην εποχή της Αυτοκρατορίας. Η γλώσσα, τα ήθη, οι διασκεδάσεις, η θρησκεία, προδίδουν αυτή την εισβολή των ξένων. Το φαινόμενο των ξένων δούλων οι οποίοι κερδίζουν την εμπιστοσύνη των κυρίων τους, ακολουθούν τις απαραίτητες διαδικασίες, ελευθερώνονται και αποκτούν τον τίτλο του πολίτη, αυξάνεται. Έτσι το Βυζάντιο

γίνεται το μεγαλύτερο παράδειγμα συνεύρεσης λαών. Χωρίς να επιβάλει με βία τα έθιμα και τους νόμους της, χωρίς να καταστρέψει τις τοπικές ιδιαιτερότητες, ενσωματώνει τους ξένους, τους εγγυάται ειρήνη, βελτιώνει το εισόδημά τους και τους προσφέρει με τη συγκατάβαση της πολιτείας το ευεργέτημα του δικαίου του. Η ελεύθερη διακίνηση των προσώπων, των εμπορευμάτων, των ιδεών, ευνοούν μία πολιτιστική ενοποίηση. Εξάλλου η διοικητική ενοποίηση, η ομοιομορφοποίηση του δικαίου, με την πρόοδο του «*jus gentian*», η προσέγγιση της επαρχίας καθιστά την Βυζαντινή Αυτοκρατορία, σύμφωνα με τη στωική ιδεολογία [πατρίδα είναι ο κόσμος] «κοινή πατρίδα» [*la patria communis*].

Το 12^ο αιώνα, ο παραδοσιακός και στερεότυπος ορισμός του «εμείς» και οι «άλλοι» παραμένει. Το περιεχόμενο όμως των στερεότυπων έχει αλλάξει με το χρόνο και διαφοροποιείται σύμφωνα με το κοινωνικό καθεστώς. Η θρησκεία, ως καθοριστικός παράγων, που προσδιορίζει την έννοια ξένος παίζει πολύ μικρότερο ρόλο τώρα από ότι εδώ και δύο αιώνες. Η άποψη του εμείς, που περιλαμβάνει όλους εκείνους που υπηρετούν το Ρωμαϊκό κράτος, έχει επίσης εξασθενήσει, τουλάχιστον στα γραπτά των διανοουμένων και της γραφειοκρατίας. Προοδευτικά η άποψη αυτή αντικαθίσταται από μια πολιτιστική διαφοροποίηση, στην οποία η γλώσσα παίζει τον κυρίαρχο ρόλο. Η έννοια του «αλλόγλωσσος» ενώνεται με αυτή του «ετερόδοξος» για να συμπληρώσει την εικόνα του ξένου μέσα στην Αυτοκρατορία. Ο νέος ορισμός αποτελεί, από μια άποψη ένδειξη αδυναμίας προερχόμενη από απογοήτευση εξαιτίας της κατάστασης που επικρατεί στο τέλος του αιώνα και της ανάγκης να βρεθούν και να καθιερωθούν φανερές διακρίσεις. Έτσι η έννοια του ξένου στο εσωτερικό της Αυτοκρατορίας

αποκλείει το στοιχείο της εθνικότητας, το οποίο όπως φαίνεται δεν εμπλέκεται ούτε σε επίπεδο νομικό, αλλά προφανώς ούτε και σε επίπεδο πολιτικό ή κοινωνικό. Ωστόσο, όσον αφορά τις πράξεις και όχι την ιδεολογία, η κατάσταση είναι διαφορετική και ο ορισμός του αλλοδαπού είναι διφορούμενος. Ο ίδιος λαός ή λαοί μπορεί να θεωρούνται ξένοι όταν ενεργούν με εχθρικό τρόπο προς το Βυζαντινό κράτος και Βυζαντινοί όταν είναι φιλικοί.

Οι Βυζαντινοί προσπαθούν να συνδέσουν τους ξένους με την κοινωνία τους με μια ελεύθερη μορφή. Έτσι εντάσσουν σ' αυτήν έναν αριθμό ξένων με το θεσμό του «όρκου». Ο όρκος είναι μια ιεροτελεστία και ένας «οιονεί νομικός μηχανισμός» ο οποίος δεν επιδρά στην ιδιότητά τους ως ξένων ή στην στερεοτυπική αντίληψη για αυτούς. Ατομικά οι ξένοι συνδέονταν μεταξύ τους διαφορετικά. Η ιδέα είναι να ενσωματωθούν και να αφομοιωθούν έτσι ώστε να αποβάλουν τα ξένα χαρακτηριστικά τους. Η ιδέα αυτή πραγματοποιήθηκε με τους μικτούς γάμους.

Με τη διάλυση του κράτους, το 1204, πραγματοποιείται μια ενδιαφέρουσα αλλαγή μετά από την οποία, η πολιτική κατάσταση στην Ανατολική Μεσόγειο αλλάζει γρήγορα και σε βάθος. Αυτή θα καλλιεργήσει την έννοια του «εμείς και οι άλλοι»³⁰.

³⁰ Laiou, 1991

II. ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Η αθρόα προσέλευση και παραμονή «ξένων» στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια, βρήκε την χώρα απροετοίμαστη νομοθετικά για την αντιμετώπιση των απαιτήσεων του φαινομένου. Το θεσμικό πλαίσιο του Νόμου 1975/91 ήταν περισσότερο αστυνομικού τύπου και προσέγγισε το φαινόμενο με ανεπάρκεια. Στη συνέχεια τα Προεδρικά Διατάγματα 357/97 και 359/97 έδωσαν τη δυνατότητα νομιμοποίησης στους, παράνομα ήδη ευρισκόμενους στη χώρα, ξένους. Σημαντικός όμως αριθμός ξένων δεν κατάφερε τότε να νομιμοποιηθεί. Πρόσφατα ο Νόμος 2910/2001 έθεσε σε ισχύ ένα νομοθέτημα με σκοπό τη συνολική αντιμετώπιση των ξένων. Ο Νόμος αυτός παρέχει όχι μόνον τη δυνατότητα νομιμοποίησης των ήδη ευρισκομένων και πάλι αλλοδαπών, αλλά προβλέπει τους όρους και τις προϋποθέσεις για την είσοδο και παραμονή τους στην χώρα.

Διατάξεις οι οποίες αναφέρονται σε δικαιώματα «ξένων», στα πλαίσια του δικονομικού δικαίου, είναι αυτές των άρθρων 252ΚΠΟΛΔ, 233-238ΚΠΔ και 137ΚΔΔ. Σύμφωνα με τις διατάξεις αυτές οι διάδικοι, μάρτυρες ή κατηγορούμενοι, οι οποίοι δεν μιλούν την ελληνική γλώσσα, δικαιούνται διερμηνέα, που τον διορίζει το δικαστήριο. Σύμφωνα δε με τις διατάξεις των άρθρων 96-108ΚΠΔ, οι οποίες καθορίζουν τα δικαιώματα των διαδίκων «ο ανακριτής έχει υποχρέωση να διορίσει αυτεπαγγέλτως συνήγορο, αν το ζητήσει ρητά ο κατηγορούμενος». Οι διατάξεις αυτές βρίσκουν εφαρμογή και στην περίπτωση κατά την οποία ο διάδικος είναι «ξένος».

Η Οδηγία 2000/43/ΕΚ του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 29ης Ιουνίου 2000 «περί εφαρμογής της αρχής

της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής» και η Οδηγία 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 27ης Νοεμβρίου 2000 «για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία» ενσωματώθηκαν πρόσφατα στην ελληνική νομοθεσία.

Σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 7παρ.2 και 9παρ.2 αντίστοιχα των πιο πάνω Οδηγιών, δίνεται η δυνατότητα σε ενώσεις, οργανώσεις ή άλλα νομικά πρόσωπα να κινήσουν εξ ονόματος του ενάγοντος-αιτούντος, είτε προς υπεράσπιση του, είτε και με την έγκρισή του, κάθε δικαστική ή και διοικητική διαδικασία για την υπεράσπιση εννόμων συμφερόντων του, στο πεδίο των συνεπειών στις οποίες υπόκειται, εξαιτίας αθέμιτων διακρίσεων. Παρόμοιες διατάξεις δεν υπήρχαν στην εθνική νομοθεσία δεδομένου ότι, η έννοια του εννόμου συμφέροντος ερμηνεύονταν στενά. Συμπεριλήφθηκαν ακόμη διατάξεις, που δεν πρόβλεπε η ισχύουσα εθνική νομοθεσία, με τις οποίες διασφαλίζεται νομική συνδρομή σε θύματα διακρίσεων, προκειμένου να διευκολύνεται η πρόσβαση ευάλωτων ομάδων ή προσώπων σε αυτό.

Το αστικό δε και διοικητικό δίκαιο επιφορτίζει κατ' αρχήν με το βάρος της απόδειξης των συγκεκριμένων βλαπτικών ενεργειών, πράξεων ή παραλείψεων, το πρόσωπο που έχει υποστεί τη βλάβη. Η ιδιαίτερη περίπτωση των προσώπων-θυμάτων διακρίσεων, που συνήθως ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες ατόμων, αναγνωρίζεται πλέον, μετά την ενσωμάτωση των πιο πάνω Κοινοτικών Οδηγιών [άρθρο 8παρ.1 και 10παρ.1 αντίστοιχα], ως λόγος ικανός να οδηγήσει στην αναστροφή του βάρους της απόδειξης.

Το μοναδικό ποινικό νομοθέτημα για την εξάλειψη των διακρίσεων, του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας, παραμένει ο Νόμος 927/79 «Περί κολασμού πράξεων ή ενεργειών αποσκοπούσων εις φυλετικές διακρίσεις», όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 24Ν.1419/84 και το άρθρο 39παρ.4Ν.2910/01. Οι αντιρατσιστικές όμως διατάξεις του νόμου αυτού παρέμειναν για μακρό χρονικό διάστημα ανενεργείς, εξαιτίας της διάταξης του άρθρου 4 τούτου, το οποίο προσδιόριζε ως απαραίτητη προϋπόθεση για την άσκηση ποινικής δίωξης, την υποβολή έγκλησης από το θιγόμενο πρόσωπο. Η προϋπόθεση αυτή τροποποιήθηκε με τον τελευταίο νόμο και η σχετική δίωξη γίνεται πλέον αυτεπάγγελτα.

Η πάγια νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, στο άρθρο 4 του Συντάγματος, έχει διαμορφώσει τους βασικούς κανόνες, σύμφωνα με τους οποίους δεν επιτρέπονται οι αυθαίρετες τυχαίες ή συμπτωματικές διακρίσεις μεταξύ Ελλήνων, αλλά και η αυθαίρετη εξομοίωση διαφορετικών καταστάσεων ή η ενιαία μεταχείριση προσώπων που τελούν σε διαφορετικές συνθήκες.

Αντίστοιχη νομολογία σε σχέση με την εφαρμογή της Ισότητας έχει πλέον καθιερωθεί και στο πεδίο του εργατικού δικαίου. Εδώ έχει πάγια νομολογηθεί ότι ίση μεταχείριση σημαίνει ίσο μέτρο μεταχείρισης, όχι δηλαδή γενικά και αδιάκριτα ισότητα στη μεταχείριση όλων των περιπτώσεων, αλλά ίση μεταχείριση μόνον των ομοίων.

Ο Νόμος 2910/01 αφενός, ο οποίος πρόβλεψε ότι οι αρμόδιες αρχές οφείλουν να αφήσουν ελεύθερο με περιοριστικούς όρους τον κρατούμενο προς απέλαση αλλοδαπό, μόλις συμπληρώσει την τρίμηνη διάρκεια κράτησής του και δεν έχει ακόμη καταστεί εφικτή η

απέλασή του και η νομολογία των δικαστηρίων αφετέρου, που αποφάνθηκε ότι η αόριστη επίκληση λόγων δημόσιας τάξης και ασφάλειας δεν αρκεί για τη νομιμότητα απέλασης του αλλοδαπού, βοήθησε στην εξομάλυνση των δυσλειτουργιών, οι οποίες είχαν δημιουργηθεί από την αλματώδη αύξηση των συλλήψεων και κρατήσεων, με μακρόχρονη διάρκεια, των προς απέλαση αλλοδαπών, σε συνθήκες που προσβάλουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

III.ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

Η ακολουθούμενη πρακτική στην ποινική και αστική δίκη θεωρήθηκε ότι θα ήταν ένα σημαντικό εύρημα για τις «στάσεις» των δικαστικών λειτουργών απέναντι στους «ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα». Με αυτό το σκεπτικό, μελετήθηκε ένα δείγμα 30 περίπου δικαστικών υποθέσεων [αστικές και ποινικές], στις οποίες ο ένας τουλάχιστον από τους διαδίκους ήταν «ξένος που ζει στην Ελλάδα σήμερα».

Ειδικότερα, οι ποινικές αποφάσεις των δικαστηρίων της Αθήνας και άλλων επαρχιακών πόλεων οι οποίες μελετήθηκαν, έχουν εκδοθεί από το Πενταμελές και Τριμελές Εφετείο Κακουργημάτων, το Μικτό Εφετείο Κακουργημάτων, το Αυτόφωρο Τριμελές Πλημμελειοδικείο, το Τριμελές Πλημμελειοδικείο. Οι υποθέσεις αφορούν εγκλήματα του Ποινικού Κώδικα, όπως καταγράφονται στο κατηγορητήριο, ανθρωποκτονία από πρόθεση, άμεση συνέργεια σε απόπειρα ανθρωποκτονίας με πρόθεση κατά συναυτουργία, ληστεία, ληστεία κατά συναυτουργία, ληστεία κατ' εξακολούθηση με ιδιαίτερη σκληρότητα, διακεκριμένη κλοπή, οπλοχρησία, κατ' εξακολούθηση βιασμός, παράνομη οπλοφορία, επικίνδυνη σωματική βλάβη, ακούσια απαγωγή, παράνομη είσοδο στη χώρα, σύσταση και συμμορία, απόπειρα εκβίασης κατά συναυτουργία και κατ' εξακολούθηση, διακεκριμένη φθορά ξένης ιδιοκτησίας, αγορά, κατοχή, πώληση ναρκωτικών ουσιών, κατοχή όπλου και πυρομαχικών κατ' επάγγελμα συνήθεια και υπό περιστάσεις που μαρτυρούν ότι είναι ιδιαίτερα επικίνδυνος, αντίσταση, ψευδής ανώμοτη κατάθεση, χρήση ψευδούς βεβαίωσης, σωματεμπορία, υπεξαγωγή εγγράφων, μαστροπεία.

Από τα τηρούμενα πρακτικά διαπιστώθηκε η νόμιμη και εμπρόθεσμη κλήτευση του κατηγορούμενου. Διαπιστώνεται ακόμη ο διορισμός διερμηνέα πριν από την έναρξη της συζήτησης, όταν δεν ομιλείται η ελληνική γλώσσα και συνηγόρου όπου δεν υπάρχει, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 340ΚΠΔ. Κατά την επιβολή της ποινής αφαιρείται ο χρόνος της προσωρινής κράτησης [αρθρ.87ΠΚ όπως ισχύει] και αναγνωρίζονται οι ελαφρυντικές περιπτώσεις [αρθρ.84ΠΚ]. Από το δείγμα των υποθέσεων προκύπτει ακόμη η λήξη της ποινικής δίκης, σύμφωνα με τον νόμιμο τρόπο. Με καταδίκη ή αθώωση του κατηγορουμένου [και λόγω έλλειψης καταλογισμού] αλλά και οριστική παύση της ποινικής δίωξης λόγω παραγραφής του αξιόποινου.

Αξίζει να σχολιαστεί ότι σε κάποιες υποθέσεις διακρίνεται ανθρώπινη ευαισθησία η οποία υπερισχύει της τυπικής νομιμότητας. Συγκεκριμένα με την απόφαση αριθ.111311/01 Τριμελούς Πλημμελειοδικείου Αθήνας ο κατηγορούμενος-αλλοδαπός, υπήκοος Νιγηρίας, κηρύχθηκε αθώος από την κατηγορία της χρησιμοποίησης πλαστών εγγράφων κατά τη διέλευση του από το ελληνικό έδαφος, επειδή θεωρήθηκε ότι τελούσε σε «κατάσταση ανάγκης» η οποία αποκλείει τον καταλογισμό. Ο κατηγορούμενος ήθελε να επισκεφτεί την τραυματισμένη μητέρα του και δεν είχε διαβατήριο, όπως απολογήθηκε.

Πρωτοποριακή θα μπορούσε να χαρακτηριστεί η απόφαση με αριθ.1312/2002 Τριμελούς Εφετείου Κακουργημάτων Αθήνας, αν τελικά έκανε δεκτή αίτηση Πολωνού υπηκόου για αποζημίωση, λόγω αμετάκλητης αθωωτικής απόφασης. Η απόφαση απόρριψε τη νόμιμη, σύμφωνα με τη διάταξη του αρθρ.533 παρ.6ΚΠΔ. αίτηση, αφού αποδείχθηκε ότι ο αιτών-προσωρινά κρατηθείς έγινε ο ίδιος από πρόθεση παραίτιος της προσωρινής του κράτησης [αρθρ.535ΚΠΔ].

Η με αριθ.110575/01 απόφαση Αυτόφωρου Τριμελούς Πλημμελειοδικείου Αθήνας κήρυξε αθώα την κατηγορούμενη αλλοδαπή Α.Μ., υπεύθυνη περιπτέρου, για κυκλοφορία άσεμνων εντύπων, που σύμφωνα με το κοινό αίσθημα προσβάλουν την αιδώ [Ν.5060/31]. Η αιτιολογία της απόφασης στηρίχθηκε στο ότι δεν ήταν δυνατόν να γνωρίζει το περιεχόμενο αυτών και πίστευε λόγω πλάνης ότι είχε δικαίωμα να τα πουλά.

Η απόφαση με αριθ.45-53/2003 του Μεικτού Ορκωτού Δικαστηρίου Πάτρας προκάλεσε την προσοχή και την επέμβαση του Παρατηρητηρίου του Ελσίνκι. Η υπόθεση αφορά βιασμό γυναίκας, Ουκρανικής καταγωγής, από αστυνομικό. Το Ελληνικό τμήμα του Παρατηρητηρίου του Ελσίνκι θεώρησε ότι η απόφαση, η οποία κήρυξε αθώο τον κατηγορούμενο, υποκρύπτει ευνοϊκή μεταχείριση για αυτόν. Η πολιτική αγωγή, η οποία εφeseίβαλε την απόφαση, υποστήριξε ότι το θύμα κλήθηκε ως αγνώστου διαμονής αν και ήταν γνωστής. Ερήμην συζήτηση, με το ίδιο σκεπτικό της μη νόμιμης κλήτευσης, θεωρήθηκε ότι έγινε και στον Άρειο Πάγο. Τελικά η υπόθεση αναιρέθηκε εξαιτίας έλλειψης ειδικής και εμπεριστατωμένης αιτιολογίας.

Στη με αριθ.1073/2002 απόφαση Τριμελούς Εφετείου Αθήνας, γίνεται εμφανές ότι η ιδιότητα του αλλοδαπού δεν αποτρέπει να γίνει δεκτή αίτηση του ως κατηγορούμενου και να αφεθεί ελεύθερος με περιοριστικούς όρους. Έτσι ανακλήθηκε η απόφαση με την οποία είχε διαταχτεί η σύλληψή και η προσωρινή του κράτηση.

Απόλυση με όρους διατάσσει και η με αριθ.3313/2003 απόφαση του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Αθήνας σε καταδικασθέντα αλλοδαπό για παράβαση του Νόμου Περί Αλλοδαπών [παράνομη είσοδο και παραμονή στη χώρα]. Η

απόφαση είναι ενδεικτική για την χορήγηση σωφρονιστικού μέτρου και στην περίπτωση αλλοδαπού, λαμβανομένης υπόψη της επιδειχθείσας καλής διαγωγής του, κατά τον χρόνο έκτισης της ποινής.

Ιδιαίτερα κρίσιμη θεωρείται η αναγνώριση της ιδιότητας του πρόσφυγα για τον αλλοδαπό ο οποίος διώκεται με το Νόμο Περί Αλλοδαπών. Σύμφωνα με τη Διεθνή Σύμβαση της Γενεύης «περί της νομικής καταστάσεως των προσφύγων», η οποία έχει κυρωθεί από την Ελλάδα [ΝΔ.3989/1959] σε συνδυασμό με τις διατάξεις του κυρωθέντα επίσης Πρωτοκόλλου της Ν. Υόρκης [ΑΝ.389/1968] ως «πρόσφυγας θεωρείται, μεταξύ άλλων, κάθε πρόσωπο το οποίο συνεπεία δικαιολογημένου φόβου διώξεως λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξεως ή πολιτικών πεποιθήσεων ευρίσκεται εκτός της χώρας, της οποίας έχει την υπηκοότητα και δεν δύναται ή, λόγω του φόβου τούτου δεν επιθυμεί να απολαύει της προστασίας της χώρας ταύτης...». Σύμφωνα ακόμη με τις διατάξεις της πιο πάνω Σύμβασης προβλέπεται ότι «αι Συμβαλλόμεναι Χώραι δεν θα απελαύνουν πρόσφυγας νομίμως διαμένοντας επί του εδάφους αυτών, ειμή μόνο δια λόγους εθνικής ασφαλείας ή δημοσίας τάξεως» και ότι «ουδεμία συμβαλλόμενη χώρα θα απελαύνει ή θα επαναπροωθεί καθ' οιονδήποτε τρόπον, πρόσφυγας, εις τα σύνορα εδαφών ένθα η ζωή ή η ελευθερία αυτών απειλούνται δια λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξεως ή πολιτικών πεποιθήσεων».

Η με αριθ.52890/02 απόφαση Τριμελούς Πλημμελειοδικείου Αθήνας δέχεται αντιρρήσεις σύμφωνα με το αρθρ.565ΚΠΔ., αλλοδαπού-κουρδικής καταγωγής κατά της εκτελεστότητας απόφασης η οποία διατάσσει την απέλασή του από τη χώρα. Σύμφωνα με την απόφαση αναγνωρίζεται σ' αυτόν η

ιδιότητα του πρόσφυγα και διατάσσεται η αναστολή εκτέλεσης της δικαστικής απέλασης του.

Αξίζει να σχολιαστεί ότι ο Αρειος Πάγος με τη με αριθ.1498/1999 απόφασή του [Ε Ποινικό Τμήμα] κάνει δεκτή αίτηση αλλοδαπού-κουρδικής καταγωγής για επανάληψη της διαδικασίας. Το Ανώτατο Δικαστήριο δέχεται ότι «το γεγονός ότι ο αιτών ήταν πρόσφυγας ήταν άγνωστο στο Δικαστήριο που εξέδωσε την απόφαση». Ακυρώνει τη με αριθ. 241/98 καταδικαστική απόφαση Τριμελούς Εφετείου Κακουργημάτων Ναυπλίου για παράνομη είσοδο στη χώρα και παύει την ασκηθείσα κατ' αυτού ποινική δίωξη, για την πιο πάνω αξιόποινη πράξη. Η υπεράσπιση όμως υποστηρίζει ότι το σχετικό αποδεικτικό έγγραφο, στο οποίο αναφερόταν ότι είναι πρόσφυγας, τον συνόδεψε από τη σύλληψή μέχρι την αποφυλάκισή του.

Οι αποφάσεις με αριθ.36389/89 Τριμελούς Πλημμελειοδικείου Αθήνας, αριθ.585/1993 Τριμελούς Πλημμελειοδικείου Μυτιλήνης, αριθ.233/1993 Τριμελούς Πλημμελειοδικείου Χίου κηρύσσουν αθώους αλλοδαπούς-κατηγορούμενους για χρήση πλαστών εγγράφων και παράνομη είσοδο στη χώρα, εφόσον τους αναγνωρίζεται η ιδιότητα του πρόσφυγα. Οι αποφάσεις αυτές [585/93 και 233/1993] δημοσιεύτηκαν σε νομικά περιοδικά [Ελληνική Δικαιοσύνη τόμος 34 και 35] και θεωρήθηκαν αξιοσημείωτες, όπως σχολιάστηκαν, τόσο για την πληρότητα του σκεπτικού, όσο και την πειστικότητα των αιτιολογιών τους.

Κρίνεται επίσης παραδειγματική η με αριθ.33/1993 απόφαση του Συμβουλίου Εφετών Θεσσαλονίκης. Η απόφαση γνωμοδοτεί κατά της έκδοσης στις δικαστικές Αρχές της Τουρκίας Τούρκων υπηκόων οι οποίοι κρατούνται στις δικαστικές φυλακές Διαβατών Θεσσαλονίκης.

Η Επιτροπή Αναστολών του Συμβουλίου Επικρατείας έχει κάνει πολλές φορές αποδεκτές αιτήσεις για αναστολή αποφάσεων του Υπουργού Δημόσιας Τάξεως, με τις οποίες έχει απορριφθεί το αίτημα αναγνώρισης αλλοδαπών ως προσφύγων [αριθ.31/2000, 495/2000, 517/2000].

Εξάλλου πρέπει να μνημονευτεί και το με αριθ.355/2003 βούλευμα του Αρείου Πάγου, στο οποίο αναφέρεται η κατάργηση των ποινικών κυρώσεων λόγω εφοδιασμού του αλλοδαπού με κάρτα παραμονής. Ειδικότερα αναφέρεται ότι διαδικασίες διοικητικών κυρώσεων ή παραβάσεις ποινικών διατάξεων ή εκκρεμείς ποινικές δίκες καθώς και αποφάσεις δικαστικής ή διοικητικής απέλασης, αναστέλλονται κατά τον χρόνο ισχύος της Κάρτας Προσωρινής Άδειας Παραμονής. Αλλοδαποί οι οποίοι έχουν εφοδιαστεί και είναι κάτοχοι της Κάρτας Παραμονής περιορισμένης χρονικής διάρκειας καθώς και εργοδότες οι οποίοι απασχολούν αλλοδαπούς κατόχους της κάρτας, δεν διώκονται, ούτε επιβάλλονται σ' αυτούς οι προβλεπόμενες ποινικές ή διοικητικές κυρώσεις. Διαδικασίες διοικητικών κυρώσεων ή παραβάσεις ποινικών διώξεων ή εκκρεμείς ποινικές δίκες καθώς και αποφάσεις δικαστικής διοικητικής απέλασης καταργούνται.

Κρίνεται αναγκαίο να επισημανθεί το πρόβλημα, το οποίο δημιουργείται από έλλειψη συνεργασίας των διωκτικών Αρχών σχετικά με την υποχρεωτική αυτοπρόσωπη εμφάνιση του κατηγορουμένου, όπως ίσχυε, πριν από την θέσπιση του Νόμου 3160/2003. Το εφαρμοζόμενο στο παρελθόν διοικητικό μέτρο της απέλασης αλλοδαπών εναντίον των οποίων εκκρεμούσε ποινική δίκη αναιρούσε τη δυνατότητα νόμιμης κλήτευσής τους με αποτέλεσμα να δικάζονται και να καταδικάζονται ερήμην.

Αστικής φύσης διαφορές στις οποίες εμφανίζονται διάδικοι «ξένοι που ζουν στην Ελλάδα σήμερα»

συναντώνται κυρίως στις ειδικές διαδικασίες. Έτσι καταγράφονται αποφάσεις οι οποίες προέρχονται από τα τμήματα των Εργατικών Διαφορών, Μισθώσεων και των Αυτοκινητιστικών Διαφορών του Πρωτοδικείου Αθήνας. Στις αποφάσεις αυτές φαίνεται επίσης να εφαρμόζονται τυπικά αλλά και ουσιαστικά οι διατάξεις του νόμου.

Συγκεκριμένα, στη διαδικασία των Μισθώσεων, οι «ξένοι» εμφανίζονται συνήθως ως εναγόμενοι-μισθωτές, οι οποίοι υποχρεώνονται σε απόδοση των μισθωμένων ακινήτων, λόγω δυστροπίας στην καταβολή του συμφωνημένου μισθώματος.

Στη διαδικασία των Εργατικών Διαφορών, οι «ξένοι» αντίθετα είναι οι ενάγοντες-εργαζόμενοι, στους οποίους οφείλονται και επιδικάζονται οι αιτούμενες νόμιμες αποδοχές.

Σημαντική νομολογιακή αναφορά για την εργατική νομοθεσία αποτελεί η απόφαση με αριθ. 489/2003 Εφετείου Πάτρας η οποία επιδίκασε αποζημίωση για διαφυγόντα κέρδη ένεκα τραυματισμού σε τροχαίο ατύχημα σε Αλβανό-ομογενή ο οποίος είχε άδεια παραμονής στη χώρα όχι όμως και άδεια εργασίας [Συνήγορος 40/2003 472].

Από νομικούς κύκλους σχολιάστηκε ως δυσμενής και μεροληπτική η με αριθ.4435/2003 απόφαση Μονομελούς Πρωτοδικείου Πειραιά, η οποία απέρριψε αγωγή συζύγου, ενεργούσα ατομικά και ως ασκούσα τη γονική μέριμνα ανηλίκου παιδιού της, Αλβανού υπηκόου, ο οποίος τραυματίστηκε θανάσιμα, κατά τον χρόνο της εργασίας του. Ειδικότερα, η πιο πάνω απόφαση απέρριψε τόσο την ζητηθείσα διατροφική αξίωση της συζύγου και της ανήλικης θυγατέρας του αποθανόντος όσο και την χρηματική ικανοποίηση για ψυχική οδύνη. Έκρινε την μεν πρώτη μη νόμιμη, εφόσον ο θανών ήταν κατά τον χρόνο

του επίμαχου θανάσιμου εργατικού ατυχήματος του ασφαλισμένου στο ΙΚΑ και το ατύχημα οφείλεται σε ειδική αμέλεια των εναγομένων εργοδοτών, τη δε δεύτερη αόριστη.

Μεροληπτική εξαιτίας της εθνικότητας της παθούσας [Αιθιοπικής καταγωγής], κρίθηκε η αριθ. 6375/2000 απόφαση του Εφετείου Αθήνας. Με την απόφαση αυτή επιδικάστηκε για χρηματική ικανοποίηση λόγω ψυχικής οδύνης στα αδέλφια της παθούσας-ενάγοντες, ποσό 6.000.000δρχ. και 4.000.000δρχ. αντίστοιχα, αντί του αιτηθέντος 25.000.000δρχ., αν και υπαίτιος του ατυχήματος αποδείχθηκε ο εναγόμενος-οδηγός λεωφορείου. Το επιδικασθέν ποσό θεωρήθηκε χαμηλό ενόψει ότι αποδείχθηκε η υπαιτιότητα.

Η με αριθ.6205/2000 απόφαση Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθήνας και στη συνέχεια η με αριθ.4629/02 Εφετείου Αθήνας απορρίπτει αγωγή του ενάγοντος-αλλοδαπού ο οποίος σε σύγκρουση του δίκυκλου μοτοποδηλάτου του με ιδιωτικό αυτοκίνητο τραυματίστηκε σοβαρά, με αποτέλεσμα τη μόνιμη αναπηρία του. Το δικαστήριο έκρινε αποκλειστικά υπαίτιο της σύγκρουσης και των ζημιών τον ίδιο τον παθόντα και θεώρησε ότι καμία συνυπαιτιότητα βαρύνει τον εναγόμενο-οδηγό του αυτοκινήτου».

Τέλος αξιοσημείωτη απόφαση η οποία λύνει με άριστο τρόπο πολλά νομικά προβλήματα, τα οποία έχουν τεράστιο θεωρητικό αλλά και ηθικοκοινωνικό ενδιαφέρον, είναι αυτή της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου [ΑΠ.3/2004 NOB 52.1650]. Σ' αυτή την απόφαση δίνεται το δικαίωμα στον αλλοδαπό, ο οποίος δεν είναι υπήκοος χώρας μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ο οποίος εργάζεται στην Ελλάδα χωρίς να είναι εφοδιασμένος με τη σύμφωνα με το νόμο για την περίπτωση του, άδεια εργασίας και διαμονής

[δηλαδή παράνομα, οπότε η σύμβασή του είναι άκυρη], σε περίπτωση τραυματισμού του [σοβαρού ή θανατηφόρου], από υπαιτιότητά και ευθύνη τρίτου και εντεύθεν αδυναμίας του να συνεχίσει την προσφορά των υπηρεσιών του και κτήσεως εισοδήματος, να αξιώσει αποζημίωση από τα αναφερόμενα στις διατάξεις 928, 929ΑΚ. πρόσωπα και του υπαίτιου της αδικοπραξίας. Η αποζημίωση αυτή θα περιλαμβάνει και τα διαφυγόντα κέρδη από μια τέτοια άκυρη σύμβαση εργασίας, την οποία ο αλλοδαπός θα εξακολουθούσε να παρέχει. Η απόφαση αυτή προσεγγίζει περισσότερο μια ουσιαστική απονομή δικαιοσύνης, αφού έλαβε υπόψη την κοινωνικοοικονομική πραγματικότητα ως δίδαγμα της κοινής πείρας ότι εδώ και χρόνια παρέχεται καθημερινά στη χώρα μας και σε μεγάλη έκταση εργασία από αλλοδαπούς και ομογενείς χωρίς έγκυρες συμβάσεις εργασίας.

Από το σύνολο των αναφερομένων περιπτώσεων προκύπτει ότι οι δικαστικές αποφάσεις στην πλειοψηφία τους διέπονται από τις αρχές της ισότητας και της νομιμότητας και ότι ο δικαστής υπόλογος στην αναιρετική διαδικασία αλλά και στον ίδιο του τον εαυτό εφαρμόζει τυπικά και ουσιαστικά το νόμο.

Για την πληρέστερη όμως εικόνα κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί η αντίθετη άποψη την οποία διατυπώνει η Ι.Κούρτοβικ, δικηγόρος του Δικτύου Κοινωνικής Υποστήριξης Προσφύγων και Μεταναστών. Το τεκμήριο της αθωότητας, η αρχή της δικαστικής ακρόασης, η αρχή της δικαστικής βοήθειας, η αρχή της αναλογικότητας, σύμφωνα με αυτήν, χάνουν τη σημασία τους και δεν λειτουργούν για τους μετανάστες. Σύμφωνα ακόμη με την Ι.Κούρτοβικ, ένα γενικότερο κλίμα αρνητικής αντιμετώπισης του

μετανάστη επηρεάζει κατά κανόνα το μέσο δικαστή, με φωτεινές μόνον εξαιρέσεις δικαστών και εισαγγελέων ³¹.

³¹ Κούρτοβικ, 2001, σελ.176-186

V. ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

A. ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΣ – ΞΕΝΟΦΟΒΙΑ

Οι λέξεις έθνος και nation δεν είναι καινούργιες. Έχουν ιστορία και πολλές σημασίες που καμία δεν αντιστοιχεί προς αυτήν που της αποδίδουμε σήμερα. Στο Όμηρο έχει την έννοια της συντροφιάς, της στρατιάς και του σμήνους εντόμων ή πτηνών. Στο Πίνδαρο συναντάται με τις σημασίες είτε του φύλου είτε του συγγενούς. Στον Ηρόδοτο αναφέρεται στη φυλή, στο γένος ή στις ελληνικές πόλεις. Στο Θουκυδίδη σε διάφορες φυλές, ελληνικές ή βαρβαρικές. Στο Ξενοφώντα στη φυλή ή το γένος, στο φύλο και στη συντεχνία ή την επαγγελματική ομάδα. Στον Αισχύλο χρησιμοποιείται για τις Ερινύες ή για την οπλισμένη ομάδα και στο Σοφοκλή αναφέρεται σε αγέλες ζώων. Στον Πλάτωνα η λέξη έθνος έχει την έννοια του είδους, της επαγγελματικής ομάδας και του γένους ή της φυλής, ενώ στον Αριστοτέλη ο όρος αναφέρεται στις βαρβαρικές φυλές σε αντιδιαστολή με τις ελληνικές³².

Με την επικράτηση του Χριστιανισμού, η λέξη έθνος και τα παράγωγά της δηλώνουν τους μη Χριστιανούς, όπως προκύπτει από τα Πατερικά κείμενα αλλά και από την χρήση της λέξης **natio** στην εκκλησιαστική λατινική του Τερτυλλιανού. Και αυτή όμως η σημασία της αλλάζει στη μεσαιωνική Δύση. Εκεί ο όρος **natio** αποτελεί, όπως μας πληροφορεί ο **M.Weber** «νομική έννοια» για την υποδήλωση της οργανωμένης κοινότητας ή του μοναστικού τάγματος μέσα στα Εκκλησιαστικά Συμβούλια και τα Πανεπιστήμια. Εξίσου άσχετες προς τη σημερινή έννοια είναι και οι σημασίες της λέξης **nation** στις λατινογενείς γλώσσες μέχρι και τον 18^{ον} αιώνα.

Από τις πολλαπλές αυτές σημασίες της λέξης έθνος προκύπτει ότι ο «εθνικισμός» είναι σύγχρονη ιδεολογία, αφού στρέφεται γύρω από μια έννοια που δεν υπήρχε σε προηγούμενες κοινωνίες. Ο όρος «εθνικισμός» εμφανίζεται για πρώτη φορά το 1798, με υβριστική σημασία, στο αντεπαναστατικό μανιφέστο του Γάλλου ιερέα A.Barruel «*Memoires pour servir a l'histoire du Jacobinisme*» και καθιερώνεται στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Πρόκειται, όπως συμφωνούν οι περισσότεροι μελετητές, για ευρωπαϊκό φαινόμενο το οποίο εξαπλώνεται ραγδαία μέσα σε λιγότερο από δύο αιώνες σε ολόκληρο την υφήλιο. Σύμφωνα με την ιστορική τυπολογία του εθνικισμού διακρίνουμε δύο βασικές κατηγορίες. Τους πρωτογενείς εθνικισμούς, που αναφέρονται στη δυτική Ευρώπη στα τέλη του 18^{ου} και τις αρχές του 19^{ου} αιώνα και τους δευτερογενείς εθνικισμούς που ακολούθησαν από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα και μετέπειτα στην Ευρώπη και τον υπόλοιπο κόσμο. Σύμφωνα με τον πιο αφαιρετικό ορισμό, ο εθνικισμός είναι «η ενεργός αλληλεγγύη μιας ομάδας η οποία ισχυρίζεται ότι αποτελεί έθνος και επιδιώκει να καταστεί κράτος». Ο εθνικισμός είναι εκείνη η ιδεολογία η οποία ενσαρκώνει την ιδέα της «πολιτικής αυτοδιάθεσης» για το έθνος, που αναγνωρίζει το εθνοκράτος ως την ιδανική μορφή πολιτικής οργάνωσης»³³.

Η έννοια έθνος στην οποία στηρίζεται ο εθνικισμός αποτελεί φορέα και εκφραστή ξεχωριστού πολιτισμού, δεδομένου ότι η σημασία του έθνους, όπως σημειώνει ο M.Weber, στηρίζεται συνήθως στην ανωτερότητα ή τουλάχιστον στο αναντικατάστατο των πολιτιστικών αξιών, που πρέπει να διατηρηθούν και να αναπτυχθούν μόνον με

³² Λέκκας, 1996, σ. 86

³³ Λέκκας, 1996, σελ. 90, 97, 99

την καλλιέργεια της ιδιαιτερότητας της ομάδας. Από αυτήν την άποψη έθνος και πολιτισμός καθίστανται για τον εθνικισμό έννοιες κατ' ουσία συνώνυμες.

Η εθνικιστική ιδεολογία παράγει την έννοια του έθνους αναδεικνύοντας και τονίζοντας τα χαρακτηριστικά γνωρίσματά του τα οποία προβάλλει σαν μοναδικά. Τα επιχειρήματα τα οποία ο εθνικισμός χρησιμοποιεί για να αναδείξει τη μοναδικότητα του έθνους έχουν εξ αρχής ή καταλήγουν να έχουν πολιτισμικό περιεχόμενο και πολιτισμικά σημεία αναφοράς. Τέτοιο υλικό αποτελούν προυπάρχουσες μορφές συλλογικής αλληλεγγύης ή συλλογικής απόρριψης [λ.χ. ξενοφοβία], πολιτισμικά στοιχεία παραδοσιακών κοινοτήτων, την κληρονομιά των οποίων διεκδικεί και ιδιοποιείται το υπό ανάδειξη έθνος. Διαπιστώνουμε συχνά ότι οι ρητορικές που διαμορφώνονται για την εθνοτική ταυτότητα προκαλούν μια έντονη συναισθηματική φόρτιση. Το λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται ταυτίζεται με όρους δανεισμένους από την οικογένεια και τη συγγένεια, με στόχο να δημιουργήσει μια έντονη συναισθηματική και συγκινησιακή ατμόσφαιρα που να ενοποιεί και να ταυτίζει τα μέλη της μιας ομάδας μεταξύ τους, ενώ ταυτόχρονα να τα διαχωρίζει από κάποια άλλη ομάδα. Οι εθνικιστές χρησιμοποιούν επίσης αφηγήσεις για την ταυτότητα, προκειμένου να κινητοποιήσουν συγκινησιακά ομάδες πληθυσμού, να αποκλείσουν και να αποξενώσουν Άλλους. Στις αφηγήσεις αυτές οι όροι είναι βασισμένοι και πάλι σε συναισθήματα, όπως αυτά του αποκλεισμού, μίσους, αγωνίας, φόβου, προδοσίας³⁴.

Αυτό ισχύει και για το προ εκατονταετίας προσφιλές στον εθνικισμό επιχείρημα της φυλετικής καταγωγής. Το

³⁴ Γκέφου-Μαδιάνου, 2003, σ. 41

επιχείρημα της καταγωγής ακόμη κι όταν διατυπώνεται με φυλετικούς όρους φυλή, γένος, είναι στην ουσία του, πολιτισμικό. Υπογραμμίζει όχι τόσο την απευθείας και αμιγή φυλετική προέλευση του έθνους όσο ότι το έθνος διαφυλάσσει πιστά κάποια ξεχωριστή πολιτισμική παρακαταθήκη που διεκδικεί. Η χρησιμοποίηση φυλετικών διακρίσεων για τον προσδιορισμό της εθνικής ιδιαιτερότητας δεν μας επιτρέπει να αμφιβάλλουμε για το κατά βάση πολιτισμικό περιεχόμενο της εθνικιστικής επιχειρηματολογίας. Εξάλλου στην πλειονότητα των εθνικισμών οι αναφορές στη φυλετική καταγωγή, είτε απουσιάζουν εντελώς, είτε ακόμη και αντιστρέφονται όπως συμβαίνει στη βορειοαμερικανική περίπτωση, όπου η εθνική ταυτότητα αφορά άτομα με διαφορετική προέλευση αλλά με κοινές, υποτίθεται, πολιτισμικές αξίες [The American Dream]³⁵.

Οι δημιουργικές όμως λειτουργίες της εθνικιστικής ιδεολογίας συντηρούν και προστατεύουν την ιδιαιτερότητα του έθνους από ποικίλους εκλαμβανόμενους κινδύνους, όπως πολιτισμική αφομοίωση ή αλλοτρίωση, ξένες επιβουλές συλλογική λήθη ακόμη κι όταν η ύπαρξη του έθνους δεν αμφισβητείται. Έτσι η εθνικιστική ιδεολογία προσαρμόζεται στις εκάστοτε κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες αναμορφώνοντας τη στρατηγική και τους προσανατολισμούς της ώστε να υπηρετεί τη συνεχώς αναβαπτιζόμενη «εθνική ιδέα». Η εθνικιστική ιδεολογία επομένως, είτε επιδιώκει την ίδρυση εθνικού κράτους, είτε λειτουργεί στο πλαίσιο ήδη υπάρχοντος κράτους διαμορφώνει την ταυτότητα του έθνους με τη διπλή έννοια, που συνίσταται στην απόλυτη σύζευξη του πολιτισμικού με το πολιτικό στοιχείο. «Η συναρμογή κουλτούρας και πολιτικής» είναι το στοιχείο-κλειδί του

³⁵ Λέκκας, 1996, σελ. 140, 141

εθνικισμού. Ο εθνικισμός ταυτιζόμενος με την «εθνική περιχαράκωση- εθνική εσωστρέφεια» θεωρούμενη ως «έσχατη άμυνα απέναντι σε μια παράσταση απειλής» συνδέεται με μια αλυσίδα κοινωνικών και ψυχολογικών στάσεων, όπως πατριωτισμό, λαϊκισμό, εθνοκεντρισμό, σοβινισμό, ξενοφοβία³⁶.

Ο εθνοκεντρισμός, έννοια που εισάγει για πρώτη φορά ο κοινωνιολόγος W.Sumner το 1906, στο βιβλίο του «Λαϊκά Έθιμα»³⁷, στηρίζεται για μερικούς συγγραφείς σε μια άρνηση του διαφορετικού και σε ένα αίσθημα επιφύλαξης απέναντι στον άλλον. Εμπεριέχει την ξενοφοβία προς τον «άλλον» τον διακρίνει ως ξένο και μάλιστα ως πιθανό εχθρό. Η κοινωνιοκεντρική ξενοφοβία εμφανίζεται, ως μια παραλλαγή του πανεχθρισμού. Ο ανθρωποβιολόγος J.Hiernaux διακηρύσσει ότι «υπάρχει στον άνθρωπο μια γενική τάση προς τον εθνοκεντρισμό που μεταμορφώνεται εύκολα σε ένα είδος αισθήματος ανωτερότητας. Αυτή η τάση μπορεί να φθάσει στο σημείο όπου οι κοινωνίες αναζητούν τον «αποδιοπομπαίο τράγο» ανάμεσα σε όλους αυτούς που παρουσιάζουν κάτι διαφορετικό πολιτικά, θρησκευτικά ή κοινωνικά για να ρίξουν επάνω τους τις αιτίες για οτιδήποτε δεν πηγαίνει καλά. Το μίσος για τους ξένους είναι μια καλή δικαιολογία για όλες τις κοινωνικές τάσεις που μπορεί να υπάρξουν μέσα σε μια χώρα.

Η ξενοφοβία νοητικά επεξεργασμένος φόβος ο οποίος σχετίζεται με την προέλευση και νομιμοποίηση κάποιου κακού παρακινεί για την αναζήτηση ενόχου και τον εντοπισμό της «ρίζας του κακού». Ο φόβος είναι το συναίσθημα της ανησυχίας που προκαλείται από την

³⁶ Περράκης, 1993, σ.25

³⁷ Taquieff, 1997, σ.14

ύπαρξη επικείμενου κινδύνου. Φοβία δε ο επίμονος υπερβολικός φόβος που συνδέεται με ένα αντικείμενο ή κατάσταση, που αντικειμενικά δεν είναι σπουδαία πηγή κινδύνου. Η φοβία εγκαθίσταται μέσα από τις διεργασίες μίμησης [Bandura 1969]. Το άτομο που βλέπει έναν άλλο να φοβάται μια κατάσταση, αρχίζει και αυτό με τη σειρά του να φοβάται την ίδια κατάσταση. Η κοινωνική μετάδοση του φόβου υποδηλώνει ότι ένας φόβος μπορεί να εγκατασταθεί έμμεσα, με παρατήρηση, χωρίς δηλαδή το άτομο που φοβάται να έχει βιώσει τραυματική εμπειρία³⁸. Έτσι η ξеноφοβία παίρνει συχνά τη μορφή επιδημίας.

Εθνοκεντρικοί και ξενόφοβοι μπορούν να χαρακτηριστούν όλοι οι πρωτόγονοι λαοί, οι οποίοι οργανωμένοι σε φυλές [συγγένειας] και ζώντας απομονωμένοι δεν είχαν ούτε ήθελαν να έχουν επαφές με άλλες φυλές, τις οποίες κατά κανόνα υποτιμούσαν και απόφευγαν. Φαινόμενα εθνοκεντρισμού και ξеноφοβίας εμφανίζονται σε όλη την ιστορία. Σημαντικό ρόλο στην έξαρση τέτοιων φαινομένων, έπαιξαν δυο γεγονότα. Η επικράτηση του χριστιανισμού, ως επίσημης θρησκείας του [ρωμαϊκού] κράτους και η ανακάλυψη της Αμερικής³⁹. Ήδη ο Αριστοτέλης έγραφε ότι «κάθε πόλη θέλει να αποτελείται όσο περισσότερο δυνατόν από ίσους και όμοιους»⁴⁰.

Στην πραγματικότητα η ιδιάζουσα φύση του άλλου βρίσκεται στο νου μας. Οι φανταστικές παραστάσεις που αποδίδονται στους «άλλους» εγκυμονούν και αναπαράγουν τις κοινωνικές διαφορές. Έτσι η «παραίσταση του άλλου», κατασκευασμένη από τις κοινωνικές ομάδες περικλείει

³⁸ Μπουλουγούρης, 1996, σελ. 13, 58

³⁹ Λίποβατς, 1991, σ. 238

⁴⁰ Πρυνεντύ, 1995, σ. 36

εκτός από μια ανταγωνιστική σχέση του τύπου «περικλείω-αποκλείω», μια κοινότοπη φοβία η οποία βλέπει στην αναγνώριση του άλλου την απειλητική υποτίμηση του εαυτού.

Ο εθνικισμός αναπτύσσεται καλύτερα σε ένα περιβάλλον όπου υπάρχει ο Άλλος –ένας εχθρός- απέναντι του οποίου μπορούμε να συγκρίνουμε και να διατηρήσουμε τη δική μας ταυτότητα. Αλλά ποιος μπορεί να είναι ο Άλλος? Με μία στενή έννοια του όρου «Άλλος» οι μετανάστες και οι αλλοδαποί οι οποίοι διαπερνούν τα δύσκαμπτα ευρωπαϊκά σύνορα, θέτουν ενδεχομένως υποψηφιότητα για το ρόλο του «Άλλου»⁴¹.

Στη χώρα υποδοχής η ξένη ομάδα εκλαμβάνεται ως απειλή για την ευημερία την πολιτική και κοινωνική ευταξία του γηγενούς πληθυσμού μέσα στο δικό του «εθνικό χώρο». Παρουσιάζεται δηλαδή να απειλείται με αλλοίωση η πολιτισμική και εθνική υπόσταση της εθνικής κοινότητας. Αυτή καθαυτή η άρνηση του άλλου δεν συνεπάγεται ρατσιστική, αλλά μάλλον εθνικιστική στάση, από πλευράς γηγενών. Η παρουσία των «ξένων» παραβιάζει τουλάχιστον μια βασική αρχή του εθνικισμού, την αρχή της ομοιογένειας της εθνικής κοινότητας από τη στιγμή που στα πολιτικά όρια ενός δεδομένου κράτους συμπεριλαμβάνονται εκτός από τα μέλη του αντίστοιχου έθνους και κάποιοι ξένοι. Εντοπίζεται εδώ ο κίνδυνος αθέμιτης μεταβολής σε μια υπάρχουσα κατάσταση που θεωρείται «στατική» και «ιδανική».

Η προνομιακή στάση προς την ομάδα στην οποία ανήκει το άτομο και η υποτίμηση των αξιών του πολιτισμού και του τρόπου ζωής των άλλων εθνικών ομάδων συναρτά τον

⁴¹ Mc Crone, 2000, σ. 462

«εθνοκεντρισμό» με τον « πολιτισμικό ρατσισμό». Ωστόσο ο πολιτισμικός ρατσισμός είναι κάτι περισσότερο από τον εθνοκεντρισμό διότι περιέχει ως συστατικό του στοιχείο και την εξουσία άσκησης των εθνοκεντρικών προκαταλήψεων σε βάρος εκείνων που δεν ανήκουν στην κυρίαρχη εθνοπολιτισμική ομάδα⁴².

Οι όροι «μετανάστης» «ξένος» «αλλοδαπός» «άλλος» είναι ταυτόσημοι και χρησιμοποιούνται στο σημερινό πολιτικό καθημερινό και επιστημονικό λόγο, προκειμένου να αποδοθεί η ετερότητα πληθυσμιακών ομάδων, που φθάνουν στις δυτικό-ευρωπαϊκές χώρες στα πλαίσια των μεταναστευτικών κινήσεων. Στις αμφίσημες αυτές κατηγορίες εγγράφεται η ιδέα της διαφορετικής, ως προς αυτήν, κυρίαρχης κοινωνίας, καταγωγής η οποία κωδικοποιείται στην ιδέα της πολιτισμικής διαφοράς. Η πρόσληψη της καταγωγής ως κώδικας μη αναγώγιμων πολιτισμικών διαφορών θεωρείται ως βασικό χαρακτηριστικό του «νεορατσισμού».

Όλες αυτές οι έννοιες «πολιτισμική διαφορά» «παρελθόν» «καταγωγή» αποτελούν κοινούς παρότι όχι ταυτόσημους ιστούς του ρατσιστικού και του εθνικιστικού λόγου. Οι ιδεολογικές μεταμορφώσεις που υφίσταται ο ρατσισμός, η συνύφανσή του με τον εθνικισμό αλλά και η ικανότητα της καθεμιάς από αυτές τις ιδεολογίες να ανανεώνεται συνεχώς αποτελούν στοιχεία που συνθέτουν την πολλαπλότητα της σχέσης τους⁴³. Η προβολή του ρατσισμού μέσα από εθνικιστικές θέσεις αποδεικνύεται ιδιαίτερα επιτυχής, εφόσον ο εθνικισμός δεν έχει χάσει την ισχύ του ως ιδεολογία που στηρίζει και νομιμοποιεί την πολιτική εξουσία, όπως δεν έχει πάψει να λειτουργεί ως

⁴² Ανθόπουλος, 2000, σ. 40

⁴³ Τρουμπέτα, 2000, σελ. 137-176

δύναμη κοινωνικής συνοχής και να εκλαμβάνεται στον έναν ή στον άλλο βαθμό ως αρετή. Αυτό το γεγονός έχει συνέπειες όχι μόνο για τη μεταμόρφωση του ρατσισμού αλλά και για τον ίδιο τον εθνικισμό ο οποίος εμπλουτίζεται με την ιδέα την φρασεολογία και τις πρακτικές του ρατσισμού. Μέσα από τον εθνικισμό ο ρατσιστικός λόγος αποκτά πρόσβαση σε ευρύ πληθυσμιακά στρώματα. Οι πιο βίαιες εκκλήσεις για μίσος, απόρριψη, απέλαση κλπ. καταλήγουν να παρουσιάζονται σαν λογικές και νόμιμες εκδηλώσεις της πατριωτικής αφοσίωσης ή της επιβεβαίωσης της δημοκρατικής παράδοσης του σεβασμού των πολιτισμικών ταυτοτήτων ή του δικαιώματος στη διαφορά.

Για τον εθνικισμό οι πολιτιστικές/πολιτισμικές διαφορές αποτελούν ελλοχεύοντα κίνδυνο για την «εθνική ομοιογένεια». Η δυναμική που εμπεριέχουν τα ρατσιστικά επιχειρήματα και στερεότυπα έτσι όπως προσλαμβάνονται από διαφορετικές ιδεολογίες έγκειται στο ότι παραπέμπουν σε ιεραρχίες προσδίδουν αρνητικές ιδιότητες στο αντικείμενο τους εκφράζουν απόρριψη. Αυτές οι ιδιότητες προσδίδουν σε τέτοιου είδους στερεότυπα τη δυνατότητα να λειτουργούν αυτόνομα ως συλλογικοί υποτιμητικοί χαρακτηρισμοί. Ωστόσο η χρήση φυσιοκρατικών ή και βιολογικών στερεοτύπων από μόνη της δεν αρκεί για να ταυτίσει κάθε φαινόμενο διακρίσεων και αποκλεισμού ενάντια σε κοινωνικές ομάδες με το ρατσισμό.

Ξεκινώντας από τη διατύπωση του **E.Gellner** ότι ο εθνικισμός είναι πρώτα μια πολιτική αρχή η οποία υποστηρίζει την εναρμόνιση της πολιτικής και της εθνικής οντότητας...είναι μια θεωρία πολιτικής νομιμότητας η οποία απαιτεί τα εθνικά όρια να μη

διαφέρουν από τα πολιτικά... συνάγεται ότι ο αποκλεισμός και η αποπομπή των μεταναστών από τη συγκεκριμένη κοινωνία αποτελεί αρχικά ένα φαινόμενο εθνικισμού. Ο μετανάστης μεταφέρει από τη χώρα προέλευσής του μια θεμελιακή προϋπόθεση για την κοινωνική καταξίωσή του στη χώρα υποδοχής. Πρόκειται για την καταξίωση που απολαμβάνει ή στερείται η χώρα αυτή μέσα στο διεθνή χώρο. Σε αυτή τη θεώρηση η «υπανάπτυξη» λειτουργεί ως πολιτισμική ιδιότητα η οποία εγγράφεται στην καταγωγή και συναρτάται με ένα διχοτομικό μοντέλο «αναπτυγμένου-υπανάπτυκτου» κόσμου. Στο σημείο αυτό θα συμφωνούσε κανείς με τη διαπίστωση του E.Balibar ότι «η μετανάστευση είναι μια γενεαλογική κατηγορία».

Η κοινωνική κατάστασή των «ξένων» με όλες τις αρνητικές συνέπειες για το κοινωνικό κύρος λειτουργεί ως συστατικό της καταγωγής τους και εγγράφεται ως κατωτερότητα στο συλλογικό πολιτιστικό τους προφίλ. Κατά ανάλογο τρόπο ισχύει ότι η κοινωνική κατάσταση των δυτικοευρωπαίων εγγράφεται ως ανωτερότητα στο πολιτιστικό τους προφίλ. Κατά προέκταση η εικόνα του Άλλου κατασκευάζεται στη βάση προϋπαρχόντων ιεραρχικών συστημάτων. Από το δέκατο ένατο αιώνα ένας οξυδερκής μελετητής των κοινωνικών και πολιτικών φαινομένων ο A.Tocqueville είχε επισημάνει ότι «η φυλετική εχθρότητα είναι ένα από τα αποτελέσματα της κοινωνικοποίησης των μελών μιας κοινωνίας σε συνδυασμό με την προσπάθεια ενσωμάτωσης στην κοινωνία αυτή ενός ατόμου ή μιας ομάδας ατόμων που είναι διαφορετικά από τα λοιπά μέλη της κοινωνίας μέσα στην οποία επιδιώκεται η ενσωμάτωσή τους»⁴⁴.

⁴⁴ Ιντζεσίλογλου, 1999, σ.185

Αναρωτιόμαστε πως είναι δυνατόν να είναι κανείς ρατσιστής εθνικιστής ή ξενόφοβος σήμερα στον αιώνα της μεγαλύτερης προόδου. Αληθεύει εδώ ίσως η θεωρία του **Freud** ότι η ανάπτυξη του πολιτισμού συνοδεύεται από την αύξηση του αισθήματος ενοχής. Τότε η ξενοφοβία και ο ρατσισμός θα μπορούσαν ακόμη και να αυξάνονται αφού το υπερεγώ- το οποίο βρίσκεται μοιρασμένο μεταξύ της επιθετικότητας και της ενοχής- θα ψάξει με περισσότερη επιμονή έναν ακόμη «αποδιοπομπαίο τράγο», όπως έκανε πάντα⁴⁵.

⁴⁵ Προυνεντύ, 1995, σ. 38

B. ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ –ΧΘΕΣ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ

B1. ΘΕΩΡΙΕΣ ΡΑΤΣΙΣΜΟΥ

ΒΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ

Ετυμολογικά η λέξη ράτσα, προερχόμενη από τα ισπανικά *raza* και τα πορτογαλικά *raca* [13ος αιώνας], σχηματίστηκε από τα αραβικά, όπου *RAS* σημαίνει κεφάλι. Εδώ καθόριζε τη θέση, τα δικαιώματα, τα προνόμια και τις υποχρεώσεις του καθενός μέσα στη φυλή [που αποτελούσε το ευρύ πλέγμα συγγενειών κάθε ατόμου], με έναν αρχηγό [κεφάλι], ξεχωρίζοντας έτσι από όλες τις άλλες φυλές, οι οποίες είχαν άλλο κεφάλι ⁴⁶. Η αναζήτηση της προέλευσης των ειδών από τον Κάρολο Δαρβίνο για τη λειτουργία του κόσμου οδήγησε στη σχετική θεωρία της «εξέλιξης των ειδών» και έδωσε το έναυσμα για μια διαμάχη, που τόσο ο ίδιος όσο και κανένας άλλος μπορούσε ποτέ να φανταστεί ότι θα συνεχιζόταν επί αιώνες.

Στη βιολογία, η ράτσα ως παραλλαγή ενός είδους ορίζεται από ένα ορισμένο αριθμό κοινών χαρακτηριστικών γονιδίων τα οποία αναπαράγονται κληρονομικά από γενιά σε γενιά. Κάθε ανάμιξη των γονιδίων μπορεί να οδηγήσει με τις ανάλογες προϋποθέσεις σε καινούργια ράτσα. Η θεωρία που στηρίχθηκε στη βιολογία ταξινόμησε τις ανθρώπινες φυλές [ράτσες], αρχικά σύμφωνα με το χρώμα του δέρματος στο οποίο προστέθηκαν αργότερα διάφορα μορφολογικά χαρακτηριστικά [μορφή της μύτης, του

⁴⁶ Λίποβατς, 1994, σ.233

προσώπου, των μαλλιών, του κρανίου] και τέλος βιοχημικά στοιχεία [ομάδες αίματος].

Το πρόβλημα ξεκίνησε από την παραδοχή μιας αιτιότητας ανάμεσα σε σωματικά και σε πνευματικά χαρακτηριστικά, καθώς και την παραδοχή μιας ιεραρχίας ανάμεσα στις ράτσες. Έτσι δημιουργήθηκε ο βιολογικός-κλασικός ρατσισμός ο οποίος στηριζόμενος σε σωματικά χαρακτηριστικά διαμόρφωσε κατηγορίες ανθρώπινων όντων, ανάμεσα στις οποίες αναπτύσσονται σχέσεις ανισότητας.

Σήμερα μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι δεν υπάρχουν ανώτερες και κατώτερες ράτσες, αλλά σε κάθε ανθρώπινη ομάδα υπάρχουν άτομα με λιγότερες ή περισσότερες ικανότητες προς τη μία ή την άλλη κατεύθυνση, τις οποίες, οι εκάστοτε συνθήκες του πολιτισμού προωθούν ή επιβραδύνουν επιλεκτικά.

Ο γενετιστής A.Jacquard υποστηρίζει ότι «η ιδέα μας για τα σύνορα μεταξύ των φυλών, θα ήταν τελείως διαφορετική, αν το μάτι μας μπορούσε να διακρίνει τα γονίδια του αίματος»⁴⁷. Παρόλα αυτά δεν έλειψαν ακραίες θεωρίες σχετικά με τα γονίδια. Ο R.Martinal⁴⁸, στο βιβλίο του με τίτλο «Η γαλλική Φυλή» που δημοσιεύτηκε το 1934, στηριζόμενος στις ομάδες αίματος [A,B,0] θεώρησε ότι το γονίδιο A είναι «καλό» [επειδή βρίσκεται πιο συχνά στις ευρωπαϊκές κοινωνίες] και το B «κακό» [αφού ανιχνεύεται πιο συχνά στους Πολωνούς, στους Ρώσους και στους Μαύρους της Αφρικής] και πρότεινε την εξαφάνιση των ατόμων με το αίμα B. Αργότερα οι Ναζί, συμπορεύονται με αυτή την «τρελή» ιδέα και προτείνουν με τη σειρά τους, να εξοριστούν σε

⁴⁷ Jacquard, 1994, σ.47

⁴⁸ Πρυνεντύ, 1995, σ.36

ένα νησί τα άτομα με το αίμα Β, επειδή θεώρησαν ότι το γονίδιο αυτό το εισήγαγαν στην Ευρώπη οι Εβραίοι.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της εμπειρικής επιστήμης [L.Poliakov 1986] είναι γνωστό ότι α) λιγότερο από 1% των γονιδίων καθορίζουν βιολογικά τη ράτσα και ότι β) οι πνευματικές/πολιτισμικές ικανότητες των ατόμων δεν είναι κληρονομικές αλλά εξαρτώνται από επίκτητους πολιτισμικούς παράγοντες⁴⁹.

Ο A.Cobineau Γάλλος διπλωμάτης και συγγραφέας, πατέρας των ρατσιστικών θεωριών, όπως τον αναγόρευσε η ιστορία, ο οποίος ασχολήθηκε ιδιαίτερα με την προβληματική της ακμής και παρακμής των πολιτισμών, απόδωσε την παρακμή τους, κατά κύριο λόγο, στον εκφυλισμό των λαών, ο οποίος επέρχεται με την ανάμειξή τους⁵⁰. Δεν αντιλαμβάνονταν την «ανισότητα των ανθρώπινων φυλών» ποσοτικά αλλά ποιοτικά. Έτσι διέκρινε στην ανθρωπότητα τρεις βασικές φυλές, λευκή, κίτρινη, μαύρη οι οποίες δεν ήταν τόσο άνισες με απόλυτα κριτήρια, όσο διαφορετικές ως προς τις ιδιαίτερες ικανότητες τους. Το στερεότυπο της ανώτερης άριας ή σκανδιναβικής φυλής-ξανθής, δυνατής, ευφυούς, ηθικής και γενναίας, είχε ήδη διατυπωθεί από τον ίδιο, το 1853, στο βιβλίο του «Η Ανισότητα των Ανθρωπίνων Φυλών».

Έτσι η διάκριση των ανθρώπων σε ράτσες, ανάλογα με το χρώμα τους, σε κατηγορίες ανάλογα με τα χαρακτηριστικά του προσώπου, την τριχοφυΐα, το σχήμα του κρανίου, την ομάδα αίματος ή τις μυρωδιές και τις φερορμόνες και γενικά η ράτσα, ως έννοια, που σηματοδοτεί ένα σύνολο

⁴⁹ Λίποβατς, 1994, σ.235

⁵⁰ Σίρως, 1995, σ.10

διαφορετικότητας και χρησιμοποιείται για να υποβαθμίσει, θεωρείται από τους ανθρωπολόγους ιδιαίτερα κατακριτέα, οι οποίοι αποδέχονται ότι τα φυλετικά πρότυπα είναι μόνον «σχετικές» κοινωνικές κατασκευές⁵¹.

⁵¹ Βερνίκος κá, 2002, σ.51

ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΣ ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ

Από τα πρώτα χρόνια του 20^{ου} αιώνα, η θεωρία του Δαρβίνου είχε μεταμορφωθεί ολοκληρωτικά. Η προέλευση των ειδών έδωσε τη θέση της στην ευγονική, με κεντρικό αξίωμα ότι οι άνθρωποι μπορούσαν και έπρεπε να εξασφαλίσουν την επιβίωση των ικανοτέρων για το καλό της κοινωνίας.

Μετά το Β Παγκόσμιο πόλεμο επιστήμονες και ερευνητές [Barker 1981, Balibar 1991, Goldberg 1993] αναφέρονται πια στη νέα μορφή του ρατσισμού, η οποία στηρίζεται στις πολιτιστικές παρά στις βιολογικές διαφορές. Στην Αμερική [Bobo, Kluegel & Smith 1997] και στην Ευρώπη [Pettigrew & Meertens 1995], ο ρατσιστικός λόγος ορθώνεται με κυρίαρχο θέμα τις «μη αναγώγιμες πολιτισμικές διαφορές» και όχι τις γενετικές διαφορές ή τη βιολογική κληρονομικότητα.

Στη νέα αυτή μορφή του ρατσιστικού διαχωρισμού, όπως διαμορφώνεται στις ΗΠΑ, από τη δεκαετία του 1970 αναφέρεται ο D.Goldberg, υποστηρίζοντας ότι λειτουργεί απλά χωρίς νομική επιβολή, με μόνες τις προσωπικές προτιμήσεις, όπως εκδηλώνονται για «αυτό το σχολείο» «αυτή τη γειτονιά» «αυτή την εργασία» και όχι «εκείνη». Ο νέος διαχωρισμός στηρίζεται στην «απλή και κρυμμένη επιμονή» ότι οι ομάδες είναι άνισες και για το λόγο αυτό πρέπει να είναι χωριστά. Αντίθετα ο παλαιός διαχωρισμός πρόβαλε το «χωριστά αλλά ίσοι»⁵².

Ισχυρίζεται ακόμη ο D.Goldberg ότι η ρατσιστική θεωρία περιλαμβάνει δύο διανοητικές λειτουργίες. Πρώτη είναι

η βασική λειτουργία της κατηγοριοποίησης. Τα ανθρώπινα είδη είναι διαφοροποιημένα σε φυλετικούς τύπους, στις οποίους υπερισχύει μια απόλυτα ιεραρχημένη τάξη. Από τον 16^ο αιώνα πραγματοποιήθηκαν φυλετικές κατηγοριοποιήσεις, είτε ως φυσικά είδη, είτε ως κοινωνικές δημιουργίες και προέκυψαν φυλετικές ομάδες. Η δεύτερη διανοητική λειτουργία του θεωρητικού ρατσισμού επιστρατεύει την παγκόσμια ανθρωπολογία για να εξηγήσει το γιατί ο ρατσισμός είναι απαραίτητος. Υπάρχουν θεωρίες που χρησιμοποιούνται για να δικαιολογήσουν το ρατσισμό, εμφανίζοντας τον ως φυσική έκβαση της κοινωνιολογίας, ψυχολογίας ή οικονομικής διαδικασίας.

Κατά το παρελθόν, οι δύο αυτές λειτουργίες του θεωρητικού ρατσισμού πραγματοποιήθηκαν στηριζόμενες στις βιολογικές θεωρίες. Ανθρώπινες ομάδες διαφοροποιήθηκαν κατηγοριοποιήθηκαν και ταξινομήθηκαν, με βάση τη βιολογική κατωτερότητα, ενώ ρατσιστικές πρακτικές δικαιολογήθηκαν με βάση την παγκόσμια βιολογική διαδικασία πχ. η γενετική ποικιλία θα προκαλέσει μη εύφορους ή λιγότερο εύφορους καρπούς και θα οδηγήσει στη «φρίκη» της φυλετικής επιμειξίας.

Αντίθετα στο νεορατσισμό, αυτές οι δύο λειτουργίες διαρθρώνονται γύρω από την έννοια του πολιτισμού. Οι πληθυσμιακές ομάδες κατηγοριοποιούνται ως πολιτιστικές και πολιτιστικές διαδικασίες επιστρατεύονται για να εξηγηθεί και να θεωρηθεί φυσικός ο φυλετικός διαχωρισμός. Ο E.Balibar χρησιμοποιεί πρώτος τον όρο «νεορατσισμό» και προσπαθεί να εξηγήσει αν πρόκειται για κοινωνικό φαινόμενο καινούργιο μη αναγώγιμο στα

⁵²Durrheim, 2000, σ. 93-109

προηγούμενα μοντέλα ή είναι απλή τακτική προσαρμογή⁵³. Σε μια πρώτη φάση ισχυρίζεται ότι μπορούμε μόνο να μιλάμε για σχετικότητα, στην ουσία και την απόδοση του όρου, δεδομένου ότι από την επιστήμη ή τη βιολογία περνάμε στη κουλτούρα και στην ιστορία ενώ πρακτικά οδηγούμαστε στις ίδιες πράξεις. Μια άλλη αιτιολογία του φαινομένου είναι η απουσία ενός νέου μοντέλου άρθρωσης ανάμεσα σε κράτη, λαούς και πολιτισμούς σε παγκόσμια κλίμακα. Εξάλλου με την αντίληψη ότι ο σημερινός ρατσισμός δεν πιστεύει στην ανωτερότητα κάποιων ομάδων ή λαών σε σχέση με άλλους αλλά «μόνο» στη ζημιά που θα προκύψει από την κατάργηση των συνόρων από την ασυμβατότητα των τρόπων ζωής και των παραδόσεων ονομάστηκε «διαφοριστικός ρατσισμός»⁵⁴.

Ο νεορατσισμός έχει ιστορικά εξελιχθεί σαν «να ήταν κάτι φυσικό». Φαίνεται δε φυσικό, διότι προέκυψε χωρίς να κάνουμε κάτι το ιδιαίτερο, τίποτε το καθοδηγούμενο από τους πιθανούς νόμους της αγοράς, τις αποφάσεις των προσωπικών προτιμήσεων της πλειοψηφίας. Υπάρχουν έτσι δύο ιδεολογικά νοήματα στο νεορατσισμό. Το ένα φυσικοποιεί τις ρατσιστικές διαφορές στο όνομα του πολιτισμού και το άλλο δικαιολογεί τους διαχωρισμούς, φυσικοποιώντας αυτούς. Αυτές οι δύο όψεις του νεορατσισμού είναι χαρακτηριστικά στοιχεία-κλειδιά του «θεωρητικού ρατσισμού», όπως ο Balibar τον αποκαλεί.

Ο P.A.Taguieff αναφέρεται στο πέρασμα από ένα ρατσισμό βασισμένο στην ανισότητα και επομένως της κατωτερότητας σε ένα ρατσισμό της διαφοράς και επομένως του αποκλεισμού⁵⁵.

⁵³Balibar, 1991, σ.29

⁵⁴Balibar, 1991, σ.36

⁵⁵Taguieff, 1987

Ο θεωρητικός του ρατσισμού M.Wieviorka συνοψίζει ότι ο ρατσισμός έχει τροποποιηθεί σημαντικά με την πάροδο του χρόνου και η απόσταση είναι μεγάλη ανάμεσα στις κλασικές εκφάνσεις του που επιχειρούν να θεμελιωθούν στην επιστήμη και στις σύγχρονες μορφές του, που παραπέμπουν ολοένα και περισσότερο στη διαφορά και στην ασυμβατότητα των πολιτισμών. Βρισκόμαστε μπροστά σε μια νέα αντίληψη πολύ επικίνδυνη, την ιδέα της «πολιτισμικής φυλής» ⁵⁶.

Το καινούργιο στοιχείο στο ρατσισμό είναι ότι ο λόγος του δεν επικαλείται γενετικά επιχειρήματα για να δικαιολογήσει την αξιοκρατική, ιεραρχική διαφοροποίηση μεταξύ πληθυσμιακών ομάδων. Ο όρος της φυλής έχει μάλιστα εκτοπιστεί από το επίκεντρο της συζήτησης. Στο μεταπολεμικό ρατσισμό το αξίωμα της «φυλετικής καθαρότητας» έχει αντικατασταθεί από αυτό της «αυθεντικής πολιτισμικής ταυτότητας».

Ήδη πριν εμφανιστεί η υπόθεση του νέο-ρατσισμού, ο A.Memmi είχε εκφράσει την άποψη ότι ο προσδιορισμός του ρατσισμού στη βιολογική του έννοια θέτει πολύ στενά πλαίσια, τα οποία δεν αντανακλούν την πολυπλοκότητα και την ποικιλομορφία του φαινομένου. Επισημαίνει ότι ο ρατσισμός είναι δυνατόν να βασίζεται τις ιδέες του τόσο στη βιολογική όσο και στην πολιτισμική διαφορά. Μάλιστα η βιολογική πτυχή μπορεί, κάποιες φορές, να υπάρχει συγκαλυμμένη ή ακόμη να απουσιάζει εντελώς. Ο συγγραφέας δεν διακρίνει στο μεταπολεμικό ρατσισμό τη «μετατόπιση» από τη φυλή προς τη κουλτούρα, αλλά υποστηρίζει την ανέκαθεν συνύπαρξη της φυλετικής και πολιτισμικής ιδέας σε κάθε μορφή

⁵⁶ Wieviorka, 1998

ιστορικού ρατσισμού. Για αυτό το λόγο προτείνει και την αντικατάσταση του όρου «ρατσισμός» από τον όρο «εθνισμός» ο οποίος κατά την άποψή του είναι περισσότερο δόκιμος για την περιγραφή του φαινομένου⁵⁷.

Κατά τον καθηγητή S.Huntington ο σύγχρονος ρατσισμός δεν είναι βιολογικός ή ψευδοεπιστημονικός αλλά πολιτισμικός. Προέρχεται από το γεγονός ότι ο κόσμος είναι χωρισμένος σε πολιτισμούς και ότι αυτοί οι πολιτισμοί συγκρούονται ή δεν μπορούν να συνυπάρχουν. Η παραδοχή ότι κάποιοι άνθρωποι ή πολιτισμοί είναι ανώτεροι από άλλους έχει εγκαταλειφθεί και από τη θεωρία αυτή ⁵⁸.

Ο νεορατσισμός στηρίζεται στον πολιτισμικό σχετικισμό, το σύνθημα του οποίου είναι ότι «άνθρωποι που ανήκουν σε διαφορετικούς πολιτισμούς ζουν σε ριζικά διαφορετικούς νοητικούς κόσμους και δεν μπορούν επομένως να καταλάβουν οι μεν τους δε ούτε να επικοινωνήσουν μεταξύ τους»⁵⁹. Ο σύγχρονος ρατσιστικός λόγος δείχνει μια κοινωνική ευαισθησία η οποία όμως διακρίνεται από επιλεκτικότητα. Έτσι προτιμάται ο άνθρωπος ή η ομάδα, τα δικαιώματα των οποίων παραβιάζονται, να μην είναι κοντά. Η μεγαλύτερη απόσταση συνεπάγεται τη μικρότερη επικινδυνότητα για τις διεκδικήσεις που προβάλλονται. Κατά την άποψη του ρατσιστικού λόγου «οι άλλοι είναι ρατσιστές, εμείς δεν είμαστε». Και μόνον η χρήση του πληθυντικού η γενίκευση συμπεριφορών με συλλογικές κατηγοριοποιήσεις είναι ρατσιστικός λόγος. Ο ρατσισμός δεν είναι τίποτε

⁵⁷ Τρουμπέτα, 2000, σ.137

⁵⁸ Ανθόπουλος, 2000, σ.49

⁵⁹ Πρυνεντύ, 1999, σ.49

περισσότερο από ένα μέσο δικαιολόγησης δύο πραγμάτων: αφενός του φόβου του Άλλου και αφετέρου των συμφερόντων που συνδέονται με την κυριαρχία ή την εκμετάλλευση. Ο ρατσισμός είναι συνεπώς κληρονόμος της ξενοφοβίας, η οποία είναι αρχέγονο συναίσθημα και αποτέλεσμα της κοινωνικής λογικής της κυριαρχίας⁶⁰.

⁶⁰Taguieff, 1998, σ. 91

B2. ΜΟΡΦΕΣ ΡΑΤΣΙΣΜΟΥ

Ενώ ο ρατσισμός ως ιδεολογία και κοινωνικοπολιτική πρακτική ήταν στην αρχή δυτική αποκάλυψη έγινε στη συνέχεια παγκόσμιο φαινόμενο. Οι βασικές του μορφές εξαπλώθηκαν σε ολόκληρο τον κόσμο, αρχικά με αυτή του αποικιακού ιμπεριαλισμού [σύστημα δουλείας, εθνικισμός] και πρόσφατα με αυτή της θεωρίας της ευγονικής.

Ο πρώτος χρησιμοποιεί την ανισότητα ανάμεσα σε φυλές και τις διακρίνει σε ανώτερες ή κατώτερες. Τείνει να θεωρεί κάποιες από αυτές λιγότερο ανθρώπινες. Αποδίδει ιδιότητες ζώων στις θεωρούμενες κατώτερες φυλές και παραχωρεί περισσότερα δικαιώματα στις ανώτερες δικαιολογώντας έτσι τα κέρδη από την εκμετάλλευση των λεγομένων κατώτερων φυλών. Ο δεύτερος προϋποθέτει μία μυθική αντίληψη για τον ξένο-απόλυτα εχθρός- ο οποίος συχνά αποκτά παθολογικές διαστάσεις με σατανική μορφή, που ενσαρκώνει την ύψιστη απειλή, την απώλεια δηλαδή της ίδιας της ταυτότητας.

Ο **P.Taguieff** αποδίδει στον όρο ρατσισμό τρεις έννοιες: το ρατσισμό-ιδεολογία, το ρατσισμό-προκατάληψη και το ρατσισμό-συμπεριφορά, με τρεις ξεχωριστές διαστάσεις: α) τρόπους σκέψης [γνώμες-πεποιθήσεις-προκαταλήψεις-στερεότυπα-κλίσεις ή προδιαθέσεις] β) τρόπους δράσης [συμπεριφορές-ενέργειες-πρακτικές-θεσμοί-κινητοποιήσεις] και γ) ιδεολογικές συνθέσεις [θεωρίες-δόγματα-κοσμοθεωρίες-σύγχρονοι μύθοι]⁶¹.

Η G.Guillaumin αναφέρεται και αυτή σε τρία διαφορετικά είδη ρατσισμού. Το ρατσισμό α] ως συμπεριφορά η οποία διαχέεται στις ανθρώπινες σχέσεις με διαφορετικό κάθε φορά πρόσωπο όπως ξеноφοβία, εχθρότητα, επιθετικότητα, διακρίσεις, κοινωνικό αποκλεισμό, εξολόθρευση, β] ως πολιτικό λόγο ο οποίος εμφιλοχωρεί στις ομιλίες και στα προγράμματα των κομμάτων και οργανώσεων με φυλετικές και γενικά εχθρικές αντιλήψεις προς τις μειονοτικές κοινωνικές ομάδες και γ] ως συστατικό στοιχείο των νόμων του κράτους, όπως στην περίπτωση της ναζιστικής Γερμανίας και του καθεστώτος Απαρτχάιντ της Ν. Αφρικής⁶².

Σύμφωνα με τον G.Allport⁶³ διακρίνουμε πέντε τύπους απορριπτικής συμπεριφοράς για τους «εκτός-ομάδας» η οποία μας επιτρέπει να ορίσουμε πέντε βαθμίδες ρατσιστικής διάκρισης με ευρεία έννοια, από την πιο ήπια στην περισσότερο βίαια.

Α. Γλωσσική Απόρριψη. Πρόκειται για την εχθρότητα, που εκδηλώνεται με ύβρεις ή με αστειότητες, όπως καταγράφονται κατά εποχή στο λεξιλόγιο των προκαταλήψεων.

Β. Απομάκρυνση. Πρόκειται για πιο έντονη προκατάληψη, που οδηγεί το άτομο να αποφεύγει τα μέλη της ομάδας την οποία θεωρεί αντίθετη. Σ' αυτή την περίπτωση ο προκατειλημμένος δεν βλάπτει άμεσα την ομάδα για την οποία αισθάνεται την αντίθεση, αλλά περισσότερο τον εαυτό του, στον οποίο και κλείνεται αποκλειστικά.

Γ. Διάκριση με στενή έννοια. Πρόκειται για προκατάληψη που εκδηλώνεται με ενεργητικό τρόπο. Η

⁶¹ Taguieff, 1991, σ. 14

⁶² Παπαδημητρίου, 2000, σ. 44

⁶³ Taguieff, 1987, σ. 70

πρώτη πράξη είναι η άρνηση συμφωνίας με ένα πρόσωπο ή μια ομάδα προσώπων, εξαιτίας της εθνικής του εξάρτησης. Έπεται ο αποκλεισμός των μελών της αντίθετης ομάδας από ορισμένες εργασίες, ορισμένους τόπους διαμονής, από τα πολιτικά δικαιώματα, από τα μέσα εκπαίδευσης ή διασκέδασης, από τους χώρους λατρείας, από τα νοσοκομεία και γενικά υπάρχει στέρηση από όλα τα κοινωνικά προνόμια. Η διάκριση αυτή μπορεί να έχει καθιερωθεί νομοθετικά ή να είναι αποτέλεσμα κοινής συνήθειας. Το απαρτχάιντ είναι ένας ακραίος τέτοιος τύπος.

Δ. Η Φυσική Επίθεση. Πρόκειται για όλες τις μορφές βίας εναντίον προσώπων ή αγαθών που χρησιμοποιούν, εξαιτίας της εθνικής τους εξάρτησης. Μέσα σε συγκινησιακή κατάσταση η ήπια προκατάληψη μπορεί να οδηγήσει σε πράξεις βίας.

Ε. Εξολόθρευση. Το λιντσάρισμα, οι διωγμοί, οι σφαγές και τα χιτλερικά προγράμματα γενοκτονίας, δείχνουν τον «έσχατο» βαθμό έκφρασης βίας της προκατάληψης.

Αυτή η διαβάθμιση έντασης στη συνέχεια απλοποιήθηκε και οι πέντε βαθμίδες μειώθηκαν σε τρεις.

Α. Τη Λεκτική Απόρριψη.

Η λεκτική απόρριψη και οι πρακτικές διάκρισης, είναι οι απαραίτητες προϋποθέσεις για κάθε ρατσιστική επίθεση. Αποτελούν δε το σύνδεσμο μεταξύ των απόψεων ή των εχθρικών στάσεων [των τριών πρώτων βαθμίδων] και των πρακτικών του μορφών [των δύο τελευταίων βαθμίδων]. Εξάλλου το εχθρικό «γάβγισμα» δεν οδηγεί υποχρεωτικά στο δάγκωμα.

Β. Τη Διάκριση η οποία περιλαμβάνει την Απομάκρυνση.

Ο **G.Allport** πιστεύει ακόμη ότι πρέπει να διευκρινιστεί ότι απομακρυνόμαστε συχνά από ανθρώπους τους οποίους βρίσκουμε αντιπαθητικούς. Η απομάκρυνση αυτή δεν συνιστά διάκριση. Η διάκριση παράγεται μόνον όταν αρνούμαστε σε πρόσωπα ή σε ομάδες προσώπων την ίση μεταχείριση, στην οποία έχουν δικαίωμα να ελπίζουν. Όσο για το διαχωρισμό πρέπει να τον ορίσουμε ως ένα τύπο διάκρισης, η οποία καθορίζει τα χωρικά όρια ενός ορισμένου είδους για να μεγαλοποιήσει τα μειονεκτήματα των μελών μιας εκτός-ομάδας.

Γ. Τη Φυσική Επίθεση, η οποία περιλαμβάνει όλες τις βαθμίδες έντασης.

Κεντρική θέση στο λεξιλόγιο του σύγχρονου ρατσισμού καταλαμβάνει η «διαφορά» η οποία μάλιστα αναγορεύεται σε απόλυτη αξία. Ως ρατσισμός χαρακτηρίζεται κάθε διάκριση, μίσος ή βία προς ένα πρόσωπο ή μια ομάδα προσώπων εξαιτίας της καταγωγής του ή της εξάρτησής του ή όχι σε ένα έθνος, μια φυλή ή μια θρησκεία. Ο ρατσισμός είναι η απόλυτη άρνηση της διαφορετικότητας. Απόρριψη, επίθεση, κυριαρχία, ταξινόμηση, ιεράρχηση. Η εχθρότητα της ομάδας είναι από την ίδια τη φύση της πράξη βιολογικής κατηγοριοποίησης του «άλλου», του άγνωστου, του διαφορετικού, του ξένου. Έτσι ορίζεται και ως ετεροφοβία η οποία προϋποθέτει από την μια πλευρά ένα ιδανικό ομογένειας και από την άλλη μια αρνητική εξέλιξη κάθε διαφορετικότητας.

Στο όνομα της ρατσιστικής ανωτερότητας αποκλείουμε, διακρίνουμε, επιπλήτουμε, προσβάλλουμε, επιτιθέμεθα, καταστρέφουμε, πληγώνουμε, σκοτώνουμε μέχρι γενοκτονίας. Ο όρος ρατσισμός παραπέμπει σε ιεραρχίες,

εκφράζει απόρριψη και προσδίδει αρνητικές ιδιότητες στο αντικείμενό τους, όπως:

- ρατσιστική ανωτερότητα
- μίσος και περιφρόνηση
- πρακτικές αποκλεισμού, διάκρισης, καταστολή
- λογική ανθρωποκτονίας, δολοφονίας μέχρι γενοκτονίας
- ψευδοεπιστημονικότητα και /ή προσφυγή στο παράλογο

Ο ρατσισμός «ολικό κοινωνικό φαινόμενο» εγγράφεται σε πρακτικές [μορφές βίας, περιφρόνησης, αδιαλλαξίας, ευτελισμού, εκμετάλλευσης], σε λόγους και αναπαραστάσεις οι οποίες συνιστούν κυρίως διανοητική επεξεργασία της φαντασίωσης της προφύλαξης ή της διάκρισης [αναγκαιότητα κάθαρσης του κοινωνικού σώματος, διαφύλαξης της ταυτότητας του εαυτού του εμείς από κάθε πρόσμειξη, ανάμειξη, από κάθε εισβολή] και αρθρώνεται γύρω από τα στίγματα της ετερότητας [όνομα, χρώμα δέρματος, θρησκευτικές πρακτικές]. Οργανώνει ψυχολογικές καταστάσεις προσδίδοντάς τους μια στερεότυπη μορφή τόσο από την πλευρά των αντικειμένων τους όσο και από αυτή των υποκειμένων τους⁶⁴.

Υπάρχουν φορές που ο ρατσισμός έχει παρομοιαστεί με «άγριο ή ορμητικό ζώο», έχει θεωρηθεί ως μια αρρώστια [περισσότερο του τύπου ιού] ο «ρατσιστικός ιός» και έχει καταγγελθεί ως δείγμα εγκληματικού τύπου [όταν διαπράττονται ή ευνοούνται τα λεγόμενα ρατσιστικά εγκλήματα]. Νέοι, γέροι, άνεργοι, ομοφυλόφιλοι, γυναίκες, έγχρωμοι έχουν κατηγοριοποιηθεί ως «ράτσες» ή παρόμοια με αυτές «είδη».

⁶⁴Balibar, 1991, σ.30

Από τότε που υπήρχε υπονοούμενη βιολογία υπήρχε ρατσισμός. Έτσι, είτε λειτουργεί ως βιοφυλετικό, είτε ως εθνοπολιτιστικό φαινόμενο, ο ρατσισμός κατασκευάζει και θέτει σε λειτουργία κατηγορίες που δημιουργούν διακρίσεις. Σύμφωνα με ορισμένους συγγραφείς, κρίνω σημαίνει διαφοροποιώ, άρα εκτιμώ, άρα ιεραρχώ σύμφωνα με την αξία. Επομένως η διαφοροποίηση οδηγεί στη διάκριση.

Γενικά ο ρατσισμός εμπερικλείει την περιφρόνηση και το φόβο, αλλά προχωρά πολύ πιο πέρα από αυτά. Η περιφρόνηση και ο φόβος είναι δευτερεύοντα χαρακτηριστικά της ρατσιστικής πρακτικής μέσα στην καπιταλιστική κοσμοοικονομία ⁶⁵. Η λέξη ρατσισμός χρησιμοποιείται ευρύτατα και ταιριάζει σε απεριόριστο αριθμό καταστάσεων, με αποτέλεσμα να θεωρείται περίπου συνώνυμο του αποκλεισμού, της απόρριψης, της εχθρότητας, του μίσους, της φοβίας ή της περιφρόνησης.

Οι καθηγητές **S.Gaertner** **J.Dovidio** υποστήριξαν ότι στις σημερινές δυτικές κοινωνίες ο περισσότερος κόσμος προσπαθεί να συμπεριφέρεται το ίδιο σε όλα τα μέλη των άλλων ομάδων, όπως στα μέλη της δικής του ομάδας. Αυτή η ισότιμη στάση διατηρείται τόσο από προσωπική πεποίθηση ότι αυτό είναι το σωστό όσο και από τους νόμους της κοινωνίας, οι οποίοι καθιστούν αυτό φανερό. Οι πιο πάνω καθηγητές όμως υποστηρίζουν ότι αυτό δεν σημαίνει ότι ο ρατσισμός έχει εξαφανιστεί, αλλά ότι τώρα είναι περισσότερο υπόγειος από ότι ήταν στο παρελθόν.

⁶⁵Βαλερστάιν, 1991, σ.53

Σύμφωνα με την προσέγγισή τους, ο «αντιπαθητικός ρατσισμός» είναι ένας τύπος ρατσισμού ο οποίος δεν εμπεριέχει ενεργή εχθρότητα εναντίον των άλλων ομάδων [και κυρίως αναφέρονται στις ομάδες των Αφρικανών-Αμερικάνων από μέρος των Ευρωπαίων-Αμερικάνων], αλλά παρουσιάζει μάλλον ένα αίσθημα ανησυχίας ή δυσφορίας που κάνει τους «μεν» [Λευκούς] να αποφεύγουν κάθε επαφή με τους «δε» [Μαύρους]⁶⁶.

⁶⁶Gaertner, 1996, σ.289.

B3. ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ ΚΑΙ «ΞΕΝΟΣ»

Ο σύγχρονος ρατσισμός στρέφεται κυρίως-αν και όχι μόνο-εναντίον των μεταναστών. Ποια διεστραμμένη λογική, γράφει ο Galbraith, αναφερόμενος στην τάση διασφάλισης από τη μετανάστευση, αναγκάζει τόσους ανθρώπους να αντιτίθενται σε αυτό που είναι πρόδηλα ένα ευεργέτημα. Μπροστά σ' αυτή την απειλή βρίσκονται αντιμέτωπες σήμερα πολλές κοινωνικές ομάδες, οικονομικοί πρόσφυγες, μετανάστες, οι οποίοι νιώθουν ότι οι πολιτισμικές διαφορές τους οδηγούν στον αποκλεισμό και στην περιθωριοποίηση, ενώ εμποδίζουν την ενσωμάτωσή τους.

Η αναδιάρθρωση και ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας, από τη δεκαετία του 60, εξομοιώνει τον τρόπο ζωής των Ελλήνων προς τα καταναλωτικά δυτικά πρότυπα, με αποτέλεσμα τη σταδιακή αύξηση της μετανάστευσης προς την Ελλάδα.

Ο όρος «οικονομικοί μετανάστες» έχει καθιερωθεί να αποδίδεται σε μετανάστες από αναπτυσσόμενες χώρες, ενώ οι μετανάστες οι οποίοι προέρχονται από ανεπτυγμένες βιομηχανικές χώρες δεν κατηγοριοποιούνται, προφανώς χάρη της ένταξής τους σε υψηλές εισοδηματικές κατηγορίες. Αυτοί οι οικονομικοί μετανάστες εκλαμβάνονται από τη γηγενή κοινωνία, στην οποία σημειωτέον τα τελευταία χρόνια τα χαρακτηριστικά της «φτώχειας» έχουν μεταβληθεί, ως «μειονεκτικοί ξένοι», δεδομένου ότι ο τρόπος ζωής τους αποκλίνει από τα καθιερωμένα πρότυπα της κοινωνικής καταξίωσης των γηγενών. Ο όρος λαθρομετανάστης φορτίζεται με ένα σύμπλεγμα αρνητικών στερεοτύπων τα οποία εκφράζουν την

απειλή της κοινωνικής ασφάλειας, αφού παραπέμπουν όχι μόνο γενικότερα στη διαφορετικότητα της καταγωγής [μετανάστης], αλλά ειδικότερα και στην παρανομία [λάθρα].

Η εποχή της αποαποικιοποίησης, της αντιστροφής των πληθυσμιακών κινημάτων ανάμεσα στις παλαιές αποικίες και στις νέες μητροπόλεις, χαρακτηρίζεται από το «νέο ρατσισμό»⁶⁷. Έτσι ο νεορατσισμός επικεντρώνεται γύρω από το πρόβλημα της μετανάστευσης και χαρακτηρίζεται ως «ρατσισμός χωρίς φυλές».

Η δαιμονοποίηση των ανεπιθύμητων ξένων, η οποία προβάλλεται ως φυσιολογική αντίδραση αγανακτισμένων πολιτών ευρισκόμενοι σε κατάσταση νόμιμης άμυνας εναντίον εισβολής ή επίθεσης, αντιστοιχεί σε ένα από τα καθοριστικά χαρακτηριστικά του «συμβολικού ή έμμεσου ρατσισμού» όπως έχει χαρακτηριστεί ο μεταπολεμικός ρατσισμός.

Η πιο παλιά στάση συνίσταται στην απόρριψη ηθικών, θρησκευτικών, κοινωνικών ή αισθητικών πολιτισμικών μορφών, που απέχουν περισσότερο από εκείνες με τις οποίες εμείς ταυτιζόμαστε. Εκφράσεις του τύπου «συνήθειες αγρίων» «αυτό δεν το έχουμε εμείς» «τέτοια πράγματα δεν θα έπρεπε να επιτρέπονται» δηλώνουν αντίδραση για τρόπους ζωής, πίστης ή σκέψης, ξένους προς εμάς. Σε χειρότερη όμως περίπτωση οι «άλλοι» ως ξένοι είναι κακοί ή μοχθηροί και εξομοιώνονται με πιθήκους ή με ανθρώπινα σκουλήκια. Αν ψάξουμε στη βιβλιογραφία, από τα τέλη του 19ου αιώνα, υπάρχουν αναφορές στην ψώρα, στα ποντίκια, στους ιούς ή βακίλους. Απαντάται δηλαδή συνήθως η παρομοίωση με

⁶⁷ Balibar, 1991, σ.35

κατώτερα ζώα, αηδιαστικά ή επικίνδυνα παράσιτα ή σαρκοβόρα. Σ' αυτή την περίπτωση, πρέπει να «καθαρίσουμε, να απολυμάνουμε, να ξεψειρίσουμε, να εξυγιάνουμε, να εξαγνίσουμε, να εξαλείψουμε».

Όπως η αρχαιότητα έβαζε μέσα στην κοινή ονομασία «βάρβαρος» οτιδήποτε δεν μετείχε στον Ελληνικό και μετέπειτα Ελληνορωμαϊκό πολιτισμό έτσι και ο Δυτικός πολιτισμός στη συνέχεια χρησιμοποιεί τον όρο «άγριος» με την ίδια έννοια. Πίσω από αυτά τα επίθετα κρύβεται η ίδια κρίση. Η λέξη «βάρβαρος» σχετίστηκε ετυμολογικά με το συγκεχυμένο και άναρθρο κελάηδημα των πουλιών, σε αντίθεση με τη σημαίνουσα αξία της ανθρώπινης γλώσσας. Το «άγριος» που ετυμολογικά στη γαλλική γλώσσα σημαίνει «άνθρωπος του δάσους», αναφέρεται στο είδος κτηνώδους ζωής σε αντίθεση προς τον ανθρώπινο πολιτισμό. Και στις δύο περιπτώσεις αρνιόμαστε να δεχθούμε το ίδιο το γεγονός της πολιτισμικής ποικιλομορφίας. Προτιμούμε να αποβάλουμε από τον πολιτισμό και να αποδώσουμε στη φύση ότι δεν συμφωνεί με τους κανόνες της δικής μας ζωής.

Ο σύγχρονος άνθρωπος με το να καταδικάζει εμπειρίες που τον απωθούν συναισθηματικά και να αρνείται διαφορές τις οποίες δεν κατανοεί νοητικά, ανάπτυξε φιλοσοφικές και κοινωνιολογικές θεωρίες προκειμένου να επιτύχει μάταιους συμβιβασμούς μεταξύ των δύο αυτών αντιτιθέμενων πόλων και να εξηγήσει την ποικιλομορφία των πολιτισμών, προσπαθώντας ταυτόχρονα να εξαλείψει ότι σκανδαλώδες και δυσάρεστο παρουσιάζει αυτή στα μάτια του. Αλλά όσο διαφορετικές και καμιά φορά παράξενες μπορεί να είναι όλες αυτές οι θεωρίες, στην πραγματικότητα ανάγονται σε μία και μόνη συνταγή, την οποία χωρίς αμφιβολία χαρακτηρίζει ο όρος

ψευδοεξελικτισμός. Πρόκειται για μια απόπειρα να καταργηθεί η ποικιλομορφία των πολιτισμών ενώ συγχρόνως προσποιείται κανείς ότι την αναγνωρίζει πλήρως. Ο κοινωνικός εξελικτισμός αναμφίβολα δέχθηκε ισχυρή ώθηση από μέρους του βιολογικού εξελικτισμού, όμως στην πραγματικότητα είναι προγενέστερος. Οι θεμελιωτές του **Spencer** και **Taylor** δημοσίευσαν τη θεωρία τους πριν από την «Καταγωγή των Ειδών».

Μέσα από τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης γεννιέται και η συναίσθηση ότι το άτομο αποτελεί τμήμα ενός ιδιαίτερου «εμείς». Το τμήμα αυτό χαρακτηρίζεται από κάποιες αξιόλογες, αν όχι αξιοθαύμαστες, ιδιότητες, σε αντίθεση προς κάποιους «άλλους» οι οποίοι βρίσκονται έξω από το κοινωνικό σύνολο και δεν καλύπτονται από το συγκεκριμένο «εμείς». Μια μειωτική αντίληψη για τους ξένους είναι ως ένα βαθμό εγγενής στη συγκρότηση της ταυτότητας του κοινωνικού «εμείς». Η φυσιολογική διαμόρφωση ενός καταξιωμένου «εμείς» το οποίο χαρακτηρίζει κάθε συγκροτημένο κοινωνικό σύνολο είναι δυνατό να προσλάβει ποικίλες μορφές έκφρασης. Οι μορφές αυτές κυμαίνονται από μια απλή αυτοεκτίμηση μέχρι και ακραίες εκδηλώσεις ξενοφοβίας και ρατσισμού⁶⁸.

Το κοινωνικό σύνολο αισθάνεται όλο και περισσότερο την ανάγκη δημιουργίας διαχωριστικών αποστάσεων, όταν το διαφοροποιημένο άτομο ή ομάδα πλησιάζει και επιδιώκει να εισχωρήσει σ' αυτό. Την κοινωνική λειτουργία της δημιουργίας και συντήρησης αυτών των διαχωριστικών αποστάσεων εκπληρώνουν, μεταξύ άλλων και τα στερεότυπα του ρατσισμού. Με τα στερεότυπα αυτά αποδίδονται ορισμένα αρνητικά και μειωτικά χαρακτηριστικά

⁶⁸Κωνσταντοπούλου κá, 1999, σελ.183,185

ταυτότητας στα μέλη της διαφορετικής κοινωνικής ομάδας. Έτσι, ανεξάρτητα από τις πραγματικές ιδιότητες των μελών της, αυτή καθίσταται μη επιθυμητή. Σε χειρότερη δε ακόμη περίπτωση, η κοινωνική και πολιτισμική συνύπαρξη με τα μέλη αυτής βιώνεται-από τα μέλη της ευρύτερης κοινωνίας υποδοχής, που υιοθετούν τα ρατσιστικά στερεότυπα-ως απειλητική.

Μια συλλογική ταυτότητα προσδιορίζεται όχι μόνον από την ιδέα που τα μέλη έχουν για τον εαυτό τους και το συλλογικό «εμείς» που την αποτελούν, αλλά και από την εικόνα που έχουν οι «άλλοι» για αυτό το κοινωνικό σύνολο και τα μέλη του. Σήμερα κάθε λαός μοιάζει να θέλει να υψώσει γύρω του ένα «Σινικό τείχος» για να διατηρήσει την εθνική κληρονομιά, την εθνική ομοψυχία, το εθνικό πνεύμα. Αντιτίθεται στους μετανάστες, αποκλείει μάλιστα τους ξένους, όταν ο αριθμός τους γίνεται σημαντικός, τους βλέπει ως κίνδυνο για τον εθνικό πολιτισμό, που τον τροποποιούν. Δεν υπολογίζουν ότι είναι ένας όρος της ζωής για τον ίδιο τον πολιτισμό.

Τι είναι ο ξένος? Σε γλωσσικό επίπεδο υπάρχει διττή έννοια. Ο ξένος αυτός που είναι γεννημένος «έξω» και παρουσιάζεται εκ των προτέρων ως εχθρός και στη συνέχεια αυτός ο οποίος είναι καλύτερα να γίνει φιλοξενούμενος-καλεσμένος. Στην πολιτισμική ποικιλότητα της Ευρώπης του 20ου αιώνα ο «άλλος» ως μια αναπόφευκτη πραγματικότητα είναι ένα στοιχείο απόρριψης και έλξης, αποστροφής και γοητείας, διαφορετικός και πραγματικά Άλλος. Στην πραγματικότητα η ιδιάζουσα φύση του άλλου βρίσκεται στο νου μας. Οι φανταστικές παραστάσεις που αποδίδονται στους «άλλους» εγκυμονούν και αναπαράγουν τις κοινωνικές διαφορές.

Ο **L.Strauss** ένθερμος υπερασπιστής του σχετικισμού, ο οποίος εκφράζει μια αίσθηση σεβασμού προς τον «άλλον», αναφέρει ότι «στο φάσμα των ενδεχόμενων δυνατοτήτων που έχουν οι ανθρώπινες κοινωνίες η κάθε μία έκανε τις επιλογές της και οι επιλογές αυτές δεν είναι συγκρίσιμες μεταξύ τους γιατί αξίζουν το ίδιο».

Ο **E.Morin**⁶⁹ προβλέπει την «πλανητική εθνικότητα». Κατά αυτόν οι πολιτισμοί πρέπει συγχρόνως να προστατεύονται αλλά και να «ανοίγουν». Η εξαιρετική πολιτισμική ποικιλία η οποία έχει δημιουργηθεί από τη διασπορά της ανθρωπότητας πρέπει να διασωθεί και συγχρόνως να αναπτυχθεί ένας πλανητικός πολιτισμός κοινός σε όλους. Επομένως είναι κανείς υποχρεωμένος να δεχτεί όλες αυτές τις διαφορές, χωρίς αυτό να σημαίνει αυτόματα την παραδοχή μιας ιεράρχησης των πολιτισμών. Η ενότητα υπάρχει μόνον μέσα από τις διαφορές. Τόσο η ενότητα όσο και οι διαφορές είναι όμως συμβολικής/ιστορικής και όχι πραγματικής και φυσικής προέλευσης.

Ο άλλος ή οι άλλοι? Ποιοι είναι? Η κόλαση-όπως έλεγε ο **J.P.Sartre**-όταν θεωρείς τον «άλλο» όργανο ή ο παράδεισος όταν τον δέχεσαι ως σύντροφο.

⁶⁹Πρυνεντύ, 1995, σ. 39

Γ. ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ ΚΑΙ ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΕΙΣ

Τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις είναι απόρροια της κοινωνικής κατηγοριοποίησης. Στην κοινωνική κατηγοριοποίηση οδηγούμαστε όταν, αντί να θεωρούμε ένα πρόσωπο ως ανεξάρτητο άτομο, το θεωρούμε ως μέλος της ανθρώπινης ομάδας με βάση τα φυσικά του χαρακτηριστικά πχ. γένος, χρώμα δέρματος, ηλικία, ή άλλους τύπους κατηγορίας, όπως, αλκοολικούς, σχιζοφρενείς. Κατηγοριοποιούμε αμέσως κάποιον ενώ εγείρονται αυτόματα σκέψεις και συναισθήματα για το κατηγοριοποιημένο πρόσωπο [Brewer 1988, Fiske 1982, 1998].

Γιατί προβαίνουμε σε κατηγοριοποιήσεις; Σε μερικές περιπτώσεις θέλουμε να θεωρούμε τους άλλους ως μέλη κάποιας κοινωνικής κατηγορίας επειδή πιστεύουμε ότι αυτή η κατηγοριοποίηση είναι ενδεικτική, με την έννοια ότι αυτή παρέχει πληροφορίες για τα χαρακτηριστικά των άλλων προσώπων [Jussim, Lee & McCauley 1995, Oakes & Turner 1990, Turner 1987]. Η κατηγοριοποίηση απλοποιεί τη πολυσύνθετη ζωή μας και είναι ένας λειτουργικός τρόπος να επικοινωνούμε με τον υπόλοιπο κόσμο. Η κοινωνική κατηγοριοποίηση μας βοηθά ακόμη να αισθανόμαστε καλά με τον εαυτό μας και καλύτερα σχετικά με τους άλλους. Ο καθένας μας έχει μια ιδιαίτερη ανάγκη να είναι μέλος μιας κοινωνικής ομάδας και να γίνεται αποδεκτός από τους άλλους [Baumeister & Leary 1995]⁷⁰. Τα θετικά συναισθήματα που κερδίζουμε από τη συμμετοχή μας σε μια σημαντική και αξιοσέβαστη ομάδα είναι γνωστά ως «κοινωνική ταυτότητα» [Hogg & Abrams 1998, Howard & Rothbart 1980, Tajfel 1970].

⁷⁰Stangor, 2000, σελ. 3, 4

Ο όρος «στερεότυπο» χρησιμοποιήθηκε από τον Αμερικανό δημοσιογράφο **W.Lippman**, το έτος 1922, στο βιβλίο του με τον τίτλο «Κοινή Γνώμη» [**Public Opinion**]. Ο **W.Lippman** ενδιαφέρθηκε για την αντίδραση του κόσμου απέναντι στα άτομα τα οποία προέρχονται από διαφορετικές χώρες και διαφορετικές φυλές και θεώρησε «τα στερεότυπα» ως «εικόνες του κεφαλιού μας», που δημιουργούνται από την παιδεία. Χρησιμοποιούνται δε για να δώσουν νόημα στη συμπεριφορά των κοινωνικών ομάδων γύρω μας⁷¹.

Τον **W.Lippman** ακολούθησαν πολλοί άλλοι τα επόμενα χρόνια, με συνέπεια η έρευνα των στερεότυπων να είναι σήμερα η κυριότερη έννοια της κοινωνικής ψυχολογίας. Ο **H.Tajfel** [1969] όρισε τη δημιουργία στερεότυπων «ως ιδιότητα γενικών ψυχολογικών χαρακτηριστικών σε μεγάλη ομάδα ανθρώπινων όντων» ⁷². Αυτή η δημιουργία ξεκινά με τη διαφορετική αντίληψη των κοινωνικών ομάδων. Όταν αυτός ο οποίος έχει διαφορετική αντίληψη αξιολογεί δύο ομάδες, τότε το διαφορετικό περιεχόμενο που έχει σχέση με αυτές τις αξιολογήσεις, βάζει τις βάσεις για τις στερεότυπες αντιλήψεις.

Οι **Krech** και **Crutchfield** επιχειρούν τη διάκριση της έννοιας του στερεότυπου από πλευράς κοινωνιολογικής και από πλευράς ψυχολογικής. Από άποψη κοινωνιολογική και στατιστική, ο χαρακτηρισμός του στερεότυπου μπορεί να αποδοθεί σε μία τάση να διαδοθεί στην κοινωνία μια δεδομένη πεποίθηση. Από άποψη ψυχολογική, ο χαρακτηρισμός του στερεότυπου μπορεί να αποδοθεί σε μια πεποίθηση η οποία τείνει να απλουστευτεί από άποψη

⁷¹ Lippman, 1988

⁷² Hamilton, 1996, σ.161

περιεχομένου μη ανταποκρινόμενη πλέον στα αντικειμενικά δεδομένα⁷³.

Αναρωτιέται κανείς γιατί οι άνθρωποι καταφεύγουν τόσο εύκολα στα στερεότυπα. Επειδή τα δύο απαραίτητα συστατικά του όρου, η εσφαλμένη γενίκευση και η εχθρότητα, είναι φυσικές και συνήθεις ικανότητες του ανθρώπινου μυαλού. Οι άνθρωποι έχουν μια φυσική κλίση να γενικεύουν έννοιες και κατηγορίες, το περιεχόμενο των οποίων παρουσιάζει υπέρ-απλουστευμένο τον κόσμο των εμπειριών τους. Οι λογικές κατηγορίες που σχηματίζουν βρίσκονται κοντά στην πρωταρχική εμπειρία, αλλά είναι ικανοί να σχηματίζουν πολύ εύκολα και παράλογες κατηγορίες. Σ' αυτή την περίπτωση, οι κατηγορίες στις οποίες λείπει η αλήθεια αποτελούνται από φημολογίες, συναισθήματα και φαντασιώσεις.

Ένας τύπος κατηγοριοποίησης, ο οποίος κυριαρχεί ειδικά στο σχηματισμό αδικαιολόγητων κρίσεων, είναι οι προσωπικές μας αξίες. Αυτές οι αξίες, βάσεις για όλη την ανθρώπινη ύπαρξη, μας οδηγούν εύκολα στις «καλές προκαταλήψεις». Οι κακές προκαταλήψεις είναι δευτερογενής εξέλιξη και εγείρονται ως αντίδραση στις θετικές αξίες. Αν και φαίνεται ότι, ο καθένας έχει κάποια στερεότυπα για διάφορες σημαντικές κοινωνικές ομάδες και αρκετοί από εμάς κατηγοριοποιούν τους άλλους, δεν σημαίνει ότι όλοι είναι προκατειλημμένοι.

Οι προκαταλήψεις πηγάζουν μακρύτερα από τα στερεότυπα, με την έννοια ότι συνεπάγονται ένα αρνητικό αίσθημα ή στάση εναντίον μελών μιας ομάδας [G.Allport 1954]. Η λέξη προκατάληψη προέρχεται από το λατινική *praejudicium* και έχει υποστεί πολλές αλλαγές

⁷³ Σταματιάδη, 1960, σ.55

μέχρι την κλασική της σημασία. Αρχικά σήμαινε μια κρίση που στηρίζεται σε προηγούμενη απόφαση και εμπειρία. Αργότερα ο όρος στα αγγλικά σήμαινε μια πρόωρη και βιαστική κρίση. Τέλος ο όρος απέκτησε και μια συναισθηματική χροιά, μεροληπτική ή όχι, που συνοδεύει μια προηγούμενη και ανυποστήρικτη απόφαση⁷⁴.

Ο συνοπτικότερος ορισμός είναι αυτός ο οποίος ορίζει την προκατάληψη «ως άρρωστη σκέψη για τους άλλους χωρίς επαρκείς δικαιολογίες». Ο ορισμός αυτός περιλαμβάνει τα δύο βασικά στοιχεία όλων των ορισμών, δηλαδή την αβάσιμη κρίση και το συναίσθημα. Είναι μια «στάση» ευμενής ή δυσμενής και συνδέεται με ένα γενικό και μάλλον εσφαλμένο «πιστεύω».

Ο Αμερικανός ψυχίατρος και καθηγητής **G.Allport** στο βιβλίο του «**The Nature of Prejudice**» [1954], το οποίο θεωρείται μέχρι σήμερα κλασικό για την κοινωνική ψυχολογία, στήριξε την ανάλυσή του στις αρχές της κοινωνικής κατηγοριοποίησης “**overcategorisation**”, όπως την αποκάλεσε. Από μια πλευρά, ο **G.Allport** θεωρεί ότι ο άνθρωπος έχει ροπή προς την προκατάληψη που στηρίζεται στη φυσική του κλίση να δημιουργεί γενικεύσεις, έννοιες και κατηγορίες, το περιεχόμενο των οποίων παρουσιάζει μια καταχρηστική απλοποίηση του εμπειρικού κόσμου. Από την άλλη πλευρά, υποθέτει ότι οι λέξεις οι οποίες υποδηλώνουν ανταγωνισμό προφέρονται εύκολα.

Προκατάληψη με βάση τη φυλή είναι μια αντιπάθεια η οποία στηρίζεται σε μια ελαττωματική και άκαμπτη κατηγοριοποίηση. Είναι δυνατόν να την αισθάνεται κάποιος ή να την εκφράζει. Είναι δυνατόν να

⁷⁴Allport, σ.21

απευθύνεται σε μια ομάδα από ένα σύνολο ή σε ένα άτομο-μέλος της ομάδας. Σε αντίθεση με τα στερεότυπα, τα οποία συνεπάγονται σκέψεις και πεποιθήσεις για την ομάδα, οι προκαταλήψεις έχουν ένα συναισθηματικό περιεχόμενο. Οι προκαταλήψεις εμπεριέχουν αρνητικά αισθήματα για τα μέλη της ομάδας που περιλαμβάνουν συμπάθεια, αντιπάθεια, θυμό, φόβο, αηδία, δυσφορία, μίσος. Όταν οι προκαταλήψεις απευθύνονται σε κάποια ειδική ομάδα, μπορεί να αποκαλούνται ειδικότερα πχ. ρατσισμός, όταν αφορά φυλετική προκατάληψη ή σεξισμός, όταν η προκατάληψη βασίζεται στο γένος.

Ιδιαίτερα για την κατασκευή του στερεότυπου του εγκληματία έχει υποστηριχτεί ότι η διαδικασία εξελίσσεται σε τρία στάδια. Στο πρώτο στάδιο, ένα και μοναδικό χαρακτηριστικό ή μια ομάδα χαρακτηριστικών μεταβάλλονται σε μια γενικότερη συμπεριφορά του «τύπου προσώπου» με τον οποίο κάποιος ταυτίζεται. Στο δεύτερο στάδιο, επαναξιολογείται όλη η πριν από την εκτροπή συμπεριφορά του ατόμου με βάση νέες πληροφορίες. Αναζητούνται οι αιτίες της υπό κρίση συμπεριφοράς, σε ψυχολογικούς, βιολογικούς και άλλους παράγοντες, αφού αυτή η συμπεριφορά δεν θεωρείται τυχαία. Ο «στερεοτυπικός ρόλος» δεν συνδέεται με ένα μόνον χαρακτηριστικό αλλά με όλη την προσωπικότητα, μια συγκεκριμένη έκφανση της οποίας είναι η παρέκκλιση. Στην τρίτη φάση της διαδικασίας, έρχεται ο χαρακτηρισμός ενός ανθρώπου ως εγκληματία ή περιθωριακού⁷⁵.

Η γνώση μας για τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις και για τα αποτελέσματά τους στην κοινωνική συμπεριφορά, καθορίζεται από εμπειρικές έρευνες. Έτσι

⁷⁵Λαμπροπούλου, 1994, σ.116

έρευνες έχουν δείξει ότι τα παγιωμένα κοινωνικά στερεότυπα δεν επιδρούν μόνο στο κοινωνικό σύνολο αλλά και στη στάση των ίδιων των φορέων απέναντι σε συγκεκριμένα άτομα και κοινωνικές ομάδες. Υπάρχει δηλαδή μια αντιστοιχία ανάμεσα στις απλουστευτικές καθημερινές θεωρίες των πολιτών και σε εκείνες των φορέων του κοινωνικού ελέγχου⁷⁶.

Από έρευνα η οποία διεξάχθηκε στην χώρα μας, το Νοέμβριο 1988, σε φοιτητές της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θράκης και σε δημοσιογράφους του δικαστικού ρεπορτάζ όλων των ημερησίων εφημερίδων και ειδικών περιοδικών για να ελεγχθεί εμπειρικά ο ρόλος του Τύπου στην προβολή στερεοτύπων εγκληματιών προέκυψε ότι οι φοιτητές πιστεύουν στην ανεξαρτησία της γνώμης και την ελεύθερη συνείδηση των λειτουργών της Δικαιοσύνης ενώ «η κοινή γνώμη» επηρεάζεται σχεδόν απόλυτα [ποσοστό 96%] από την προβολή των στερεοτύπων. Οι δημοσιογράφοι αντίθετα πιστεύουν κατά ποσοστό 100% ότι, τόσο η κοινή γνώμη, όσο και οι συμμετέχοντες στο σύστημα απονομής της δικαιοσύνης επηρεάζονται από την προβολή αυτή⁷⁷.

⁷⁶Λαμπροπούλου, 1999, σ. 85

⁷⁷Πανούσης, 1989, σ. 72

Η θεωρητική ανάλυση των πιο πάνω εννοιών κρίθηκε απαραίτητη, εφόσον στις έννοιες αυτές στηρίζεται η αξιολόγηση των στάσεων των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Από αυτή την προσέγγιση καταλήγουμε στα ακόλουθα.

Η ανεπιθύμητη και έντονη παρουσία του πολιτισμικά, κοινωνικά, θρησκευτικά και λιγότερο εθνικά διαφορετικού - «Άλλου», εκλαμβάνεται ως απειλή, εφόσον αμφισβητεί την ομοιογένεια μιας κοινωνίας και μεταβάλλει την υπάρχουσα «ιδανική» κατάσταση. Όταν οι Άλλοι είναι μετανάστες, θεωρούνται συχνά -και όχι πάντα χωρίς λόγο- απειλή στην «ευημερία» του γηγενούς πληθυσμού της χώρας υποδοχής. Αυτό οδηγεί στον μεγαλύτερο ή μικρότερο αποκλεισμό τους από τη συγκεκριμένη κοινωνία ή την αδυναμία ενσωμάτωσής τους.

Ο ρατσισμός προκύπτει στη συνέχεια ως κληρονόμος της ξеноφοβίας, εφόσον είναι ένα μέσο δικαιολόγησης αφενός του φόβου απέναντι στον Άλλο και αφετέρου των συμφερόντων τα οποία συνδέονται με την κυριαρχία ή την εκμετάλλευση. Ο όρος διαφοριστικός ρατσισμός, ο οποίος προέρχεται από την ασυμβατότητα των πολιτισμών, θεωρείται πρόσφορος για τον υπάρχοντα ρατσισμό, με κύριες εκφάνσεις του την απόρριψη και τον αποκλεισμό του Άλλου. Η χρησιμοποίηση της λέξης ρατσισμός και η ταύτισή της με απεριόριστο αριθμό καταστάσεων κρίνεται μάλλον υπερβολική. Η διάκριση όμως που παράγεται όταν «αρνούμαστε σε πρόσωπα ή σε ομάδες την ίση μεταχείριση, στην οποία έχουν δικαίωμα να ελπίζουν» [G.Allport] κρίνεται ως ρατσισμός-συμπεριφορά [όπως διακρίνει ο P.Taguieff].

Όσον αφορά τα στερεότυπα, καταλήγουμε ότι πρόκειται για «εικόνες του κεφαλιού μας» οι οποίες δημιουργούνται κατά την κοινωνικοποίησή μας. Δημιουργούνται για να κατηγοριοποιήσουν συνοπτικά ορισμένες συμπεριφορές και να δώσουν νόημα, δηλ. να καταλάβουμε τη συμπεριφορά των κοινωνικών ομάδων γύρω μας για να πράξουμε ανάλογα και γρήγορα [W.Lippman]. Όταν τα στερεότυπα συνοδεύονται από ένα αρνητικό αίσθημα ή στάση απέναντι στα μέλη μιας συγκεκριμένης ομάδας, τότε μιλάμε για προκατάληψη [G.Allport].

Δ. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ- ΦΟΡΕΙΣ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

Πρώτος ο **C.BECCARIA**, ο οποίος έθεσε τις αρχές της κλασικής Εγκληματολογικής Σχολής και τις στήριξε στις θεωρίες του Κοινωνικού Συμβολαίου [**Hobbes, Montesquieu, Rousseau**] υπογράμμισε την ανάγκη του κοινωνικού ελέγχου στο έγκλημα. Η συστηματική μελέτη του κοινωνικού ελέγχου εισάγεται στην αμερικανική Κοινωνιολογία από τον **E.Ross** με το πρώτο σημαντικό έργο για το θέμα αυτό το οποίο εκδόθηκε το 1901 και περιλάμβανε τα δημοσιευμένα, κατά τη περίοδο 1896-1898, άρθρα του στο **American Journal of Sociology**. Ήδη όμως στον Α τόμο του **American Journal of Sociology**, το 1896, ο **G.Vincent** είχε προσδιορίσει την έννοια του κοινωνικού ελέγχου «ως τέχνη του συσχετισμού κοινωνικών δυνάμεων κατά τέτοιο τρόπο ώστε να δώσουν στην κοινωνία τουλάχιστον μια ώθηση για την εκπλήρωση ενός ιδανικού».

Είναι αλήθεια ότι τα νεότερα χρόνια η ιδέα του κοινωνικού ελέγχου, η σύλληψη της οποίας ανήκει στον Πλάτωνα [427-347] και τον Αριστοτέλη [384-322], διατυπώθηκε από τον **A.Comte** [1798-1857] και διευκρινίστηκε από τον **L.Ward** [1841-1913]. Τέσσερις διαπρεπείς κοινωνιολόγοι **E.Ross, C.Cooley, W.Sumner, W.Thomas**, οι οποίοι ασχολήθηκαν πρώτοι με την ιδέα του κοινωνικού ελέγχου και εξέτασαν την σπουδαιότητα των παραγόντων, που ευνοούν ή εμποδίζουν την πραγματοποίηση συλλογικών στόχων, συμβάλανε αποφασιστικά στην ευρύτερη κατανόηση της φύσης και της επίδρασής του.

Ακολούθησαν οι Edwards, Follett, Merriam, Pound, οι οποίοι ασχολήθηκαν με την ιδέα του κοινωνικού ελέγχου σε διάφορα επιμέρους ζητήματα της σύγχρονης επιστημονικής έρευνας. Η παραβατικότητα αποτέλεσε ένα από τα πιο σημαντικά ζητήματα έρευνας, με αποτέλεσμα οι δύο έννοιες [κοινωνικός έλεγχος-παραβατικότητα] να συνδεθούν στενά έτσι ώστε η μια να αναφέρεται στην άλλη.

Ο κοινωνικός έλεγχος ως όρος ταυτίζεται με την «εποπτεία», «επιτήρηση», «επίβλεψη», «εξουσία», «κυριαρχία», «αυθεντία» «δύναμη» και τη «συμβατική συμπεριφορά»⁷⁸. Διακρίνεται ακόμη σε επίσημο και ανεπίσημο και λαμβάνει τη μορφή της πρόληψης ή του περιορισμού για την αποδυνάμωση της παρέκκλισης. «Με τον κοινωνικό έλεγχο προσδιορίζεται το σύνολο των εξειδικευμένων μέσων που χρησιμοποιούνται για να εμποδιστεί ή να περιοριστεί το έγκλημα»⁷⁹. Αυτός είναι ένας ορισμός για όσους δέχονται ότι ο κοινωνικός έλεγχος περιορίζει το εγκληματικό φαινόμενο. Ο κοινωνικός έλεγχος ασκείται και όταν τη στιγμή που παραβιάζεται ένας νόμος, το άτομο συναντά μια κοινωνική αντίδραση που τον εμποδίζει ή τουλάχιστον τον κάνει να διστάζει να ενεργήσει. Ο κοινωνικός έλεγχος βασίζεται στην ιδέα της αλληλεπίδρασης μεταξύ των κοινωνικών ομάδων, πράγμα που σημαίνει ότι εμπεριέχει τόσο την ανισότητα, όσο και τη σύγκρουση στις κοινωνικές σχέσεις.

Η ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης για τα ανθρώπινα δικαιώματα, τις φυλετικές διακρίσεις, την οικονομική και κοινωνική ανισότητα, η οποία παρατηρήθηκε στο

⁷⁸Λαμπροπούλου, 1994, σελ.1-29

⁷⁹Cusson, 1983, σελ.21

τέλος της δεκαετίας του 1950, πρώτα στις ΗΠΑ και στη συνέχεια στην Ευρώπη, επηρέασε και επέκτεινε τις έρευνες των εγκληματολόγων στη σημασία που έχει η κοινωνική θέση για τη μεταχείρισή τους από τους μηχανισμούς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Η θεωρία της ετικέτας έχει συμβάλει αποφασιστικά στην ανάλυση του ρόλου που διαδραματίζει ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος στην παραγωγή και στην αναπαραγωγή της αποκλίνουσας συμπεριφοράς⁸⁰.

Η θεωρία της ετικέτας επιχειρεί να αποδείξει ότι το έγκλημα είναι προϊόν κοινωνικής αλληλεπίδρασης και το αποσυνδέει από ηθικές και νομικές σταθερές. Το γεγονός ότι ένας παραβάτης χαρακτηρίζεται και περιγράφεται ως εγκληματίας από τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου ή από την κοινή γνώμη είναι αποτέλεσμα μιας ολόκληρης διαδικασίας στιγματισμού διότι μια πράξη δεν εμπεριέχει και την ερμηνεία της. Η αντίδραση είναι εκείνη που κατασκευάζει το νόημα της πράξης ως εγκληματικής και όχι το περιεχόμενο της⁸¹. Σύμφωνα με τους θεωρητικούς της «ετικέτας» η κυριότερη αιτία της υποτροπής δεν οφείλεται στον παραβάτη αλλά στην κοινωνική αντίδραση⁸².

Σύμφωνα με τον **M.Cusson** η ηθική, ο εξαναγκασμός και η δικαιοσύνη είναι τα τρία στοιχεία τα οποία είναι αλληλένδετα με τέτοιο τρόπο ώστε όταν το ένα βρίσκεται σε αδυναμία να αντικαθίσταται από το δεύτερο, το οποίο με τη σειρά του στηρίζεται στο τρίτο. Ο **M.Cusson** κάνει μια αναφορά στο **Pascal** σύμφωνα με τον οποίο «Η δικαιοσύνη χωρίς τον εξαναγκασμό είναι αδύναμη. Ο

⁸⁰Λαμπροπούλου, 1994, σ.111

⁸¹Λαμπροπούλου, 1994, σ.115

⁸²Cusson, 1983, σ.212

εξαναγκασμός χωρίς τη δικαιοσύνη είναι τυραννική. Η δικαιοσύνη χωρίς εξαναγκασμό είναι αντιφατική, διότι υπάρχουν πάντοτε άδικοι. Ο εξαναγκασμός χωρίς τη δικαιοσύνη είναι ένοχος. Πρέπει για το λόγο αυτό η δικαιοσύνη να βρίσκεται μαζί με τον εξαναγκασμό. Και για να το επιτύχεις αυτό, αυτό που είναι δίκαιο πρέπει να είναι και σεβαστό ή αυτό που είναι σεβαστό πρέπει να είναι και δίκαιο»⁸³.

⁸³Cusson, 1983, σελ. 317-324

Δ1. ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

Σύμφωνα με τους Νόμους του Πλάτωνος «Ο καλός δικαστής πρέπει να φυλάσσει μέσα στην ψυχή του σαν αντίδοτα των άλλων λόγων. Έτσι θα διορθώσει και τον εαυτό μου και την πόλη, προετοιμάζοντας για τους έντιμους ανθρώπους προστασία και αύξηση των δικαιωμάτων τους και στους κακούς κάθε δυνατή βοήθεια, για να τους αποτρέψει από την αμάθεια, την ακολασία, τη δειλία και γενικά κάθε λογής κακία, εφόσον βέβαια οι πλάνες τους είναι θεραπεύσιμες»⁸⁴.

Το να «δικάζει άνθρωπος τον άνθρωπο» αποτελεί μια από τις περισσότερο σπουδαίες αλλά και συγχρόνως τις περισσότερο επικίνδυνες λειτουργίες⁸⁵. Η απόδοση της δικαιοσύνης, η οποία δεν θα πρέπει να χαρακτηρίζεται επάγγελμα αλλά ως τέχνη, η τέχνη του «καλώς κρίνειν»⁸⁶ απαιτεί από τους δικαστές να διακρίνονται για ένα «δίκαιο» και «κριτικό» πνεύμα. Ο δικαστής έρχεται να μεταμορφώσει το νόμο σε δικαιοσύνη. Ο δικαστής δεν είναι ο τυφλός εκτελεστής των νομικών οδηγιών, αλλά ο ερμηνευτής ενός πολιτισμού. Ο νόμος είναι συχνά ένα πλαίσιο μέσα στο οποίο ο δικαστής οφείλει να εμπνευστεί παρά να δώσει λύση. Επομένως κυρίαρχη μέσα σε κάθε υπόθεση περισσότερο και από το νόμο είναι η προσωπικότητα του δικαστή, ο οποίος πρέπει να έχει συνείδηση των κινδύνων που απειλούν την ελεύθερη κρίση του και να επαγρυπνεί για την ισότιμη εφαρμογή του νόμου προς κάθε κατεύθυνση.

⁸⁴ Φαρσεδάκης, 1990, σ. 54

⁸⁵ Φαρσεδάκης, 1984, σ. 80

⁸⁶ Herpin, 1977, σ. 31

Η κάθε υπόθεση αποτελείται από ένα πλήθος δεδομένων, τα οποία ο δικαστής πρέπει να σταχυολογήσει και να θεωρήσει ως μια σύνθετη ολότητα. Πρέπει μέσα από το «σκοτάδι» που απλώνεται γύρω από κάθε υπόθεση, να σχηματίσει μια πραγματική αντίληψη, από την οποία θα ανακαλύψει τις δυσκολίες που υπάρχουν, θα αναζητήσει τα μέσα για να τις επιλύσει, θα διαχωρίσει τις «καλές» από τις «κακές» αιτιολογίες, θα διακρίνει τα «καλύτερα» από τα «καλά», χωρίς να του ξεφύγει καμία περίπτωση, θα τοποθετήσει σε σωστή ζυγαριά τα υπέρ και τα κατά. «Υπολογίζω», «διακρίνω», «εκτιμώ», τίποτε λιγότερο αντικειμενικά τίποτε περισσότερο υποκειμενικά⁸⁷. Για το λόγο αυτό ο δικαστής ο οποίος, όπως έλεγε ο Σωκράτης, οφείλει να ακούει ευγενικά, να απαντάει σοφά, να σκέφτεται νηφάλια και να αποφασίζει αμερόληπτα, πρέπει εκτός από νομικές γνώσεις, να έχει και γνώσεις κοινωνιολογίας και ψυχολογίας. Πρέπει, όπως λέει ο Αριστοτέλης στα Ηθικά Νικομάχεια, να είναι «δίκαιο έμψυχον».

Η αμεροληψία επομένως πρέπει να θεωρηθεί θεμελιώδης αναγκαία δικαστική ιδιότητα. Η αμεροληψία του δικαστή διακρίνεται σε υποκειμενική και αντικειμενική, όπως υιοθετήθηκε και από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου [ΕΔΔΑ], στα πλαίσια της εφαρμογής του άρθρου 6παρ.1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου [ΕΣΔΑ]⁸⁸. Η υποκειμενική αμεροληψία, με την έννοια της «ανυπαρξίας προκατάληψης» η οποία πρέπει πρωταρχικά να είναι απόρροια προσωπικού βιώματος, έρχεται να ολοκληρωθεί με την «αντικειμενική αμεροληψία» η οποία κατοχυρώνεται θεσμικά. Η δικαιοσύνη, η οποία οφείλει

⁸⁷Bingham, 2000

⁸⁸Ματθίας, 2001, σ.1477

να εμπνέει εμπιστοσύνη στο κοινό, πρέπει «όχι μόνο να είναι αλλά και να φαίνεται αμερόληπτη». Η εθνική μας νομοθεσία [άρθρο 52παρ.1περ.στΚΠΟΛΔ, αρθρ.15ΚΠΔ] με προεξέχον το Σύνταγμα παρέχει τις αναγκαίες εγγυήσεις αμεροληψίας των δικαστικών λειτουργιών.

Η αμεροληψία της δικαιοσύνης φαίνεται να έχει απομυθοποιηθεί στην κοινωνία, όπως επισημάνθηκε από τα αποτελέσματα εμπειρικής διερεύνησης, η οποία διεξάχθηκε από το Διεθνές Κέντρο Συγκριτικής Εγκληματολογίας του Πανεπιστημίου του Μόντρεαλ⁸⁹. Οι γνώμες του κοινού εδώ συγκλίνουν στην ύπαρξη ανισοτήτων οι οποίες αναπαράγονται από τη δικαιοσύνη. Έτσι ποσοστό 64% πιστεύει ότι η δικαιοσύνη ευνοεί τους πλούσιους ενώ οι φτωχοί έχουν δυσμενέστερη αντιμετώπιση από τα ποινικά δικαστήρια, όπως πιστεύει το 78% του δείγματος.

Η κοινωνιολογία του δικαίου η οποία επιδιώκει να προσδιορίσει τη σχέση ανάμεσα στο περιεχόμενο της «απόφασης» και τους λοιπούς εξωδικαστικούς παράγοντες, ασχολήθηκε με έρευνες, οι οποίες επικεντρώθηκαν στους δικαστικούς λειτουργούς και τα κοινωνικά τους χαρακτηριστικά. Οι πρώτες αναφορές για την κοινωνική εικόνα των νομικών ανάγεται στο 1960 από τον **R.Dahrendorf**, ο οποίος στα πλαίσια μιας κοινωνιολογικής ανάλυσης της γερμανικής ανώτερης τάξης έκφρασε την άποψη ότι «οι νομικοί...δεν είναι προετοιμασμένοι για μια φιλελεύθερη αντιμετώπιση της ζωής εξαιτίας κοινωνικής θέσης μορφωτικού επιπέδου και προτύπων συμπεριφοράς»⁹⁰.

⁸⁹Ζαραφωνίτου, 1995, σ.214

⁹⁰Λαμπροπούλου, 1994, σ.177

Ο W.Richter, Πρόεδρος του Εφετείου της Βρέμης, διεξήγαγε την πρώτη μεγάλης έκτασης και κλασική πλέον έρευνα στον τομέα αυτό. Τα αποτελέσματα της έρευνας τον οδήγησαν στη διατύπωση της άποψης ότι «στα δικαστήρια μας η μισή κοινωνία είναι αρμόδια να αποφασίσει για την άλλη μισή την οποία αγνοεί». Οι έρευνες που ακολούθησαν ενίσχυσαν την κριτική για δυσμενή μεταχείριση των κατωτέρων στρωμάτων από την ποινική και αστική δικαιοσύνη. Άλλη επισήμανση η οποία προέκυψε από τις έρευνες των Kaupen [1969] και Rasehorn [1971] είναι ότι «η τυπική προσωπικότητα του νομικού δεν συμπορεύεται με τις λειτουργικές απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας αλλά χαρακτηρίζεται από ιδεολογική και κοινωνική οπισθοδρόμηση». Ειδικά δε για τους δικαστές πιστεύεται ότι έχουν τα χαρακτηριστικά της «συντηρητικής και αυταρχικής προσωπικότητας»⁹¹.

Η ελληνική εμπειρία εστιάζεται στην έρευνα της ομάδας του ΕΚΚΕ με υπεύθυνο τον καθηγητή Η.Δασκαλάκη [1983], με στόχο την «εικόνα του δικαστή στο κοινό» και «την κοινωνική πρόσληψη της λειτουργίας της ποινικής δικαιοσύνης»⁹². Η έρευνα επιβεβαίωσε τις σχετικές έρευνες των άλλων χωρών. Συγκεκριμένα, σχετικά με την εικόνα του δικαστή χρησιμοποιήθηκαν δύο κατηγορίες ερωτήσεων οι οποίες αναφερόταν τόσο στις ηθικές του, όσο και τις επαγγελματικές του ιδιότητες. Προέκυψε ότι το κοινό έχει σχηματίσει μια μάλλον δυσμενή εικόνα για τις ηθικές ιδιότητες του δικαστή, με δεδομένο ότι ποσοστό 47,7% του δείγματος αμφισβητεί το αδέκαστο της κρίσης του και το 59,8% την ανεξαρτησία του. Αντίθετα, ιδιαίτερα καλή ήταν η εικόνα του δικαστή σχετικά με

⁹¹ Λαμπροπούλου, 1994, σελ.178,179

⁹² Δασκαλάκης, 1983, σελ.89-95

τις επαγγελματικές του ιδιότητες. Έτσι το 85,1% πιστεύει ότι είναι νομικά καταρτισμένος και το 64,2% ότι έχει πλατιές αντιλήψεις. Η στάση αυτή ερμηνεύτηκε ως σεβασμός του κύρους του δικαστή και του θεσμού της δικαιοσύνης.

Η διερεύνηση της κοινωνικής πρόσληψης της λειτουργίας της δικαιοσύνης έγινε μέσα από τις στάσεις του κοινού γενικά, αλλά και μέσα από τις στάσεις των ίδιων των δικαστών. Η έρευνα έδειξε ότι η εμπιστοσύνη του κοινού είναι αρκετά κλονισμένη απέναντι στο θεσμό αυτό, εφόσον το 56,1% είχε την πεποίθηση ότι θα τύγχανε μιας δίκαιης κρίσης αν ήταν κατηγορούμενοι για διάπραξη ποινικού αδικήματος. Διαπιστώθηκε τέλος και εδώ ότι η πλειοψηφία των ερωτηθέντων 66,1% πίστευε στη διαφορετική αντιμετώπιση πλουσίων και φτωχών από τη δικαιοσύνη.

Σχετικά με την εικόνα που έχει ο ίδιος ο δικαστικός λειτουργός για το ρόλο του, περιγράφεται μέσα από τις παρακάτω ιδιότητες, οι οποίες θεωρήθηκαν σε συνολικό ποσοστό 72,1% ως απαραίτητες. Ήθος, νομική κατάρτιση, ορθολογισμός, ανεπηρέαστο της κρίσης, ανεξαρτησία της γνώμης και ακεραιότητα χαρακτήρα. Διαπιστώθηκε ακόμη ότι οι ίδιοι οι δικαστικοί λειτουργοί ήταν επιφυλακτικοί για τον τρόπο απονομής της δικαιοσύνης, εφόσον μόνον το 5,7% των ερωτηθέντων δήλωσε απόλυτα ικανοποιημένο. Η πλειοψηφία 82,7% έκφρασε σχετική μόνο ικανοποίηση και το 11,6% τη μη ικανοποίησή του.

Ως κυριότερους παράγοντες εγκληματικότητας το δείγμα των δικαστικών λειτουργών εντόπισε κύρια το κακό περιβάλλον [24,2%], τον εκ φύσεως κακό χαρακτήρα του ατόμου [10,8%] και τις ψυχικές ανωμαλίες [10,4%]. Οι

στάσεις αυτές θεωρήθηκαν ως αποτέλεσμα της έλλειψης εγκληματολογικής παιδείας των δικαστών και ερμηνεύτηκαν ως εκλαϊκευση των θεωριών της σχολής του Σικάγου και ως απόρροια των ξεπερασμένων λομπροζιανών απόψεων.

Η δικαστική συμπεριφορά, ιδιαίτερα σημαντική για την άσκηση του κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος έγινε προσπάθεια να ερμηνευτεί σύμφωνα με τα θεωρητικά μοντέλα τα οποία αναπτύχθηκαν στην κοινωνιολογία⁹³. Στα συμπεριφερολογικά μοντέλα [SAR] στηρίχθηκε η πλειοψηφία των αμερικανικών ερευνών για τις κοινωνικές προτιμήσεις, στάσεις και απόψεις των δικαστών. Σύμφωνα με αυτά, η απόφαση του δικαστή αποτελεί αντίδραση στη συγκεκριμένη υπό κρίση περίπτωση. Η διαφορετική δε απόφαση για την ίδια περίπτωση, από πολλούς δικαστές, ερμηνεύτηκε με τη βοήθεια των στάσεων, δηλαδή των αξιών, των προσανατολισμών, των ιδεολογιών οι οποίες αποκτώνται με την κοινωνικοποίηση και επηρεάζουν την δικανική κρίση.

Σύμφωνα με τη θεωρία των παιγνίων η οποία ανήκει στη θεωρία των αποφάσεων, οι «αποφασίζοντες» προσπαθούν να ικανοποιήσουν τα συμφέροντά τους με ορθολογικές στρατηγικές. Μ' αυτό το πρίσμα η δικαστική διαφορά θεωρείται ως μια ορθολογική και τυποποιημένη σύγκρουση. Γι' αυτό η δικαστική πρακτική δεν αναλύεται μόνο με βάση την ιδέα της δικαιοσύνης, αλλά κύρια, με βάση την εξασφάλιση ισχύος και αναγνώρισης από τους δικαστές με τις αποφάσεις που λαμβάνουν. Σύμφωνα με τη θεωρία των ρόλων, ο δικαστής είναι αποδέκτης προσδοκιών από την οργάνωση της δικαιοσύνης, τη νομοθετική εξουσία, τη νομική επιστήμη, την κοινή

⁹³Λαμπροπούλου, 1994, σ.186

γνώμη, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και άλλες κοινωνικές ομάδες. Ο ίδιος, από την πλευρά του, είναι αποστολέας προσδοκιών προς τους αποδέκτες των αποφάσεων [διαδίκους] και προς τους συναδέλφους του. Οι έρευνες που έγιναν με βάση τη θεωρία αυτή, έδειξαν ότι οι αποφάσεις των δικαστών καθοδηγούνται κύρια από νομικά κριτήρια, σχετίζονται δηλαδή με το ρόλο τους ως δικαστών. Η θεωρία τέλος της συμβολικής αλληλεπίδρασης εκλαμβάνει το άτομο ως ετεροκαθοριζόμενο και ελεύθερο ταυτόχρονα. Βλέπει τα άτομα να μην αποδέχονται παθητικά τις κοινωνικές συνθήκες και επιρροές, αλλά να συμμετέχουν ενεργητικά, τόσο στη διαμόρφωσή τους, όσο και στην ερμηνεία τους. Τα άτομα δηλαδή επηρεάζονται και επηρεάζουν. Η συμβολική αλληλεπίδραση εστιάζεται μάλλον στην αμοιβαία επικοινωνία μεταξύ των ατόμων, παρά στο άτομο και στην κοινωνική δομή.

Ο «καθρέπτης του εαυτού μας» όρος ο οποίος χρησιμοποιήθηκε από τον C.Coolley για να ερμηνεύσει τη διαδικασία αλληλεπίδρασης μεταξύ των ατόμων, συνίσταται σε τρία βασικά στοιχεία 1] στο πως πιστεύουμε ότι φαίνεται η συμπεριφορά μας στους άλλους 2] στο πως πιστεύουμε ότι αξιολογούν οι άλλοι τη συμπεριφορά μας και 3] στο πως νιώθουμε για τις κρίσεις των άλλων. Σημαντικό επομένως είναι πως νομίζουμε ότι μας βλέπουν οι άλλοι και όχι πως μας βλέπουν πραγματικά⁹⁴.

Τα σύμβολα, λέξεις, πράξεις και αντικείμενα, που έχουν δημιουργηθεί και χρησιμοποιούνται για την επικοινωνία και την έκφραση, θεωρούνται εξαιρετικά σημαντικά, για την εμφάνιση και διατήρηση της αλληλεπίδρασης. Με την χρήση των συμβόλων, τα άτομα αποδίδουν σημασίες,

⁹⁴ Λαμπροπούλου, 1994, σ.110

ορίζουν κοινωνικές περιστάσεις και συγκροτούν τις μορφές δράσης⁹⁵.

Η συστημική θεωρία εξετάζει τη δικαστική διαδικασία ως αυτόνομο πραξιολογικό σύστημα στο οποίο οι συγκρούσεις αντιμετωπίζονται με επιλεκτικούς κανόνες, που μειώνουν την πολυπλοκότητά τους, καθιστούν δυνατή την επίλυσή τους, τον περιορισμό και τον έλεγχό τους από την κοινωνία. Επισημαίνεται εδώ ότι, με τη διαδικασία, το αντικείμενο της δικαστικής διαμάχης αποσυνδέεται σε μεγάλο βαθμό από το κοινωνικό του υπόβαθρο. Οι συμμετέχοντες στη διαδικασία δεν εμφανίζονται με τους κοινωνικούς τους ρόλους, αλλά με τους ρόλους των παραγόντων της δίκης [ενάγων, εναγόμενος, κατηγορούμενος, θύμα, μάρτυρας]. Εδώ θεμελιώνεται και η νομιμοποίηση της απόφασης, η οποία είναι κεντρικού ενδιαφέροντος για το ρόλο της δικαιοσύνης στην άσκηση του κοινωνικού ελέγχου⁹⁶.

Η σχέση της ετερότητας με το σύστημα της απονομής της ποινικής δικαιοσύνης μελετάται για πρώτη φορά από τον T.Sellin, το 1928 ⁹⁷. Υπήρξε ο πρώτος ο οποίος υποστήριξε ότι, η αύξηση της εγκληματικότητας στην Αμερική του 1930, δεν οφείλεται στη μετανάστευση, παρά την αντίθετη επικρατούσα κοινή γνώμη. Εργάστηκε 50 χρόνια για να αποδείξει με εμπειρικές έρευνες ότι «το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης στην Αμερική μεταχειρίζεται με αρνητικά διακριτικό-διαφοροποιημένο τρόπο τους Μαύρους δράστες από τους Λευκούς».

⁹⁵Goffman, 1996, σ.12

⁹⁶Λαμπροπούλου, 1994, σ.192

⁹⁷Τσίγγανου, 2003

Η γενικευμένη ισχύς της θέσης αυτής αμφισβητήθηκε από νεότερους ερευνητές, οι οποίοι έκριναν ότι «οι φυλετικές και κοινωνικές διακρίσεις στην πραγματικότητα εντοπίζονται σε συγκεκριμένες χρονικές στιγμές, σε συγκεκριμένα συστήματα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης και κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες».

Είναι αλήθεια ότι η τυπική εφαρμογή του νόμου εμφανίζει πολλές φορές αποτελέσματα ανισότητας «στη διαχείριση της ετερότητας», τα οποία εσφαλμένα αποδίδονται στην ιδεολογία των δικαστών. Κοινωνικοοικονομικοί κυρίως λόγοι, όπως η έλλειψη μόνιμης και σταθερής κατοικίας και εργασίας συχνά οδηγούν φαινομενικά σε μεροληπτική κρίση. Η ιδεολογία των δικαστών στις περιπτώσεις αυτές δεν φαίνεται να επιδρά στις ανισότητες αυτές ⁹⁸.

Στις ΗΠΑ το ενδιαφέρον για «διαφορετική ποινική μεταχείριση» εστιάστηκε για πολλά χρόνια μεταξύ των Μαύρων και των Λευκών. Τις τελευταίες δεκαετίες, κύρια από το 1980, οπότε οι Ισπανόφωνοι Αμερικανοί αυξήθηκαν κατά 55% περίπου, έγινε αισθητή η ανάγκη να συμπεριληφθούν και αυτοί στις ομάδες της τυχόν «διαφοροποιημένης ποινικής μεταχείρισης».

Μεταξύ των ερευνών, στις οποίες εξετάζονται κατά πόσο καταδικαστικές αποφάσεις για Ισπανόφωνους, Λευκούς και Μαύρους κατηγορούμενους στηρίζονται σε όμοια ή διαφορετικά κριτήρια, καταγράφεται αυτή των Δικαστηρίων της Πενσυλβανίας το έτος 2000 ⁹⁹. Οι δικαστές της Πενσυλβανίας παρουσίαζαν ένα ιδιαίτερο

⁹⁸ Herpin, 1977

⁹⁹ Steffensmeier, σελ. 145-175

ενδιαφέρον, αφού όντας εκλεγμένοι από την τοπική κοινωνία οι αποφάσεις τους μπορεί να είναι περισσότερο επηρεασμένες από συναισθήματα και προκαταλήψεις του εντόπιου πληθυσμού προς τις μειονότητες. Από την έρευνα προέκυψε συνοπτικά ότι, τα κριτήρια που χρησιμοποιούν οι δικαστές για τους Λευκούς, Μαύρους και Ισπανόφωνους κατηγορούμενους, στις καταδικαστικές αποφάσεις τους, είναι περισσότερο αξιοπρόσεκτα για τις ομοιότητές παρά για τις διαφορές τους. Γενικά, οι δικαστές, σταθμίζοντας τα πραγματικά περιστατικά, απαγγέλλουν όμοιες αποφάσεις για τους κατηγορούμενους για το ίδιο αδίκημα. Λευκοί, Μαύροι ή Ισπανόφωνοι κατηγορούμενοι καταδικάστηκαν σε μακροχρόνια φυλάκιση, εφόσον είχαν διαπράξει παλαιότερα σοβαρά αδικήματα, για τα οποία είχαν επιβαρυνμένο ποινικό ιστορικό και είχαν καταδικαστεί σε δίκη [σε αντίθεση με τη διαδικασία της ομολογίας ενοχής-guilty plea-].

Ωστόσο διαπιστώθηκαν κάποιες μικρές διαφορές σχετικά με την εθνικότητα, που αφορούσαν ιδιαίτερα την αυστηρότητα καταδικαστικών αποφάσεων κατά των Ισπανόφωνων κατηγορουμένων. Η εθνικότητα επέδρασε στην απόφαση περισσότερο ευνοϊκά για τους Λευκούς κατηγορούμενους και αυστηρότερα για τους Ισπανόφωνους. Οι Μαύροι κατηγορούμενοι βρίσκονταν στο ενδιάμεσο μεταξύ της αυστηρότητας και της επιείκειας. Απειλή και στερεότυπα είναι παράγοντες που φαίνεται να διαφοροποιούν τη μεταχείρισή των κατηγορουμένων στο νομικό σύστημα. Το σχόλιο ενός δικαστή επιβεβαίωσε τα ευρήματα της έρευνας. «Άς μη κοροϊδευόμαστε. Είμαστε πάντοτε υπερήφανοι που δεν είμαστε προκατειλημμένοι, αλλά είναι δύσκολο να μην επηρεάζεσαι από τα συμβαίνοντα. Όλη η περιοχή έχει αλλάξει από την επιρροή των Ισπανόφωνων και ιδιαίτερα των

Πορτορικανών. Δύσκολα αναγνωρίζεις το κέντρο της πόλης από αυτό που ήταν πριν μερικά χρόνια. Υπάρχουν περισσότερα ναρκωτικά, αυξημένη εγκληματικότητα, μεγαλύτερο συμφέρον στον κόσμο, περισσότερα προβλήματα στα σχολεία».

Στην Αγγλία επίσης η μεταχείριση των εθνικών μειονοτήτων στη ποινική διαδικασία αποτέλεσε, τα τελευταία χρόνια, ένα πολυσυζητημένο θέμα. Σχετικές έρευνες θεμελίωσαν την αντίληψη για την ύπαρξη προκαταλήψεων προς το Μαύρο πληθυσμό. Οι προκαταλήψεις δε αυτές εκφράζονται στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης κυρίως από αυτούς, οι οποίοι απασχολούνται στην αρχή και στο τέλος της διαδικασίας, δηλαδή στην αστυνομία και τις φυλακές.

Το έτος 1982, οι M.McConville και J.Baldwin, καθηγητές στο Πανεπιστήμιο του Μπέρμιγχαμ στο άρθρο τους «Η επίδραση της εθνικότητας στις καταδικαστικές αποφάσεις στην Αγγλία» διαπιστώνουν ότι, αντίθετα με τις ΗΠΑ, δεν υπάρχει εμπειρική έρευνα στην χώρα, η οποία να αναφέρεται στη σχέση εθνικότητας και της αυστηρότητας της καταδικαστικής απόφασης¹⁰⁰. Η συγκέντρωση ενός ικανοποιητικού αριθμού υποθέσεων, οι οποίες εκδικάστηκαν στο Δικαστήριο του Στέμματος [Crown Court], στο Μπέρμιγχαμ και στο Λονδίνο τα τελευταία χρόνια κίνησε το ενδιαφέρον για «περισσότερο φως» στο πιο πάνω θέμα. Υπήρχε μεγάλος αριθμός Μαύρων οι οποίοι εμπλέκονταν στις δίκες. Παρά όμως την εμφάνιση κάποιων διακυμάνσεων στις καταδικαστικές αποφάσεις μεταξύ των Μαύρων και των Λευκών κατηγορουμένων, δεν προέκυψε σημαντική στατιστική διαφορά. Από αυτή τη μελέτη δεν μπόρεσε να υποστηριχτεί ότι οι Μαύροι κατηγορούμενοι

¹⁰⁰ Hudson, 1996, σ.83

έχουν καταδικαστεί αυστηρότερα από τους Λευκούς στο Ανώτατο Δικαστήριο, στις δύο πόλεις. Συμπερασματικά η μελέτη δέχεται ότι, η ανυπαρξία στοιχείων ρατσισμού στις καταδικαστικές αποφάσεις δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχει ρατσισμός σε άλλα στάδια της ποινικής διαδικασίας όπως πχ. κατά την επιτήρηση, τη σύλληψη, το καθεστώς της εγγύησης ή την εκλογή των ενόρκων. Το υψηλό ποσοστό Μαύρων κατηγορουμένων, ιδιαίτερα στο δείγμα του Μπέρμιγχαν, είναι ένα θέμα το οποίο χρειάζεται περισσότερη μελέτη. Το σπουδαιότερο εύρημα επομένως της ανάλυσης αυτής εστιάζεται στην ανυπαρξία στοιχείων άμεσης συστηματικής φυλετικής προκατάληψης στις καταδικαστικές αποφάσεις στο Ανώτατο Δικαστήριο. Η σημασία είναι ότι, οι κατηγορούμενοι έχουν μια ισότιμη μεταχείριση στο στάδιο της καταδίκης όχι απαραίτητα δίκαιης αλλά ισότιμης.

Οι T.Jefferson και M.Walker, καθηγητές στο Πανεπιστήμιο του Σέφιλντ, στο άρθρο τους «Εθνικές Μειονότητες στην Ποινική Δικαιοσύνη» παρουσιάζουν τα αποτελέσματα έρευνας [1987] σχετικά με τη μεταχείριση Λευκών, Μαύρων [Αφρικανών] και Ασιατών στην ποινική δικαιοσύνη, στην πόλη Λήτζ. Από την έρευνά προέκυψε ότι, κατά τη διαδικασία της ποινικής δίκης υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ Μαύρων και Ασιατών. Αντίθετα οι διαφορές μεταξύ Λευκών και Μαύρων ήταν λιγότερες, συγκριτικά με προηγούμενες μελέτες, παρά το γεγονός ότι οι στάσεις προς τους Μαύρους ήταν λιγότερο ευνοϊκές. Παρά τις διαπιστώσεις αυτές, οι μελετητές καταλήγουν ότι η εξαγωγή ασφαλών αποτελεσμάτων στις σχετικές έρευνες είναι δύσκολη, εφόσον τα αποτελέσματα διαφοροποιούνται ανάλογα με τον τόπο και τον χρόνο διεξαγωγής κάθε έρευνας. Έτσι διαφορές που εντοπίστηκαν σε κάποιες μελέτες είναι δυνατόν να

αποδοθούν ακόμη και στο ότι ο «Μαύρος πληθυσμός» ζει σε περιοχές κοινωνικά αποκλεισμένες¹⁰¹.

Ο R.Reiner στο άρθρο του «Φυλή και Ποινική Δικαιοσύνη» αφού διαπιστώνει τη δυσανάλογη παρουσία του Μαύρου πληθυσμού στο Βρετανικό σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, ανακεφαλαιώνει τις σχετικές έρευνες και αξιολογεί τις δοθείσες αιτιολογίες. Η μελέτη περιλαμβάνει τρεις ενδείξεις για το φαινόμενο. Την προκατάληψη, τη διαφορετική μεταχείριση στην ποινική δικαιοσύνη και τη συμμετοχή των Μαύρων στην εγκληματικότητα. Η μελέτη τέλος εκτιμά κατά πόσον η ερμηνεία του φαινομένου αποδίδεται σε ατομικά, πολιτιστικά ή συστατικά στοιχεία¹⁰².

Η B.Hudson επιχειρεί επίσης μια προσέγγιση στο θέμα «Διάκριση και Διαφορά-Η επίδραση της φυλής στην καταδικαστική απόφαση». Το άρθρο παρουσιάζει αποτελέσματα έρευνας από 8.000 καταδικαστικές αποφάσεις σε 14 δικαστήρια [Magistrates' Courts και Crown Courts], στην ευρύτερη περιοχή του Λονδίνου, σε χρονικό διάστημα τριών χρόνων ¹⁰³ . Η συγγραφέας υποστηρίζει ότι οι διακρίσεις για το Μαύρο πληθυσμό στα δικαστήρια της Αγγλίας είναι εύκολα ορατές και βιώνονται ως εμπειρία, αλλά δεν φαίνεται ότι μπορούν να επιβεβαιωθούν από την έρευνα.

¹⁰¹ Hudson, 1996, σ. 91

¹⁰² Reiner, 1989, σελ. 5-21

¹⁰³ Hudson, 1996, σελ. 105-115

Δ2. ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ

Φορέας του επίσημου κοινωνικού ελέγχου είναι και η Αστυνομία, δεδομένου ότι ο επεμβατικός έλεγχος που ασκεί είναι νομικά καθορισμένος. Έργο της η τήρηση και εφαρμογή των κανόνων δικαίου για την προστασία του κοινωνικού συνόλου και η διασφάλιση της κοινωνικής ειρήνης. Σύμφωνα με τον **Althusser** η Αστυνομία αποτελεί τον κρατικό μηχανισμό ο οποίος λειτουργεί συγχρόνως με καταπίεση και ιδεολογία¹⁰⁴. Σήμερα η Αστυνομία έχει επιφορτιστεί με πολλά και ποικίλα καθήκοντα, τα οποία άπτονται του κοινωνικού, πολιτικού και οικονομικού χώρου. Η Ελληνική Αστυνομία θέλοντας να δώσει προτεραιότητα στον προληπτικό της ρόλο διαθέτει ικανοποιητικό προσωπικό στο τομέα αυτό. Πρόσφατη έρευνα όμως η οποία πραγματοποιήθηκε από το Ελληνικό Κέντρο Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου Αθηνών μετά από αίτημα της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Αστυνομικών Υπαλλήλων σχετικά με την αναδιάρθρωση των υπηρεσιών της Ελληνικής Αστυνομίας, διαπίστωσε διασπορά δυνάμεων και ανορθολογική κατανομή τους. Παρατηρήθηκε δηλαδή συγκέντρωση αστυνομικού προσωπικού σε ορισμένες περιοχές και απουσία σε άλλες. Επίσης διαπίστωσε μη ορθολογική κατανομή του χρόνου των αστυνομικών, δηλαδή υπεραπασχόληση σε μέτρα τάξης, κακή χρήση ή και απώλεια δυνάμεων είτε με έργα ξένα με την αποστολή τους είτε με το «υπέρογκο» κατά τη γνώμη τους γραφειοκρατικό έργο που εκτελούν¹⁰⁵.

Από τις έρευνες, οι αστυνομικοί κατηγοριοποιήθηκαν σε τέσσερις τύπους, ανάλογα με το πως αντιμετωπίζουν το

¹⁰⁴ Στεργιούλης, 2001, σ.28

¹⁰⁵ Φαρσεδάκης κά, 2002, σ.1078

επάγγελμά τους. Έτσι έχουμε τον αστυνομικό-διώκτη του εγκλήματος, με κύριο έργο του την εξιχνίαση των σοβαρών εγκλημάτων και τη σύλληψη των επικίνδυνων εγκληματιών. Τον αστυνομικό-δημόσιο λειτουργό, με πρωταρχικό ρόλο αυτό του ειρηνοποιού. Τον αστυνομικό-εφαρμοστή του νόμου με προτεραιότητα στην ανακάλυψη και σύλληψη γενικά των ποινικών παραβατών. Τέλος τον αστυνομικό-προστάτη, με μέριμνα για τη διατήρηση της κοινωνικής ειρήνης και την απονομή της κοινωνικής δικαιοσύνης παρά την επιβολή του νόμου ¹⁰⁶.

Γενικά η συμπεριφορά των μελών της αστυνομίας θεωρήθηκε ότι δεν πρέπει να ερμηνεύεται μόνο από τα κοινωνικά χαρακτηριστικά τους, αλλά και από την επίδραση που υφίστανται, από την ίδια την οργάνωση της αστυνομίας. Είναι δεδομένο ότι η εργασία του αστυνομικού συνδέεται με καταπιεστικές καταστάσεις, που μερικές από αυτές προέρχονται από τη γραφειοκρατία της αστυνομίας. Αυτό υποστήριξαν οι καθηγητές εγκληματολογίας R.S.Engel και R.E.Worden, σχολιάζοντας έρευνα «για τις στάσεις των αστυνομικών και τις επιδράσεις τους» η οποία διεξάχθηκε στις ΗΠΑ, σε δύο αστυνομικά τμήματα, ένα στην Ινδιανάπολη το 1996 και ένα στην Φλόριδα το 1997 ¹⁰⁷.

Οι απαιτήσεις και οι προτεραιότητες των προϊσταμένων μπορεί να είναι σημαντικός παράγων πίεσης στους αστυνομικούς, επειδή οι επιθεωρητές είναι υπεύθυνοι να εισάγουν και να επιβάλουν τις γραφειοκρατικές απαιτήσεις. Αν και φαίνεται εύλογο οι ανώτεροι αστυνομικοί «να κερδίζουν τη καρδιά και το πνεύμα των κατώτερων αστυνομικών» και να τους ενδυναμώνουν στο

¹⁰⁶ Λαμπροπούλου, 1994, σ.214

¹⁰⁷ Worden, 2003

έργο του «δρόμου» τα πορίσματα της προκείμενης έρευνας διαπιστώνουν ότι μόνο αυτή καθεαυτή η στάση δεν επηρεάζει τη συμπεριφορά των αστυνομικών. Η διοίκηση της αστυνομίας φαίνεται να επηρεάζει περισσότερο τη συμπεριφορά των αστυνομικών κατά την εκπαίδευση, την ενθάρρυνση των προϊσταμένων για την επίλυση των προβλημάτων και την πρόληψη.

Μετά το 1950 ξεκίνησαν εγκληματολογικές έρευνες, με βασικούς άξονες την μελέτη της οργάνωσής της αστυνομίας σε σχέση με την αποδοτικότητά στην επίτευξη των στόχων της, καθώς και τις σχέσεις της με το κοινό. Στα πλαίσια των ερευνών αυτών, ο αστυνομικός ως κοινωνική μορφή περιγράφεται ως άτομο το οποίο προέρχεται από εργατικές και αγροτικές οικογένειες με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο. Επιλέγει το αστυνομικό επάγγελμα για λόγους οικονομικούς και κοινωνικής ανόδου. Ο αστυνομικός θεωρείται ακόμη ως προσωπικότητα αυταρχικός, κυνικός, συντηρητικός, ανασφαλής, εχθρικός, επιθετικός, φιλύποπος και ρατσιστής. Τα χαρακτηριστικά αυτά του αποδίδονται εξαιτίας της κοινωνικής του απομόνωσης και της ύπαρξης υποκουλτούρας γνωστής ως «υποκουλτούρας της μπλε αυλαίας». Οι απαιτήσεις των προϊσταμένων, οι προσδοκίες του κοινωνικού συνόλου και η ένταση κατά την άσκηση των καθηκόντων τους είναι αποφασιστικοί παράγοντες για τη δημιουργία της υποκουλτούρας των αστυνομικών ¹⁰⁸.

Η διαδικασία εκπαίδευσης στην υποταγή που περιβάλλεται με την ιδεολογία ενός ανώτερου σκοπού [θεωρία απεξανομίκευσης του Zimbardo], όπως συνήθως συμβαίνει στις αστυνομικές σχολές και η «εργασιακή εξουθένωση»

¹⁰⁸ Λαμπροπούλου, 1994, σ.210

ενδέχεται να έχει διαρκή επίδραση στην συμπεριφορά του ατόμου. Σύμφωνα με τα λεγόμενα ενός αστυνομικού στην πόλη της Ν.Υόρκης, όπως αναφέρουν οι **Maslach** και **Jackson** [1979] «Αλλάζεις όταν γίνεσαι μπάτσος. Γίνεσαι άτεγκτος, σκληρός και κυνικός. Πρέπει να μάθεις να συμπεριφέρεσαι έτσι συνεχώς ακόμη και με τη γυναίκα και τα παιδιά σου¹⁰⁹.

Η εικόνα του αστυνομικού φαίνεται να διαμορφώνεται αρνητικά. Τα τελευταία χρόνια όμως παρατηρείται, στις περισσότερες αναπτυγμένες χώρες, μια θετική μεταστροφή της κοινής γνώμης απέναντί τους. Συνεχής είναι εξάλλου η κριτική για την αναποτελεσματικότητα της στον περιορισμό της εγκληματικότητας, για κατάχρηση εξουσίας, για διαφθορά στους κόλπους της και για χρησιμοποίηση παράνομων και αντιδεοντολογικών μεθόδων στην άντληση πληροφοριών. Το γόητρο και η αξιοπιστία της αστυνομίας βρίσκεται επομένως κάτω από το διαρκή έλεγχο της κοινής γνώμης. Για αυτό το λόγο, οι στατιστικές και οι ανακοινώσεις της αστυνομίας επιδιώκουν την προστασία της προβάλλοντας τις επιτυχίες των μελών της. Το ποσοστό εξιχνίασης ή ο αριθμός των εξιχνιασθέντων εγκλημάτων, όπως χρησιμοποιείται ο όρος, δεν ανταποκρίνονται πάντοτε στην πραγματικότητα, εφόσον η ίδια αποφασίζει για το πότε έχει διαλευκανθεί μία υπόθεση [ψευδή διαλεύκανση]. Η σύλληψη ενός δράστη στην περίπτωση τέλεσης της παράνομης πράξης από πολλούς ή σύλληψη ενός ύποπτου χωρίς να έχει αποδειχθεί η ενοχή του, αποτελούν περιπτώσεις της πιο πάνω «ψευδούς διαλεύκανσης»¹¹⁰.

¹⁰⁹ Χαρίτου-Φατούρου, 2003, σ.283

¹¹⁰ Λαμπροπούλου, 1994, σελ.209, 210

Η ανάπτυξη και καλλιέργεια των διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ Αστυνομίας και κοινού βρίσκονται πάντοτε κυριολεκτικά «στην κόψη του ξυραφιού». Ήδη σε έρευνα του Skolnick το 1966, σε πόλη των ΗΠΑ, στο ερώτημα «ποιο είναι με το σημαντικότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι αστυνομικοί στην εργασία τους» η πλειοψηφία των απαντήσεων αφορούσε «τις σχέσεις τους με το κοινό». Μια από τις πρώτες έρευνες για τις σχέσεις κοινού και Αστυνομίας πραγματοποιήθηκε το 1962, στην Αγγλία. Από την έρευνα προέκυψε ότι το 83% του κοινού αντιμετώπιζε με σεβασμό την αστυνομία, το 16% είχε ανάμεικτα συναισθήματα και το 1% αρνητική στάση. Έρευνα «στάσεων του κοινού» για την αστυνομία, διεξάχθηκε το 1968 σε πέντε πόλεις του Κεμπέκ, από την οποία προέκυψε, μεταξύ άλλων, ότι η εικόνα του αστυνομικού στις παραστάσεις του κοινού δεν είναι ιδιαίτερα θετική για αυτόν. Αντίστοιχα από την έρευνα «στάσεων των αστυνομικών» για την εικόνα τους προέκυψε ότι οι ίδιοι πιστεύουν πως το κοινό τους αξιολογεί αρνητικά ¹¹¹.

Σύμφωνα με ελληνική εμπειρική έρευνα σχετικά με τις κοινωνικές αναπαραστάσεις των αστυνομικών για το εγκληματικό φαινόμενο [1994], το μεγαλύτερο ποσοστό 60,48% του δείγματος [465 άτομα από διάφορες υπηρεσίες] πιστεύει ότι ανήκει στα μεσαία κοινωνικοοικονομικά στρώματα, ποσοστό 30,45% στα ανώτερα και ένα μικρό ποσοστό 5,40% κατατάσσει τους εαυτούς τους στα κατώτερα. Διαπιστώθηκε ακόμη ότι η συντριπτική πλειοψηφία των αστυνομικών κατάγονται από την επαρχία και κυρίως από περιφέρειες όπου τον πρώτο λόγο έχουν οι αγροτικές ενασχολήσεις και τα εμπορικά επαγγέλματα στο σύνολο του πληθυσμού. Η αυτοεκτίμησή

¹¹¹Ζαραφωνίτου, 1995, σελ.167-171

τους είναι μάλλον υψηλή και προσδίδουν στην ιδιότητά τους θετικά χαρακτηριστικά, όπως σταθερότητα, συνέπεια, αντικειμενικότητα. Πιστεύουν ότι είναι ψύχραιμοι, θαρραλέοι, ώριμοι, συγκροτημένοι, ορθολογικοί, συμπαθητικοί και αγαπητοί στον κόσμο. Η υπηρεσία τους όμως τους υποχρεώνει να είναι υπάκουοι. Την ίδια εικόνα δεν πιστεύουν ότι την υιοθετεί και το κοινό για αυτούς, εφόσον ένα σημαντικό ποσοστό 48,6% πιστεύει ότι τους θεωρεί «μπάτσους» και το 49,9% υποκειμενικούς στις κρίσεις τους. Για την πλειοψηφία του δείγματος 58,5% το κοινό τους θεωρεί ακατάλληλα εκπαιδευμένους. Ωστόσο ποσοστό 76,02% θεωρεί ότι ο ρόλος τους στην περιφρούρηση της ασφάλειας των πολιτών δεν τίθεται σε αμφισβήτηση από το κοινό. Σύμφωνα με την ίδια έρευνα, η εικόνα του αστυνομικού σχετικά με την υπηρεσία του προσδιορίζεται μέσα από ένα σαφή κοινωνικό χαρακτήρα, πολύ θετική 90,93% για την αποτελεσματικότητά της και ποσοστό 43,64% σχετικά αποτελεσματική. Η θετική αυτή εικόνα συμπληρώνεται από το μεγάλο ποσοστό 60,7% το οποίο πιστεύει ότι η ελληνική αστυνομία προσαρμόζεται στις ανάγκες της σύγχρονης κοινωνίας. Στις προτάσεις τέλος που διατυπώθηκαν για τη βελτίωση της Υπηρεσίας, πρωτεύοντα ρόλο με ποσοστό 94,6% κατέχει η βελτίωση των σχέσεων τους με το κοινό ¹¹².

Επειδή ελάχιστα άτομα πιστεύουν ότι, η αστυνομία ακόμη και μετά από ποιοτικές ή ποσοτικές βελτιώσεις, θα μπορούσε να αποτρέψει το έγκλημα, δημιουργείται η ανάγκη αναμόρφωσης της αντεγκληματικής πολιτικής, με νέο αναβαθμισμένο το «συμφιλιωτικό ρόλο» της αστυνομίας ο οποίος θα βοηθήσει στη θεμελίωση σχέσεων μεγαλύτερης εμπιστοσύνης μεταξύ αστυνομίας και κοινού.

¹¹² Τσαλίκου γλου κά, 1994.

Στην Γαλλία, το Ερευνητικό Κέντρο Αντεγκληματικής Πολιτικής πραγματοποίησε έρευνα [1981-1982] για την προληπτική δράση της αστυνομίας. Συγκεκριμένα, η ερευνητική υπόθεση στηρίχθηκε στις περιπτώσεις οι οποίες καταγράφηκαν στο βιβλίο συμβάντων της αστυνομίας και οι οποίες δεν ακολούθησαν την ποινική οδό. Στις περιπτώσεις αυτές λειτούργησε εγκληματοπροληπτικά μια μορφή διαιτησίας ή συμφιλίωσης, η οποία μπορεί να βοηθήσει στη θεμελίωση σχέσεων μεγαλύτερης εμπιστοσύνης μεταξύ του κοινού και της αστυνομίας¹¹³.

Η σχέση μεταξύ της καταγραφείσας εγκληματικότητας από την αστυνομία με την εθνικότητα, αναδείχθηκε σε επιλεκτική μεταβλητή μεγάλης σημασίας. Στο Καναδά το 1987, συστάθηκε μια επιτροπή [Πρόεδρος J.Bellemare] για να διερευνήσει τις σχέσεις της αστυνομίας με τις εθνικές μειονότητες. Από την έρευνας αυτή προέκυψε ότι

- οι μη λευκοί νέοι συλλαμβάνονται συχνότερα
- οι συλλήψεις οι οποίες είναι στην διακριτική ευχέρεια των αστυνομικών, αφορούν περισσότερο τους μη λευκούς
- οι προσωρινές κρατήσεις για τους μη λευκούς υποδίκους είναι μεγαλύτερης χρονικής διάρκειας σε σχέση με τους λευκούς ¹¹⁴.

Όλες οι έρευνες στη Μ. Βρετανία και στη Β. Αμερική, από το Β' Παγκόσμιο πόλεμο και μετά συμφωνούν ότι στερεότυπες αρνητικές προκατειλημμένες και εχθρικές στάσεις κατά των Μαύρων είναι διαδεδομένες ανάμεσα στα αστυνομικά όργανα. Πολλοί υποστηρίζουν ότι οι στάσεις

¹¹³ Ζαραφωνίτου, 1995, σ.177

αυτές οφείλονται στη συντηρητική και αυταρχική προσωπικότητα των αστυνομικών. Άλλοι πιστεύουν ότι, η αστυνομία αντανakλά τις φυσικές προκαταλήψεις της κοινωνίας, από την οποία προέρχεται.

Το Ινστιτούτο Μελετών Πολιτικής [PSI] αποκαλύπτει ότι, για τον περισσότερο κόσμο, δεν είναι η προσωπική εμπειρία που εξηγεί την εχθρότητα προς την Αστυνομία. Η εχθρότητα αυτή πηγάζει έμμεσα από την αντίληψη για την αστυνομία ως το «πλέον προφανές και αντιπροσωπευτικό σύμβολο της καταπιεστικής άσπρης εξουσίας».

Σύμφωνα με στοιχεία η αστυνομία σταματά και ερευνά συχνότερα από οποιονδήποτε άλλο νέους άτομα χαμηλών εισοδημάτων, εθνικές μειονότητες. Μελέτη των καθηγητών M.Gain και S.Sadigh σε 269 δικαστικές υποθέσεις, στο Ν. Λονδίνο, κατά τη χρονική διάρκεια 1978-1979, διαπίστωσε δυσανάλογα ποσοστά κατηγορουμένων από τις Δ. Ινδίες στα αδικήματα χωρίς θύμα.

Σύμφωνα με μια ανάλυση, κατά τα χρόνια 1970, οι Μαύροι φαίνεται να εκφράζουν τα πιο σοβαρά παράπονα κατά της Μητροπολιτικής Αστυνομίας του Λονδίνου. Δύο έρευνες στο τμήμα Κοινωνικής Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου του Λέστερ αποδεικνύουν ότι, το αστυνομικό επάγγελμα προσελκύει συντηρητικές και αυταρχικές προσωπικότητες. Η βασική εκπαίδευση έχει μόνο μια προσωρινή φιλελεύθερη επίδραση στη φυλετική προκατάληψη. Οι έρευνες διαπίστωσαν μεγαλύτερο βαθμό προκατάληψης και έλλειψη ανεκτικότητας στους δόκιμους αστυνομικούς απέναντι στους Μαύρους, οι οποίοι περιγράφηκαν ως

¹¹⁴ Ζαραφωνίτου, 2000, σ. 505

«δυσώδεις», «βρόμικοι», «ενοχλητικοί», «ασεβείς προς το νόμο» και ως «καταλαμβάνοντας τη χώρα» ¹¹⁵.

Σύμφωνα με μια ανάλυση Αστυνομικών Αρχείων στο Δυτικό Βερολίνο, παρατηρήθηκε ότι σε περιοχές με ιδιαίτερα μεγάλο αριθμό αλλοδαπών και συγκεκριμένα Τούρκων και Ιταλών, η καταγραφείσα εγκληματικότητα αλλοδαπών νέων και εφήβων ήταν μεγαλύτερη από ότι των συνομηλίκων τους Γερμανών.

Σημαντικές ακόμη έρευνες, όπως αυτές των **Wolfgang, Figlio** και **Sellin**, απόδειξαν την επιλεκτική πρακτική της αστυνομίας στην εγκληματοποίηση. Μία άλλη διάσταση στις φυλετικές διαφοροποιήσεις των αστυνομικών, παρουσιάζει η έρευνα των **Black** και **Reiss**, στις ΗΠΑ. Εδώ οι συχνότερες συλλήψεις Μαύρων, προέκυψε ότι οφείλονται περισσότερο στη συμπεριφορά των ίδιων των θυμάτων και των τρίτων οι οποίοι μπορούν από το νόμο να υποβάλουν μήνυση και λιγότερο από τις δικές τους απόψεις¹¹⁶.

¹¹⁵ **Gordon**, 1983, σ. 70

¹¹⁶ Λαμπροπούλου, 1999, σ. 156, 157

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

I. ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΑΥΤΗΣ

Η εργασία δεν περιορίσθηκε σε ανάλυση της βιβλιογραφίας, αλλά προχώρησε και σε εμπειρική διερεύνηση φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και ειδικότερα δικαστών και αστυνομικών.

Στο ξεκίνημα της παρούσας εργασίας θεώρησα ότι η πρόσβαση στο χώρο της δικαιοσύνης δεν θα παρουσίαζε ιδιαίτερη δυσκολία. Η πραγματικότητα όμως εξελίχθηκε διαφορετικά. Οι ιδεολογικά φορτισμένες λέξεις «ρατσισμός και ξενοφοβία» ως θέμα της εργασίας, φάνηκε να προκαλεί συχνά αντίδραση στους ερωτώμενους. Φάνηκε ότι φοβούνταν την «ταμπέλα του ρατσιστή» και με την πρόφαση της υπηρεσιακής υπεραπασχόλησης, αρνούνταν πολλές φορές τη συμμετοχή τους στη συνέντευξη. Απόδειξη αυτού ήταν ότι, όταν το θέμα της έρευνας εστιάστηκε στην «αύξηση της εγκληματικότητας και την ύπαρξη των ξένων στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια», η προσέγγιση έγινε ευκολότερη και οι ερωτώμενοι ήταν περισσότερο πρόθυμοι να συμμετέχουν στην συνέντευξη. Η σημασιολογική ταύτιση μετανάστευσης και εγκληματικότητας φάνηκε να ενδιαφέρει περισσότερο τους δικαστές. Θεώρησαν προφανώς ότι έχουν ένα «ρόλο» και ένα «λόγο» στην ταύτιση αυτή.

Στον χώρο της αστυνομίας η εργασία ξεκίνησε με την επιφύλαξη από την πλευρά μου, ότι οι αστυνομικοί θα ανταποκριθούν στη συνέντευξη με περιορισμένες δυνατότητες, εξαιτίας χαμηλότερου κοινωνικού και μορφωτικού επιπέδου. Η υπόθεση όμως αυτή διαψεύστηκε. Το μορφωτικό επίπεδο των αστυνομικών, όπως προέκυψε από τις συνεντεύξεις, έχει σημειώσει αξιόλογη πρόοδο. Οι ερωτώμενοι έδειχναν από την αρχή μεγαλύτερη προθυμία

για συνεργασία και διασαφήνιζαν την γνώμη τους με αιτιολογημένες απαντήσεις, δείχνοντας ότι κατανοούσαν το πνεύμα της συνέντευξης.

Οι δικαστές διέπονται από τον «Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων και Κατάστασης Δικαστικών Λειτουργιών», που κυρώθηκε με το Νόμο 1756/1988. Συγκεκριμένα ο Κώδικας διέπει τα πολιτικά και ποινικά δικαστήρια [Αρειο Πάγο, Εφετεία, Μικτά Ορκωτά Δικαστήρια, Δικαστήρια Ανηλίκων, Πλημμελειοδικεία, Πρωτοδικεία, Ειρηνοδικεία και Πταισματοδικεία] και τα Τακτικά Διοικητικά Δικαστήρια [Εφετεία και Πρωτοδικεία] και τη Γενική Επιτροπεία των Δικαστηρίων αυτών. Σύμφωνα με τον πιο πάνω Οργανισμό «Ο Δικαστικός Λειτουργός οφείλει πίστη και αφοσίωση στην πατρίδα και στη δημοκρατία. Κατά την άσκηση των καθηκόντων του υπόκειται μόνον στο Σύνταγμα και στους Νόμους. Είναι υποχρεωμένος να μη συμμορφώνεται με διατάξεις που έχουν θεσπιστεί κατά κατάλυση του Συντάγματος. Ο Δικαστικός Λειτουργός οφείλει να τηρεί εχεμύθεια για τα απόρρητα που προβλέπονται από τις ισχύουσες διατάξεις καθώς και για γεγονότα ή πληροφορίες που γνωρίζει από την εκτέλεση των καθηκόντων του ή λόγω της ιδιότητάς του [άρθρο 40 παρ.1,2].

Οι βαθμοί της ιεραρχίας των Δικαστικών Λειτουργιών των πολιτικών και ποινικών δικαστηρίων [άρθρο 55] είναι:

α) Πρόεδρος, Εισαγγελέας, Αντιπρόεδρος Αρείου Πάγου, Αρεοπαγίτης, Αντιεισαγγελέας του Αρείου Πάγου

β) Πρόεδρος, Εισαγγελέας Εφετών, Εφέτης, Αντιεισαγγελέας Εφετών

γ) Πρόεδρος, Εισαγγελέας Πρωτοδικών, Πρωτοδίκης, Αντιεισαγγελέας Πρωτοδικών, Πάρεδρος Πρωτοδικείου, Πάρεδρος Εισαγγελίας

δ]Ειρηνοδίκης Α, Β, Γ, Δ τάξης.

Η Εισαγγελία είναι δικαστική αρχή ανεξάρτητη από τα δικαστήρια και την εκτελεστική εξουσία. Δρα ενιαία και αδιαίρετα και έχει ως αποστολή την τήρηση της νομιμότητας, την προστασία του πολίτη και τη διαφύλαξη των κανόνων της δημόσιας τάξης. Τους Εισαγγελικούς Λειτουργούς συνδέει σχέση ιεραρχικής εξάρτησης [άρθρο 24]. Στην αρμοδιότητα του Εισαγγελέα υπάγεται: α] η διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης β] η άσκηση της ποινικής δίωξης γ] η διεύθυνση της προανάκρισης δ] η εποπτεία και ο έλεγχος των αστυνομικών αρχών, αναφορικά με την πρόληψη και τη δίωξη των εγκλημάτων ε] η υποβολή προτάσεων στα δικαστικά συμβούλια και δικαστήρια στ] η άσκηση των ενδίκων μέσων ζ] η εκτέλεση των ποινικών αποφάσεων και η παροχή συνδρομής για την εκτέλεση εκτελεστών τίτλων η] η εποπτεία και ο έλεγχος των σωφρονιστικών καταστημάτων θ] ο έλεγχος των δημοσίων κατηγορών, των συμβολαιογράφων, των φυλάκων μεταγραφών, υποθηκών, νηολογίων, κτηματολογίων, υποθηκολογίων πλοίων και αεροσκαφών, των ληξιάρχων και των υπαλλήλων επιμελητών και αμίσθων δικαστικών επιμελητών [αρθρ. 25].

Η Ελληνική Αστυνομία η οργάνωση των υπηρεσιών της οποίας διέπεται από το Π.Δ.14/2001, συγκροτείται από κεντρικές και περιφερειακές υπηρεσίες. Το Αρχηγείο της Ελληνικής Αστυνομίας αποτελεί την προϊσταμένη αρχή των κεντρικών και περιφερειακών Υπηρεσιών. Το Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας αποτελεί ενιαία αυτοτελή Υπηρεσία και διαρθρώνεται στους Κλάδους α]Ασφάλειας και Τάξης β] Διοικητικού και γ] Οικονομοτεχνικών και Πληροφορικής. Ο Κλάδος Ασφάλειας και Τάξης διαρθρώνεται σε α] Διεύθυνση Γενικής Αστυνόμευσης β]

Διεύθυνση Τροχαίας γ] Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας δ]
Διεύθυνση Κρατικής Ασφάλειας ε] Διεύθυνση Αλλοδαπών,
στην οποία ανήκει και το τμήμα Προσφύγων-Πολιτικού
Ασύλου και Συνοριακής Φύλαξης και στ] Διεύθυνση
Διεθνούς Αστυνομικής Συνεργασίας [αρθρ.3].

Το Π.Δ. 24/1997 ορίζει την Ιεραρχία, κατάσταση και
εξέλιξη των αξιωματικών της Ελληνικής Αστυνομίας.
Σύμφωνα με το άρθρο 1 Αξιωματικοί της Ελληνικής
Αστυνομίας είναι όσοι κατέχουν βαθμό Υπαστυνόμου Β και
άνω, διακρίνονται δε σε αξιωματικούς γενικών και
ειδικών καθηκόντων. Οι βαθμοί των αξιωματικών της
Ελληνικής Αστυνομίας έχουν ως εξής [άρθρο 3]:
Αντιστράτηγος-Αρχηγός Αστυνομίας, Αντιστράτηγος
Αστυνομίας, Υποστράτηγος Αστυνομίας, Ταξίαρχος
Αστυνομίας, Αστυνομικός Διευθυντής, Αστυνομικός
Υποδιευθυντής, Αστυνόμος Α, Αστυνόμος Β, Υπαστυνόμος Α
και Υπαστυνόμος Β. Στην κλίμακα της ιεραρχίας των
βαθμών [άρθρο 4], οι Αντιστράτηγοι, Υποστράτηγοι και
Ταξίαρχοι είναι ανώτατοι, οι Αστυνομικοί Διευθυντές,
Αστυνομικοί Υποδιευθυντές και Αστυνόμοι Α είναι
ανώτεροι και οι Αστυνόμοι Β, Υπαστυνόμοι Α και
Υπαστυνόμοι Β, είναι κατώτεροι αξιωματικοί.

Η Ελληνική Αστυνομία τόσο στον ιδρυτικό Νόμο 1481/1984
όσο και στην εισηγητική έκθεση του μεταγενέστερου
Νόμου 1590/1986, που τον τροποποίησε, προβάλλει ως
πρωταρχικό στοιχείο της ύπαρξής της τον κοινωνικό
χαρακτήρα της, όπως αυτός είχε επισημανθεί από το
1977, στην 3^η εγκληματολογική συνάντηση, στις εργασίες
του Συμβουλίου της Ευρώπης. Έτσι σύμφωνα με αυτόν
στόχος της είναι «η διαμόρφωση μιας Αστυνομίας που δεν
θα γίνει αντικείμενο ιδιοποιήσεως από καμία κοινωνική
τάξη και από κανένα κόμμα, η οποία θα παρέχει

σύγχρονες υπηρεσίες προς το κοινωνικό σύνολο και η οποία από μέσο κατασταλτικής κρατικής εξουσίας θα μετατρέπεται σε υπηρεσία κοινωνικής προσφοράς και στήριξης της λαϊκής κυριαρχίας».

Η αυστηρή πειθαρχία, η ιεραρχική δομή, η σαφής κατανομή των αρμοδιοτήτων μεταξύ των υπηρεσιών και η εξειδίκευση των μελών της, είναι τα χαρακτηριστικά, που διακρίνουν την οργάνωση της αστυνομίας.

Α.ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ–ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ **ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ**

Οι στάσεις των δικαστικών λειτουργών και αστυνομικών, απέναντι στο κοινωνικό φαινόμενο του ρατσισμού και της ξενοφοβίας, θεωρήθηκε ότι, θα αναδεικνύονταν καλύτερα, με ποιοτική έρευνα, με μια προσωπική συνέντευξη [τεχνική] και τη βοήθεια ενός προδομημένου ερωτηματολογίου [εργαλείο].

Η έρευνα περιορίστηκε, με σκόπιμη δειγματοληψία στους δικαστές και στους αστυνομικούς, στην περιοχή της Αττικής. Το μέγεθος του δείγματος προσδιορίστηκε αρχικά, σε ποσοστό 10% από το συνολικό αριθμό των ατόμων, που απασχολούνταν, τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, σε κάθε φορέα, στο Νομό Αττικής, σε συνάρτηση με τον αριθμό των υπηρετούντων σε κάθε ιεραρχική βαθμίδα.

Η μέθοδος για την επιλογή του δείγματος η οποία χρησιμοποιήθηκε, ήταν αυτή της χιονοστιβάδας. Η συγκρότηση ενός αυστηρά τυπικού, τυχαίου και αντιπροσωπευτικού δείγματος καθώς και του απαραίτητου δείγματος αντικατάστασης, δεν κρίθηκε πρόσφορη, για την έρευνα των θεμάτων της παρούσας μελέτης. Μια τέτοια επιλογή, εξαιτίας της «ευαισθησίας» των διαπλεκόμενων ζητημάτων, ενδεχόμενα, να οδηγούσε σε μεγάλο ποσοστό αρνήσεων συμμετοχής [**response rate**] και μ' αυτό τον τρόπο δεν θα είχαμε την επιδιωκόμενη αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος. Αντίθετα, η επιλογή της τεχνικής της χιονοστιβάδας περιόρισε σημαντικά τον αριθμό των επιλεγμένων «μονάδων» που δεν δέχθηκαν να παραχωρήσουν συνέντευξη. Επιπλέον η αντιπροσωπευτικότητα διασφαλίστηκε όταν το δείγμα έφθασε σε «σημείο κορεσμού», δηλαδή,

επαναλαμβάνονταν συστηματικά τα δεδομένα και δεν προστίθετο κάποια νέα πληροφορία. Ο συνολικός αριθμός των συμμετεχόντων, με προγραμματισμένο ποσοστό 10% του αριθμού των υπηρετούντων σε καθένα φορέα, στην Αττική, ανήλθε συνολικά σε 250 άτομα για τη δικαιοσύνη και σε 412 άτομα για την αστυνομία. Μ' αυτό τον τρόπο διασφαλίστηκε ακόμη το «ισοβαρές» του δείγματος, αναφορικά με τη διάκριση κατά φύλο, τις ηλικιακές ομάδες και το βαθμό των ερωτώμενων.

Εξάλλου η μέθοδος της χιονοστιβάδας επιλέχθηκε, επειδή οι υπηρετούντες στους θεσμούς αυτούς, εξωτερικεύουν με δυσκολία απόψεις για ευαίσθητα κοινωνικά θέματα. Η δυσκολία αυτή δικαιολογείται, τόσο από την αυστηρή ιεραρχική δομή της οργάνωσης της δικαιοσύνης και της αστυνομίας, όσο και από την εχεμύθεια της φύσης του έργου τους¹¹⁷.

Η χρήση ενός ερωτηματολογίου κατά τη συνέντευξη, θεωρήθηκε στη συγκεκριμένη περίπτωση, ένα αποτελεσματικό εργαλείο. Οι ερωτώμενοι θα βρίσκονταν αφενός στην ίδια ψυχολογική κατάσταση, στοιχείο σημαντικό για την έρευνα και αφετέρου το ερωτηματολόγιο θα διευκόλυνε την ανάλυση της έρευνας, εξασφαλίζοντας τη δυνατότητα σύγκρισης των απαντήσεων¹¹⁸. Εξάλλου θα διευκόλυνε και χρονικά τη συνέντευξη, λαμβανομένου υπόψη ότι, θα πραγματοποιούνταν, σε ώρα υπηρεσίας για τους ερωτώμενους.

Η συνέντευξη περιλάμβανε πραγματικές ερωτήσεις, ερωτήσεις γνώμης ή πεποιθήσεων, επεξηγηματικές, με τη μορφή ανοικτών, κλειστών ή προκατασκευασμένων ερωτήσεων.

¹¹⁷ Στεργιούλης, 2001, σ.109, αρθρ.40 Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων

¹¹⁸ Stoetzel, 1973, σ.141

Η ερώτηση «γιατί» αποφεύχθηκε δεδομένου ότι, όπως έχει διαπιστωθεί, είναι ενοχλητικό ακόμη και αν ο ερωτώμενος είναι γνώστης του θέματος, να προβαίνει απροετοίμαστα σε ανάλυση και αιτιολογία¹¹⁹. Τόσο όμως κατά τη διάρκεια, όσο και στο τέλος της συνέντευξης, οι ερωτώμενοι ήταν ελεύθεροι να αναπτύξουν γενικότερα απόψεις για ζητήματα τα οποία είχαν προκύψει από αυτήν.

Η συνέντευξη ξεκινούσε με ερωτήσεις απλές, αλλά και ενδιαφέρουσες, που απέβλεπαν να κερδίσουν την εμπιστοσύνη του ερωτώμενου, ώστε να έχει διάθεση να συνεχίσει και να ολοκληρώσει τη συνέντευξη. Για το λόγο αυτό, τα προσωπικά στοιχεία τους, αν και βρίσκονταν στο πρώτο μέρος, συμπληρώνονταν στο τέλος της συνέντευξης, όταν είχε δημιουργηθεί ένα περισσότερο φιλικό και κατάλληλο κλίμα, για τέτοιου είδους ερωτήσεις.

Οι ερωτήσεις, μονοδιάστατες στην πλειοψηφία τους, ήταν διατυπωμένες με τρόπο κατανοητό και συγκεκριμένο. Συσχετιζόμενες δε αναφέρονταν σε διακριτές θεματικές ενότητες. Η συνέντευξη με τους δικαστές στηρίζονταν σε 25 βασικές ερωτήσεις, ενώ η συνέντευξη με τους αστυνομικούς σε 23 βασικές ερωτήσεις. Οι περισσότερες [17] ερωτήσεις ήταν κοινές και στις δύο περιπτώσεις. Οι υπόλοιπες διαφοροποιήθηκαν και προσαρμόστηκαν στη λειτουργία του κάθε φορέα.

Έτσι διαμορφώθηκε ένα πρώτο μέρος, με τα προσωπικά στοιχεία -δημογραφικά- των ερωτώμενων. Το φύλο, η ηλικία, ο τόπος γέννησης, ο βαθμός, τα χρόνια υπηρεσίας συνολικά και τα χρόνια υπηρεσίας στην Αθήνα ειδικότερα, ήταν πληροφορίες, για τη στατιστική επεξεργασία του δείγματος. Τυχόν παραμονή στο εξωτερικό περισσότερο από ένα χρόνο,

¹¹⁹ Stoetzel, 1973, σ. 144

ήταν μια ερώτηση-δείκτης, των στάσεων, που διαμορφώνονται σε συνθήκες ευρύτερης επικοινωνίας με «άλλους» μεγαλύτερης διαφοροποίησης εθνοτικού/πολιτισμικού χαρακτήρα. Στάσεις επηρεασμένες ακόμη πιθανώς από προσωπική εμπειρία για άλλη διαφορετική μεταχείριση.

Οι κύριοι άξονες της διερεύνησης αφορούσαν την πρόσληψη του «διαφορετικού» στην Ελλάδα, από τους δικαστές και τους αστυνομικούς και στην καθημερινή ζωή ειδικά, την αντίδραση στην παρουσία του «άλλου» και την προσήλωση στις δημοκρατικές αρχές και τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Η διερεύνηση αποτυπώθηκε σε ένα πλέγμα ερωτήσεων, οι οποίες θεματικά αφορούσαν τους Ξένους και την Εγκληματικότητα, τους Ξένους και τη Δικαιοσύνη ή τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, τους Ξένους και την Απασχόληση και τους Ξένους και την Ελληνική Κοινωνία. Η διαπίστωση και η αποδοχή της αυξητικής ή μη τάσης του εγκληματικού φαινομένου στην χώρα, θεωρήθηκε πρωταρχική για την προσέγγιση της στάσης των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου απέναντι στο «οιονεί τεκμήριο ενοχής», το οποίο φαίνεται ότι, επικρατεί τη δεδομένη χρονική περίοδο για τους «ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα».

Με άμεσες και έμμεσες ερωτήσεις [υπεύθυνοι οι ξένοι για την αύξηση της εγκληματικότητας -δράστες ή θύματα- οι ξένοι], αναζητήθηκε η καταγραφή ενοχοποιητικής ή μη στάσης, για την απόδοση ευθύνης, στην παρουσία των ξένων.

Η τυχόν άμεση ή έμμεση θυματοποίηση του ερωτώμενου, δίνει τη δυνατότητα να αξιολογηθούν στάσεις, ως απόρροια στιγματισμών που προέρχονται από στερεότυπα ή από προσωπικές εμπειρίες.

Η αιτιολογία για τη συμμετοχή των ξένων στην εγκληματική δραστηριότητα [ανέχεια-έλλειψη σεβασμού στον άνθρωπο], εκφράζει γενικότερα στάσεις θετικές [ευαισθητοποιημένες] ή αρνητικές [αυστηρές].

Η άμεση έκφραση συναισθημάτων για τους ξένους, θετικών και αρνητικών, διακινδυνεύει μια ανειλικρινή απάντηση, η οποία ωστόσο μπορεί να ανιχνευτεί συσχετιζόμενη με ερωτήσεις-φίλτρα, όπως «αν θεωρούν τους ξένους επικίνδυνους».

Η ποσοτική αποτίμηση των ξένων, κρίνεται αναγκαία για το ερωτηματολόγιο, δεδομένου ότι, η αίσθηση για το πλήθος των ξένων έχει θεωρηθεί σε παρόμοιες έρευνες ότι, αποτελεί μια από τις πρώτες μεταβλητές προσέγγισης των διαστάσεων της ξενοφοβίας¹²⁰.

Η ταύτιση της λέξης ξένος με μια συγκεκριμένη εθνικότητα, μπορεί να υποκρύπτει, εκτός από μια πραγματική αριθμητική υπεροχή, μια σημασιολογική ταύτιση ξένος-εγκληματίας. Το ενοχοποιητικό στερεότυπο για τους ξένους, για την αύξηση της ανεργίας ή η παράπλευρη οικονομική ωφέλεια από τη συμμετοχή τους στην αγορά εργασίας, καταγράφεται στη γενικότερη θετική ή αρνητική στάση προς αυτούς.

Οι στάσεις των δικαστών στην ισότιμη απονομή του δικαίου, οι οποίες αποτελούν και τον κορμό της εργασίας, γίνεται προσπάθεια να προσεγγιστούν με ερωτήσεις που αφορούν τη διαδικασία που εφαρμόζεται ή μπορεί να εφαρμοστεί. Με ερωτήσεις γενικές και ειδικές ερωτήσεις, όπως «οι ξένοι απολαμβάνουν πλήρως τις δικονομικές εγγυήσεις» «οι ξένοι κατάδικοι πρέπει να μεταφέρονται στον τόπο καταγωγής τους να εκτίσουν την ποινή τους ή να την εκτίουν στις

¹²⁰ Μιχαλοπούλου, 1998, σ.174

ελληνικές φυλακές». Με ερωτήσεις άμεσες και έμμεσες, όπως «οι ξένοι είναι αξιόπιστοι μάρτυρες» «η ιδιότητα του ξένου, κατά την επιβολή της ποινής, επιδρά στην κρίση του δικαστή». Αντίστοιχες είναι και οι ερωτήσεις για την προσέγγιση των στάσεων των αστυνομικών απέναντι στους ξένους.

Η μεταφορά της «κοινής γνώμης», η οποία πολλές φορές είναι η δική μας συγκαλυμμένη γνώμη¹²¹ και η ύπαρξη ή όχι ρατσισμού στην ελληνική κοινωνία, καταγράφουν τη γενικότερη στάση απέναντι στους ξένους, ενώ συγχρόνως αποδίδουν έμμεσα την προσωπική στάση των ερωτώμενων.

Τέλος με ανοιχτή ερώτηση έγινε προσπάθεια εννοιολογικού προσδιορισμού της λέξης ρατσισμός «τι σημαίνει για σας η λέξη ρατσισμός». Η ερώτηση αυτή έμμεσα δίνει τη δυνατότητα να σκιαγραφηθούν χαρακτηριστικά του επαγγελματικού και κοινωνικού «προφίλ» των ερωτώμενων.

Η έρευνα είχε ως αποτέλεσμα να παράγει αντίστοιχα 6.250 (25X250) απαντήσεις από τους δικαστές και 9.476 (23X412) απαντήσεις από τους αστυνομικούς. Ένα σύνολο λοιπόν 15.726 απαντήσεων (δεδομένων) έπρεπε πρώτα να καταχωρηθεί και έπειτα να υποστεί την κατάλληλη στατιστική επεξεργασία. Εκτός από αυτό, πολλές ερωτήσεις είχαν περισσότερες από δυο εναλλακτικές απαντήσεις, γεγονός που καθιστούσε ακόμη πιο πολύπλοκο το έργο της καταχώρησης και της επεξεργασίας.

Είναι προφανές ότι, η αξιόπιστη μελέτη και εξαγωγή συμπερασμάτων από εμπειρικές έρευνες αυτού του μεγέθους δεν είναι δυνατόν να γίνει χωρίς την βοήθεια των διαθέσιμων τεχνολογικών μέσων, δηλαδή Η/Υ, και του

¹²¹ Λαμπροπούλου, 1999, σ. 264

κατάλληλου λογισμικού προγράμματος επεξεργασίας (software). Για την επιλογή του κατάλληλου προγράμματος, κυρίαρχο ρόλο έπαιξε η «φύση» των δεδομένων της έρευνας, η οποία ήταν ποιοτική και όχι ποσοτική. Στην έρευνα δεν υπήρχαν για ανάλυση και συγκριτική μελέτη κοινωνικά αριθμητικά μεγέθη όπως π.χ. ηλικίες, βαθμολογίες, αριθμός μελών, εισοδήματα, δαπάνες κλπ. Εκτός από αυτή την ιδιομορφία ήταν απαραίτητη η δυνατότητα εύκολης διασταύρωσης (**cross tabulation**) και η δημιουργία πινάκων των απαντήσεων σύμφωνα με τις διαθέσιμες κατηγορίες των ερωτώμενων (βαθμός, φύλλο, ηλικία κλπ.) ή/ και ανάλογα με τον τύπο της απάντησης (ναι, όχι κλπ.).

Για την καταχώριση του συνόλου σχεδόν των απαντήσεων και προκειμένου να εκφρασθούν σε μετρήσιμο ποσοτικό μέγεθος προκρίθηκε η δυαδική κωδικοποίηση 1 και 0 π.χ. NAI=1, OXI=0 και αντίστροφα.

Για την επεξεργασία των δεδομένων, το συνηθέστερο πακέτο στο χώρο των κοινωνικών επιστημών είναι το γνωστό λογισμικό **Statistical Package for the Social Sciences [SPSS]**. Το πρόγραμμα αυτό είναι ένα εξαιρετικό εργαλείο, όταν υπάρχουν ποσοτικά αριθμητικά δεδομένα. Όπως όμως αναφέρθηκε πιο πάνω η απλή φύση των δεδομένων της έρευνας η οποία δεν απαιτούσε την εξαγωγή πολύπλοκων στατιστικών μέτρων π.χ. μέσους, αποκλίσεις, κατανομές, προβολές, οδήγησε στην δημιουργία ενός ευέλικτου απλού μοντέλου (**custom made**) στο γνωστό λογισμικό **EXCEL 2002**. Το μοντέλο αυτό τρέχει στο λειτουργικό περιβάλλον των **WINDOWS XP** της **Microsoft**, τόσο για την εισαγωγή και την επεξεργασία των δεδομένων, όσο και για την παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας.

Με την εισαγωγή των απαντήσεων στις φόρμες των ερωτημάτων σε δυαδική μορφή, δημιουργήθηκαν δύο μεγάλοι πίνακες απαντήσεων, ένας για κάθε ομάδα (δικαστές, αστυνομικοί). Στους πίνακες αυτούς, με την χρήση απλών εντολών «φιλτραρίσματος» του **EXCEL**, ήταν σχετικά απλό να επικεντρωθεί το ενδιαφέρον σε συγκεκριμένες εγγραφές ή γραμμές των πινάκων ή να αποσπασθούν συγκεκριμένες εγγραφές και να επικολληθούν στους άλλους πίνακες, προκειμένου, είτε να μελετηθούν συγκριτικά, είτε να αποδοθούν με εύληπτο τρόπο.

Τέλος, κατά την συγκριτική μελέτη των δεδομένων, σε ορισμένες περιπτώσεις, δεν ήταν αμέσως εμφανής η διαφορά. Στις περιπτώσεις αυτές ελέγχθηκε η σημαντικότητα της διαφοράς δυο ή περισσότερων αναλογιών (ποσοστών), με την γνωστή θεωρητική κατανομή χ^2 και τη δημιουργία «πινάκων συνάφειας» (**contingency tables**) των αναμενόμενων συχνοτήτων (**expected frequencies**). Με βάση αυτούς, έγινε έλεγχος για το κατά πόσον ισχύει η «μηδενική υπόθεση» δηλαδή ότι παρατηρείται ταυτόσημη συμπεριφορά των συγκρινόμενων ομάδων, σε διάφορα επίπεδα αξιοπιστίας α (90%, 95% & 99%) και για τους δεδομένους βαθμούς ελευθερίας ν . Διαπιστώθηκε έτσι, το κατά πόσον οι παρατηρούμενες ποσοστιαίες διαφορές στην ίδια ερώτηση και από διαφορετικές ομάδες συνιστούν πραγματικά διαφοροποιημένη συμπεριφορά ή και άποψη των ομάδων αυτών, ή αν η παρατηρηθείσα απόκλιση είναι στατιστικά μη σημαντική και επομένως δεν υπάρχει ουσιαστική διαφορά θέσεων.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΔΙΚΑΣΤΩΝ

B1. ΓΕΝΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε, μετά από προφορική έγκριση των προϊσταμένων των Δικαστηρίων, σε δύο φάσεις. Η πρώτη ξεκίνησε το Νοέμβριο 1998 μέχρι το Φεβρουάριο 1999. Συμμετείχαν σ' αυτήν 160 άτομα της Καθημένης [Δικαστές] και Ισταμένης [Εισαγγελείς] Δικαιοσύνης, στα Δικαστήρια της Αθήνας και του Πειραιά. Συγκεκριμένα στο Ειρηνοδικείο, Πταισματοδικείο Αθήνας, στο Πρωτοδικείο και Εφετείο Αθήνας και Πειραιά, στην Εισαγγελία Αθήνας και στον Άρειο Πάγο. Ένα μικρό δείγμα [7 άτομα], της Διοικητικής Δικαιοσύνης, λήφθηκε στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας. Η έρευνα η οποία πραγματοποιήθηκε στην πρώτη φάση ήταν περισσότερο «δοκιμαστική». Για το λόγο αυτό και με το δεδομένο ότι τα θέματα που είχαν τεθεί απαιτούσαν μια περισσότερο ολοκληρωμένη και σε βάθος ανάλυση, πραγματοποιήθηκε μια δεύτερη φάση. Η έρευνα αυτή διήρκεσε από το Νοέμβριο 2002 μέχρι τον Ιανουάριο 2003. Ο αριθμός των ερωτώμενων αυτή τη φορά, ανήλθε σε 90 δικαστές, από όλες τις βαθμίδες της Πολιτικής Δικαιοσύνης στα ίδια Δικαστήρια. Το σύνολο των Δικαστικών Λειτουργών [Πολιτικών και Ποινικών Δικαστηρίων], σύμφωνα με την επετηρίδα του έτους 2002, ανέρχονταν σε 2757 άτομα.

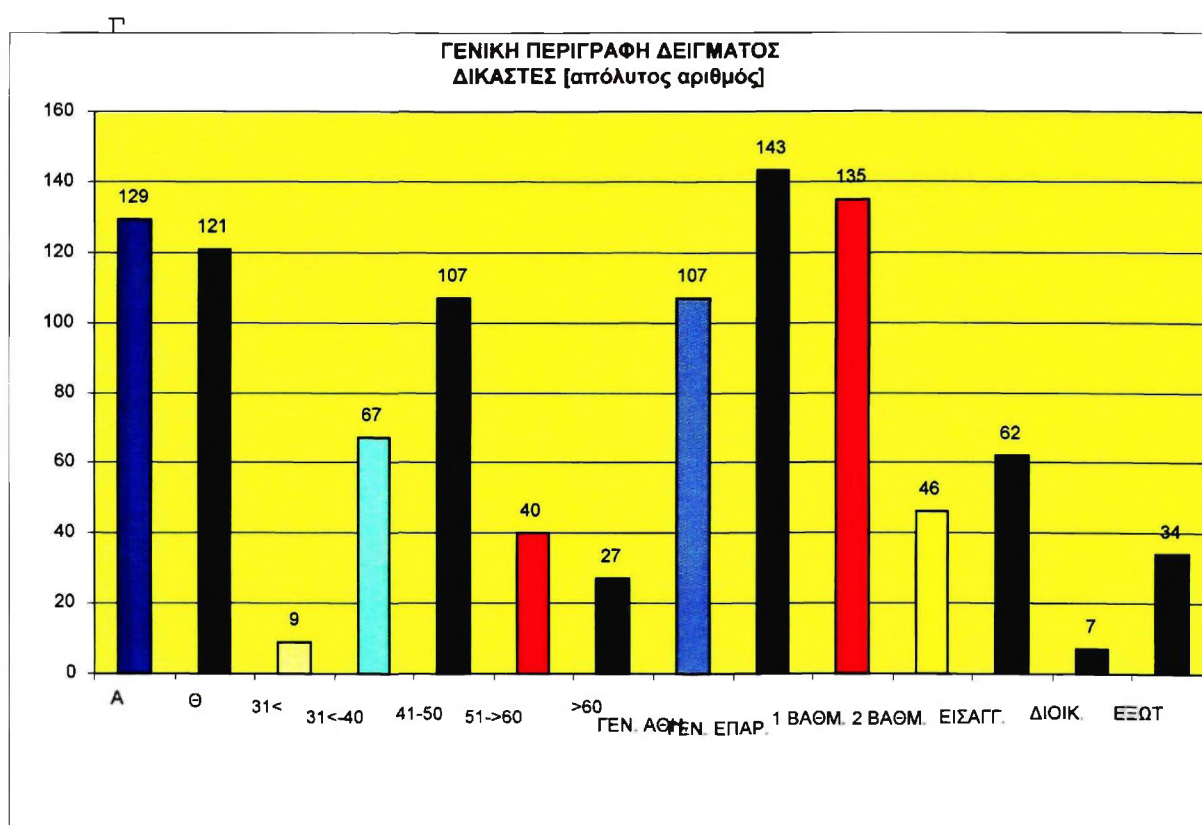
Οι συνεντεύξεις πραγματοποιούνταν με συχνότητα δύο φορές την εβδομάδα, όχι όμως σε καθορισμένη ημέρα. Κάθε συνέντευξη διαρκούσε περίπου 15'-20'. Απευθύνονταν στον καθένα μεμονωμένα, ο οποίος απαντούσε ατομικά.

Για την πραγματοποίηση των συνεντεύξεων προσεγγίστηκαν περίπου 350 δικαστές, από τους οποίους απάντησαν οι 250. Ποσοστό δηλαδή 35% δεν δέχθηκε να απαντήσει, ισχυριζόμενο στην πλειονότητα του υπηρεσιακή υπεραπασχόληση. Ο ισχυρισμός αυτός, σε αρκετές περιπτώσεις, υπέκρυπτε δισταγμό να εκφραστεί η προσωπική άποψη, παρά τη διαβεβαίωση ότι το ερωτηματολόγιο καλύπτονταν από ανωνυμία. Αυτό προκύπτει και από την παρατήρηση ορισμένων ερωτώμενων ότι με τα τηρούμενα προσωπικά δημογραφικά στοιχεία [τόπος γέννησης, βαθμός, ηλικία, κα], υπήρχε δυνατότητα φωτογράφησής τους.

Η επιλογή του δείγματος έγινε με βάση το συνολικό αριθμό των οργανικών θέσεων σε κάθε βαθμίδα. Ένα ποσοστό 10% από κάθε βαθμίδα, κρίθηκε ότι θα ήταν αντιπροσωπευτικό. Η αναλογία αυτή με μικρές αποκλίσεις τηρήθηκε. Τελικά το δείγμα της έρευνας ανήλθε σε 250 άτομα, από όλες τις βαθμίδες της πολιτικής δικαιοσύνης, αφού διαπιστώθηκε ότι οι απαντήσεις των ερωτώμενων επαναλαμβάνονταν.

Αναλυτικά στο σύνολο απάντησαν 15 Αρεοπαγίτες [στο βαθμό προβλέπονται 50 οργανικές θέσεις], 13 Πρόεδροι Εφετών [84 οργανικές θέσεις], 18 Εφέτες [345 οργανικές θέσεις], 32 Πρόεδροι Πρωτοδικών [300 οργανικές θέσεις], 72 Πρωτοδίκες και 11 Πάρεδροι Πρωτοδικείου [790 οργανικές θέσεις], 11 Ειρηνοδίκες και 9 Πταισματοδίκες [661 οργανικές θέσεις]. Από τον Εισαγγελικό κλάδο απάντησαν 4 Αντιεισαγγελείς Αρείου Πάγου [12 οργανικές θέσεις], 6 Εισαγγελείς Εφετών [37 οργανικές θέσεις], 10 Αντιεισαγγελείς Εφετών [91 οργανικές θέσεις], 16 Εισαγγελείς Πρωτοδικών [143 οργανικές θέσεις], 18 Αντιεισαγγελείς Πρωτοδικών και 8 Πάρεδροι Εισαγγελίας [232 οργανικές θέσεις]. Από τη Διοικητική Δικαιοσύνη, όπου δεν τηρήθηκε κάποια αναλογία, απάντησαν 3 Πρόεδροι Πρωτοδικών και 4 Πρωτοδίκες.

Για τη στατιστική επεξεργασία του δείγματος, οι δικαστές κατηγοριοποιήθηκαν σε δύο βαθμίδες. Η κατηγοριοποίηση αυτή, με κάποιο βαθμό «αυθαιρεσίας», αποδείχθηκε αποτελεσματική για τη δυνατότητα σύγκρισης των απαντήσεων ανάμεσα σε ιεραρχικά «ανώτερους» και «κατώτερους» δικαστές. Στην πρώτη βαθμίδα εντάχθηκαν οι Ειρηνοδίκες, Πταισματοδίκες, Πάρεδροι Πρωτοδικών, Πρωτοδίκες και Πρόεδροι Πρωτοδικών. Στη δεύτερη βαθμίδα εντάχθηκαν οι Εφέτες, Πρόεδροι Εφετών και Αρεοπαγίτες. Σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση αυτή, η πρώτη βαθμίδα αντιπροσωπεύεται στο δείγμα με ποσοστό 54,0% [135 άτομα] και η δεύτερη με 18,4% [46 άτομα].

Σύμφωνα με τα προσωπικά στοιχεία των συμμετεχόντων στις συνεντεύξεις, 129 ήταν άνδρες, που αντιπροσωπεύουν το 51,6% του δείγματος και 121 γυναίκες, δηλαδή το 48,4%. Η

ηλικιακή ομάδα η οποία υπερέχει στο δείγμα, ποσοστό 42,8%, είναι 41-50 χρονών. Από αυτό, το 42,8% [107 άτομα] γεννήθηκε στην Αθήνα και το 57,2% [143 άτομα] σε άλλες πόλεις της Ελλάδας. Ποσοστό 63,6% [159 άτομα] έχει υπηρετήσει στην Αθήνα για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο από πέντε [5] χρόνια, ενώ ποσοστό 49,6% [124 άτομα] μεγαλύτερο από δέκα [10] χρόνια. Ποσοστό 13,6% [34 άτομα] του δείγματος έχει παραμείνει στο εξωτερικό περισσότερο από ένα χρόνο.

Από το συνολικό αριθμό των δικαστικών λειτουργών που συμμετείχε στις συνεντεύξεις, ποσοστό 24,8% [62 άτομα] ανήκει στον Εισαγγελικό Κλάδο. **Το δείγμα των Εισαγγελέων** διαμορφώνεται ως εξής. Ποσοστό 61,3% [38 άτομα] είναι άνδρες και ποσοστό 38,7% [24 άτομα] γυναίκες. Η πλειοψηφία 69,4% [43 άτομα] έχει ηλικία 31-50χρονών, ενώ 16,1% [10 άτομα] έχει ηλικία 51-60χρονών. Ποσοστό 9,7% [6 άτομα] έχει ηλικία μεγαλύτερη από 60χρονών και ποσοστό 4,8% [3 άτομα] έχει ηλικία μικρότερη από 31χρονών. Ποσοστό 38,7% [24 άτομα] έχει γεννηθεί στην Αθήνα και ποσοστό 61,3% [38 άτομα] σε άλλες πόλεις της Ελλάδας. Τέλος το 8,1% [5 άτομα] έχει παραμείνει στο εξωτερικό περισσότερο από ένα χρόνο.

Οι Διοικητικοί Δικαστές αντιπροσωπεύονται στις συνεντεύξεις με ένα μικρό δείγμα 7 ατόμων, δηλαδή ποσοστό 2,8% του συνόλου. Είναι ηλικίας μεταξύ 31-50 χρονών. Η πλειοψηφία τους 57,1% [4 άτομα] έχει γεννηθεί στην Αθήνα και το υπόλοιπο ποσοστό 42,9% [3 άτομα] σε άλλες πόλεις της Ελλάδας. Ποσοστό 14,3% [1 άτομο] έχει ζήσει στο εξωτερικό περισσότερο από ένα χρόνο.

Από το συνολικό ποσοστό **των ανδρών-δικαστών** 51,6% [129 άτομα] που συμμετείχε στις συνεντεύξεις, το 2,3% [3 άτομα] είναι ηλικίας κάτω από 31 χρονών, το 15,5% [20 άτομα] είναι μεταξύ 31-40χρονών, το 38,0% [49 άτομα] είναι μεταξύ 41-51χρονών, το 24,0% [31 άτομα] είναι μεταξύ 51-60χρονών και το 20,2% [26 άτομα] είναι πάνω από 60χρονών. Ποσοστό 36,4% [47 άτομα] έχει γεννηθεί στην Αθήνα και ποσοστό 63,6% [82 άτομα] σε άλλες πόλεις της Ελλάδας. Ποσοστό 36,4% [47 άτομα] ανήκει [όπως έχουν ομαδοποιηθεί] στην πρώτη βαθμολογική κλίμακα και ποσοστό 31,8% [41 άτομα] στη δεύτερη. Ποσοστό 29,5% [38 άτομα] ανήκει στον εισαγγελικό κλάδο και ποσοστό 2,3% [3 άτομα] στους διοικητικούς δικαστές. Ποσοστό δε 14,0% [18 άτομα], έχει παραμείνει στο εξωτερικό περισσότερο από ένα χρόνο.

Ο αριθμός **των γυναικών δικαστών**, ο οποίος συμμετείχε στις συνεντεύξεις, δεν απέχει από αυτόν των ανδρών. Ανέρχεται σε 121 άτομα και αντιπροσωπεύει ποσοστό 48,4% του συνόλου των δικαστών. Από αυτές το 5,0% [6 άτομα] είναι ηλικίας κάτω από 31 χρονών, το 38,8% [47 άτομα] είναι μεταξύ 31-40χρονών, το 47,9% [58 άτομα] είναι μεταξύ 41-51 χρονών, το 7,4% [9 άτομα] είναι μεταξύ 51-60χρονών και το 0,8% [1 άτομο] πάνω από 60χρονών. Ποσοστό 49,6% [60 άτομα] έχει γεννηθεί στην Αθήνα και ποσοστό 50,4% [61 άτομα] σε άλλη πόλη της Ελλάδας. Το υψηλότερο ποσοστό 72,7% [88 άτομα] ανήκει στην πρώτη βαθμίδα, ενώ ποσοστό 4,1% [5 άτομα] στη δεύτερη. Ποσοστό 19,8% [24 άτομα] ανήκει στον Εισαγγελικό κλάδο και ποσοστό 3,3% [4 άτομα] στους Διοικητικούς δικαστές. Από αυτές, ποσοστό 13,2% [16 άτομα] έχει παραμείνει στο εξωτερικό περισσότερο από ένα χρόνο.

Σχετικά με τις βαθμίδες, όπως ομαδοποιήθηκαν, το 54,0% [135 άτομα] από τους ερωτηθέντες ανήκει στην πρώτη βαθμίδα και το 18,4% [46 άτομα] στη δεύτερη. Από τα γενικά κοινωνικά-δημογραφικά στοιχεία, επισημαίνεται ότι στην πρώτη βαθμίδα η πλειοψηφία είναι γυναίκες, αντιπροσωπεύονται όλες οι ηλικιακές ομάδες μέχρι 60χρονών και η πλειοψηφία έχει γεννηθεί στην Αθήνα. Στη δεύτερη βαθμίδα οι γυναίκες αποτελούν μικρή μειοψηφία. Ελλείπουν σ' αυτήν παντελώς δύο ηλικιακές ομάδες, η πρώτη και η δεύτερη, ενώ η τρίτη [41-51χρονών] αντιπροσωπεύεται υποτυπωδώς. Ειδικότερα **στην πρώτη βαθμίδα** ποσοστό 34,8% [47 άτομα] είναι άνδρες και 65,2% [88 άτομα] είναι γυναίκες. Το 4,4% [6 άτομα] είναι ηλικίας κάτω των 31 χρονών, το 30,4% [41 άτομα] είναι ηλικίας μεταξύ 31-41 χρονών, το 57,8% [78 άτομα] είναι ηλικίας μεταξύ 41-51 χρονών και το 7,4% [10 άτομα] είναι μεταξύ 51-60 χρονών. Ποσοστό 51,9% [70 άτομα] έχει γεννηθεί στην Αθήνα και 48,1% [65 άτομα] σε άλλη πόλη της Ελλάδας. Ποσοστό 15,6% [21 άτομα] έχει παραμείνει στο εξωτερικό περισσότερο από ένα χρόνο. Οι δικαστικοί λειτουργοί της **δεύτερης βαθμίδας** κατανέμονται, σύμφωνα με το φύλο και την ηλικία τους, ως εξής. Ποσοστό 72,4% [41 άτομα] είναι άνδρες και ποσοστό 27,6% [5 άτομα] είναι γυναίκες. Το 10,9% [5 άτομα] είναι ηλικίας μεταξύ 41-50χρονών, το 43,5% [20 άτομα] είναι μεταξύ 51-60 χρονών και το 45,7% [21 άτομα] είναι πάνω από 60χρονών. Ποσοστό 19,6% [9 άτομα] έχει γεννηθεί στην Αθήνα και ποσοστό 80,4% [37 άτομα] σε άλλη πόλη της Ελλάδας. Το 15,2% [7 άτομα] έχει παραμείνει στο εξωτερικό περισσότερο από ένα έτος.

Οι συμμετέχοντες στις συνεντεύξεις δικαστές κατανέμονται, σύμφωνα με την **ηλικία** τους, στα ακόλουθα ποσοστά. Μικρότεροι από 31 χρονών βρέθηκαν σε ποσοστό 3,6% [9 άτομα]. Μεταξύ 31-40χρονών σε ποσοστό 26,8% [67 άτομα], μεταξύ 41-51χρονών σε ποσοστό 42,8% [107 άτομα], μεταξύ 51-60 χρονών σε ποσοστό 16,0% [40 άτομα] και πάνω από 60 χρονών σε ποσοστό 10,8% [27 άτομα].

ΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ

Έρευνες για τους επίσημους φορείς κοινωνικού ελέγχου έχουν δείξει ότι, παγιωμένα κοινωνικά στερεότυπα δεν επιδρούν μόνον στο κοινωνικό σύνολο, αλλά και στη στάση των ίδιων των φορέων απέναντι σε συγκεκριμένα άτομα και κοινωνικές ομάδες¹²². Ο δικαστής υπόκειται στα ίδια στερεότυπα και προκαταλήψεις τα οποία πρυτανεύουν και στον υπόλοιπο πληθυσμό.¹²³ Η αντίληψη για τον εγκληματία, τη βαρύτητα του εγκλήματος, τις αιτίες της εγκληματικότητας δεν διαφοροποιείται από την αντίστοιχη εικόνα, η οποία υπάρχει στις συλλογικές παραστάσεις της κοινωνικής μάζας.

Τα πιο πάνω αποτελέσματα έρχονται να επιβεβαιωθούν και στην παρούσα έρευνα. Ο δικαστικός κόσμος δεν φαίνεται να διαφοροποιείται από τον υπόλοιπο κοινωνικό σώμα, σχετικά με την αύξηση της εγκληματικότητας τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα.

¹²² Λαμπροπούλου, 1999, σ. 85

¹²³ Στην έρευνα από την ομάδα του Ηλ. Δασκαλάκη [1985] για την απονομή της ποινικής δικαιοσύνης, το φαινόμενο αυτό αποδόθηκε στην έλλειψη εγκληματολογικής κατάρτισης από τους δικαστές. Ειδικότερα θεωρήθηκε ότι ο δικαστής έχει αποκλειστικά νομική κατάρτιση η οποία τον οδηγεί να αναλύει τα πραγματικά περιστατικά της κάθε υπόθεσης κάτω από την επίδραση προσωπικών παραγόντων. Τέτοιοι παράγοντες είναι οι επιδράσεις του κοινωνικού περιβάλλοντος, η γενική παιδεία, η δικαστική πείρα, ο χαρακτήρας και οι κοινωνικές στάσεις κάθε δικαστή.

Έτσι, για το σύνολο των ερωτηθέντων 99,6% [249 άτομα] η αύξηση της εγκληματικότητας τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα είναι δεδομένη¹²⁴.

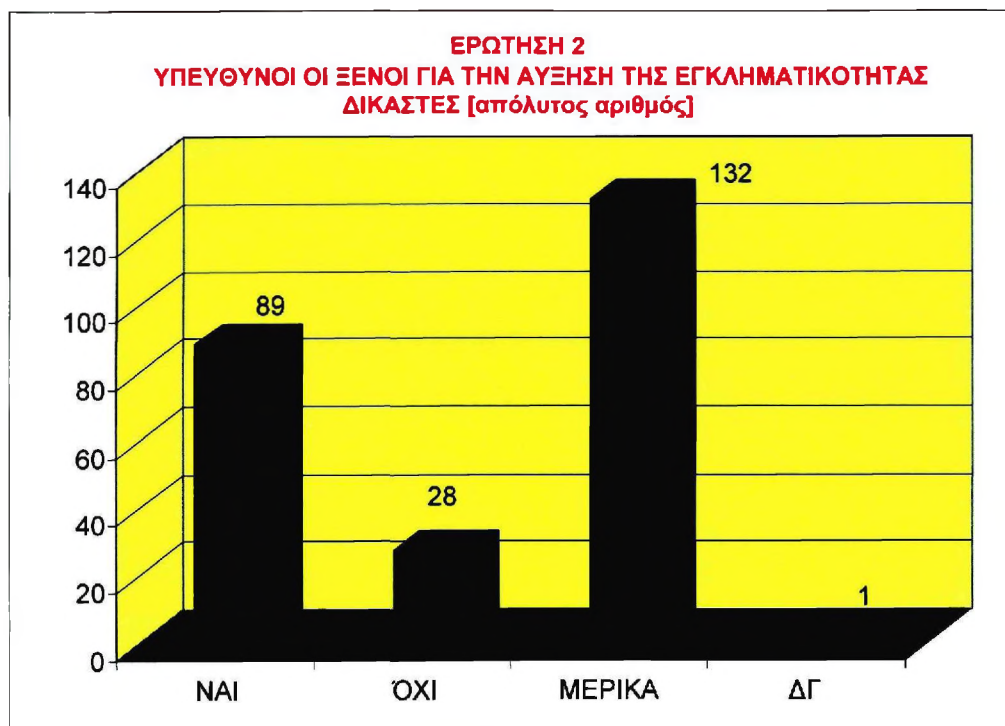

Η συλλογική αγωνία για κοινωνική απειλή έχει συνδέσει την παρουσία των μεταναστών με την αύξηση της εγκληματικότητας. Η ίδια αγωνία φαίνεται να διακατέχει και τους εκπροσώπους της δικαστικής εξουσίας. Εξάλλου ο φόβος για το έγκλημα συνδέεται πάντοτε με τον αρχέγονο φόβο του Άγνωστου, του Αλλιώτικου.

¹²⁴ Συγκριτικά αναφέρεται ότι την ίδια άποψη είχε διαμορφώσει και έκφρασε σε ανέκδοτη εμπειρική έρευνα, το Φεβρουάριο 1996, το συντριπτικό ποσοστό 97% ερωτηθέντων φοιτητών του Νομικού Τμήματος του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης σε σχετική ερώτηση, αν δηλαδή η παρουσία των αλλοδαπών έχει αυξήσει την εγκληματικότητα [Καρύδης, 1996, σ.148].

Εξάλλου και το κοινό με ποσοστό 70,2% «συμφωνεί απόλυτα» ότι η αύξηση της εγκληματικότητας οφείλεται στους ξένους, όπως προέκυψε από την έρευνα της ομάδας ΕΚΚΕ στους κατοίκους της Κεντρικής Μακεδονίας [Μιχαλοπούλου κá, 1998, σ.204].

Έτσι οι δικαστές στην πλειοψηφία υιοθετούν για την αύξηση αυτή, ενοχοποιητική στάση για τους «ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα». Συγκεκριμένα το 35,6% [89 άτομα] θεώρησε ότι οι ξένοι είναι αποκλειστικά υπεύθυνοι για την αύξηση της εγκληματικότητας, το 52,8% [132 άτομα] ότι είναι μερικά υπεύθυνοι και το 11,2% [28 άτομα] ότι δεν είναι υπεύθυνοι.

Ο διαχωρισμός του «αποκλειστικά» από το «μερικά» υπεύθυνοι, ο οποίος σημειωτέον προέκυψε από τους ίδιους τους ερωτώμενους, δείχνει ότι οι στάσεις των δικαστών σε καίρια κοινωνικά ζητήματα δεν είναι δογματικές και ανελαστικές, χαρακτηριστικά που τους αποδίδουν σχετικές έρευνες¹²⁵, αλλά διαμορφώνονται με διαλλακτικότητα, αφού ληφθούν υπόψη και άλλοι καθοριστικοί παράγοντες.

¹²⁵ Λαμπροπούλου, σ.180

Στην ερώτηση αυτή υπήρξαν διευκρινίσεις σχετικά με τα αδικήματα στα οποία παρουσιάζεται αύξηση [εισαγωγή-διακίνηση ναρκωτικών, κλοπές, ληστείες] ως και αναφορά στις εθνικότητες, οι οποίες παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη εγκληματικότητα [Αλβανοί, Ρουμάνοι].

Η άποψη των δικαστών για την συμμετοχή των ξένων στην αύξηση της εγκληματικότητας δεν αποτελεί μόνον στερεότυπη αντίληψη, αλλά εκφράζει και μια πραγματικότητα, όπως προκύπτει από τα Στατιστικά Στοιχεία Εγκληματικότητας 2003 του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι από τους 229 δράστες ανθρωποκτονιών το έτος 1991, 204 άτομα ήταν ημεδαποί και 25 αλλοδαποί. Από τους 302 δράστες το έτος 2003, 189 άτομα ήταν ημεδαποί δράστες και 113 αλλοδαποί¹²⁶. Εξάλλου, σύμφωνα με τα συμπεράσματα μελέτης του ΚΕΠΕ για «την εγκληματικότητα των εν Ελλάδι αλλοδαπών» ο αριθμός των Ελλήνων ο οποίος διάπραξε αδικήματα, κατά την περίοδο 1988-2001, είναι σταθερός ή μειώνεται, με εξαίρεση τα αδικήματα σχετικά με όπλα και ναρκωτικά. Αντίθετα ο αριθμός των αδικημάτων τα οποία διέπραξαν οι αλλοδαποί, κατά την ίδια περίοδο, αυξάνει σε όλες τις περιπτώσεις, αλλά με διαφορετική ένταση στις διάφορες κατηγορίες αδικημάτων. Σύμφωνα με την ίδια μελέτη, η αναλογία των αλλοδαπών δραστών στο σύνολο των αλλοδαπών που ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα, είναι μεγαλύτερη από την αναλογία των Ελλήνων δραστών στον αμιγή ελληνικό πληθυσμό.

¹²⁶Σύμφωνα με παλαιότερες έρευνες, η κοινή γνώμη θεωρεί ότι η εγκληματικότητα, η οποία ταυτίζεται με τα εγκλήματα βίας, είναι διαρκώς αυξανόμενη. Νεότερες όμως έρευνες κατάδειξαν ότι η άποψη της για την έκταση και τη βαρύτητα της εγκληματικότητας βρίσκεται σε γενικές γραμμές πιο κοντά στις στατιστικές [Λαμπροπούλου, 1999, σ.101].

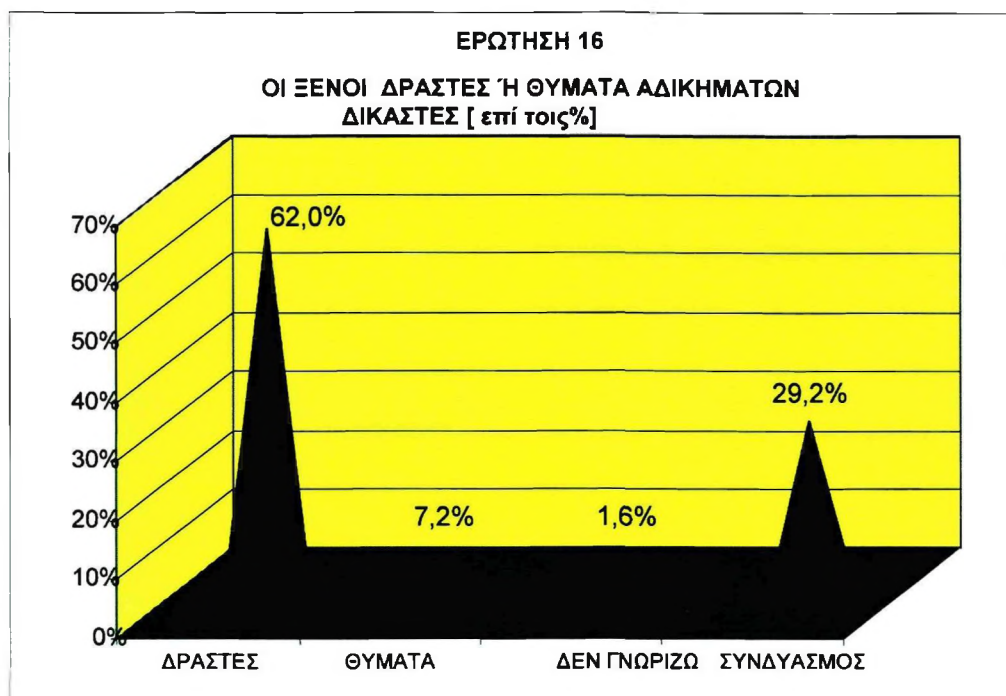
Ενδεικτικά αναγράφεται ότι οι Αλβανοί ενώ αποτελούν το 65% του πληθυσμού διέπραξαν το 52,5% του συνόλου των εγκλημάτων, ενώ οι Γιουγκοσλάβοι και οι Ιρακινοί που αποτελούν ποσοστό κάτω του 1%, διέπραξαν εγκλήματα που είναι το 5,7% και 6,3% αντίστοιχα. Κατά τα τελευταία χρόνια, η αναλογία αυτή είναι περίπου διπλάσια ¹²⁷.

Οι λόγοι της αποδιδόμενης ευθύνης για την αύξηση της εγκληματικότητας στους ξένους εστιάζονται στους ίδιους τους ξένους και αποδίδονται σε λόγους οικονομικούς, κοινωνικούς, πολιτισμικούς, ψυχολογικούς. Η ευθύνη του κράτους για την ανεξέλεγκτη είσοδο, παραμονή και δράση των ξένων σε αυτό, αναφέρθηκε ελάχιστα. Μικρό ποσοστό, μετάθεσε την ευθύνη της εγκληματικότητάς των ξένων στην ελληνική κοινωνία η οποία τους «περιθωριοποίησε». Εξαιτίας δε του βεβαρημένου τις περισσότερες φορές ποινικού τους μητρώου, κάποιο ποσοστό τους απόδωσε σύμφυτο εγκληματικό χαρακτήρα [θεωρία του Lombroso].

Πρέπει να επισημανθεί ότι όλοι σχεδόν οι ερωτηθέντες ποσοστό 93,2% [233 άτομα] έχουν προσωπική εμπειρία από δίκες στις οποίες υπήρχε διάδικος/διάδικοι ξένος που ζει στην Ελλάδα σήμερα.

Στην ερώτηση «αν οι ξένοι που ζουν στην Ελλάδα σήμερα είναι συχνότερα δράστες ή θύματα αδικημάτων», η πλειοψηφία 62,0% [155 άτομα] των δικαστών θεωρεί τους ξένους συχνότερα δράστες αδικημάτων παρά θύματα. Το ποσοστό 7,2% [18 άτομα] που τους θεωρεί θύματα, κρίνεται μάλλον μικρό. Ένα σημαντικό ποσοστό 29,2% [73 άτομα] τους θεωρεί δράστες και θύματα εξίσου.

¹²⁷ Ευαγγελοδήμος, 2003, σ.16.

Κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά του θύματος, ηλικία, φύλο, φυλή, εισόδημα, οικογένεια, όπως επισήμανε και T.Sellin επιδρούν στην εγκληματικότητα. Ο Εμ. Ανδριανάκης υποστηρίζει ακόμη ότι, η ιδιότητα του ξένου είναι περισσότερο θυματογόνα παρά εγκληματογόνα¹²⁸. Το ποσοστό του δείγματος το οποίο θεωρεί τους ξένους εξίσου δράστες και θύματα εμβαθύνει προφανώς και στον αθέατο αριθμό θυμάτων που δημιουργούν οι παραβιάσεις των κοινωνικών δικαιωμάτων. Οι ξένοι, όπως προέκυψε από σχόλια των ερωτώμενων, εργάζονται τις περισσότερες φορές χωρίς ασφάλιση, νόμιμο ωράριο και νόμιμες αποδοχές. Εξάλλου οι ξένοι-οικονομικοί μετανάστες είναι τα άτομα εκείνα τα οποία είναι περισσότερο εκτεθειμένα σε ορισμένες μορφές θυματοποίησης εξαιτίας των κοινωνικών αντιδράσεων του στιγματισμού, της απομόνωσης, της περιθωριοποίησης και των φυλετικών διακρίσεων που αντιμετωπίζουν¹²⁹. Η

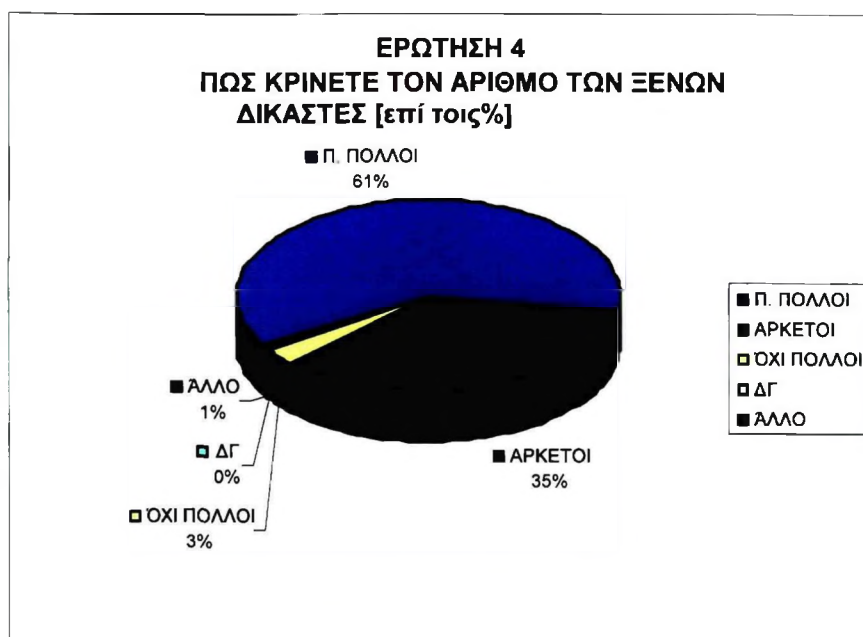
¹²⁸ Ανδριανάκης, 1972, σ.45

¹²⁹ Αλεξιάδης, 1989

εγκληματική συμπεριφορά σε βάρος τους και η κοινωνική περιθωριοποίηση τους καθιστά άτομα τα οποία βιώνουν μια διπλή θυματοποίηση. Οι εγκληματικές πράξεις σε βάρος των ξένων-μεταναστών μπορεί να έχουν ως δράστες φορείς εξουσίας, Έλληνες-πολίτες και ομογενείς τους. Τα Μέσα Ενημέρωσης καταγράφουν κατά διαστήματα περιστατικά με δράστες κρατικούς λειτουργούς. Οι καταγραφές αυτές οδηγούν στο χαρακτηρισμό της αστυνομίας και της δικαιοσύνης ως «ρατσιστικής». Ο αριθμός της εγκληματικότητας στους κόλπους των μεταναστών είναι υψηλός αλλά παραμένει αφανής, δεδομένου ότι τα θύματα αποφεύγουν να καταγγείλουν τους ομοεθνείς τους, είτε εξαιτίας εχθρικής διάθεσης ή έλλειψης εμπιστοσύνης προς τις διωκτικές αρχές. Υποστηρίζεται ότι η εγκληματική συμπεριφορά στους κόλπους της μεταναστευτικής κοινότητας έχει πρωτόγονο χαρακτήρα και οφείλεται κυρίως σε ανάγκες επιβίωσης σε συνδυασμό με κάποια πολιτισμική εξοικείωση στη χρήση βίας¹³⁰.

Η πλειοψηφία των δικαστών θεώρησε υπερβολική την παρουσία των ξένων που ζουν στην Ελλάδα σήμερα. Συγκεκριμένα το 60,8% [152 άτομα] θεωρεί τον αριθμό των ξένων *πάρα πολύ υψηλό*, ποσοστό 35,2% [88 άτομα] τον θεωρεί απλώς *αρκετό* και μόνον το 2,8% [7 άτομα] *δεν τον θεωρεί πολύ υψηλό*. Δύο άτομα διαφοροποιήθηκαν, θεωρώντας ότι σημαντικότερη είναι η ποιότητα από την ποσότητα των ξένων και στην προκειμένη περίπτωση η χαμηλή ποιότητα μεγιστοποιεί τον αριθμό τους.

¹³⁰ Καρύδης, 1996, σ.200

Οι απαντήσεις αυτές θα μπορούσαν να ερμηνευτούν σύμφωνα με την κλίμακα στάσεων ως στάσεις «μη ανεκτικές» ή «λιγότερο ανεκτικές» απέναντι στους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα. Θα μπορούσε όμως να εκληφθούν και ως μια καταγραφή της πραγματικότητας, δεδομένου ότι, η αναλογία του αριθμού των ξένων οι οποίοι εισήλθαν τα τελευταία στη χώρα είναι μεγάλη σχετικά με τον υπάρχοντα πληθυσμό.

Συγκεκριμένα στην Ελλάδα σύμφωνα με στοιχεία απογραφής του 2001, ο αριθμός των μεταναστών ανέρχεται σε 762.191 και αντιστοιχεί στο 7,0% του πληθυσμού της χώρας, ενώ υπολογίζεται ότι ο πραγματικός αριθμός τους είναι οπωσδήποτε διπλάσιος¹³¹.

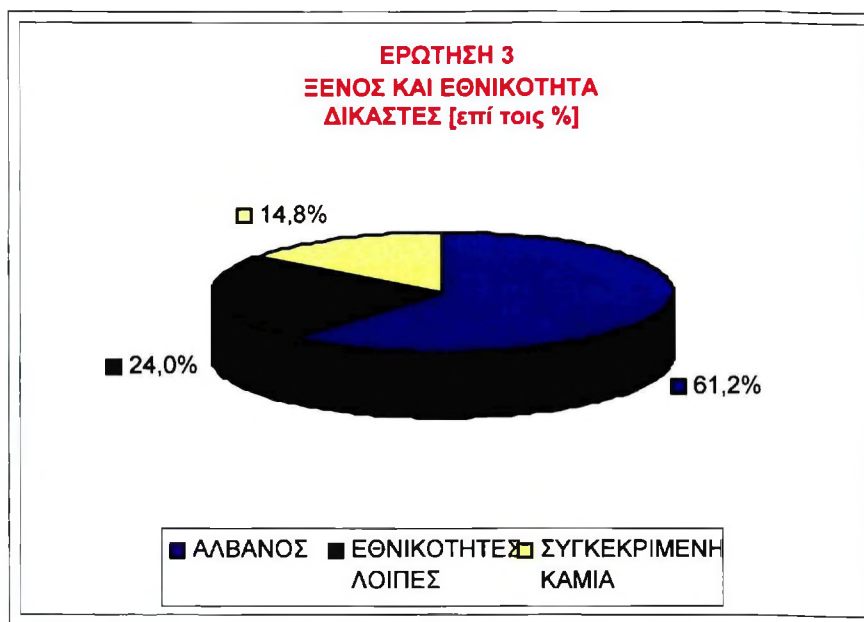
¹³¹ Κρητικίδης, 2004, σ.53

Είναι αξιοσημείωτο ότι στην Ελλάδα η ποσοτική πρόσληψη των ξένων αρχίζει να παίρνει διαστάσεις, από την άνοιξη του 1992¹³². Στη συνέχεια, το κοινό αισθάνεται πλέον την παρουσία των ξένων ως υπερβολική¹³³.

Η έννοια του ξένου στην προκειμένη έρευνα ταυτίζεται με το μετανάστη από την Αλβανία. Αυτό προκύπτει από τις απαντήσεις στην ερώτηση «όταν ακούτε τη λέξη ξένος ποια εθνικότητα έρχεται στο νου σας». Ποσοστό 61,2% [153 άτομα] του δείγματος εστιάζεται στους Αλβανούς. Οι υπόλοιπες εθνικότητες συγκεντρώνουν μεμονωμένα ποσοστό 14,8% [37 άτομα] και η απάντηση καμία συγκεκριμένη εθνικότητα συγκεντρώνει ένα σημαντικό ποσοστό 24,0% [60 άτομα].

¹³² Όπως επισημαίνεται από τότε διαπιστώνεται μια εντυπωσιακή μεταβολή. Το ποσοστό λιγότερο από 20% το οποίο αισθάνεται ως υπερβολική την παρουσία των ξένων, την άνοιξη 1991 υπερδιπλασιάζεται και εμφανίζεται σε ύψος 55%. Το ποσοστό μάλιστα αυτό προσέγγισε το πρότυπο πρόσληψης που επικρατούσε από το έτος 1988 στα βορειοευρωπαϊκά κράτη και διαφοροποιείται από την στάση του κοινού νοτιοευρωπαϊκών κρατών με την οποία η Ελλάδα τότε ήταν συγκρίσιμη. Στη συνέχεια, το κοινό αισθάνεται πλέον την παρουσία των ξένων ως υπερβολική [Δώδος, 1996, σ.321]

¹³³ Αυτό επιβεβαιώνεται και από την εμπειρική έρευνα η οποία πραγματοποιήθηκε τον Ιανουάριο-Φεβρουάριο 1993. Σύμφωνα με εκείνη την έρευνα, ποσοστό 70% των ερωτώμενων εμφανίζεται να συμφωνεί με την άποψη ότι οι ξένοι που ζουν σήμερα στην Ελλάδα είναι πάρα πολλοί ενώ ποσοστό 26% ότι είναι αρκετοί αλλά όχι πάρα πολλοί [Βούλγαρης, 1995, σ.85].

Η ταύτιση ξένος-Αλβανός συνιστά μια πραγματικότητα, δεδομένου ότι, σύμφωνα με τα στοιχεία απογραφής του πληθυσμού, η οποία διεξάχθηκε από την ΕΣΥΕ το 2001¹³⁴, οι περισσότεροι μετανάστες 57,5% [438.036 άτομα] προέρχονται από την Αλβανία. Εξάλλου, η εικόνα του ξένου η οποία προσωποποιείται σε άτομα Αλβανικής εθνικότητας στην παρούσα έρευνα, συμπίπτει απόλυτα με την εικόνα του ξένου, η οποία υπάρχει στο ελληνικό κοινό το 1993¹³⁵. Η αναφορά επομένως αυτή δικαιολογείται από τη μαζική είσοδο των Αλβανών, τα τελευταία χρόνια στην χώρα, η οποία έχει επηρεάσει

¹³⁴ Κρητικίδης, 2004, σ.54

¹³⁵ Από έρευνα της ομάδας Γ.Βούλγαρη προέκυψε ότι οι Αλβανοί, με το μεγαλύτερο ποσοστό 40,5%, είναι η εθνικότητα που έρχεται στο νου των ερωτώμενων όταν ακούνε για άτομα άλλης εθνικότητας [Γ.Βούλγαρης, 1995, σ.82].

¹³⁵ Η εξέλιξη της «πρόσληψης του ξένου» γίνεται εντυπωσιακή, αν λάβουμε υπόψη ότι το ελληνικό κοινό με ποσοστό 64%, το φθινόπωρο του 1988, δηλώνει άγνοια και δεν μπορεί να προσδιορίσει εθνικότητα, όταν καλείται να αναφέρει «ποια έρχεται στο νου του», προκειμένου για ξένους που ζουν στην Ελλάδα και οι οποίοι δεν προέρχονται από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. [Δώδος, 1996, σ.329]

δραστικά την πρόσληψη του ξένου¹³⁶. Το ποσοστό τέλος από τους ερωτώμενους το οποίο απάντησε «καμία συγκεκριμένη» θέλησε να αποφύγει κατηγοριοποίηση των ξένων φορτισμένη αρνητικά, που τυχόν υποκρύπτει ο συνειρμός ξένος και εγκληματικότητα. Εξάλλου σύμφωνα με τη μελέτη του ΚΕΠΕ καταρρίπτεται το στερεότυπο για υψηλή εγκληματικότητα των Αλβανών μεταναστών. Τη μεγαλύτερη εγκληματικότητα αναλογικά με τον πληθυσμό κάθε ομάδας, παρουσιάζουν οι Γιουγκοσλάβοι ακολουθούν Ιρακινοί, Ρουμάνοι, Πολωνοί, Βούλγαροι και οι Αλβανοί¹³⁷.

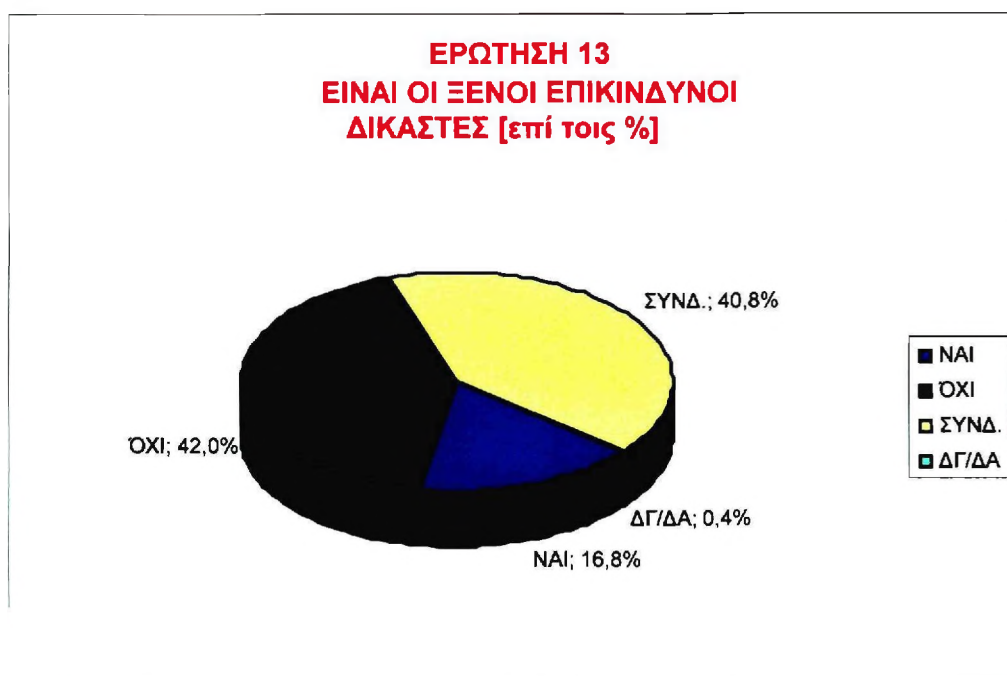
Η ομαδοποίηση των απαντήσεων στις ερωτήσεις **1, 2, 2^α, 3, 4, 7** και **16** αποκαλύπτει τις στάσεις του δικαστικού κόσμου απέναντι στους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα σχετικά με το πρόβλημα της εγκληματικότητας.

Έτσι οι ξένοι που ζουν στην Ελλάδα σήμερα-στην πλειοψηφία Αλβανοί-είναι πάρα πολλοί. Είναι συχνότερα δράστες αδικημάτων παρά θύματα και έχουν συμβάλει στην αύξηση της εγκληματικότητας τα τελευταία χρόνια στη χώρα. Η εγκληματικότητα της ομάδας των μεταναστών οφείλεται σε λόγους οικονομικούς, κοινωνικούς και πολιτισμικούς.

Επομένως η στάση της πλειοψηφίας των δικαστικών λειτουργών η οποία προέρχεται πρωταρχικά από την επαγγελματική τους εμπειρία, δεν φαίνεται να απέχει από αυτήν του υπόλοιπου κοινωνικού συνόλου.

¹³⁷ Ευαγγελοδήμος, 2003, σ.16

Στην ερώτηση «αν θεωρούν τους ξένους επικίνδυνους», η πλειονότητα 42,0% [105 άτομα] απάντησε αρνητικά. Μικρό ποσοστό δηλαδή 16,8% [42 άτομα] θετικά, ενώ σημαντικό ποσοστό 40,8% [102 άτομα], αφού διαχώρισε από το σύνολο ορισμένους ξένους, συνδύασε την επικινδυνότητα με άλλους παράγοντες, όπως ισχύει και για τους Έλληνες.

Αν και η εικόνα του ξένου που ζει στην Ελλάδα σήμερα, όπως εμφανίζεται ότι επικρατεί στις στάσεις των δικαστικών λειτουργών, εμπεριέχει μια μάλλον αρνητική χροιά, εξαιτίας της εμπλοκής του με τη δικαιοσύνη, δεν προέκυψε ότι ο δικαστικός κόσμος εκ προοιμίου του αποδίδει τον χαρακτηρισμό «επικίνδυνος». Σύμφωνα με την αντίληψη των νομικών, η έννοια της επικινδυνότητας αναζητείται μέσα στα στοιχεία της πράξης που αυτή προκάλεσε. Μια επικίνδυνη πράξη είναι γι' αυτούς το προϊόν μιας επικίνδυνης προσωπικότητας. Ο Foucault αντίθετα υποστηρίζει ότι είναι η έλλειψη ανεκτικότητας του πλήθους προς ορισμένους ανθρώπους, η οποία

δημιουργεί σ' αυτούς μια αιφνίδια επιθετικότητα και τους καθιστά επικίνδυνους. Ο Freud πίστευε πως πρόκειται για μια κατάσταση παροξυσμού η οποία δημιουργεί σύγχυση των προσλαμβανόμενων εικόνων, ένα *delirium* που προκαλεί βίαιες αντιδράσεις. Εξάλλου για να χαρακτηρίσουμε με βεβαιότητα μια προσωπικότητα επικίνδυνη, πρέπει πρώτα να αναζητήσουμε σ' αυτήν τα επί μέρους στοιχεία, που όρισε ο διαπρεπής Ιταλός νομικός Garofalo: την εγκληματική ικανότητα και την κοινωνική προσαρμοστικότητα¹³⁸.

Έτσι από τις πιο πάνω απαντήσεις προκύπτει ότι οι δικαστές δεν «προδικάζουν» την εγκληματικότητα των ξένων και κυρίως τη βαριά εγκληματικότητα που προφανώς υποκρύπτει η λέξη επικίνδυνος. Το κυρίαρχο κοινωνικό στερεότυπο ξένος-επικίνδυνος εγκληματίας φαίνεται από την ερώτηση αυτή να μην υιοθετείται από την πλειοψηφία του δικαστικού κόσμου. Η συγκεκριμένη στάση των δικαστών κρίνεται θετικότερη από αυτή του κοινωνικού συνόλου ¹³⁹ . Η επαγγελματική αντίληψη για την επικινδυνότητα μπορεί να θεωρηθεί καθοριστικός παράγοντας για τη θετικότερη αυτή στάση των δικαστών.

¹³⁸ Πανούσης, 1978, σ. 776

¹³⁹ Η σύγκριση προέρχεται από απάντηση σε παρεμφερή ερώτηση στην έρευνα της ομάδας Γ. Βούλγαρη. Ποσοστό 65% των ερωτώμενων συμφώνησε «απολύτως» και ποσοστό 20% «μάλλον» με την άποψη ότι «πολλοί από τους ξένους που ζουν στη χώρα μας αποτελούν δημόσιο κίνδυνο». Η επαγγελματική αντίληψη για την επικινδυνότητα μπορεί να θεωρηθεί καθοριστικός παράγοντας για τη θετικότερη αυτή στάση των δικαστών [Γ.Βούλγαρης, 1995, σ. 86].

Τα συναισθήματα είναι σημαντικός δείκτης της προσωπικότητας και ένα από τα ουσιαστικότερα κριτήρια για την εκτίμησή της. Σε κάθε συναίσθημα το οποίο είναι μια μορφή αντανάκλασης της πραγματικότητας, δεδομένου ότι εκφράζει την υποκειμενική σχέση του ανθρώπου προς την ικανοποίηση των αναγκών του, διακρίνονται τρία βασικά μέρη:

- το εσωτερικό βίωμα,
- η αντίδραση της συμπεριφοράς και
- οι φυσιολογικές αλλαγές των εσωτερικών οργάνων¹⁴⁰.

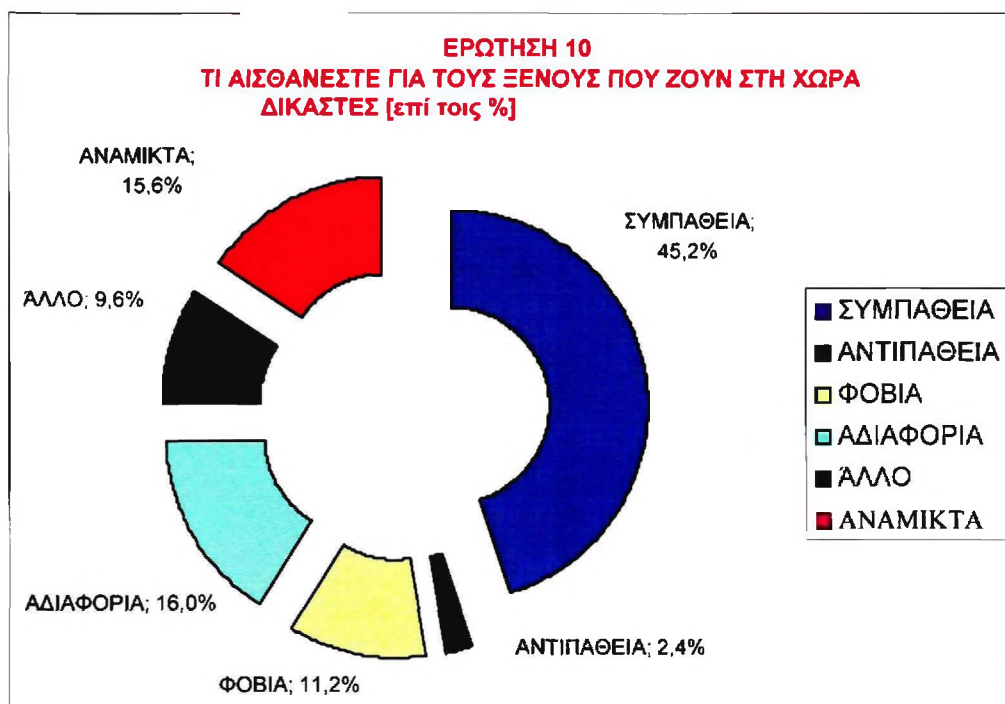
Σχετικά με τα συναισθήματα που υπάρχουν απέναντι στους ξένους, οι δικαστές εκφράσανε τα ακόλουθα. Η ερώτηση *«πόση συμπάθεια αισθάνεστε απέναντι σε διάφορους λαούς πχ. Αμερικανούς Γερμανούς Ιταλούς Πολωνούς Ρουμάνους Αλβανούς Αφρικανούς κ.ά., θεωρήθηκε ρατσιστική και προκάλεσε έντονη αρνητική αντίδραση. Οι ερωτώμενοι δεν θέλησαν να εκφραστούν για τους διάφορους λαούς μεμονωμένα, αλλά δήλωσαν ότι αισθάνονται την ίδια συμπάθεια για όλους ανεξαιρέτως τους λαούς. Έτσι η απάντηση αυτή δεν επέτρεψε την εξαγωγή αποτελεσμάτων, όσον αφορά το μέτρο συμπάθειας, για τους λαούς οι οποίοι περιλαμβάνονταν ενδεικτικά στον κατάλογο και προέρχονταν από τις τέσσερις Ηπείρους.*

Θετική μπορεί να θεωρηθεί η στάση των δικαστών απέναντι σε διάφορες εθνοτικές ομάδες, όπως στους Βλάχους, Αρβανίτες, Ποντίους, Πολιτικούς πρόσφυγες, Τσιγγάνους, Παλιννοστούντες από την πρ.ΕΣΣΔ. Αυτούς που ανήκουν στις πιο πάνω ομάδες, οι οποίοι παραπέμπουν σε μια διάσταση του «άλλου» οι δικαστές δεν τους θεωρούν ξένους. Έτσι υψηλά ποσοστά 80,6% [158 άτομα] για τους Εβραίους, μέχρι 97,9% [191 άτομα] για τους Ποντίους και 95,9% [187 άτομα] για τους Βλάχους

¹⁴⁰ Luk, 1987, σελ. 22, 46

και τους Αρβανίτες, απάντησαν ότι δεν τους θεωρούν ξένους. Το ποσοστό της απάντησης αυτής για τους Πρόσφυγες των Ανατολικών χωρών ανέρχεται σε 87,7% [178 άτομα], ενώ για τους τσιγγάνους σε ποσοστό 86,6% [168 άτομα] και για τους παλιννοστούντες από π. ΕΣΣΔ σε ποσοστό 94,4% [184 άτομα]. Από την ερώτηση αυτή, η οποία είναι μια αναφορά προς το διαφορετικό δεν φαίνεται ότι οι δικαστές διακατέχονται από εθνοκεντρικές στάσεις, αλλά παρουσιάζονται ανεκτικοί απέναντι στους «πολιτισμικά διαφορετικούς», αφού η παρουσία τους δεν τους δημιουργεί την αίσθηση του ξένου.

Στην ερώτηση ιεράρχησης των συναισθημάτων του δικαστικού κόσμου απέναντι στους ξένους, η *συμπάθεια*, με ποσοστό 45,2% [113 άτομα] φαίνεται να είναι το συναίσθημα που κυριαρχεί. Οι δικαστές αιτιολογούν το εκφραζόμενο αυτό συναίσθημα από τη δύσκολη κατάσταση που βιώνουν οι ξένοι. Έχουν εγκαταλείψει τον τόπο καταγωγής τους για μια «καλύτερη ζωή». Είναι αυτοί που ζουν φιλήσυχα και εργάζονται στην χώρα. Ένα ποσοστό 16,0% [40 άτομα] εκφράζει μια συναισθηματική ουδέτερη κατάσταση και δηλώνει ότι αισθάνεται το ίδιο αδιάφορα όπως και για τους Έλληνες. Ποσοστό 15,6% [39 άτομα] δηλώνει ότι αισθάνεται ανάμικτα συναισθήματα, άλλοτε *συμπάθεια* και άλλοτε *φοβία*. Παράλληλα συναισθήματα *λύπης*, *συμπόνιας* και *επιφυλακτικότητας* δηλώνει ένα ποσοστό 9,6% [24 άτομα]. Ποσοστό 11,2% [28 άτομα] δηλώνει ότι αισθάνεται *φοβία* και ποσοστό 2,4% [6 άτομα] *αντιπάθεια*.

Ο συνδυασμός των συναισθημάτων δεν είναι παράδοξος δεδομένου ότι τα συναισθήματα σπάνια βιώνονται σε «καθαρή» μορφή. Η ψυχική κατάσταση του ανθρώπου μπορεί σε κάθε στιγμή να κλείνει μέσα της αρκετά συναισθήματα¹⁴¹. Το ποσοστό των ερωτώμενων το οποίο εκφράζει φοβία και αντιπάθεια φαίνεται να διακατέχεται περισσότερο από το αρνητικό στερεότυπο του ξένου-εγκληματία. Ο φόβος του εγκλήματος, μπορεί να εκδηλώνεται, είτε σε ατομικό επίπεδο, με το φόβο της θυματοποίησης, είτε σε συλλογικό, ως έλλειψη δημόσιας ασφάλειας. Ωστόσο είναι γεγονός ότι το συναίσθημα αυτό δεν απορρέει αποκλειστικά από τα προβλήματα τα οποία σχετίζονται με την εγκληματικότητα. Αντανακλά τις γενικότερες ανασφάλειες των πολιτών οι οποίες συνδέονται τόσο με την ποιότητα ζωής και τους πραγματικούς κινδύνους, όσο και με την αμφισβήτηση της

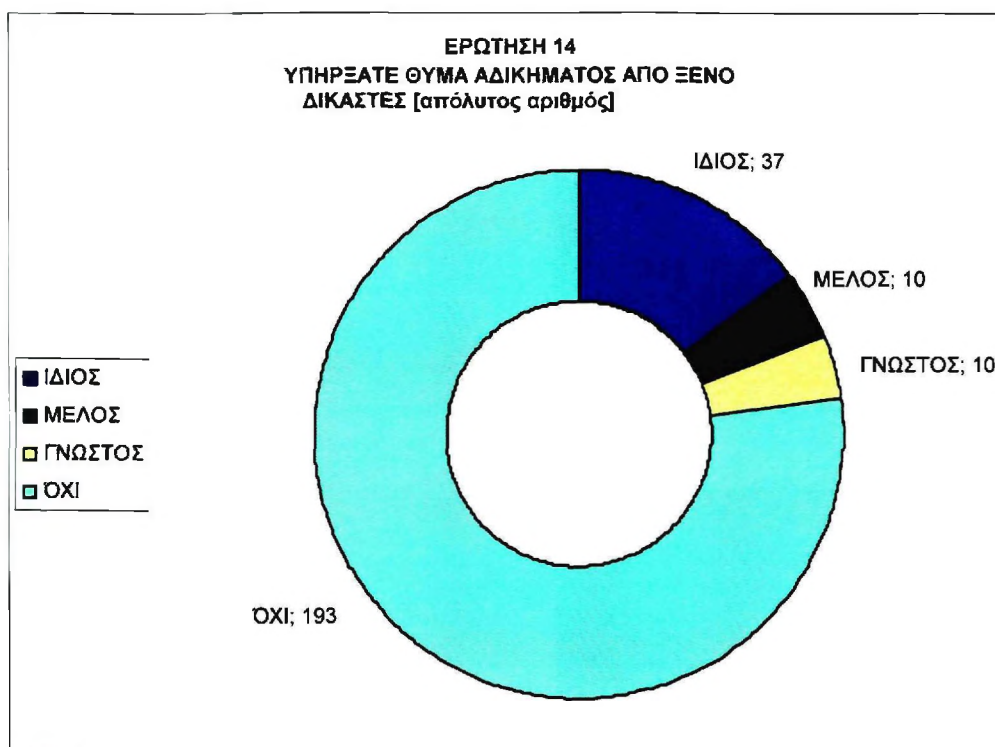
¹⁴¹ Luk, 1987, σ.35

ικανότητας των αρμόδιων υπηρεσιών για την παροχή αποτελεσματικής προστασίας¹⁴².

Τα θετικά συναισθήματα, εκτός από τη λεκτική έκφραση τους, δεν είναι λίγες οι φορές, που κατά την απονομή της δικαιοσύνης, παίρνουν μια απτή διάσταση. Η διάσταση αυτή προκύπτει από το συσχετισμό του συγκεκριμένου ποσοστού με αυτό του 12,9%, το οποίο δέχεται ότι η ιδιότητα του ξένου επιδρά θετικά στην κρίση του δικαστή. Ένας συσχετισμός του ποσοστού το οποίο εκφράζει αρνητικά συναισθήματα, με το ποσοστό που θεωρεί τους ξένους επικίνδυνους θα μπορούσε να εκληφθεί ως θετική στάση των δικαστών απέναντι στην πολυπολιτισμικότητα, δεδομένου ότι τα ποσοστά αυτά δεν είναι υψηλά.

Το ποσοστό των ερωτηθέντων που έχει πέσει θύμα αδικήματος που τελέστηκε από ξένο που ζει στην Ελλάδα σήμερα ανέρχεται σε 14,8% [37 άτομα] για τους ίδιους, σε 4,0% [10 άτομα] για μέλος της οικογένειάς τους και σε 4,0% [10 άτομα] για φίλους ή γνωστούς. Έχουμε δηλαδή ένα συνολικό ποσοστό 22,8% [14,8+4,0+4,0] με εμπειρίες άμεσης ή έμμεσης θυματοποίησης.

¹⁴² Ζαραφωνίτου, 2000, σ. 493

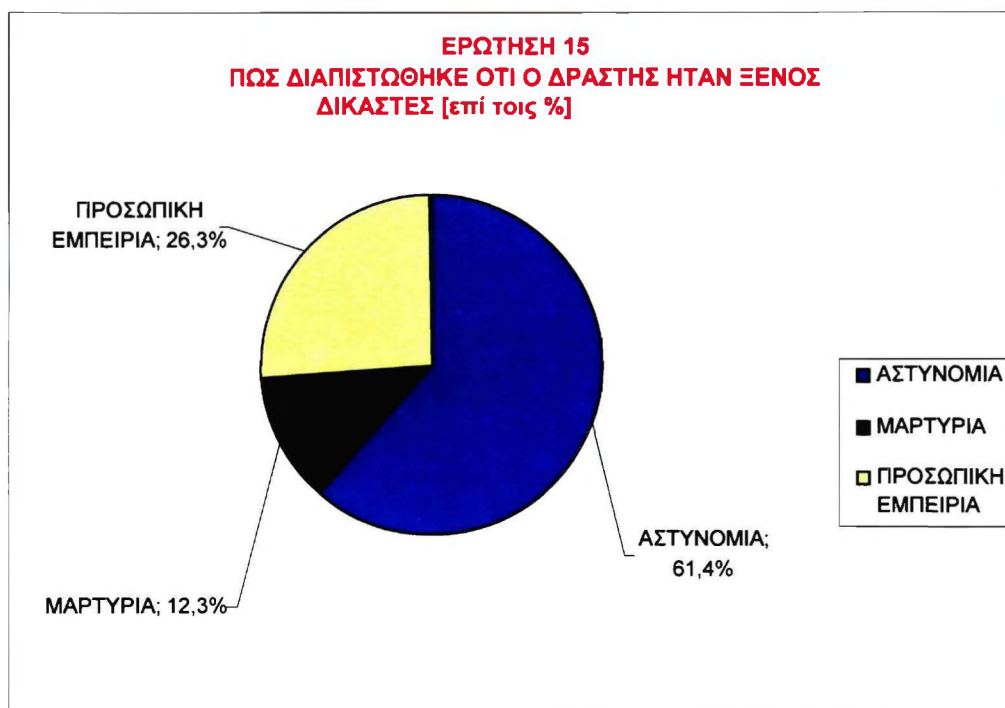

Στον εκφραζόμενο φόβο των δικαστών για τους ξένους, θα πρέπει πιθανώς να ληφθεί υπόψη και η εμπειρία της προσωπικής θυματοποίησης. Το «μετά-τραυματικό σύνδρομο άγχους» και ο φόβος του κοινωνικού στερεότυπου του αθώου θύματος από κτητική και ωφελιμιστική εγκληματικότητα φαίνεται να συνοδεύει σε κάθε περίπτωση τον παθόντα και να λειτουργεί πάντα καταλυτικά ¹⁴³. Όπως επισημαίνεται, σύμφωνα με συμπεράσματα νεότερων ερευνών, η προσωπική εμπειρία, δηλαδή η θυματοποίηση και η πληροφόρηση για τέτοιες περιπτώσεις, οι οποίες έχουν συμβεί σε άτομα του κοντινού μας περιβάλλοντος, προξενούν άμεσο φόβο για το έγκλημα, περισσότερο και από τη διαπροσωπική επικοινωνία για την εγκληματικότητα και από τις

¹⁴³ Αρτινοπούλου κά, 1996, σ.53

πληροφορίες που μας δίνουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης
144 .

Η διαπίστωση της εθνικότητας των δραστών καταγράφεται από προσωπική υπόθεση σε ποσοστό 26,3% [15 άτομα], από την Αστυνομία σε 61,4% [35 άτομα] και από μάρτυρες σε 12,3% [7 άτομα].

Η καταγραφή αυτή μας δίνει συμπληρωματικά τη δυνατότητα να αξιολογήσουμε την υπάρχουσα προκατάληψη στο δικαστικό κόσμο σχετικά με τη συμμετοχή των ξένων στην εγκληματική δραστηριότητα. Η αυθαίρετη απόδοση ποινικής ευθύνης «από προσωπική υπόθεση» εμφανίζει ενδεχόμενα το ποσοστό των δικαστών οι οποίοι δεν μπόρεσαν να ξεφύγουν από το κοινωνικό στερεότυπο ξένος-εγκληματίας. Συσχετίζοντας ακόμη την πιο πάνω απάντηση με το ποσοστό το οποίο θεωρεί τους ξένους

¹⁴⁴ Λαμπροπούλου, 1999, σ. 97

επικίνδυνους έχουμε τους δικαστές 16%-26%, οι οποίοι ακολουθούν την ευρύτερη κοινωνική κατασκευή για το εγκληματικό φαινόμενο, σύμφωνα με τη θεωρία της ετικέτας¹⁴⁵. Στην ελληνική κοινωνία, όπως και στις περισσότερες σύγχρονες δυτικές κοινωνίες, οι τάξεις των μεταναστών έχουν αρκετές φορές χαρακτηριστεί ως «επικίνδυνες τάξεις». Ο αποδιδόμενος αυτός χαρακτηρισμός στους ξένους σήμερα, μπορεί να προκαλέσει τον παραλληλισμό, με αυτόν, που τον προηγούμενο αιώνα, αποδίδονταν «εργατικές τάξεις-τάξεις επικίνδυνες»¹⁴⁶.

Προέκυψε ακόμη ότι η πλειοψηφία 62,8% [157 άτομα] χρησιμοποίησε στην προσωπική του ζωή ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα σε βοηθητικές εργασίες. Ποσοστό 37,2% [93 άτομα] δεν τους χρησιμοποίησε.

Οι δικαστές επομένως, όπως το μεγαλύτερο μέρος της ελληνικής κοινωνίας, «σχετίστηκαν» με τους ξένους οι

¹⁴⁵ Λαμπροπούλου, 1994, σ.110

¹⁴⁶ Chevallier, 1958

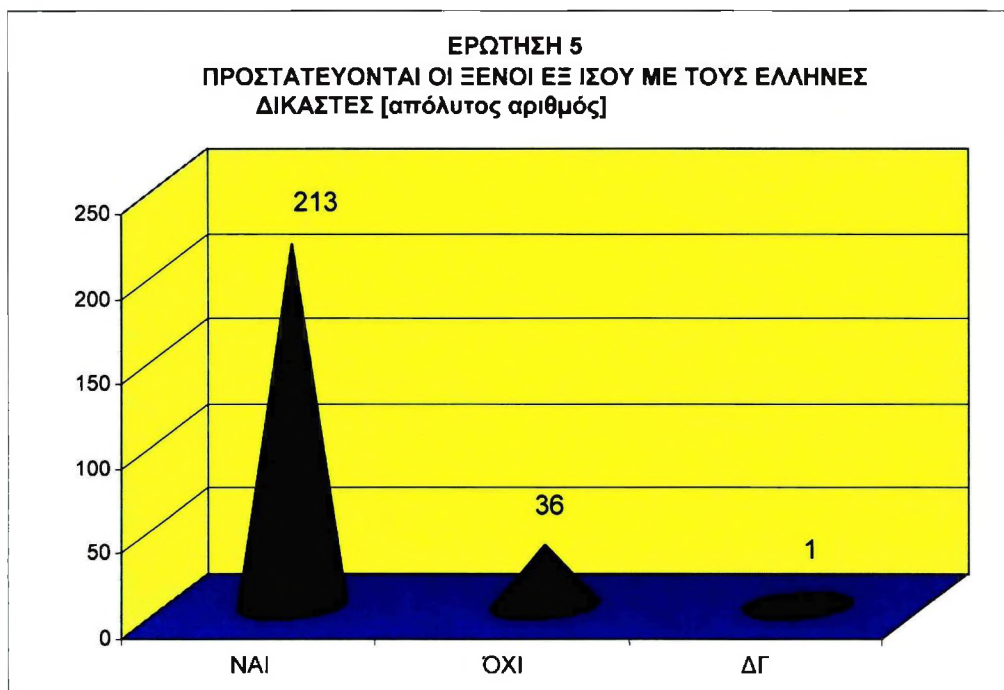
οποίοι ζουν στην Ελλάδα σήμερα και χρησιμοποίησαν την προσφορά εργασίας τους. Η στάση αυτή μπορεί να κριθεί θετική, εφόσον προάγει την επικοινωνία και τη συνεργασία μεταξύ των λαών. Το συγκεκριμένο τμήμα της κοινωνίας προσέλαβε προφανώς άμεσες παραστάσεις για τον ξένο-αυτόν τον «άλλον» και όχι μόνον την έμμεση και αρνητική τις περισσότερες φορές αντίληψη, που τους προσφέρεται «κρίνοντας από έδρας». Εξάλλου χωρίς επικοινωνία δεν υπάρχει κατανόηση, αλλά μια μάλλον αυθαίρετη αντίληψη της «διαφοράς». Γεγονός το οποίο μπορεί να εγκυμονεί συγκρούσεις¹⁴⁷.

Προέκυψε ακόμη ότι οι εθνικότητες οι οποίες χρησιμοποιούνται για βοηθητικές εργασίες είναι κύρια Αλβανοί, όπως δήλωσε το 60,4% [93 άτομα]. Οι άλλες εθνικότητες συγκεντρώνουν το υπόλοιπο ποσοστό.

Η ομάδα των επόμενων θεμάτων απεικονίζει τη στάση των δικαστών κατά τη διαδικασία της απονομής της δικαιοσύνης απέναντι στους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα.

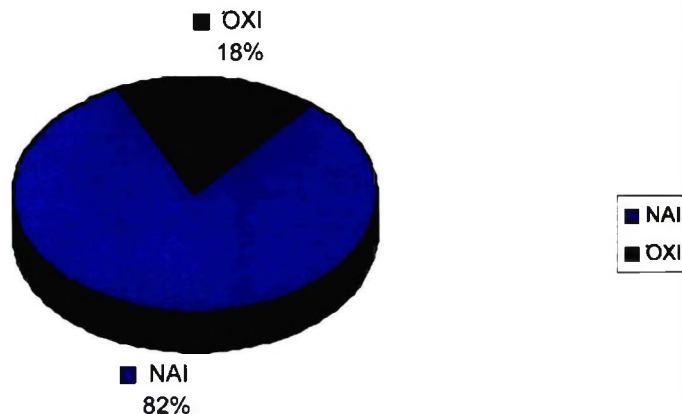
Η συντριπτική πλειοψηφία του δικαστικού κόσμου 85,2% [213 άτομα] θέλει και πιστεύει ότι οι ξένοι που ζουν στην Ελλάδα σήμερα μπορούν να προστατευτούν από την ελληνική δικαιοσύνη. Ποσοστό 14,4% [36 άτομα] πιστεύει ότι οι ξένοι δεν προστατεύονται εξίσου με τους Έλληνες.

¹⁴⁷. Πρυνεντύ, 1995, σ. 41

Ποσοστό 82,0% πιστεύει ακόμη ότι οι ξένοι απολαύουν πλήρως όλες τις δικονομικές εγγυήσεις, ενώ ποσοστό 18,0% [45 άτομα] τοποθετείται αρνητικά.

ΕΡΩΤΗΣΗ 6
ΑΠΟΛΛΑΥΟΥΝ ΟΙ ΞΕΝΟΙ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΓΓΥΗΣΕΩΝ
ΔΙΚΑΣΤΕΣ [επί τοις %]

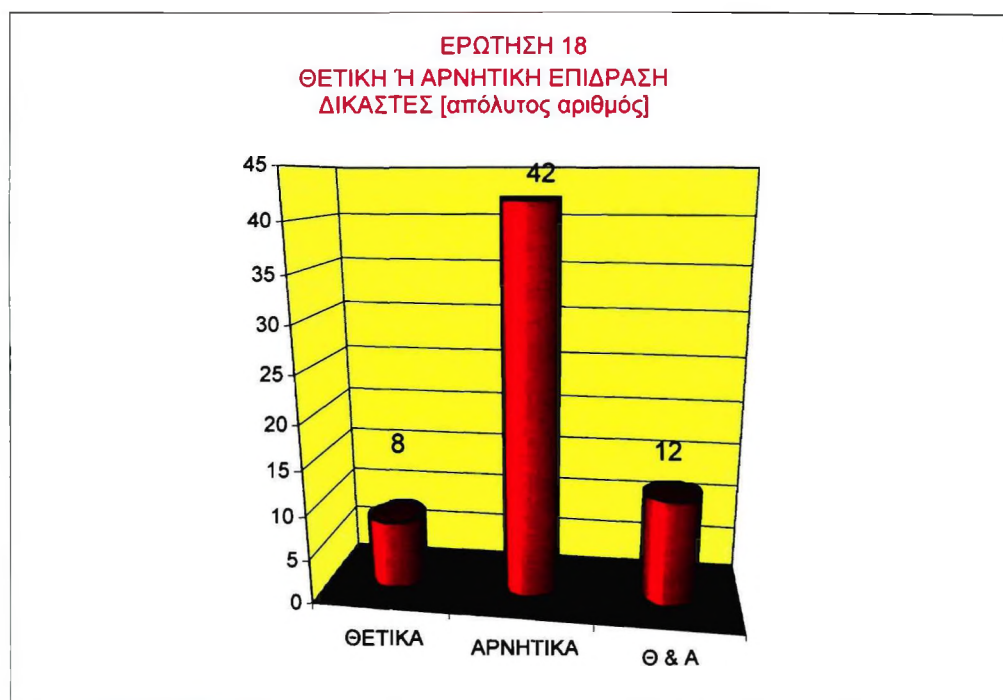
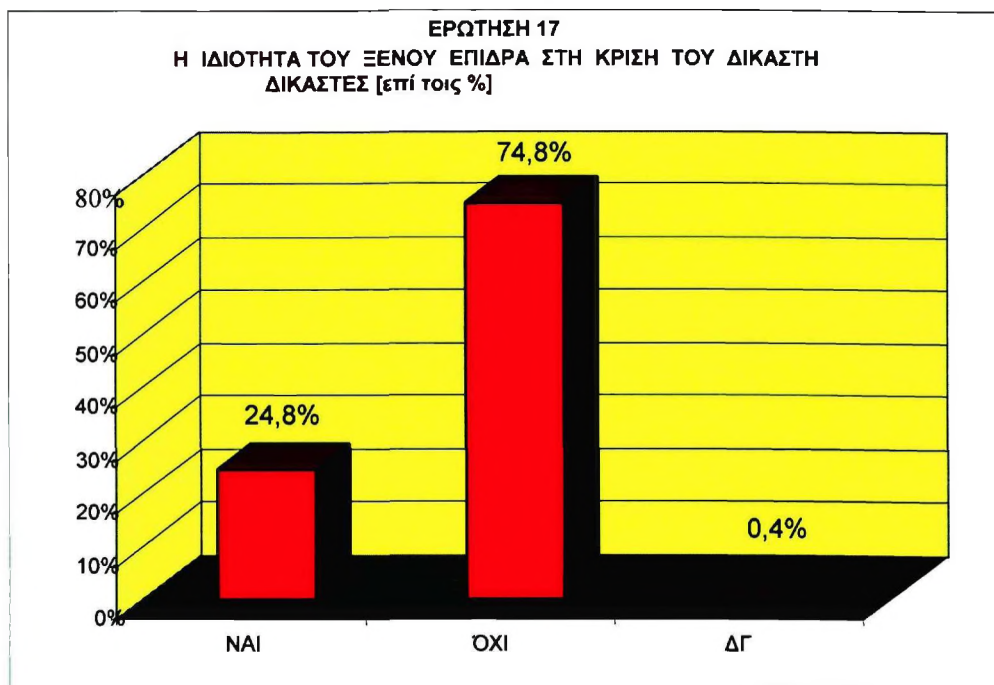
Οι αρνητικές απαντήσεις στις πιο πάνω ερωτήσεις αποδόθηκαν περισσότερο στους ξένους. Λόγοι δηλαδή κυρίως προσωπικοί και οικονομικοί θεωρήθηκαν ότι εμποδίζουν την πρόσβαση των ξένων στη δικαιοσύνη. Η υποεκπροσώπηση εξάλλου των κατώτερων κοινωνικά και οικονομικά στρωμάτων ως εναγόντων στην αστική και ως μηνυτών στην ποινική δικαιοσύνη, έχει ήδη επισημανθεί, με σοβαρότερα εμπόδια για την πρόσβαση σε αυτήν, την άγνοια του νόμου, την ανασφάλεια έκβασης της δίκης, τα δικαστικά έξοδα. Στην περίπτωση δε των αλλοδαπών προστίθεται και ο φόβος εμπλοκής τους με τη δικαιοσύνη ο οποίος μεγεθύνεται εξαιτίας της παρανομίας τους¹⁴⁸.

¹⁴⁸ Από έρευνα του Ινστιτούτου για τις Εφαρμοσμένες Κοινωνικές Επιστήμες στην ΟΔΓ, διαπιστώθηκε ότι, στα χαμηλά στρώματα, ο φόβος εμπλοκής τους με τη δικαιοσύνη είναι τόσο μεγάλος, ώστε η συνταγματική προστασία της πρόσβασης στη δικαιοσύνη να μοιάζει με «φάρσα». Έτσι μόνον 12% σε δείγμα 1616 ατόμων, πιστεύει ότι μπορεί κάποιος να προσφύγει στα δικαστήρια χωρίς δισταγμό για τη διεκδίκηση των δικαιωμάτων, την ικανοποίηση των απαιτήσεων του και την εξεύρεση του δίκιου του [Λαμπροπούλου, 1999, σ.117].

Από την άλλη πλευρά, μικρό ποσοστό αφήνει να υπονοηθεί ότι όποιο έλλειμμα ισότιμης δικαστικής προστασίας και απολαβής δικονομικών εγγυήσεων οφείλεται σε «ταξική δικαιοσύνη». Τα δεδομένα όμως αυτά δεν κρίνονται ικανά να θεμελιώσουν συνειδητή δυσμενή μεταχείριση. Προκαταλήψεις οι οποίες επικρατούν στο κοινωνικό σύνολο είναι φυσικό κάποιες φορές να επηρεάζουν και τον δικαστή ως άτομο¹⁴⁹.

Η ερώτηση «αν η ιδιότητα του ξένου που ζει στην Ελλάδα σήμερα, επιδρά στην κρίση του δικαστή κατά την επιβολή της ποινής», έρχεται να συμπληρώσει την εικόνα της δικαιοσύνης απέναντι στους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα. Η μεγαλύτερη πλειοψηφία 74,8% [187 άτομα] δέχεται ότι δεν επιδρά. Ποσοστό 24,8% [62 άτομα] δέχεται ότι επιδρά. Σε αυτή την περίπτωση, η επίδραση είναι αρνητική για το 67,7% [42 άτομα] και θετική για το 12,9% [8 άτομα]. Ποσοστό 19,4% [12 άτομα] θεωρεί ότι μπορεί να είναι τόσο θετική όσο και αρνητική, δεδομένου ότι εξαρτάται από την κάθε περίπτωση.

¹⁴⁹ Το πιο πάνω συμπέρασμα έρχεται να συμφωνήσει με αυτό της έρευνας του Ηλ.Δασκαλάκη, σχετικά με την άνιση μεταχείριση από την ποινική δικαιοσύνη, των κατώτερων κοινωνικοοικονομικών τάξεων. Έτσι, όπως διατυπώθηκε και τότε κανένα δεδομένο δεν επέτρεψε την εξαγωγή συμπεράσματος ότι «η ποινική δικαιοσύνη είναι ταξική δικαιοσύνη και ότι οι δικαστές ενεργούν συνειδητά ως όργανα ταξικών συμφερόντων» Η άνιση αυτή μεταχείριση, στο μέτρο που προέκυψε, εξηγήθηκε μάλλον ως ειδικότερη έκφραση της γενικής κοινωνικής μειονεκτικότητας που χαρακτηρίζει τις τάξεις αυτές [Δασκαλάκης, 1985, σ.131]

Τα ποσοστά αυτά κρίνονται δικαιολογημένα, σύμφωνα τόσο με διατυπωθείσες θεωρητικές προσεγγίσεις όσο και με συμπεράσματα εμπειρικών ερευνών. Έχει ήδη υποστηριχτεί ότι «η ανισότητα των ποινών αποτελεί γεγονός γνωστό

και αναμφισβήτητο από την άποψη ότι η επιβληθείσα ποινή παραλλάσσει ακόμη και για το ίδιο και σε πανομοιότυπες συνθήκες διαπραχθέν έγκλημα, εφόσον κρίνουν και αποφασίζουν διαφορετικά άτομα»¹⁵⁰ . Θεωρείται ότι υπάρχουν πολυάριθμες αποδείξεις, σύμφωνα με τις οποίες «ο μετανάστης, κατά τη διαδικασία διαχείρισης του δικαίου, αποτελεί αντικείμενο μιας διαφορετικής μεταχείρισης. Το γεγονός αυτό οφείλεται εν μέρει στην καταγωγή του, εν μέρει στην οικονομική και πολιτική του κατάσταση. Οποιαδήποτε και αν είναι η αιτία, υπάρχει μεγαλύτερη πιθανότητα να φυλακιστεί με μια ποινή μεγαλύτερη, από ότι το άτομο που γεννήθηκε στη χώρα»¹⁵¹ .

Εκτός όμως από τη διαδεδομένη προκατάληψη, σύμφωνα με την οποία η ανισότητα των ποινών είναι συνδεδεμένη με τις μεταβλητές ηλικία, κοινωνικοοικονομική θέση¹⁵² , φύλο, προηγηθείσες θυματοποιήσεις των δικαστών, η επίτευξη του στόχου, στον οποίο αποβλέπει ο δικαστής από την επιβαλλόμενη ποινή, τον ωθεί, να είναι λιγότερο ή περισσότερο αυστηρός. Έτσι η θεωρία της «πρόληψης» της «αποκατάστασης» ή του «σκεπτικισμού» επιτρέπουν την ερμηνεία της «διακύμανσης» των απαγγελλόμενων ποινών από τους δικαστές¹⁵³ . Η

¹⁵⁰ Cusson, 2002, σ.287

¹⁵¹ Sellin, 2003, σ.85

¹⁵² Σχετικές έρευνες στις ΗΠΑ για τη διαφορετική μεταχείριση από τη δικαιοσύνη συγκεκριμένων ομάδων διαπίστωσαν ότι λευκοί, άτομα ευκατάστατα και άτομα μεσαίων στρωμάτων, προφυλακίζονται σπανιότερα από ότι άτομα χαμηλών στρωμάτων και άτομα που ανήκουν σε μειονότητες. Στις ΗΠΑ ακόμη έχει παρατηρηθεί ότι σε όποιες φυλακές υπερεκπροσωπούνται άτομα χαμηλών στρωμάτων σε σχέση με το γενικό πληθυσμό, υπερεκπροσωπούνται επίσης και μειονότητες [Λαμπροπούλου, 1999, σ.177] .

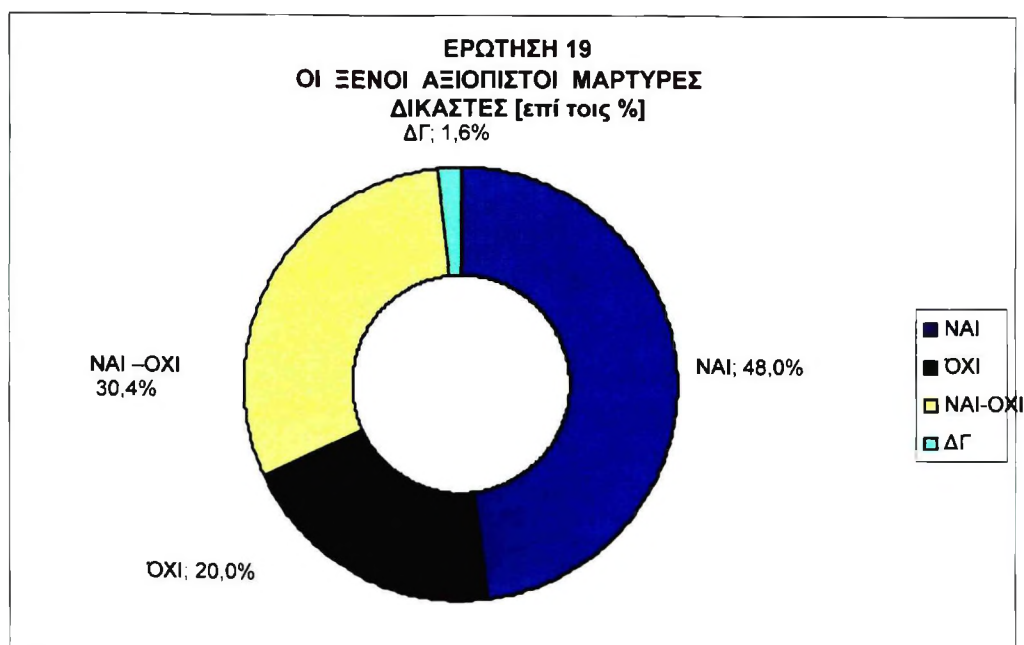
¹⁵³ Cusson, 2002, σ.291

υποκειμενική αντίληψη του δικαστή για τα πραγματικά γεγονότα και η μεροληπτική κρίση του, η οποία διατυπώθηκε από τον **Jerome Frank** το 1930, αποτέλεσε ριζοσπαστική άποψη για την εποχή της. Η κοινωνική καταγωγή των δικαστών σε συνδυασμό με συμπεριφερολογικά χαρακτηριστικά τους [δογματισμός, ανελαστική συμπεριφορά, έλλειψη πρωτοβουλίας] θεωρήθηκε ότι επηρεάζει αρνητικά την κρίση τους απέναντι σε κοινωνικές ομάδες, με τις οποίες δεν έχουν επαφή, όπως είναι η εργατική τάξη και το κοινωνικό περιθώριο.

Ο συνδυασμός των απαντήσεων στην πιο πάνω ενότητα ερωτήσεων **[5,6,17,18]**, προβληματίζει για την «επιλεκτικότητα απονομής της δικαιοσύνης»¹⁵⁴. Οι απαντήσεις επιβεβαιώνουν ότι τα εμπόδια προσφυγής στη δικαιοσύνη υπάρχουν και η άλλοτε αποκαλούμενη «ταξική δικαιοσύνη» δεν έχει εξαλειφθεί αλλά εμφανίζεται με τη σύγχρονη εκδοχή της. Ο δικαστικός κόσμος δεν «κλείνει τα μάτια» σε μια τέτοια κατάσταση, αλλά με ειλικρίνεια και τόλμη θίγει την ύπαρξή της.

Η αξιοπιστία των ξένων ως μαρτύρων στη δικαστική διαδικασία, έρχεται να συμπληρώσει τη στάση των δικαστών. Οι περισσότεροι ερωτώμενοι 48,0% [120 άτομα] θεωρούν τους ξένους αξιόπιστους μάρτυρες, ποσοστό 20,0% [50 άτομα] δεν τους θεωρεί αξιόπιστους. Σημαντικό ποσοστό 30,4% [76 άτομα] πιστεύει ότι η αξιοπιστία τους εξαρτάται από τη προσωπικότητα του καθένα και όχι από την ιδιότητά τους ως ξένων.

¹⁵⁴ Λαμπροπούλου, 1999, σ.167

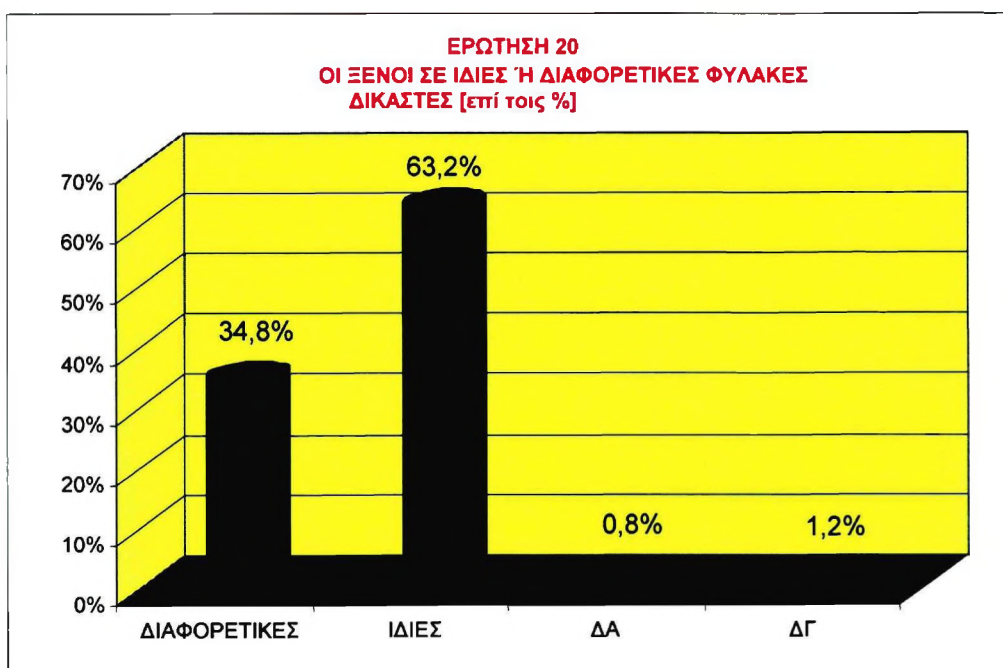

Η «αρχή της ηθικής αποδείξεως» δηλαδή η ελεύθερη εκτίμηση των αποδείξεων από το δικαστή επικράτησε στα Δίκαια των αρχαίων ελληνικών πόλεων. Μεταφέρθηκε στη συνέχεια στο Ρωμαϊκό Δίκαιο και ίσχυσε μέχρι την Ιουστινιάνειο Νομοθεσία. Όταν η Γαλλική Επανάσταση εισήγαγε το 1791, τα αμιγή Ορκωτά Δικαστήρια, θέσπισε και την αρχή της ηθικής αποδείξεως. Στη συνέχεια την παρέλαβαν τα Δίκαια των περισσότερων κρατών της Ευρώπης. Η αρχή της ηθικής αποδείξεως η οποία θεωρείται επίτευγμα της νεότερης δικονομικής επιστήμης ισχύει και σήμερα στη δικονομία μας. Όπως έχει επισημάνει ο Έλληνας νομομαθής Καλλίστρατος του οποίου η γνώμη περιλήφθηκε στον Πανδέκτη και στα Βασιλικά¹⁵⁵ η αξιοπιστία της κατάθεσης του μάρτυρα εξαρτάται από την προσωπικότητά του μάρτυρα. Συνεπώς η κατάθεση είναι εκδήλωση της προσωπικότητας του μάρτυρα.

¹⁵⁵ Φιλιππίδης, 1988, σ. 98

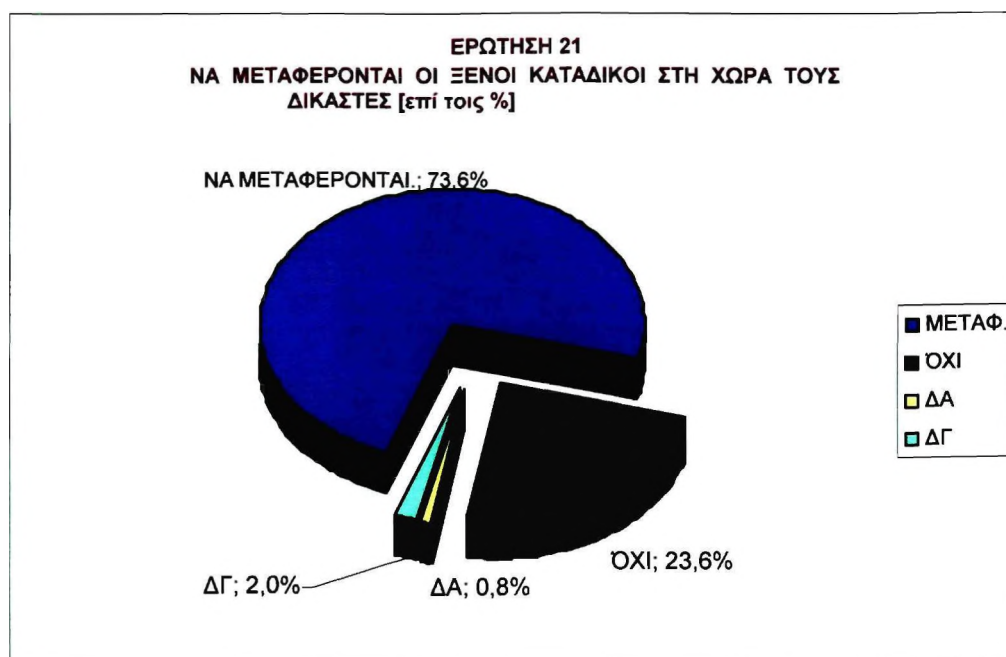
Σύμφωνα με τις πιο πάνω απαντήσεις, οι δικαστές φαίνεται ότι δεν δίνουν μικρότερη αξία στη μαρτυρία του ξένου, αλλά ότι στηρίζουν την αξιοπιστία του κατά μεγάλο ποσοστό στην προσωπικότητα του, στο σύνολο δηλαδή των χαρακτηριστικών του. Το μεγαλύτερο δε ποσοστό φαίνεται να μην έχει προκαταλήψεις και να μη προδικάζει την αναξιοπιστία των ξένων. Το ποσοστό των δικαστών το οποίο εκφράστηκε αρνητικά θεώρησε ανασταλτικούς παράγοντες για την αξιοπιστία των ξένων μαρτύρων «τα ψυχολογικά αίτια της ψευδούς μαρτυρίας», όπως έχουν εντοπιστεί [φιλία, έχθρα, εύνοια, οργή, μίσος, ιδιοτέλεια]. Τα αίτια δε αυτά οξύνονται στην προσπάθεια αλληλοϋποστήριξης των ομοεθνών τους.

Οι δικαστικοί λειτουργοί τάσσονται στην πλειοψηφία 63,2% [158 άτομα] υπέρ της κράτησης των ξένων υπόδικων ή κατάδικων μαζί με τους Έλληνες, ανάλογα με τη βαρύτητα του διαπραχθέντος αδικήματός. Η στάση αυτή προέρχεται, όπως διευκρινίστηκε, από την αντίληψη ότι η ύπαρξη διαφορετικών φυλακών μπορεί να σημαίνει διαφοροποίηση και απομόνωση-γκετοποίηση- των ξένων υπόδικων ή κατάδικων. Ποσοστό 34,8% [87 άτομα] τάσσεται υπέρ του εγκλεισμού σε διαφορετικές φυλακές. Η στάση αυτή του διαχωρισμού των κρατουμένων αιτιολογήθηκε ως ενδεικνυόμενο μέτρο ασφάλειας στις πιθανές συγκρούσεις, που μπορεί να προκαλέσει ο εγκλεισμός τόσων ανθρώπων διαφορετικών εθνικοτήτων με διαφορετικούς τρόπους έκφρασης και ζωής.

Η έκτιση της ποινής αποτελεί σημαντικό στάδιο για την ολοκλήρωση της απονομής της δικαιοσύνης. Το ενδιαφέρον των δικαστών δεν θα πρέπει να εξαντλείται στην επιβολή της στερητικής της ελευθερίας ποινή, δεδομένου ότι ο εγκλεισμός δεν πρέπει να προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

Η πλειοψηφία των δικαστών 73,6% [184 άτομα] και στο ακόλουθο παρεμφερές θέμα, τάσσεται υπέρ της άποψης ότι «οι ξένοι κατάδικοι πρέπει να μεταφέρονται στη χώρα καταγωγής τους για να εκτίσουν την ποινή τους». Ποσοστό 23,6% [59 άτομα] θεωρεί ότι πρέπει να την εκτίουν στις ελληνικές φυλακές.

Η στάση της πλειοψηφίας εμπεριέχει μια έκφραση ισότητας στη μεταχείριση. Αυτό προκύπτει από τις επεξηγηματικές παρατηρήσεις των ερωτώμενων, οι οποίοι θεώρησαν ότι η μεταφορά θα πρέπει να πραγματοποιείται, αφού ληφθεί υπόψη και η προσωπική επιθυμία των ίδιων και ότι η έκτιση της ποινής στον τόπο καταγωγής δεν θα σημαίνει δυσμενέστερες συνθήκες για αυτούς.

Το χωροταξικό πρόβλημα των φυλακών ήταν η αιτιολογία των δικαστών για τη μεταφορά των ξένων κατάδικων. Οι περισσότερες ελληνικές φυλακές είναι παλιές με μικρούς χώρους και ακατάλληλες εγκαταστάσεις υγιεινής, ενώ ο αριθμός των κρατουμένων πολύ υψηλός¹⁵⁶.

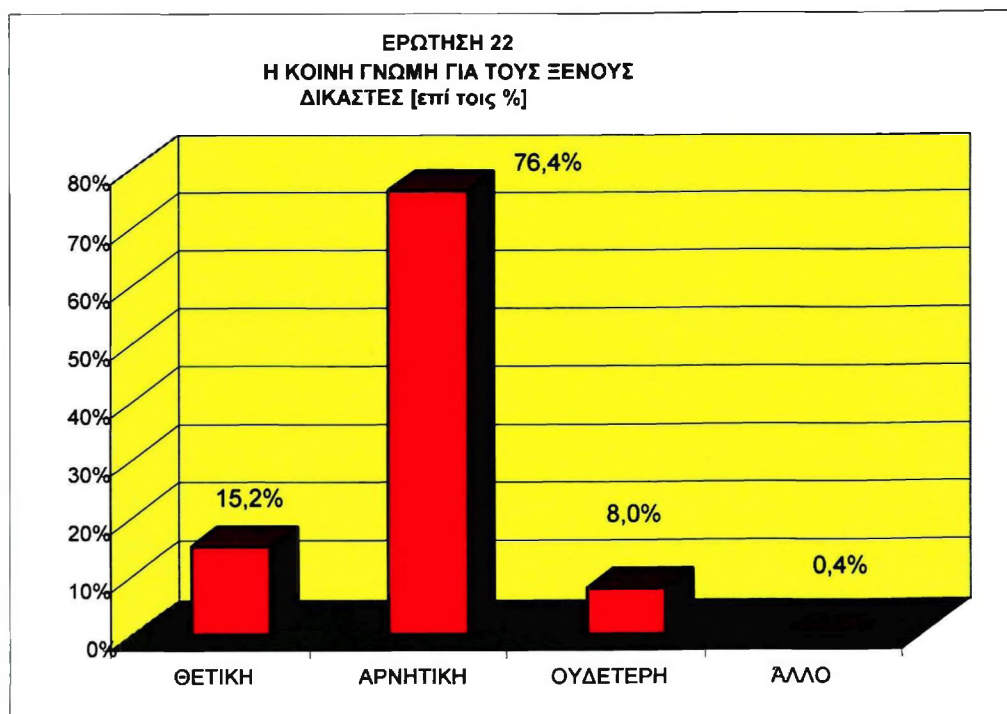
¹⁵⁶ Την εικόνα αυτή των σωφρονιστικών ιδρυμάτων στην Ελλάδα έρχεται να επιβεβαιώσει η πλειοψηφία 58% των ερωτηθέντων φοιτητών του τμήματος ΕΜΜΕ Παν/μιου Αθηνών, σε σχετική έρευνα για τις συνθήκες που επικρατούν στα σωφρονιστικά ιδρύματα στην Ελλάδα. Ειδικότερα οι ερωτώμενοι παραλλήλισαν αυτά «με εγκλεισμό σε χώρο δυσανάλογα μικρό ως προς τον αριθμό των ατόμων, που στεγάζονται σ' αυτόν...» [Πανούσης, 2003, σ. 562].

Είναι γεγονός ότι η «άλλη πλευρά της ποινής» θεατή μόνο στους επιφορτισμένους με την διαχείριση των ποινικών κυρώσεων δεν έχει τίποτα το κοινό με αυτή η οποία απαγγέλλεται στα ποινικά δικαστήρια και παραμένει γνωστή στο ευρύ κοινό. Εδώ συναντάται η «απόλυτη συμφόρηση» του σωφρονιστικού συστήματος το οποίο δεν αφήνει πια αυταπάτες στους δικαστές ότι η φυλακή αποτελεί ένα «σχολείο υποτροπής».

Έτσι η στάση της «μεταφοράς των ξένων» για τη διατήρηση ηρεμίας και τάξης στον έγκλειστο πληθυσμό, τα προβλήματα του οποίου οξύνονται εξαιτίας της χρήσης βίας μεταξύ των μεμονωμένων κρατουμένων αλλά και μεταξύ ομάδων κρατουμένων διαφορετικής εθνικότητας¹⁵⁷, δεν φαίνεται να απέχει από αυτή την οπτική. Από την άλλη πλευρά «η έλλειψη εχέγγυων για την έκτιση της ποινής», «η γνώση του όλου πλέγματος της διαδικασίας», «το νομικό καθεστώς της χώρας προέλευσης», ήταν κάποιες αιτιολογίες. Οι αιτιολογίες αυτές εμφανίζονται πιο κοντά σε αυστηρές και τυπικές αντιλήψεις για την εκτέλεση της ποινής. Είναι οι φωνές των δικαστών οι οποίοι θέλουν να είναι σίγουροι για την εκτέλεση της ποινής.

Καταλήγοντας, η πλειοψηφία των δικαστών 76,4% [191 άτομα] πιστεύει ότι η στάση της «κοινής γνώμης είναι αρνητική απέναντι στους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα. Ποσοστό 15,2% [38 άτομα] πιστεύει ότι είναι θετική και 8,0% [20 άτομα] πιστεύει ότι είναι ουδέτερη.

¹⁵⁷ Kaiser, 1993-1995, σελ.11-45

Σύμφωνα με τον ορισμό, ο οποίος διατυπώθηκε από τον I. Bryce και θεωρείται επιτυχής «κοινή γνώμη είναι το σύνολο των διαμορφωμένων απόψεων για ζητήματα τα οποία επηρεάζουν ή ενδιαφέρουν την κοινότητα»¹⁵⁸.

Η Noelle-Neumann διατύπωσε την άποψη ότι η εξέταση των υποκειμενικών εκτιμήσεων του «κλίματος της γνώμης» οδηγούν στην πλήρη κατανόηση της κοινής γνώμης. Αυτό πραγματοποιείται με το να ζητηθεί από τους ανθρώπους να αναφέρουν με τη δική τους γνώμη τι υποθέτουν ότι οι άλλοι άνθρωποι ή οι ομάδες πιστεύουν για συγκεκριμένα ζητήματα. Αυτές οι υποκειμενικές εκτιμήσεις μπορούν όμως να υπόκεινται σε συστηματική παραμόρφωση επειδή η εκλαμβανόμενη πραγματικότητα ενδέχεται να αποκλίνει της αντικειμενικής πραγματικότητας του συνόλου των γνώμων [Fields & Schuman 1976]. Έτσι υπάρχει ένδειξη ότι κάποιοι άνθρωποι έμμεσα συγκρίνουν τους εαυτούς τους με άλλους ανθρώπους όταν απαντούν σε ερωτήσεις

¹⁵⁸ Σταματιάδης, 1960, σ.11

για έρευνες. Συνεπώς οι ερωτώμενοι χρησιμοποιούν την κλίμακα αυτή για την εκτίμηση της δικής τους απάντησης ως το κοινωνικό πλαίσιο αναφοράς ¹⁵⁹. Πρόκειται προφανώς για την άποψη σύμφωνα με την οποία, η γνώμη που αποδίδουμε στους άλλους είναι η δική μας συγκαλυμμένη γνώμη¹⁶⁰.

Οι δικαστές παρά την αντίληψη ότι είναι «κοινωνικά απομονωμένοι», εμφανίζουν ενδιαφέρον για το «κλίμα» το οποίο επικρατεί στην κοινή γνώμη¹⁶¹. Είναι γεγονός ότι η «κοινή γνώμη» έχει θεωρηθεί μεταξύ των εξωτερικών παραγόντων οι οποίοι μπορούν να επιδράσουν στη ψυχολογία και την απόφαση του δικαστή¹⁶². Ο κίνδυνος όμως αυτός επηρεασμού τους πρέπει να θεωρηθεί ασήμαντος ενόψει του υψηλού μορφωτικού επιπέδου, των εμπειριών και της ιδιαίτερα ανεπτυγμένης, χάρη του επαγγέλματος, κρίση τους¹⁶³. Έχει ακόμη υποστηριχτεί ότι «κοινή γνώμη δεν υπάρχει» τουλάχιστον με τη μορφή, που της αποδίδεται. Υπάρχουν, από τη μια πλευρά, συγκροτημένες γνώμες ή κινητοποιημένες ομάδες πίεσης και από την άλλη πλευρά, διαθέσεις οι οποίες διαμορφώνονται ανάλογα με τα προσωπικά βιώματα και τις εμπειρίες του καθένα ¹⁶⁴. Σχετική με την παρατήρηση αυτή ήταν η διατυπωθείσα από τους ερωτώμενους μνεία ότι «οι προσωπικές εμπειρίες και τα βιώματα έχουν, κατά εποχές, διαμορφώσει την κοινή γνώμη, άλλοτε θετικά και άλλοτε αρνητικά».

¹⁵⁹ Rice, 1992, σελ.123, 124, 166

¹⁶⁰ Λαμπροπούλου, 1999, σ.264

¹⁶¹ Λαμπροπούλου, 1999, σ.24

¹⁶² Φιλίππιδης, 1988, σ.158

¹⁶³ Λαμπροπούλου, 1999, σ.59

¹⁶⁴ Bourdieu, 1972, σ.3.

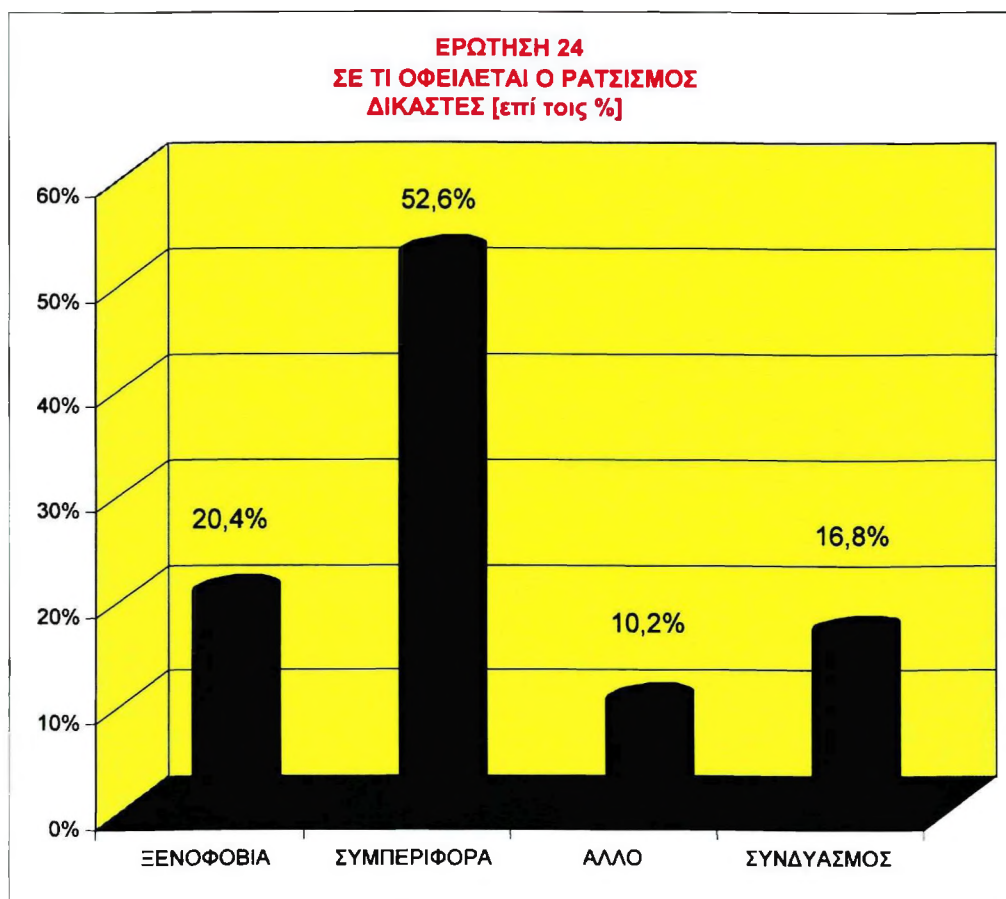
Η πλειοψηφία 54,8% [137 άτομα] πιστεύει ακόμη ότι, υπάρχει ή υποβόσκει ρατσισμός στην ελληνική κοινωνία, ενώ ποσοστό 44,0% [110 άτομα] ότι δεν υπάρχει.

Οι διεξαγόμενες το τελευταίο χρονικό διάστημα δημοσκοπήσεις εμφανίζουν την ελληνική κοινωνία ιδιαίτερα επιφυλακτική απέναντι στους οικονομικούς μετανάστες ¹⁶⁵. Η γενικότερη αυτή στάση φαίνεται να αξιολογείται από τους δικαστές και να κρίνεται, ως υπάρχων ή υποβόσκων ρατσισμός στην ελληνική κοινωνία.

Στην παρούσα έρευνα, ο ρατσισμός της ελληνικής κοινωνίας αποδίδεται με ποσοστό 52,6% [72 άτομα] στη συμπεριφορά των ξένων, με ποσοστό 20,4% [28 άτομα] στη ξενοφοβία, με ποσοστό 16,8% [23 άτομα] στο συνδυασμό των δύο παραγόντων, ενώ με ποσοστό 10,2% [14 άτομα] σε άλλους παράγοντες.

¹⁶⁵ ΤΑ ΝΕΑ 6.11.2003

Με την απάντηση αυτή, οι δικαστές φαίνεται να «στρέφονται» εναντίον των ξένων και να απαλλάσσουν την ελληνική κοινωνία για τον υπάρχοντα σ' αυτήν ρατσισμό. Μεταξύ των άλλων παραγόντων σημαντική θέση μνημονεύθηκε ότι κατέχει η επιρροή των ΜΜΕ. Τα ΜΜΕ με τη δύναμη που διαθέτουν να χαρακτηρίζουν και να αποχαρακτηρίζουν ανθρώπινες συμπεριφορές, να προβάλλουν ή όχι κοινωνικές αξίες και κοινωνικούς κανόνες και να δημιουργούν συνείδηση, μπορεί να θεωρηθούν θεσμοί κοινωνικού ελέγχου. Οι απλοί φόβοι, οι προκαταλήψεις και η εχθρότητα απέναντι στους ξένους ενισχύονται από τα ΜΜΕ με την παρουσίαση και προβολή μιας περισσότερο αρνητικής παρά θετικής εικόνας των ξένων.

Ο συσχετισμός στο σημείο αυτό, του ποσοστού 20,4% το οποίο αποδίδει τον υπάρχοντα ρατσισμό της ελληνικής κοινωνίας στη ξеноφοβία με αυτό 11,2% το οποίο αισθάνεται φοβία για τους ξένους θα μπορούσε να μας δώσει την εικόνα ότι ο ξένος, για το μεγαλύτερο ποσοστό του δικαστικού κόσμου, δεν φαίνεται να εκλαμβάνεται ως «ευθεία απειλή» τόσο για την προσωπική του κατάσταση όσο για τις ιδιαίτερες αξίες και τρόπους ζωής της ελληνικής κοινωνίας.

Σχετικά με την έννοια της λέξης ρατσισμός οι ερωτηθέντες καθόρισαν αυτήν, ως *Αρνητική Στάση, Διαφοροποίηση, Μειονεκτική θεώρηση, Επιφύλαξη, Αντιπάθεια, Υποτίμηση, Διάκριση, Εμπάθεια, Διαχωρισμό, Αρνητική εντύπωση, Επιτιμητική και Κακόβουλη Συμπεριφορά, Αποστροφή, Προκατάληψη, Απέχθεια, Περιφρόνηση, Φόβο, Μίσος, Εχθρότητα, Στιγματισμό, Απόρριψη* απέναντι στους ξένους. Το σύνολο των εννοιολογικών αυτών προσδιορισμών του «ρατσισμού», οδηγεί στο διαχωρισμό των δικαστών σε δυο κατηγορίες. Τους δικαστές οι οποίοι με «αυστηρά» κριτήρια ορίζουν ως ρατσισμό ακόμη και κάθε «λεκτική υποτίμηση» και τους δικαστές οι οποίοι κρίνοντας «ηπιότερα», περιορίζουν την έννοια μόνον στις βίαιες μορφές του.

ΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΙΣΑΓΓΕΛΩΝ

Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία, το σύνολο των εισαγγελέων θεωρεί ότι υπάρχει αύξηση της εγκληματικότητας τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα.

Το ίδιο σχεδόν ποσοστό 51,6% [32 άτομα] με αυτό των δικαστών αποδίδει για την αύξηση της εγκληματικότητας ένα μέρος ευθύνης στους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα. Ποσοστό 33,9% [21 άτομα] θεωρεί τους ξένους αποκλειστικά υπεύθυνους και το 12,9% [8 άτομα] δεν τους θεωρεί υπεύθυνους.

Η αίσθηση για υπερβολικό αριθμό ξένων που ζουν στην Ελλάδα σήμερα κυριαρχεί και στον εισαγγελικό κλάδο. Έτσι τα ποσοστά των απαντήσεων πάρα πολλοί, αρκετοί ή δεν είναι πολλοί, κυμαίνονται στις ίδιες αναλογίες, με αυτές των λοιπών δικαστών. Συγκεκριμένα τα ποσοστά διαμορφώνονται σε 61,3% [38 άτομα], 35,5% [22 άτομα] και 1,6% [1 άτομο] αντίστοιχα.

Οι Εισαγγελείς 64,5% [40 άτομα] θεωρούν συχνότερα τους ξένους ως δράστες αδικημάτων. Ποσοστό 3,2% [2 άτομα] τους θεωρεί θύματα και 32,3% [20 άτομα] συγχρόνως δράστες και θύματα. Τα ποσοστά αυτά διαφαίνονται ελάχιστα διαφοροποιημένα από αυτά των δικαστών.

Παρά την εικόνα της αυξημένης εγκληματικότητας και της συμμετοχής των ξένων σε αυτή, είναι σημαντικό ότι οι Εισαγγελείς 48,4% [30 άτομα], όπως και οι δικαστές, δεν θεωρούν τους ξένους επικίνδυνους. Ποσοστό 12,9% [8 άτομα] τους θεωρεί επικίνδυνους και 37,1% [23 άτομα]

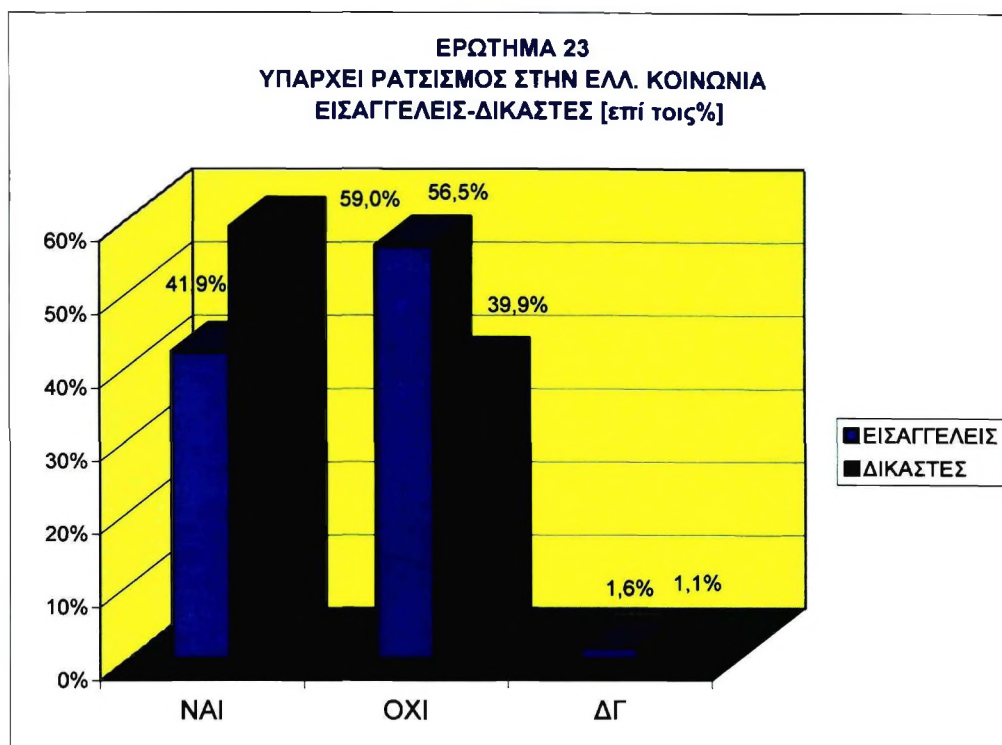
διαφοροποιεί ορισμένους ξένους, τους οποίους και θεωρεί επικίνδυνους.

Θετική διαγράφεται η στάση των Εισαγγελέων και για την αξιοπιστία των ξένων ως μαρτύρων. Ο μισός αριθμός των ερωτώμενων 50,0% [21 άτομα] θεωρεί τους ξένους αξιόπιστους και το 11,3% [7 άτομα] δεν τους θεωρεί. Ποσοστό 37,1% [23 άτομα] εκτιμά την αξιοπιστία τους όπως και των λοιπών μαρτύρων από άλλους παράγοντες και όχι από την εθνικότητά τους.

Μικρή απόκλιση παρουσιάζει η στάση των εισαγγελέων, από αυτή των λοιπών δικαστών, για το αν η ιδιότητα του ξένου επιδρά στην κρίση του δικαστή κατά την επιβολή της ποινής. Μεγαλύτερο ποσοστό 33,9% [21 άτομα] εισαγγελέων από δικαστών πιστεύει ότι επιδρά, ενώ ποσοστό 66,1% [41 άτομα] πιστεύει ότι δεν επιδρά.

Η αρνητική επίδραση 52,4% [11 άτομα] φαίνεται να υπερισχύει και στη στάση των εισαγγελέων. Ποσοστό 23,8% [5 άτομα] θεωρεί ότι επιδρά θετικά. Ένα ταυτόσημο ποσοστό 23,8% [5 άτομα] πιστεύει ότι η επίδραση μπορεί να είναι τόσο θετική όσο και αρνητική, ανάλογα με την περίπτωση.

Διαφοροποίηση παρουσιάζει η στάση των εισαγγελέων σχετικά με την ύπαρξη ρατσισμού στην ελληνική κοινωνία. Η πλειοψηφία των εισαγγελέων 56,5% [35 άτομα] θεωρεί ότι δεν υπάρχει [ή υποβόσκει] ρατσισμός στην ελληνική κοινωνία. Ποσοστό 41,9% [28 άτομα] θεωρεί ότι υπάρχει.

Η ύπαρξη του ρατσισμού αποδίδεται κύρια και από τους εισαγγελείς 57,7% [15 άτομα] στη συμπεριφορά των ξένων. Ποσοστό 23,1% [6 άτομα] την αποδίδει στην ξενοφοβία και ποσοστό 15,4% [4 άτομα] στο συνδυασμό των δύο αυτών παραγόντων. Τέλος ποσοστό 3,8% [1 άτομο] την αποδίδει σε άλλους παράγοντες.

Οι εισαγγελικοί λειτουργοί συμφωνούν με τους υπόλοιπους δικαστές στο θέμα της στάσης της κοινής γνώμης απέναντι στους ξένους. Έτσι έχουμε την πλειοψηφία 71,0% [44 άτομα] να θεωρεί ότι αυτή είναι αρνητική και το 19,4% [12 άτομα] να θεωρεί ότι η στάση της κοινής γνώμης είναι θετική. Ποσοστό 9,7% [6 άτομα] θεωρεί αυτήν ουδέτερη.

Οι εισαγγελικοί λειτουργοί εκφράζουν επίσης πρώτιστα 38,7% [24 άτομα] συμπάθεια για τους ξένους. Η φοβία στον κλάδο αυτό, αντίθετα από τους λοιπούς συναδέλφους τους, εμφανίζεται αυξημένη 14,5% [9 άτομα], αν και το

μεγαλύτερο ποσοστό 77,4% [48 άτομα] δηλώνει ότι δεν έχει πέσει θύμα κάποιου αδικήματος που τελέστηκε από ξένο. Τέλος η αντιπάθεια, ως εκφραζόμενο συναίσθημα απέναντι στους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα, παρουσιάζει ποσοστό 3,2% [2 άτομα] και αδιαφορία το 16,1% [10 άτομα]. Συνδυασμός κυρίως συμπάθειας και φοβίας εκφράζει το 12,9% [8 άτομα] Άλλα συναισθήματα, θετικά στην πλειοψηφία τους, εκφράζονται με ποσοστό 14,5% [9 άτομα].

Περισσότερο κατηγορηματική στάση εμφανίζουν οι εισαγγελείς στο κατά πόσον «οι ξένοι μπορούν να προστατευτούν όπως και οι Έλληνες από την ελληνική δικαιοσύνη. Η συντριπτική πλειοψηφία 90,3% [56 άτομα] θεωρεί ότι μπορούν εξίσου να προστατευτούν και μόνον το 9,7% [6 άτομα] τάσσεται με την αντίθετη άποψη.

Μεγάλη επίσης πλειοψηφία 80,6% [50 άτομα] συγκεντρώνει η στάση ότι οι ξένοι απολαμβάνουν πλήρως όλες τις οικονομικές εγγυήσεις. Ποσοστό 19,4% [12 άτομα] θεωρεί ότι δεν τις απολαμβάνουν.

Στο ίδιο ποσοστό 61,3% [38 άτομα] με τους υπόλοιπους δικαστές οι εισαγγελείς έχουν χρησιμοποιήσει ξένους σε βοηθητικές εργασίες. Ποσοστό 38,7% [24 άτομα] δεν έχει χρησιμοποιήσει.

Και στο στάδιο της έκτισης της ποινής, οι εισαγγελείς εμφανίζουν τις ίδιες στάσεις με τους υπόλοιπους δικαστές. Ποσοστό 61,3% [38 άτομα] θεωρεί ότι οι ξένοι πρέπει να εγκλείονται στις ίδιες φυλακές με τους Έλληνες και ποσοστό 35,5% [22 άτομα] σε διαφορετικές φυλακές.

Υπέρ της άποψης της μεταφοράς των ξένων κατάδικων τάσσεται η πλειοψηφία των εισαγγελέων 82,3% [51 άτομα]. Το ποσοστό αυτό είναι πολύ μεγαλύτερο από αυτό των λοιπών δικαστών. Το ποσοστό της στήσης για έκτιση της ποινής στις ελληνικές φυλακές μειώνεται σε 12,9% [8 άτομα].

Η μόνη ουσιαστική διαφοροποίηση, με βάση τον έλεγχο με τη μέθοδο Χ², στις στάσεις του εισαγγελικού κλάδου είναι στην ύπαρξη ρατσισμού στην ελληνική κοινωνία. Η διαφοροποιημένη αυτή στάση, θα μπορούσε να αποδοθεί, στο ότι οι εισαγγελείς οι οποίοι μαζί με τους αστυνομικούς είναι επιφορτισμένοι από το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο με τις διώξεις, κινδυνεύουν να θεωρηθούν υπεύθυνοι στη διαμόρφωση δυσμενών διακρίσεων και «επιλεκτικής τακτικής» απέναντι σε ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται και οι ξένοι που ζουν στην Ελλάδα σήμερα. Ως εκ τούτου δεν θα ήθελαν ενδεχόμενα να χρεωθούν τον μη αποδεκτό για μια δημοκρατική κοινωνία χαρακτηρισμό, στη διαμόρφωση του οποίου έχουν αποφασιστική συμμετοχή.

ΣΤΑΣΕΙΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΩΝ

Οι διοικητικοί δικαστές στο σύνολο τους, θεωρούν ότι υπάρχει αύξηση της εγκληματικότητας στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία. Το μεγαλύτερο ποσοστό 42,9% [3 άτομα] θεωρεί ότι οι ξένοι που ζουν στην Ελλάδα σήμερα είναι υπεύθυνοι για την αύξηση αυτή. Το υπόλοιπο ποσοστό [28,6%] πιστεύει εξίσου ότι, είτε δεν είναι υπεύθυνοι, είτε ότι είναι μερικά υπεύθυνοι.

Οι διοικητικοί δικαστές ταυτίζουν την έννοια «ξένος που ζει στην Ελλάδα σήμερα» με την εθνικότητα Αλβανός. Με συντριπτική πλειοψηφία 85,7% [6 άτομα] κρίνουν τον αριθμό των ξένων πάρα πολύ υψηλό. Τους θεωρούν επίσης με ποσοστό 100% δράστες αδικημάτων. Η πλειοψηφία 71,4% [5 άτομα] πιστεύει ότι οι ξένοι δεν είναι επικίνδυνοι στο σύνολό τους, αλλά ορισμένοι οι οποίοι αποτελούν μεμονωμένες περιπτώσεις.

Η πιο πάνω στάση των διοικητικών δικαστών για τους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα, δεν φαίνεται να διαφοροποιείται από αυτή των υπόλοιπων δικαστών.

Ο «πάρα πολύ» μεγάλος αριθμός των ξένων οι οποίοι ζουν στην Ελλάδα σήμερα, προέρχεται από την Αλβανία. Είναι σχετικά υπεύθυνοι, εφόσον θεωρούνται συχνότερα δράστες αδικημάτων παρά θύματα, για την αυξημένη εγκληματικότητα η οποία παρουσιάζεται τα τελευταία χρόνια στην χώρα.

Σημαντική απόκλιση παρουσιάζει η στάση των διοικητικών δικαστών από τους συναδέλφους τους των πολιτικών

δικαστηρίων, στα θέματα δικαστικής προστασίας των ξένων και της απολαβής των δικονομικών εγγυήσεων.

Έτσι, οι διοικητικοί δικαστές κατά 100% πιστεύουν ότι, οι ξένοι δεν μπορούν να προστατευτούν όπως και οι Έλληνες από την ελληνική δικαιοσύνη. Η πλειοψηφία δε 57,1% [4 άτομα] θεωρεί ότι οι ξένοι δεν απολαύουν πλήρως όλες τις δικονομικές εγγυήσεις.

Η στάση των διοικητικών δικαστών για την αξιοπιστία των ξένων ως μαρτύρων είναι αρνητική με ποσοστό 71,4% [5 άτομα].

Η πλειοψηφία ακόμη 57,1% [4 άτομα] θεωρεί ότι η ιδιότητα του ξένου δεν επιδρά στην κρίση του δικαστή. Όταν όμως επιδρά, όπως πιστεύει το 42,9% [3 άτομα], η επίδραση είναι αρνητική 100% [3 άτομα].

Σχετικά με την έκτιση της ποινής των ξένων κατάδικων, η συντριπτική πλειοψηφία 85,7% [6 άτομα] τάσσεται υπέρ της κράτησης των ξένων με τους Έλληνες ανάλογα με τη βαρύτητα του διαπραχθέντος αδικήματος τους.

Το μεγαλύτερο ακόμη ποσοστό 71,4% [5 άτομα], σε αντίθεση με τους υπόλοιπους δικαστές, τοποθετείται υπέρ της έκτισης της ποινής στις ελληνικές φυλακές.

Οι διοικητικοί δικαστές, οι οποίοι με ποσοστό 57,1% [4 άτομα] αισθάνονται συμπάθεια προς τους ξένους και με ποσοστό 42,9% [3 άτομα] συμπάθεια και φοβία, έχουν όλοι χρησιμοποιήσει τους ξένους σε βοηθητικές εργασίες και δεν έχουν πέσει θύμα αδικήματος, που τελέστηκε από ξένο, ούτε οι ίδιοι, ούτε και το άμεσο συγγενικό ή φιλικό περιβάλλον τους.

Σχετικά με τη «στάση της κοινής γνώμης» συμφωνούν και αυτοί 85,7% [6 άτομα] ότι η κοινή γνώμη είναι αρνητική απέναντι στους ξένους. Συμφωνούν ακόμη 57,1% [4 άτομα] ότι υπάρχει ρατσισμός στην ελληνική κοινωνία. Ποσοστό 50% [2 άτομα] πιστεύει ότι ο ρατσισμός οφείλεται περισσότερο στη ξеноφοβία και όχι στη συμπεριφορά των ξένων, όπως αντίθετα πιστεύει η πλειοψηφία των υπόλοιπων δικαστών.

Το μικρό αυτό δείγμα των διοικητικών δικαστών δίνει τη δυνατότητα να επισημάνουμε με επιφύλαξη τα σημεία στα οποία παρουσιάζεται μια διαφοροποιημένη στάση μεταξύ πολιτικής και διοικητικής δικαιοσύνης.

Οι διοικητικοί δικαστές πιστεύουν και εκφράζουν ρητά ότι οι ξένοι που ζουν στην Ελλάδα σήμερα δεν μπορούν να προστατευτούν ισότιμα από την ελληνική δικαιοσύνη και δεν απολαμβάνουν πλήρως όλες τις δικονομικές εγγυήσεις, όταν η συντριπτική πλειοψηφία των πολιτικών δικαστών δηλώνει ακριβώς το αντίθετο.

Η στάση αυτή οδηγεί σε προβληματισμό αν μπορεί να αποτελεί έμμεση κριτική για το σύστημα απονομής αστικής και ποινικής δικαιοσύνης. Εξάλλου, το γεγονός ότι οι διοικητικοί δικαστές δεν μετέχουν στο σύστημα αυτό, έχουν μεγαλύτερη δυνατότητα άσκησης κριτικής.

Η έκτιση της ποινής των ξένων κατάδικων στις ελληνικές φυλακές αντί της μεταφοράς τους στη χώρα καταγωγής τους, μπορεί να δηλώνει ότι, οι διοικητικοί δικαστές οι οποίοι δεν έχουν άμεση αντίληψη του χωροταξικού προβλήματος των ελληνικών φυλακών εκφράζουν εμπιστοσύνη στο ελληνικό σωφρονιστικό σύστημα και

επιφύλαξη για αυτό των άλλων χωρών, προέλευσης των ξένων.

Σημειώνεται ότι οι πιο πάνω διαφοροποιημένες απαντήσεις δεν αποδείχθηκαν ότι συνιστούν στατιστικά ουσιαστικές διαφορές στις στάσεις των διοικητικών δικαστών. Εξάλλου, όπως ήδη αναφέρθηκε, οι παρατηρήσεις αυτές διατυπώνονται με επιφύλαξη, δεδομένου ότι το δείγμα των διοικητικών δικαστών είναι μικρό για την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων.

B5. ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ ΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ

Οι απαντήσεις των ερωτώμενων ελέγχθηκαν ακόμη με συσχέτισμό των μεταβλητών φύλο, βαθμίδα και ηλικία.

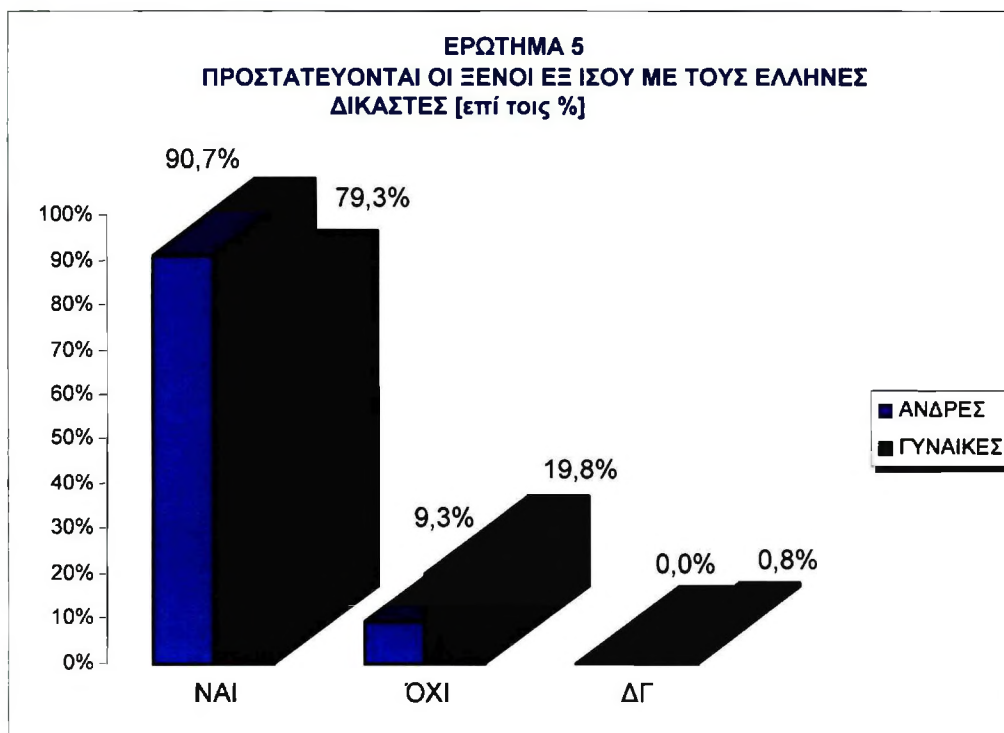
α. ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ

Η γυναίκα-δικαστής, η οποία μόλις το έτος 1956 [ΦΕΚ 31/1.2.56] εισέρχεται για πρώτη φορά στο Δικαστικό Σώμα, είναι ορθό να αποκαλείται «δικάστρια», σύμφωνα όχι μόνον με τους κανόνες της γραμματικής της ελληνικής γλώσσας, όπως καθηγήτρια, γυμνάστρια κα., αλλά και με τη μαρτυρία στο κλασικό κείμενο του Λουκιανού στο έργο του «Αλιεύς» [κεφ.9 στιχ.578], όπου αναγράφεται «την φιλοσοφία αυτήν δικάστριαν ποιούμαι έγωγε...»¹⁶⁶

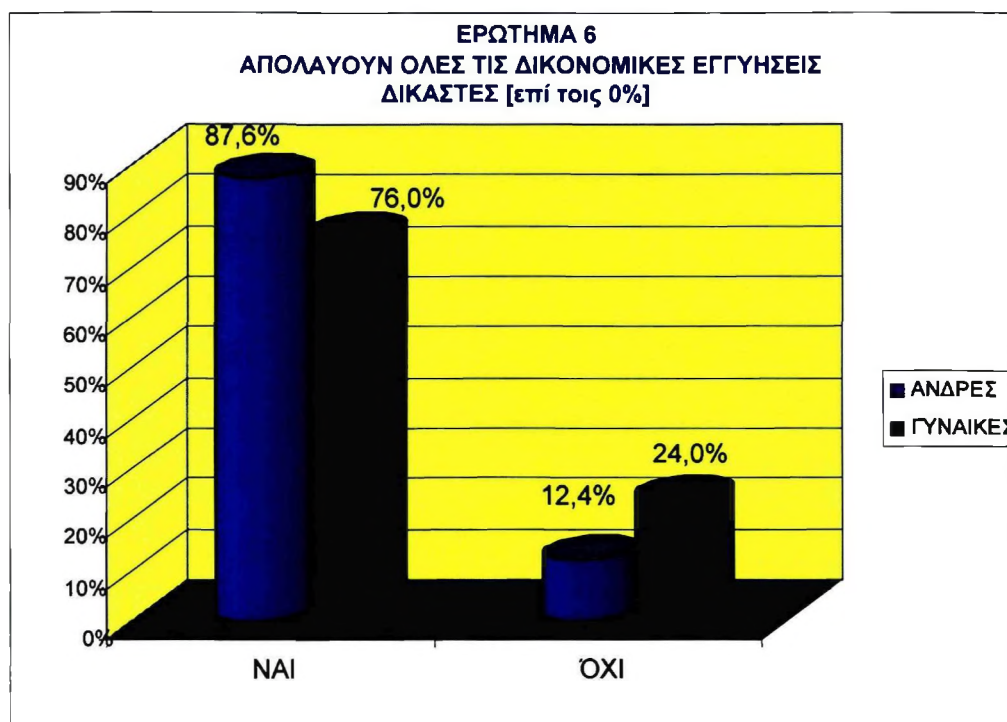
Μετά τον έλεγχο με τη μέθοδο χ² βρέθηκε ότι παρουσιάζεται στατιστική ουσιαστική διαφορά στις ερωτήσεις **5, 6, 11, 23** και οριακά στην 20.

Οι γυναίκες με μεγαλύτερο ποσοστό 19,8% [24 άτομα] παρά οι άνδρες 9,3% [12 άτομα], πιστεύουν ότι οι ξένοι δεν μπορούν να προστατευτούν όπως και οι Έλληνες από την ελληνική δικαιοσύνη.

¹⁶⁶ Παπαγιαννόπουλος, σ. 967

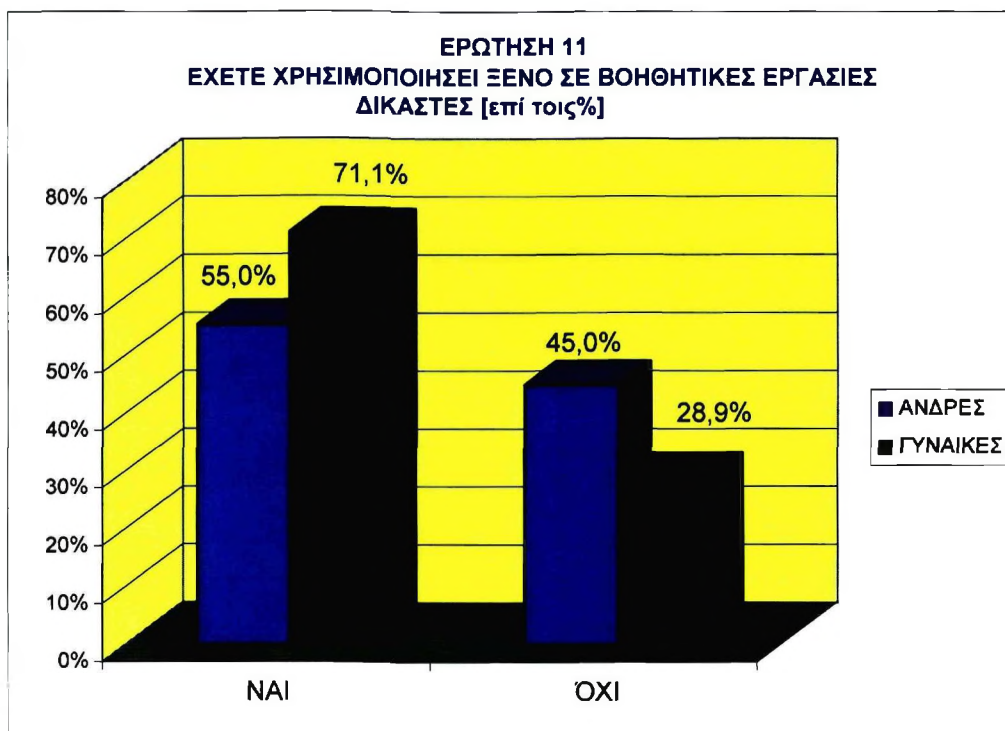
Με μεγαλύτερο επίσης ποσοστό 24,0% [29 άτομα], πιστεύουν ότι οι ξένοι που ζουν στην Ελλάδα σήμερα δεν απολαύουν πλήρως όλες τις δικονομικές εγγυήσεις. Το αντίστοιχο ποσοστό στους άνδρες διαμορφώνεται σε 12,4% [16 άτομα].

Οι δικάστριες φαίνεται να εκδηλώνουν περισσότερο χαρακτηριστικά ευαισθησίας και συναισθηματικής συμπαράστασης¹⁶⁷ προς τους ξένους, με αποτέλεσμα να αντιμετωπίζουν με εντονότερη κριτική διάθεση τους θεσμούς στα πιο πάνω θέματα. Η ελλειμματική αυτή δικαστική προστασία των ξένων και η μη απολαβή όλων των δικονομικών εγγυήσεων αφήνεται να εννοηθεί ότι οφείλεται τόσο στη δομή του δικαστικού συστήματος, όσο και στους εκπροσώπους του.

Περισσότερο οι γυναίκες φαίνεται να έχουν χρησιμοποιήσει ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα σε βοηθητικές εργασίες. Το ποσοστό αυτό ανέρχεται σε 71,1% [86 άτομα] στις γυναίκες και σε 55,0% [71 άτομα] στους άνδρες

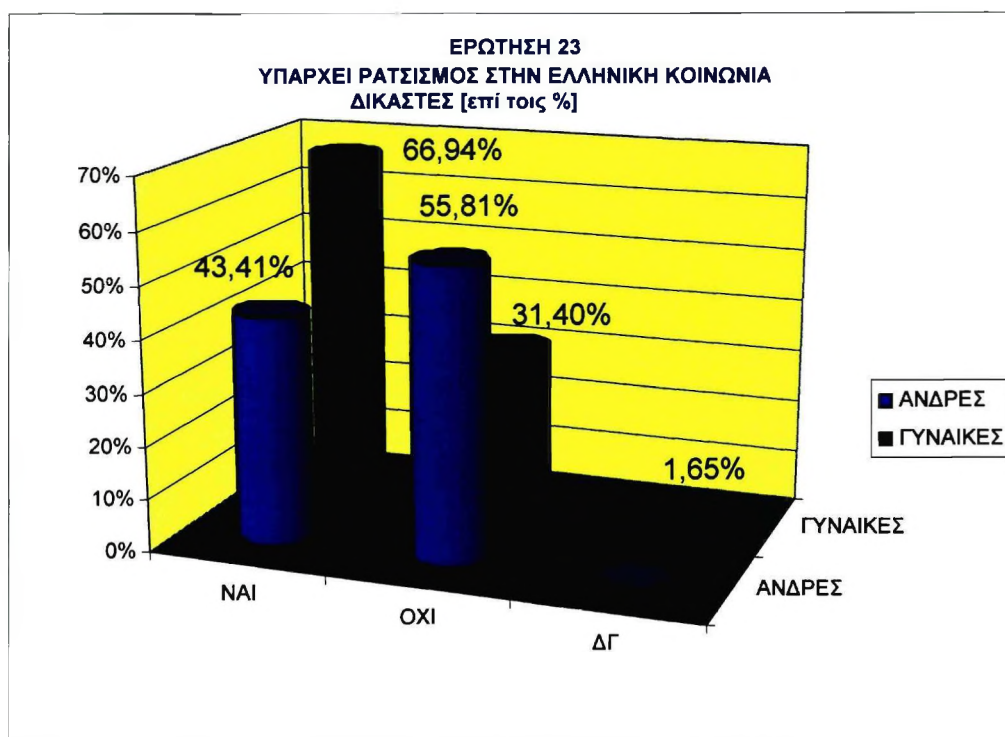
¹⁶⁷ Γκίντες, 2002, σ.163

Θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι οι γυναίκες αντιμετωπίζουν το θέμα αυτό με περισσότερο ευθύτητα, εφόσον δηλώνοντας ότι χρησιμοποιούν τα «ξένα εργατικά χέρια» διατρέχουν τον κίνδυνο να κριθούν αρνητικά. Συγκεκριμένα να υποβληθούν στην κριτική ότι οι άνθρωποι που απονέμουν δικαιοσύνη χρησιμοποιούν εργασία «μη νόμιμη» αλλά «οικονομικά προσφορότερη». Δεδομένου ότι εκείνη ακόμη την χρονική περίοδο, το εργατικό αυτό δυναμικό θεωρούνταν «το ιδανικό», διότι εκτός από το ότι ήταν ευκολότερα διαθέσιμο, εργάζονταν, τις περισσότερες φορές, χωρίς κοινωνική ασφάλιση, με χαμηλότερη αμοιβή και παρατεταμένο ωράριο. Η αιτιολογία αυτή, ίσως αποτέλεσε κάποιες φορές αποτρεπτικό λόγο για καταφατική απάντηση από μέρος των ανδρών. Η χρησιμοποίηση όμως βοηθητικής εργασίας από τις γυναίκες σε μεγαλύτερη έκταση έχει όχι μόνο οικονομική διάσταση αλλά και κοινωνική. Η παρουσία της γυναίκας την σημερινή εποχή είναι

συχνότερη και εντονότερη στην παραγωγική διαδικασία. Υπάρχει επομένως ανάγκη και χρησιμοποιεί τη βοηθητική εργασία σε μεγαλύτερη έκταση, ενώ οι ανάγκες των ανδρών καλύπτονται τις περισσότερες φορές από την οικογενειακή τους κατάσταση.

Οι γυναίκες επίσης με μεγαλύτερο ποσοστό 66,9% [81 άτομα] από ότι οι άνδρες 43,4% [56 άτομα] πιστεύουν ότι υπάρχει ρατσισμός στην ελληνική κοινωνία.

Η θηλυκότητα, όπως έχει επισημανθεί¹⁶⁸, μπορεί να κρύβει συναισθήματα επιθετικότητας ή δογματικότητας [Brennan 1988]. Η στάση αυτή των δικαστριών μπορεί να θεωρηθεί αυστηρή προς την ελληνική κοινωνία για την αρνητική πολλές φορές συμπεριφορά της απέναντι στους ξένους. Μια άλλη πιθανή ερμηνεία για την ελληνική κοινωνία από την πλευρά των γυναικών-δικαστριών είναι

¹⁶⁸ Γκιντενς, 2002, σ.163

ότι αυτές είναι περισσότερο ευαισθητοποιημένες σε θέματα ρατσισμού, δεδομένου ότι και οι ίδιες, εξαιτίας του φύλου τους, έχουν «εισπράξει» συμπεριφορές «διάκρισης».

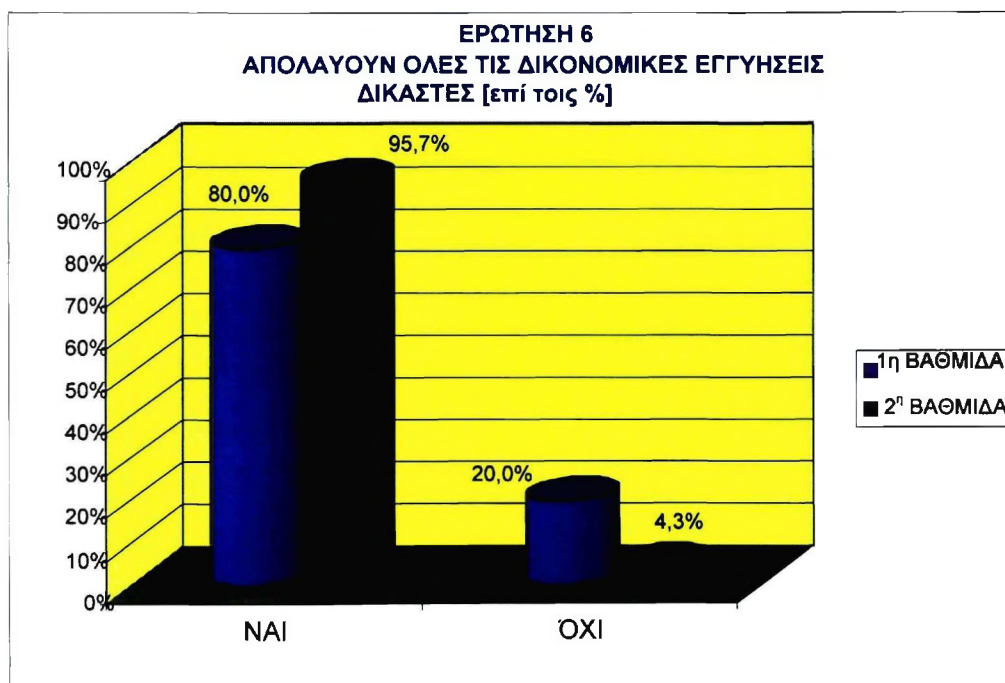
Μια οριακή, όπως επισημάνθηκε στατιστικά, διαφορά, παρουσιάζει η αποδοχή των γυναικών στην κράτηση των ξένων κατάδικων στις ίδιες φυλακές με τους Έλληνες με ποσοστό 80,2% [97 άτομα] έναντι 55,8% [72 άτομα] το οποίο εμφανίζεται στους άνδρες. Η στάση αυτή μπορεί να υποδηλώνει μια άρνηση στη «διαφοροποίηση» την οποία φαίνεται να υιοθετούν περισσότερο οι γυναίκες.

Επομένως οι δικάστριες έχουν χρησιμοποιήσει τους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα σε βοηθητικές εργασίες στην προσωπική τους ζωή περισσότερο από τους δικαστές. Η πλειοψηφία των δικαστριών πιστεύει στην ύπαρξη ρατσισμού στην ελληνική κοινωνία. Η πλειοψηφία των δικαστριών θεωρεί ότι οι ξένοι δεν μπορούν να προστατευτούν όπως και οι Έλληνες από την Ελληνική Δικαιοσύνη και δεν απολαμβάνουν πλήρως όλες τις δικονομικές εγγυήσεις. Η πλειοψηφία των δικαστριών τάσσεται υπέρ της κράτησης των ξένων κατάδικων σε ίδιες φυλακές με τους έλληνες.

β. ΚΑΤΑ ΒΑΘΜΙΔΑ

Οι δύο βαθμίδες μετά τον έλεγχο με τη μέθοδο χ^2 , παρουσιάζουν ουσιαστική διαφορά στις ερωτήσεις **6, 10, 13, 21**, και οριακά στην 23.

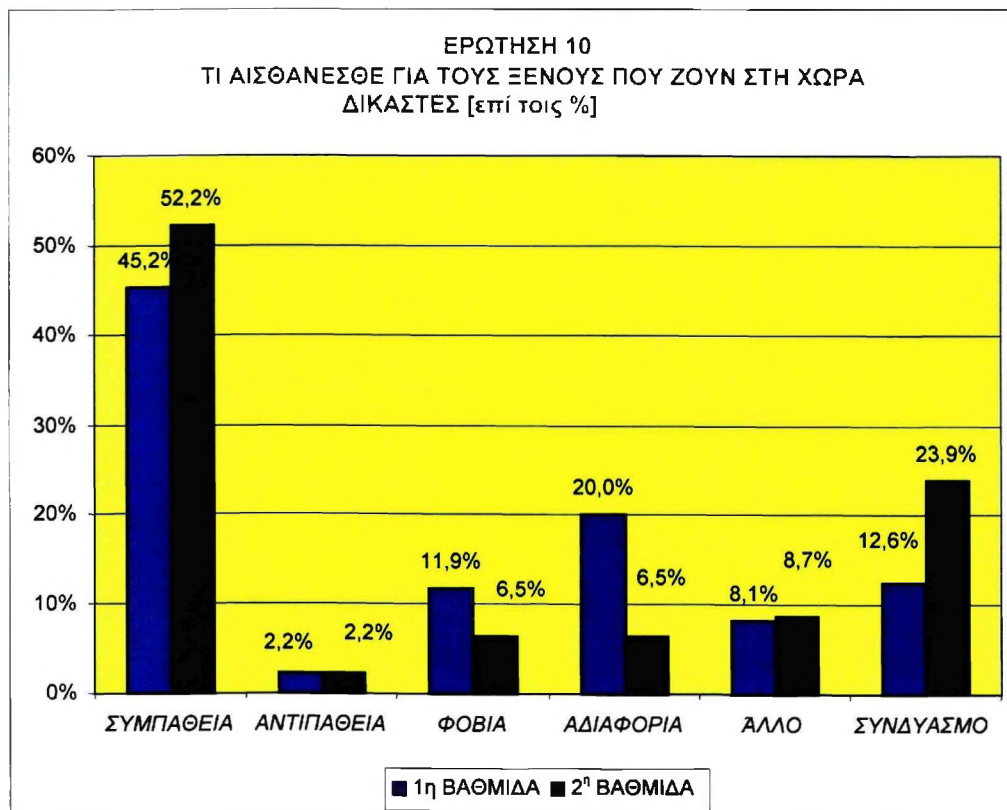
Έτσι διαφορά παρουσιάζουν τα ποσοστά της πρώτης με τη δεύτερη βαθμίδα στην «απολαβή των δικονομικών εγγυήσεων από μέρους των ξένων». Η πρώτη βαθμίδα εκφράζει με ποσοστό 20,0% [27 άτομα] ότι οι ξένοι που ζουν στην Ελλάδα σήμερα «δεν απολαμβάνουν πλήρως όλες τις δικονομικές εγγυήσεις» ενώ το ποσοστό αυτό εμφανίζεται πολύ μειωμένο στη δεύτερη βαθμίδα, όπου ανέρχεται σε 4,3% [2 άτομα].

Για τη διαφοροποίηση αυτή, πρέπει να λάβουμε υπόψη ότι στην πρώτη βαθμίδα βρίσκεται μεγαλύτερο ποσοστό γυναικών, οι οποίες εκφράσανε ήδη την ίδια στάση, ενώ στη δεύτερη βαθμίδα κυριαρχεί η παρουσία του ανδρικού φύλου. Επομένως ενδεχόμενα να πρόκειται για

διαφοροποίηση μεταξύ των δύο φύλων παρά για διαφοροποίηση εξαιτίας βαθμίδων. Μια άλλη όμως προσέγγιση της στάσης αυτής θα μπορούσε να είναι ότι η πρώτη βαθμίδα αντιμετωπίζει με μεγαλύτερη ευθύτητα «μειονεξίες» της δικαιοσύνης.

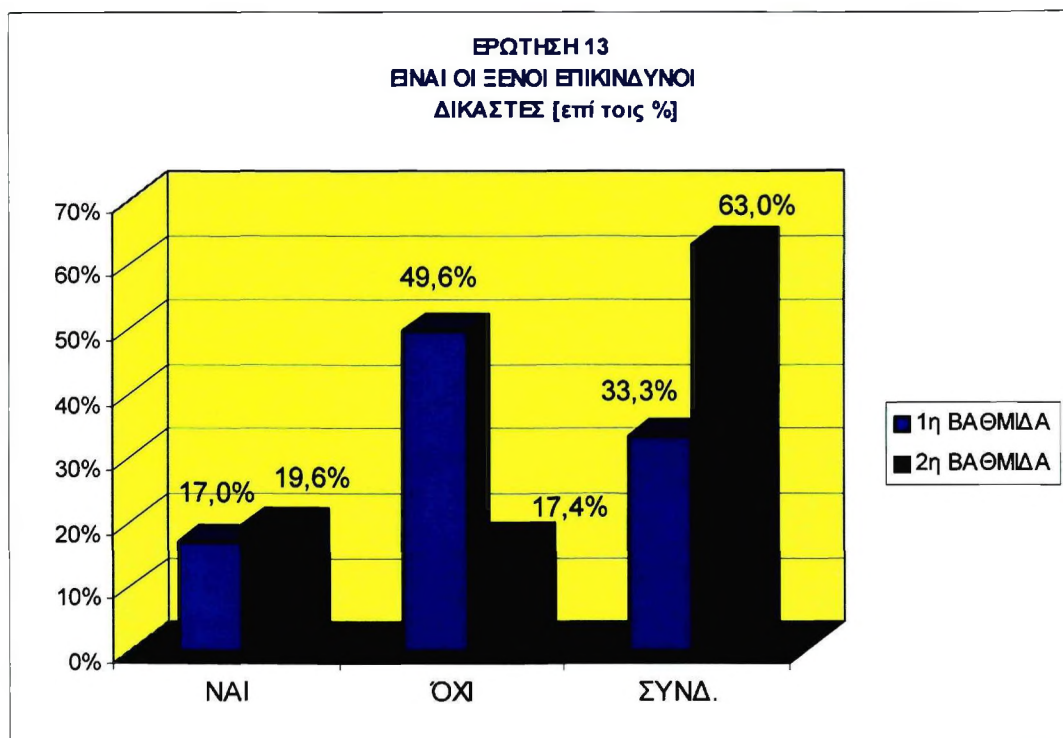
Τα εκφραζόμενα συναισθήματα της πρώτης βαθμίδας εμφανίζονται περισσότερο αρνητικά από αυτά της δεύτερης. Έτσι η πρώτη βαθμίδα εκδηλώνει για τους ξένους μικρότερη συμπάθεια 45,2% [61 άτομα], μεγαλύτερη αδιαφορία 20,0% [27 άτομα] και περισσότερη φοβία 11,9% [16 άτομα]. Τα αντίστοιχα ποσοστά στη δεύτερη βαθμίδα διαμορφώνονται σε 52,2% [24 άτομα], 6,5% [3 άτομα] και 6,5% [3 άτομα].

Είναι γεγονός ότι στην πρώτη βαθμίδα υπάρχει μεγαλύτερος αριθμός γυναικών, ο οποίος σε κάποιες

περιπτώσεις, επηρεάζει τη συγκριτική διαφορά. Στη συγκεκριμένη περίπτωση όμως οι γυναίκες, παρά την ευαισθησία που επιδεικνύουν για την έννοια της «ισότητας» και του «ρατσισμού» δεν φαίνεται να διαμορφώνουν θετικά αισθήματα απέναντι στους ξένους. Εξάλλου ούτε στο συσχετισμό κατά φύλλο εμφανίζεται ιδιαίτερη διαφοροποίηση στα εκδηλωμένα συναισθήματα.

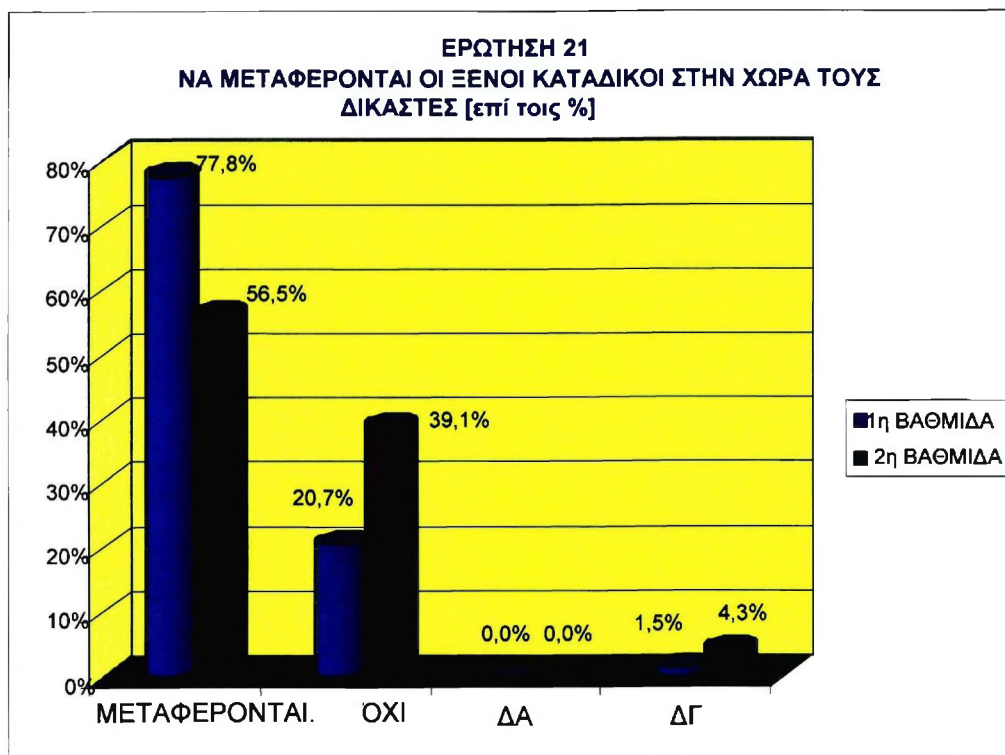
Ουσιαστική είναι μεταξύ πρώτης και δεύτερης βαθμίδας η διαφορά στη στάση για την «επικινδυνότητα των ξένων». Έτσι υψηλό ποσοστό 49,6% [67 άτομα] της πρώτης βαθμίδας θεωρεί ότι οι ξένοι δεν είναι επικίνδυνοι απέναντι στο χαμηλό 17,4% [8 άτομα] της δεύτερης βαθμίδας.

Εδώ η συνάρτηση της βαθμίδας με την ηλικία, η οποία θεωρείται αντικειμενικό στοιχείο της προσωπικότητας

του θύματος, μπορεί να θεωρηθεί ως μια αιτιολογία, στην απόδοση από τη δεύτερη βαθμίδα μεγαλύτερου ποσοστού επικινδυνότητας στους ξένους.

Στο κατά πόσο οι ξένοι κατάδικοι πρέπει να μεταφέρονται στον τόπο καταγωγής τους για την έκτιση της ποινής τους, η πρώτη βαθμίδα διαφοροποιείται 77,8% [105 άτομα] από τη δεύτερη 56,5% [26 άτομα]. Ποσοστό 20,7% [28 άτομα] και 39,1% [18 άτομα] αντίστοιχα τάσσεται υπέρ των ελληνικών φυλακών.

Η στάση αυτή μπορεί να ερμηνευτεί ως απόρροια της αμεσότερης αντίληψης για την κατάσταση των ελληνικών φυλακών από την πρώτη βαθμίδα. Η επιφυλακτικότητα η οποία διακρίνει τη δεύτερη βαθμίδα, εξαιτίας και της ηλικίας, για τη νόμιμη εκτέλεση της ποινής, μπορεί να θεωρηθεί ανασταλτικός λόγος για τη μεταφορά των ξένων καταδίκων. Η πλειοψηφία του γυναικείου φύλου της

πρώτης βαθμίδας φαίνεται να επηρεάζει τη συγκεκριμένη συγκριτική διαφορά με την περισσότερο «ρεαλιστική» στάση της.

Τέλος σημειώνεται ότι μεγαλύτερο ποσοστό 63,7% [86 άτομα] στην πρώτη βαθμίδα πιστεύει ότι υπάρχει ρατσισμός στην ελληνική κοινωνία, παρά στη δεύτερη 45,7% [21 άτομα].

Συμπερασματικά, από τις διαφοροποιημένες απαντήσεις μπορούμε να καταλήξουμε ότι **Η πρώτη βαθμίδα αισθάνεται λιγότερο συμπάθεια και περισσότερο φοβία και αδιαφορία για τους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα, τους οποίους όμως δεν θεωρεί επικίνδυνους. Πιστεύει ότι υπάρχει ρατσισμός στην ελληνική κοινωνία. Θεωρεί ότι οι ξένοι δεν απολαύουν πλήρως όλες τις δικονομικές εγγυήσεις και ότι πρέπει να μεταφέρονται στην χώρα καταγωγής τους να εκτίσουν την ποινή τους.**

Οι δικαστές της πρώτης βαθμίδας από τα πιο πάνω ποσοστά εμφανίζονται περισσότερο «πραγματιστές» με τους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα. Εκφράζουν λιγότερο αισθηματολογικές στάσεις και περισσότερο αντικειμενικές στη διαχείριση των δικονομικών προβλημάτων τους. Η διαπίστωση της «μη απολαβής όλων των δικονομικών εγγυήσεων από μέρους των ξένων» η οποία δεν συνδυάζεται με αντίστοιχη αρνητική αντίληψη στο «αν οι ξένοι μπορούν να προστατευτούν όπως και οι Έλληνες από την ελληνική δικαιοσύνη» δεν φαίνεται να σημαίνει επικριτική στάση απέναντι στο δικαστικό σύστημα, αλλά επιβαρυντική στάση απέναντι στους ίδιους τους ξένους. Η μεταφορά τους δε στη χώρα καταγωγής για έκτιση της ποινής τους, εκτός από μια πραγματική ανάγκη, μπορεί ενδεχόμενα να ερμηνευτεί και ως

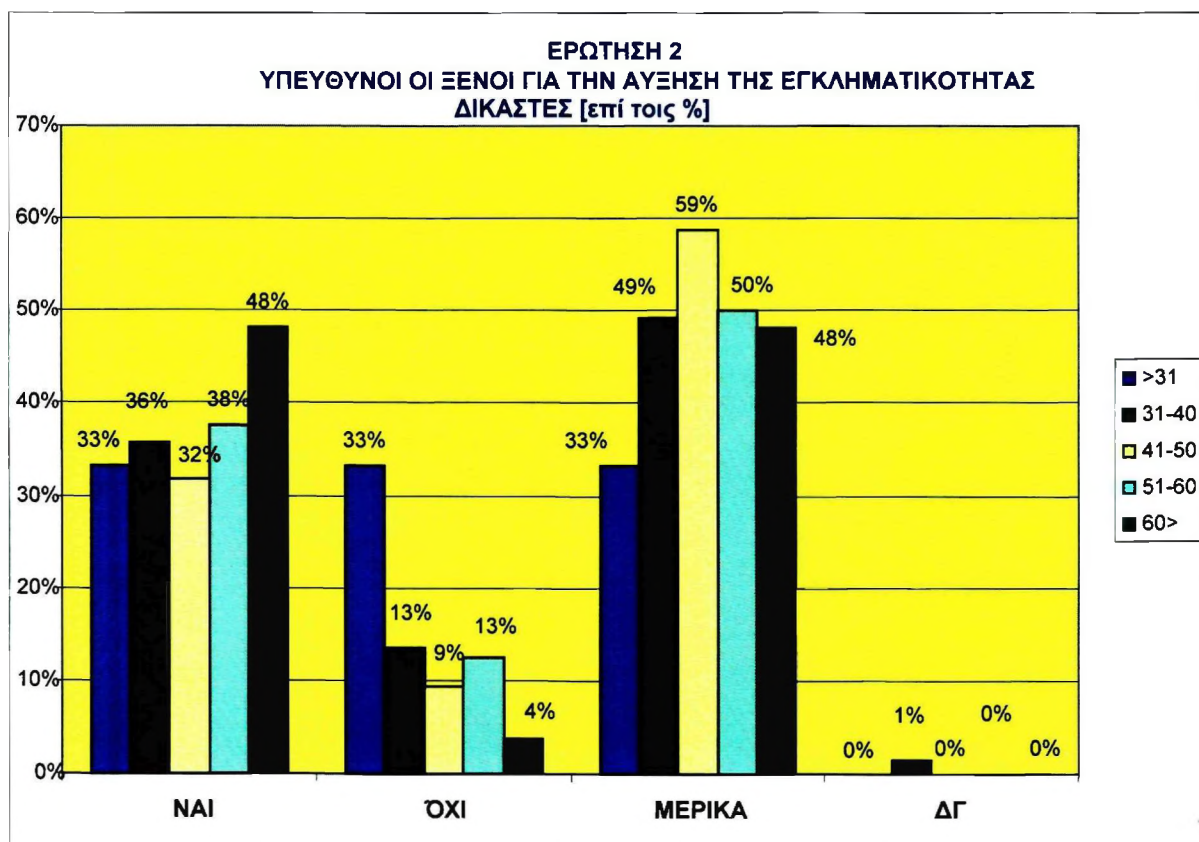
επιθυμία απομάκρυνσής τους, συσχετιζόμενη και με τα εκφραζόμενα συναισθήματα προς αυτούς.

Μετά το συσχετισμό των απαντήσεων, σύμφωνα με το φύλο και τη βαθμίδα, διαπιστώνουμε ότι οι στάσεις των δικαστριών και αυτές των δικαστών της πρώτης βαθμίδας συμπίπτουν στο θέμα της ύπαρξης ρατσισμού στην ελληνική κοινωνία και στο θέμα της μη απολαβής από μέρος των «ξένων που ζουν στην Ελλάδα σήμερα» όλων των δικονομικών εγγυήσεων. Οι επισημάνσεις αυτές προέρχονται από τους δικαστές οι οποίοι μπορεί να θεωρηθούν ότι «βρίσκονται πιο κοντά» στο κοινωνικό γίνεσθαι. Η πρωτοβάθμια δικαιοσύνη, η οποία εξάλλου κατά συνήθη έκφραση, «γυναικοκρατείται», αφού στην πλειοψηφία της εκπροσωπείται από το γυναικείο φύλο, έχει μέσα από το πλήθος των εκδικαζόμενων υποθέσεων [τόσο αστικής όσο και ποινικής φύσης], τη δυνατότητα άμεσης αντίληψης των προβλημάτων της ελληνικής κοινωνίας.

γ. ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ

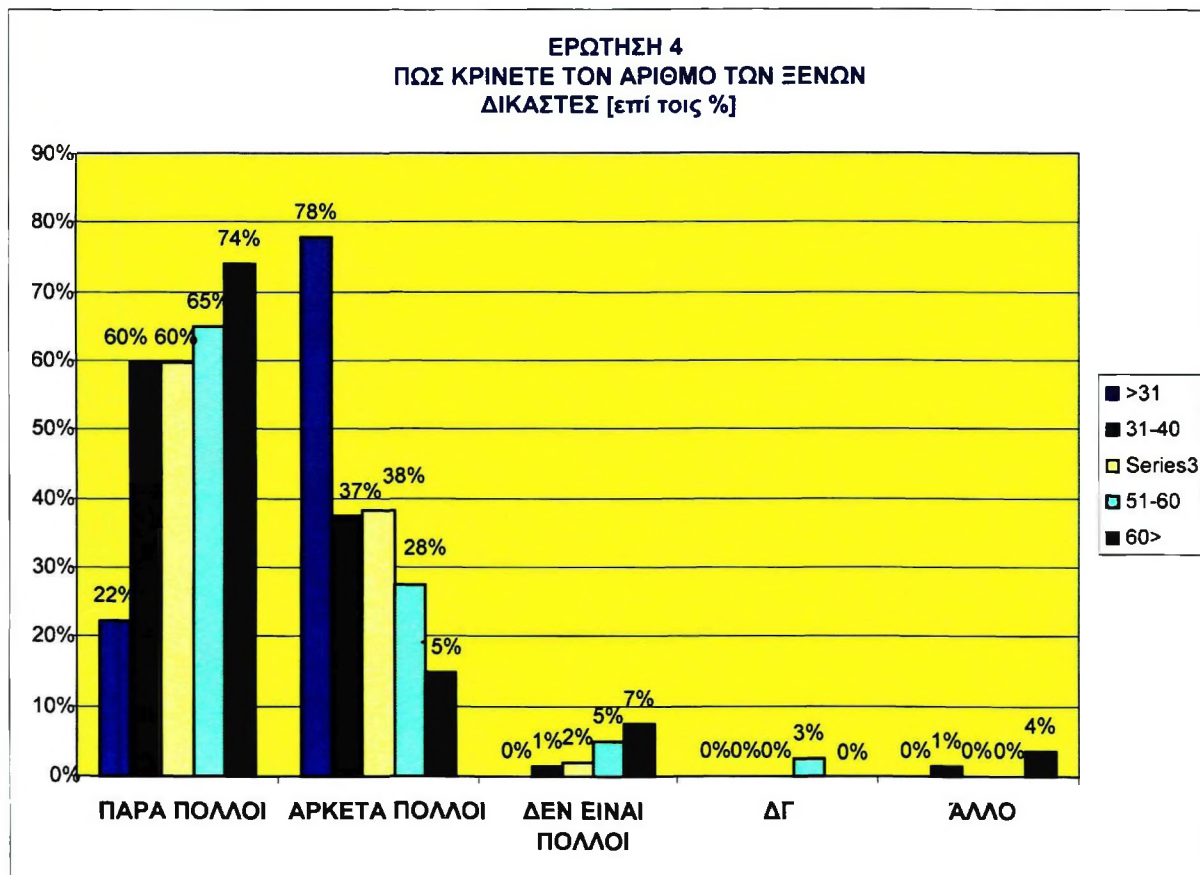
Μετά τον έλεγχο με τη μέθοδο χ^2 , προέκυψε ότι, ουσιαστική διαφορά μεταξύ των ηλικιακών ομάδων, παρουσιάζουν οι ερωτήσεις **2,4, 13 και 23**.

Σχετικά με την απόδοση ευθύνης στους ξένους για την αύξηση της εγκληματικότητας, τις σημαντικότερες διαφορές εμφανίζουν η πρώτη ομάδα, δηλαδή κάτω από 31 χρόνων, με την τελευταία, δηλαδή πάνω από 60 χρονών. Έτσι ποσοστό 33,3% [3 άτομα] από την πρώτη ομάδα θεωρεί ότι οι ξένοι δεν είναι υπεύθυνοι για την αύξηση της εγκληματικότητας, ενώ μόνον το 3,7% [1 άτομο] της τελευταίας ομάδας έχει την ίδια στάση.

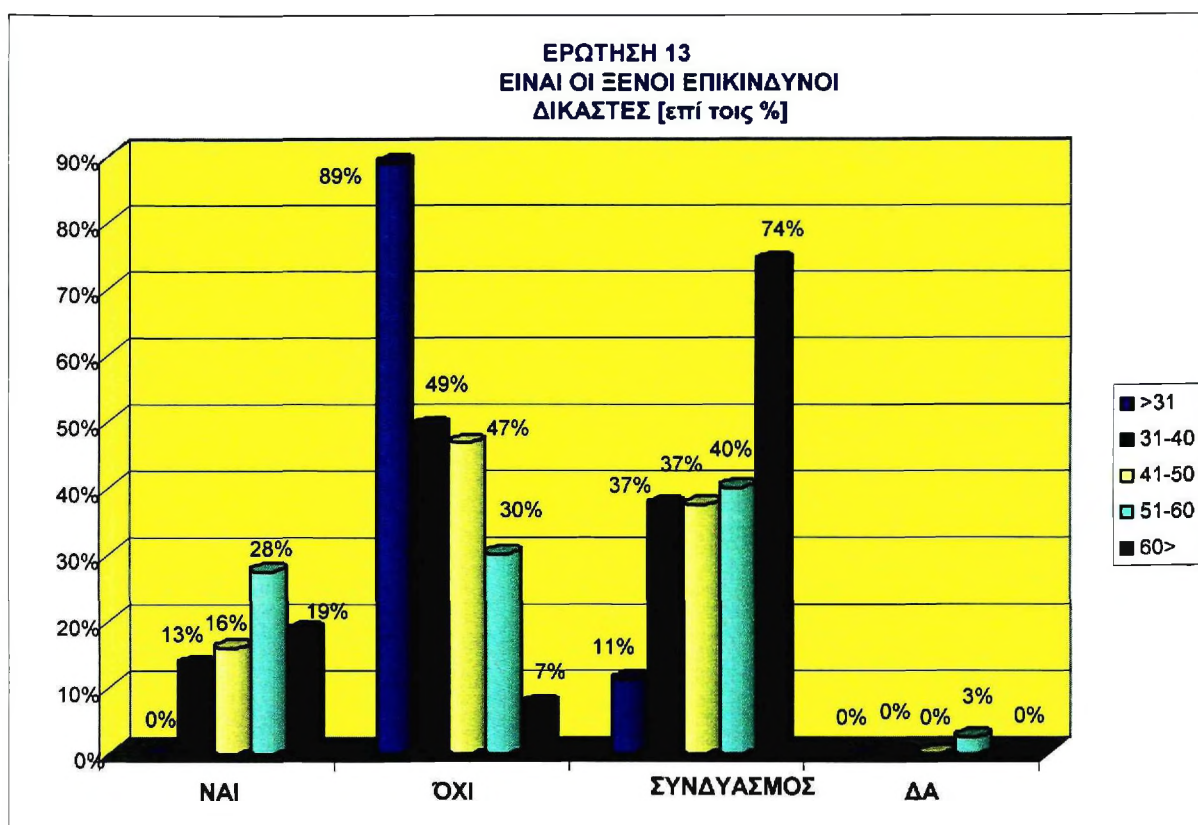
Οι νεότεροι σε ηλικία δικαστές φαίνεται να σταθμίζουν διάφορους παράγοντες και να εκφράζουν περισσότερο αντικειμενική στάση για την απόδοση ευθύνης στους ξένους στην αύξηση της εγκληματικότητας. Τα ποσοστά στις απαντήσεις των μεγαλύτερων σε ηλικία δικαστών στη σχετική ερώτηση, μας οδηγούν στην άποψη ότι η αναζήτηση «υπόπτων» γίνεται από αυτούς με βάση περισσότερο στερεοτυπικά κριτήρια.

Στον αριθμό επίσης των ξένων που ζουν στην Ελλάδα σήμερα, οι νεότεροι, δηλαδή οι κάτω των 31 χρονών, με ποσοστό 22,2% [2 άτομα] θεωρούν ότι είναι «πάρα πολλοί» και με ποσοστό 77,8% [7 άτομα] ότι είναι «αρκετοί». Αντίθετα το 74,1% [20 άτομα] πάνω από 60 χρονών τους θεωρεί «πάρα πολλούς» και το 14,8% [4 άτομα] «αρκετούς».

Η στάση των νεότερων δικαστών και με αυτή την απάντηση εμφανίζεται περισσότερο ανεκτική στην παρουσία των ξένων που ζουν στην Ελλάδα σήμερα. Οι μεγαλύτεροι φαίνονται να προσαρμόζονται δυσκολότερα στην μεταβολή της κοινωνικής δομής.

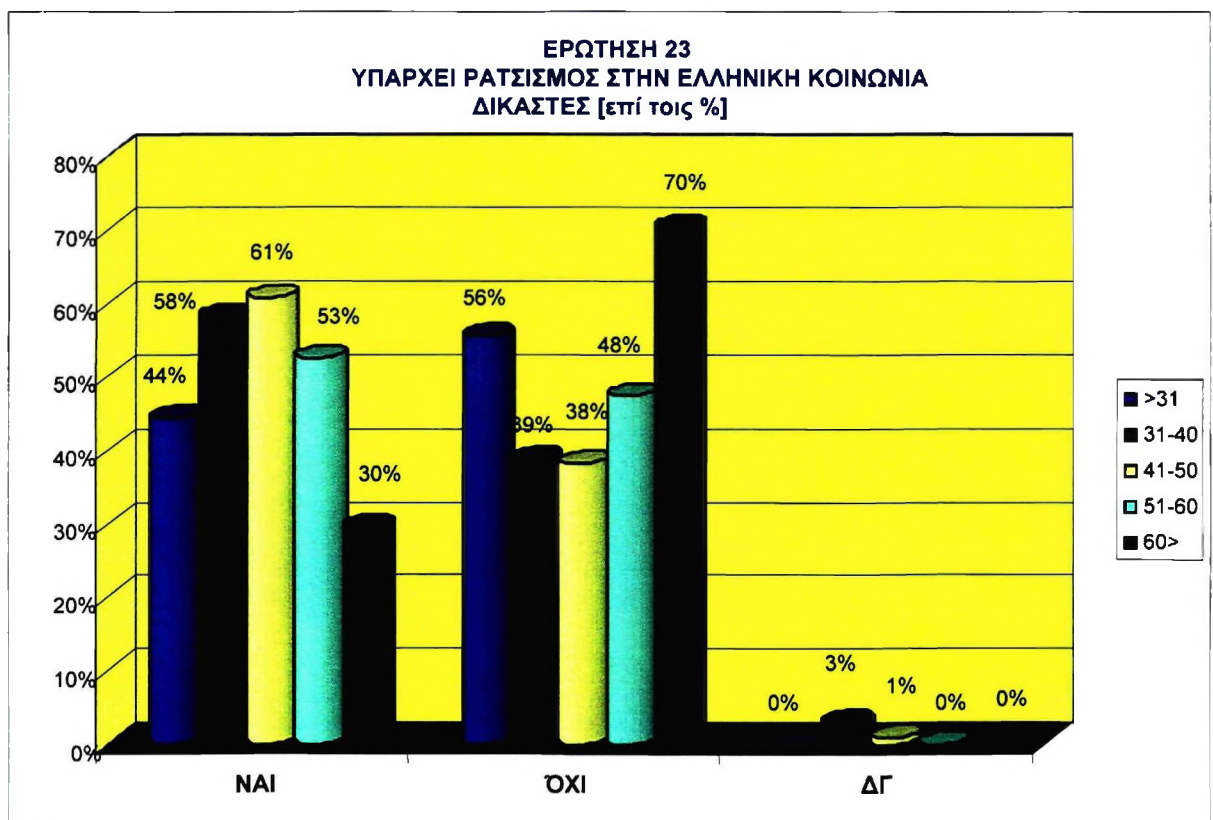
Μεγάλη διαφορά μεταξύ της μικρότερης [κάτω των 31 χρονών] και της μεγαλύτερης ηλικιακής ομάδας [πάνω από 60 χρονών] παρουσιάζει η στάση σχετικά με την επικινδυνότητα των ξένων. Έτσι έχουμε τους νεότερους με ποσοστό 88,9% [8 άτομα] να μη θεωρούν τους ξένους επικίνδυνους και τους μεγαλύτερους με ποσοστό 7,4% [2 άτομα].

Τα καταγραφόμενα στην απάντηση αυτή ποσοστά συμπληρώνουν τη θετική στάση των νεότερων δικαστών

απέναντι στους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα, σε αντίθεση με την επιφυλακτικότητα την οποία εμφανίζουν οι μεγαλύτεροι σε ηλικία δικαστές.

Τέλος, η ηλικιακή ομάδα μεταξύ 41-50 χρονών με υψηλότερο ποσοστό 60,7% [65 άτομα] θεωρεί ότι υπάρχει ρατσισμός στην ελληνική κοινωνία. Χαμηλότερο ποσοστό 29,5% [8 άτομα] εμφανίζει η ηλικιακή ομάδα πάνω από 60 χρονών.

Έτσι οι νεότεροι δικαστές πιστεύουν ότι ο αριθμός των ξένων που ζουν στην Ελλάδα σήμερα δεν είναι πάρα πολύ υψηλός. Οι ξένοι δεν είναι επικίνδυνοι και δεν είναι υπεύθυνοι για την αύξηση της εγκληματικότητας. Θεωρούν όμως ότι υπάρχει ρατσισμός στην ελληνική κοινωνία.

Επομένως, στη νεότερη ηλικία φαίνεται, όπως είναι φυσικό άλλωστε, να υπερτερεί η ανοχή. Μέσα δε από την τομή παράδοση/νεωτερικότητα, αναπτύσσεται ένα θετικό πνεύμα για τις γόνιμες συνθέσεις της πολυπολιτισμικότητας. Έτσι μέσα στο πνεύμα αυτό η περισσότερο ανεκτική και θετική στάση απέναντι στους ξένους γίνεται λιγότερο ανεκτική απέναντι στην κοινωνία. Αποτέλεσμα δε της στάσης αυτής είναι ο χαρακτηρισμός της ως «ρατσιστικής» για κάθε διαπιστωμένη αρνητική συμπεριφορά απέναντι στους ξένους.

Γ. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΩΝ

Γ1. ΓΕΝΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΩΝ

Η έρευνα στην Ελληνική Αστυνομία ξεκίνησε το Σεπτέμβριο 2000, με την αριθ.πρωτ. 90009/12/481/ 23.8.2000 άδεια του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και ολοκληρώθηκε τον Νοέμβριο 2002.

Ο συνολικός αριθμός της Αστυνομικής Δύναμης ήταν η κατευθυντήρια γραμμή για την επιλογή του δείγματος. Σύμφωνα με το, από 19.12.2001 Δελτίο Δυνάμεως, η Υπάρχουσα Δύναμη [σε αντιδιαστολή με την Οργανική] της Ελληνικής Αστυνομίας, στο Νομό Αττικής, ανέρχονταν συνολικά σε 15.978 άτομα.

Ειδικότερα στη Διεύθυνση Αστυνομίας Αθηνών υπηρετούσαν 2702 άτομα. Στη Διεύθυνση Αστυνομίας Πειραιά 1092 άτομα. Στη Διεύθυνση Βορειανατολικής Αττικής 1334 άτομα. Στη Διεύθυνση Νοτιανατολικής Αττικής 534 άτομα. Στη Διεύθυνση Δυτικής Αττικής 1079 άτομα. Στη Διεύθυνση Ασφάλειας Αττικής 3315 άτομα. Στη Διεύθυνση Αερολιμένα Αθηνών 579 άτομα. Στη Διεύθυνση Αστυνομικών Επιχειρήσεων Αττικής 2200 άτομα. Στη Διεύθυνση Άμεσης Δράσης Αττικής 1466 άτομα και στη Διεύθυνση Τροχαίας Αττικής 1524 άτομα.

Τελικά η έρευνα πραγματοποιήθηκε με 412 άτομα από όλους τους βαθμούς της Ελληνικής Αστυνομίας, στο Νομό Αττικής. Το δείγμα κρίθηκε στο σημείο εκείνο ικανοποιητικό, εφόσον διαπιστώθηκε ότι δεν υπήρχε διαφοροποίηση στις απαντήσεις των ερωτώμενων. Για την ακριβέστερη αντιπροσώπευση του δείγματος, το οποίο σημειωτέον επιλέχτηκε και στην αστυνομία με τη μέθοδο της χιονοστιβάδας, εκτός από τη

Γενική Αστυνομική Διεύθυνση Αττικής [Γ.Α.Δ.Α], πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις και σε ορισμένα αστυνομικά τμήματα ενδεικτικά, σε όλες τις περιφερειακές Αστυνομικές Διευθύνσεις. Η επιλογή των αστυνομικών Τμημάτων αυτών, έγινε μετά από υπόδειξη του αρμόδιου για την παρακολούθηση της εξέλιξης της έρευνας Αστυνόμου Β, με το σκεπτικό ότι τα Τμήματα αυτά θα παρουσίαζαν ενδιαφέρον για το θέμα της έρευνας.

Συγκεκριμένα στη Διεύθυνση Αστυνομίας Αθηνών, πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις στα Αστυνομικά Τμήματα Ομοιοίας, Αγ. Παντελεήμονα και Κολωνού [39 άτομα]. Στην Διεύθυνση Αστυνομίας Πειραιά, στα Αστυνομικά Τμήματα Α και Β Πειραιά και στο Αστυνομικό Τμήμα Δραπετσώνας [29 άτομα]. Στη Διεύθυνση Νοτιανατολικής Αττικής, στα Αστυνομικά Τμήματα Α και Β Γλυφάδας, Κερατέας και Λαυρίου [53 άτομα]. Στη Διεύθυνση Βορειανατολικής Αττικής, στα Αστυνομικά Τμήματα Αμαρουσίου, Ν.Ερυθραίας, Χαλανδρίου, Κηφισιάς και Αγ. Στεφάνου [65 άτομα]. Στη Διεύθυνση Αερολιμένα Αθηνών, στο Αστυνομικό Τμήμα Ασφαλείας Αερολιμένα Αθηνών [48 άτομα]. Στη Διεύθυνση Δυτικής Αττικής, στο Αστυνομικό Τμήμα Α Αιγάλεω και Θρακομακεδόνων [32 άτομα]. Από τη Γενική Αστυνομική Διεύθυνση Αττικής, στην έρευνα συμμετείχε και η Διεύθυνση Ασφάλειας Αττικής, η Διεύθυνση Τροχαίας Αττικής, η Διεύθυνση Αστυνομικών Επιχειρήσεων Αττικής και η Διεύθυνση Άμεσης Δράσης Αττικής.

Για την επεξεργασία των δεδομένων, οι ερωτηθέντες ομαδοποιήθηκαν, σύμφωνα και με την ιεραρχία των βαθμών τους, σε δύο κατηγορίες, τους Κατώτερους και τους Ανώτερους/Ανώτατους. Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει Αστυφύλακες, Ανθυπαστυνόμους και Αρχιφύλακες, ενώ η δεύτερη Αξιωματικούς [Υπαστυνόμους Β και Α, Αστυνόμους Β

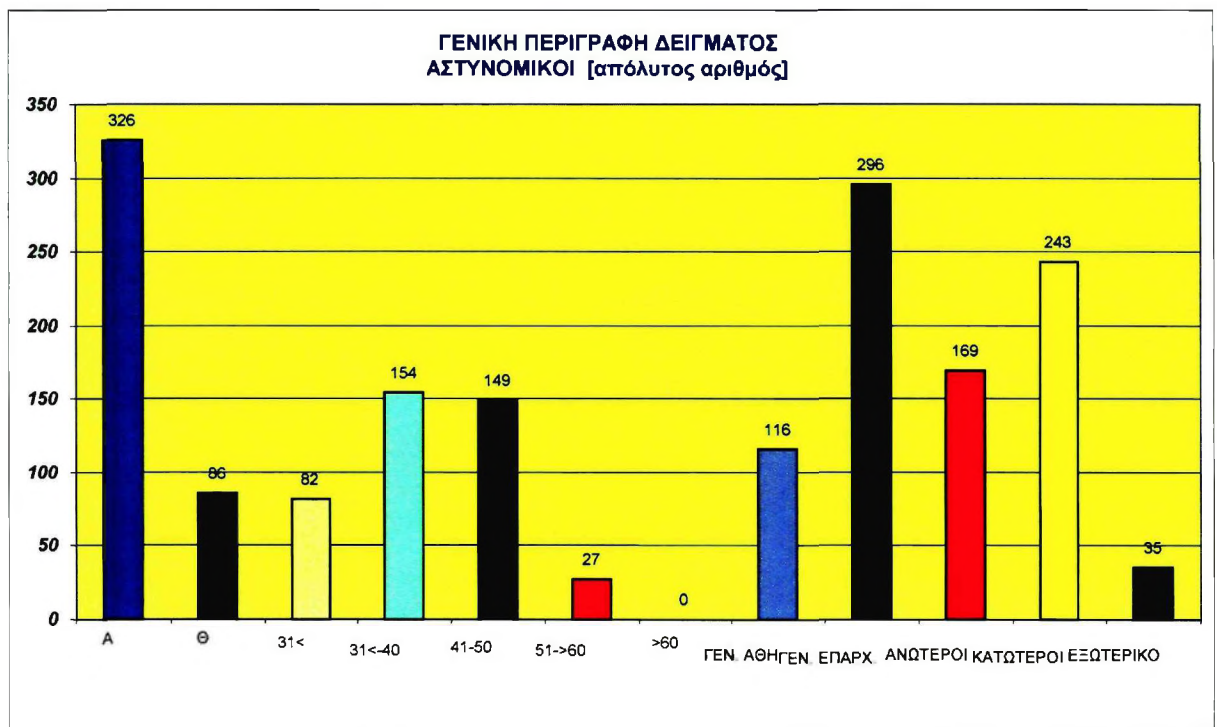
και Α, Υποδιευθυντές, Διευθυντές], Ταξίαρχους, Αντιστράτηγους και Υποστράτηγους.

Από το συνολικό αριθμό των ερωτηθέντων το 79,1% [326 άτομα] ήταν άνδρες και το 20,9% [86 άτομα] γυναίκες. Το μεγαλύτερο ποσοστό 37,4% [154 άτομα] είχε ηλικία από 31-40 χρονών. Ποσοστό 36,2% [149 άτομα] είχε ηλικία από 41-50 χρονών. Ποσοστό 6,6% [27 άτομα] είχε ηλικία από 51-60 χρονών ενώ ποσοστό 19,9% [82 άτομα] είχε ηλικία μικρότερη του 31 χρονών. Σύμφωνα δε με την κατηγοριοποίηση των βαθμίδων, ποσοστό 41,0% [169 άτομα] ανήκει στην ανώτερη και ανώτατη, ενώ ποσοστό 59,0% [243 άτομα] ανήκει στην κατώτερη. Σχετικά με τον τόπο γέννησης βρέθηκε ότι, το 28,2% [116 άτομα] έχει γεννηθεί στην Αθήνα και το 71,8% [296 άτομα] σε άλλη πόλη της Ελλάδας. Το μεγαλύτερο όμως ποσοστό 86,7% [357 άτομα] από αυτό που δεν έχει γεννηθεί στην Αθήνα, έχει υπηρετήσει σ' αυτήν, για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο από πέντε [5] χρόνια και το 71,6% [295 άτομα] για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο από 10 χρόνια. Μικρό ποσοστό 8,5% [35 άτομα] έχει παραμείνει στο εξωτερικό περισσότερο από ένα χρόνο.

Από το συνολικό ποσοστό των **ανδρών** το 12,3% [40 άτομα] είναι κάτω από 31 χρονών, το 38,0% [124 άτομα] είναι μεταξύ 31-40 χρονών, το 41,4% [135 άτομα] είναι μεταξύ 41-50 χρονών και το 8,3% [27 άτομα] μεταξύ 51-60 χρονών. Ποσοστό 27,3% [89 άτομα] έχει γεννηθεί στην Αθήνα και ποσοστό 72,7% [237 άτομα] σε άλλη πόλη της Ελλάδας. Ποσοστό 46,0% [150 άτομα] ανήκει στην ανώτερη και ανώτατη βαθμίδα και ποσοστό 54,0% [176 άτομα] στην κατώτερη, ενώ ποσοστό 9,5% [31 άτομα] έχει ζήσει στο εξωτερικό περισσότερο από ένα χρόνο. Από το συνολικό ποσοστό των **γυναικών**, το 48,8% [42 άτομα] είναι ηλικίας κάτω από 31 χρονών. Ποσοστό 34,9% [30 άτομα]

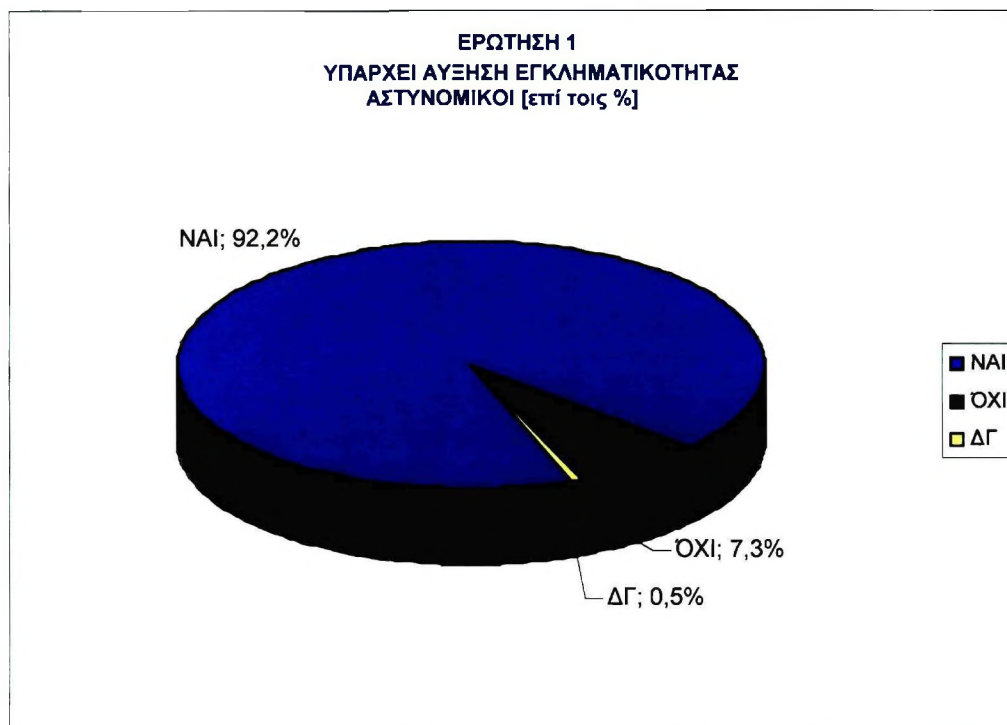
είναι μεταξύ 31-40 χρονών, ποσοστό 16,3% [14 άτομα] είναι μεταξύ 41-50 χρονών. Πάνω από 50 χρονών στο δείγμα μας δεν υπάρχουν καθόλου γυναίκες, ενώ αντίστοιχα δεν υπάρχουν καθόλου άνδρες πάνω από 60 χρονών. Ποσοστό 31,4% [27 άτομα] έχει γεννηθεί στην Αθήνα και ποσοστό 68,6% [59 άτομα] σε άλλη πόλη της Ελλάδας. Ποσοστό 22,1% [19 άτομα] ανήκει στην ανώτερη και ανώτατη βαθμίδα και ποσοστό 77,9% [67 άτομα] στην κατώτερη, ενώ ποσοστό 4,7% [4 άτομα] έχει παραμείνει στο εξωτερικό περισσότερο από ένα χρόνο.

Στην **πρώτη βαθμίδα** ποσοστό 88,8% [150 άτομα] είναι άνδρες και ποσοστό 11,2% [19 άτομα] είναι γυναίκες. Ποσοστό 5,3% [9 άτομα] είναι ηλικίας κάτω των 31 χρονών, ποσοστό 32,0% [54 άτομα] είναι μεταξύ 31-40 χρονών, ποσοστό 48,5% [82 άτομα] είναι μεταξύ 41-50 χρονών και ποσοστό 14,2% [24 άτομα] είναι μεταξύ 51 - 60 χρονών. Ποσοστό 21,9% [37 άτομα] έχει γεννηθεί στην Αθήνα και ποσοστό 78,1% [132 άτομα] έχει γεννηθεί σε άλλη πόλη της Ελλάδας. Ποσοστό δε 6,5% [11 άτομα] έχει παραμείνει στο εξωτερικό περισσότερο από ένα χρόνο. Στη **δεύτερη βαθμίδα** ποσοστό 72,4% [176 άτομα] είναι άνδρες και το 27,6% [67 άτομα] είναι γυναίκες. Ποσοστό 30,0% [73 άτομα] είναι ηλικίας κάτω των 31 χρονών, το 41,2% [100 άτομα] είναι ηλικίας μεταξύ 31-40χρονών, το 27,6% [67 άτομα] είναι μεταξύ 41-50χρονών και το 1,2% [3 άτομα] είναι μεταξύ 51-60χρονών. Ποσοστό 32,5% [79 άτομα] έχει γεννηθεί στην Αθήνα και το 67,5% [164 άτομα] σε άλλη πόλη της Ελλάδας. Ποσοστό 9,9% [24 άτομα] έχει παραμείνει στο εξωτερικό περισσότερο από ένα χρόνο.

Γ2. ΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΩΝ

Η συντριπτική πλειοψηφία των αστυνομικών 92,2% [380 άτομα] πιστεύει ότι υπάρχει αύξηση της εγκληματικότητας στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία. Ποσοστό μόλις 7,3% [30 άτομα] πιστεύει ότι δεν υπάρχει αύξηση.

Η αρνητική απάντηση ανταποκρίνεται στα υπάρχοντα στατιστικά στοιχεία, όπως ειπώθηκε από τους ερωτώμενους. Έτσι σύμφωνα με αυτά, αύξηση της εγκληματικότητας παρουσιάστηκε από το 1991 μέχρι το 1998. Από τότε σημειώνεται μείωση, τόσο γενικά στο συνολικό αριθμό, όσο και ειδικά σε ορισμένες κατηγορίες εγκλημάτων. Επισημάνθηκε ακόμη ότι για την αύξηση της εγκληματικότητας θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη παράμετροι όπως η εξέλιξη της τεχνολογίας, η

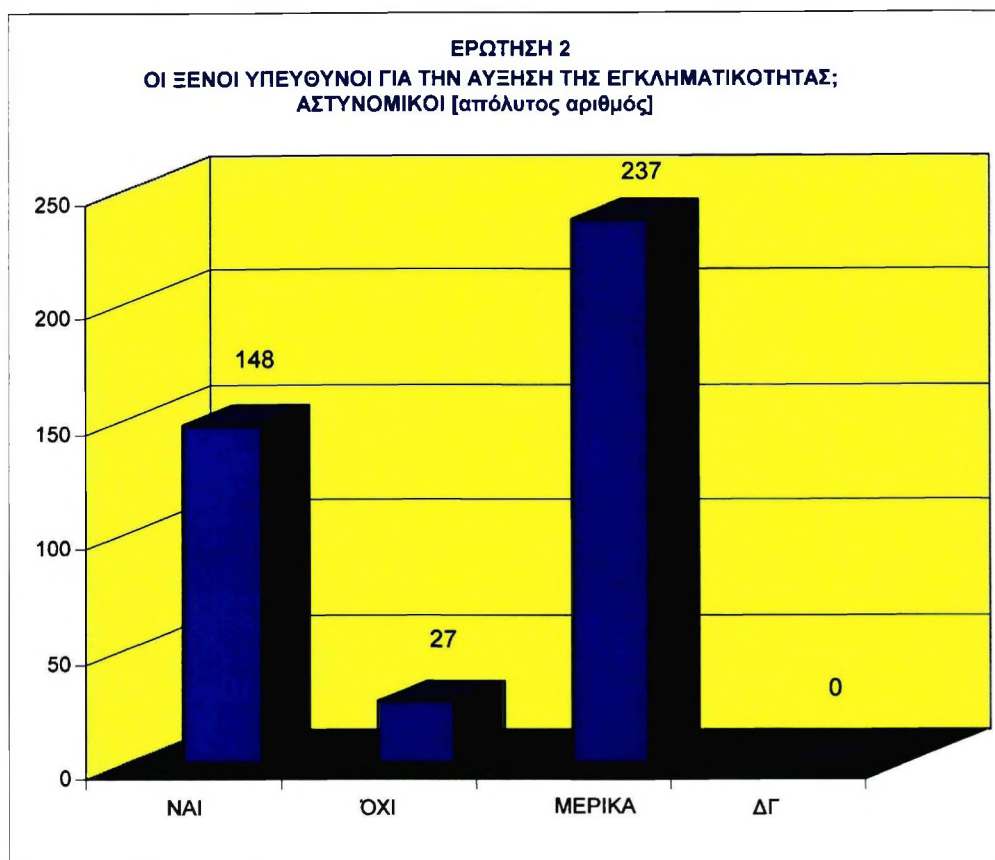
οποία δημιουργεί νέες μορφές εγκληματικότητας και η μετακίνηση των πληθυσμών [αύξηση οικονομικών μεταναστών].

Άλλοι αστυνομικοί θεωρούν αυξημένη την βαριά εγκληματικότητα και την διακίνηση ναρκωτικών ουσιών. Αντίθετη άποψη θεωρεί ότι δεν υπάρχει αύξηση της εγκληματικότητας αλλά μεταβολή της μορφής της, η οποία οφείλεται και στην αλλαγή του τρόπου ζωής. Ίδια αντίληψη περιέχει η άποψη ότι υπάρχει μόνο ποιοτική διαφοροποίηση της εγκληματικότητας και ο φόβος του εγκλήματος από τα ΜΜΕ. «Η εγκληματικότητα, ως γενική εικόνα, είναι αυξημένη, αλλά διακρίνεται σε βαριά, μεσαία και του δρόμου. Αυτή την εποχή είναι σε ύφεση η βαριά εγκληματικότητα και σε έξαρση αυτή του δρόμου». «Πρέπει να βλέπουμε τις γενεσιουργικές αιτίες της εγκληματικότητας». «Πρέπει να υπάρχουν συστήματα αγωγής και επανένταξης γιατί διαφορετικά αυτή η εγκληματικότητα αναπαράγεται». «Αν είχαμε καλύτερη αντιμετώπιση θα είχαμε και καλύτερη συμπεριφορά, ως προς την εγκληματικότητα». «Είναι θέμα πολιτικής της χώρας και όχι μόνο της αστυνομίας και της δικαιοσύνης». Η στάση σύμφωνα με την οποία «η μείωση της εγκληματικότητας τα τελευταία χρόνια οφείλεται στην εντονότερη αστυνόμευση» τείνει να ανυψώσει το ρόλο της αστυνομίας, εφόσον όταν διαψεύδονται οι προσδοκίες των πολιτών φαίνεται ότι μειώνεται η εκτίμηση για αυτήν¹⁶⁹.

Για το μεγαλύτερο ποσοστό 57,5% [237 άτομα] των αστυνομικών οι ξένοι είναι μερικά υπεύθυνοι για την αύξηση της εγκληματικότητας. Για ποσοστό 35,9% [148

¹⁶⁹ Λαμπροπούλου, 1999, σ.274

άτομα] οι ξένοι είναι αποκλειστικά υπεύθυνοι και για ποσοστό 6,6% [27 άτομα] δεν είναι υπεύθυνοι.

Οι αστυνομικοί, όπως προκύπτει από τις πιο πάνω απαντήσεις, δεν ξεφεύγουν από το στερεοτυπικό στιγματισμό των ξένων και εμφανίζονται να τηρούν και αυτοί μια ενοχοποιητική στάση απέναντι τους για την αύξηση της εγκληματικότητας. Εξάλλου η αστυνομία έχει εμφανίσει την ίδια στάση το 1995¹⁷⁰.

¹⁷⁰ Σύμφωνα με την εμπειρική έρευνα, η οποία διεξάχθηκε σε δείγμα αστυνομικών όλων των βαθμίδων και παρουσιάστηκε στην εφημερίδα «ΤΟ ΒΗΜΑ» στις 22.10.1995, το 92% θεώρησε σημαντική παράμετρο επιρροής της αυξημένης εγκληματικότητας τη μαζική είσοδο των αλλοδαπών στην Ελλάδα [Καρύδης, 1999, σ.132]

Μια άλλη διάσταση σχετικά με την άφιξη-παραμονή των μεταναστών και την αύξηση της εγκληματικότητας στην αστυνομία εμφανίζεται το 1999 ¹⁷¹.

Όπως έχει υποστηριχτεί ο αστυνομικός με την επίκληση ενός συστήματος αξιών, που συνδέεται με απλουστευτικές θεωρίες, δημιουργεί μια πραγματικότητα. Με βάση την πραγματικότητα αυτή μπορεί να δικαιολογήσει το στιγματισμό και τις δυσμενείς διακρίσεις, όχι μόνο σε βάρος δραστών, αλλά και σε βάρος θυμάτων τα οποία ανήκουν σε μειονότητες, στο κοινωνικό περιθώριο και στα κατώτερα στρώματα. Έτσι ο αστυνομικός, με βάση τη γνώση που του έχει μεταδοθεί προβαίνει στην «επικόλληση της ετικέτας» του εγκληματία σε κάποιον και δικαιολογεί τη συμπεριφορά του. Από την άλλη πλευρά έχει μεταβιβαστεί ένα ποσοστό γνώσης και στον ίδιο τον στιγματισθέντα, με βάση την οποία χαρακτηρίζει ως «νόμιμη» «φυσιολογική» ή «αναμενόμενη» τόσο τη δική του συμπεριφορά, όσο και αυτή του αστυνομικού, αφού φαίνεται να υπάρχει στις συμπεριφορές αυτές μια μορφή αλληλεπίδρασης ¹⁷².

Σύμφωνα με τη «θεωρία της ετικέτας» ορισμένες ομάδες ανθρώπων προσελκύουν περισσότερο από άλλους την ετικέτα του παράνομου, του εγκληματία και του

¹⁷¹Σύμφωνα με τα πορίσματα έρευνας η οποία πραγματοποιήθηκε το 1999, από το Πάντειο Πανεπιστήμιο με τη συνεργασία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο πλαίσιο του προγράμματος «Οδυσσέας», ποσοστό 67% του δείγματος των αστυνομικών συμφώνησε ότι είναι λάθος να πιστεύει κάποιος ότι υπάρχει μια σχέση μεταξύ της παράνομης μετανάστευσης και της εγκληματικότητας [Αλέξιας κá, 2000, σ.111].

¹⁷² Λαμπροπούλου, 1994, σ.217

στιγματισθέντα¹⁷³. Η θεωρία εξάλλου της ετικέτας ήταν εκείνη, που μίλησε πρώτη για επιλεκτικούς μηχανισμούς των φορέων κοινωνικού ελέγχου στη δίωξη του εγκλήματος και ανέλυσε στη συνέχεια ότι αυτοί βασίζονται σε προκατανοήσεις καθημερινές θεωρίες και απλοποιήσεις¹⁷⁴.

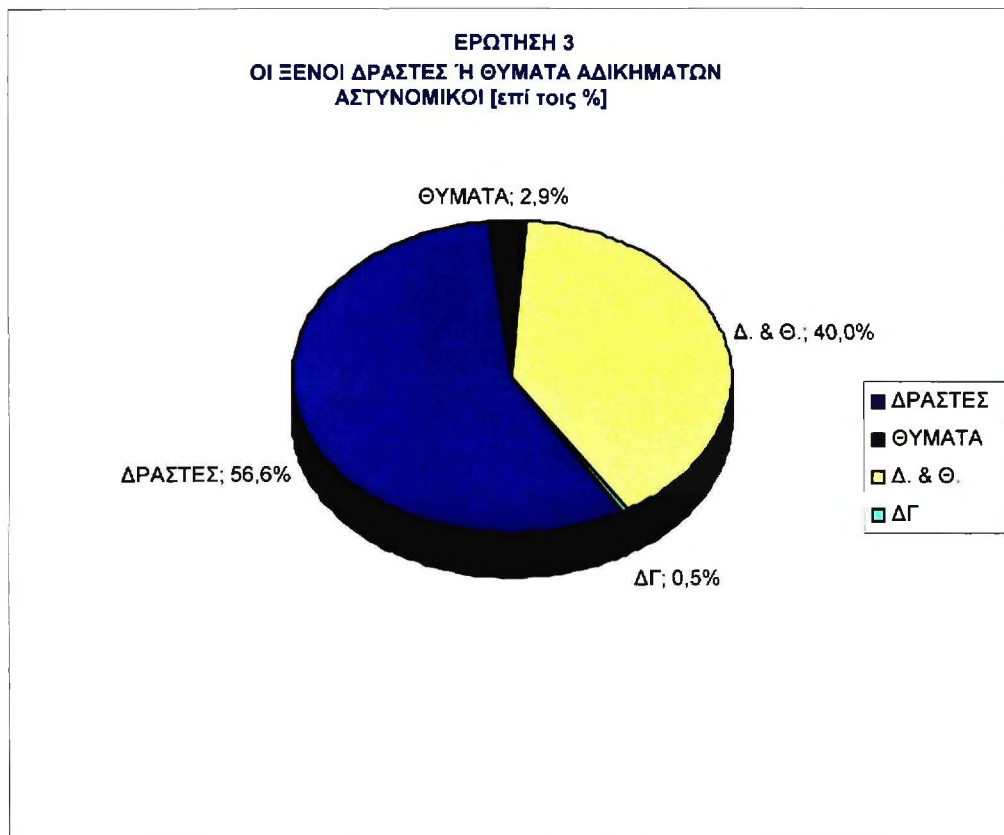
Μια εικόνα της πρόσφατα ισχύουσας κατάστασης σχετικά με τους δράστες αδικημάτων δίνουν τα στοιχεία της ΕΛ.ΑΣ, όπως δημοσιεύτηκαν στις 24.3.03, στην εφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ». Σύμφωνα με αυτά, το πρωταγωνιστικό ρόλο ως δράστες εγκληματικών πράξεων το 2003 έχουν οι Έλληνες, αν και στο παρελθόν ήταν μοιρασμένοι σε Έλληνες και αλλοδαπούς.

Η ενοχοποιητική απέναντι στους ξένους στάση, στην παρούσα έρευνα έρχεται να ενισχυθεί και από αυτήν η οποία θέλει τους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα συχνότερα δράστες ποινικών αδικημάτων 56,6% [233 άτομα] παρά θύματα. Βέβαια σημαντικό ποσοστό 40% [165 άτομα] θεωρεί ότι οι ξένοι που ζουν στην Ελλάδα σήμερα εμφανίζονται συχνότερα ως δράστες, στην πραγματικότητα όμως είναι και θύματα, τα οποία δεν έχουν τη δυνατότητα, λόγω της παράνομης εισόδου και παραμονής τους στη χώρα, να εμφανιστούν και να υπολογιστούν. Πολύ μικρό ποσοστό 2,9% [12 άτομα] θεωρεί τους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα αποκλειστικά θύματα. Οι ερωτώμενοι επισημαίνουν εδώ ότι ο ξένος «γίνεται θύμα» τις περισσότερες φορές από τους ομοεθνείς του. Η άποψη αυτή επιβεβαιώνεται από έρευνες στις οποίες, μετά από φυλετική και ενδοφυλετική σύγκριση, προκύπτει ότι τα

¹⁷³ Burke, 2001, σ.136

¹⁷⁴ Λαμπροπούλου, 1999, σ.136

περισσότερα αδικήματα διαπράχθηκαν από άτομα της ίδιας φυλής με το θύμα ¹⁷⁵.

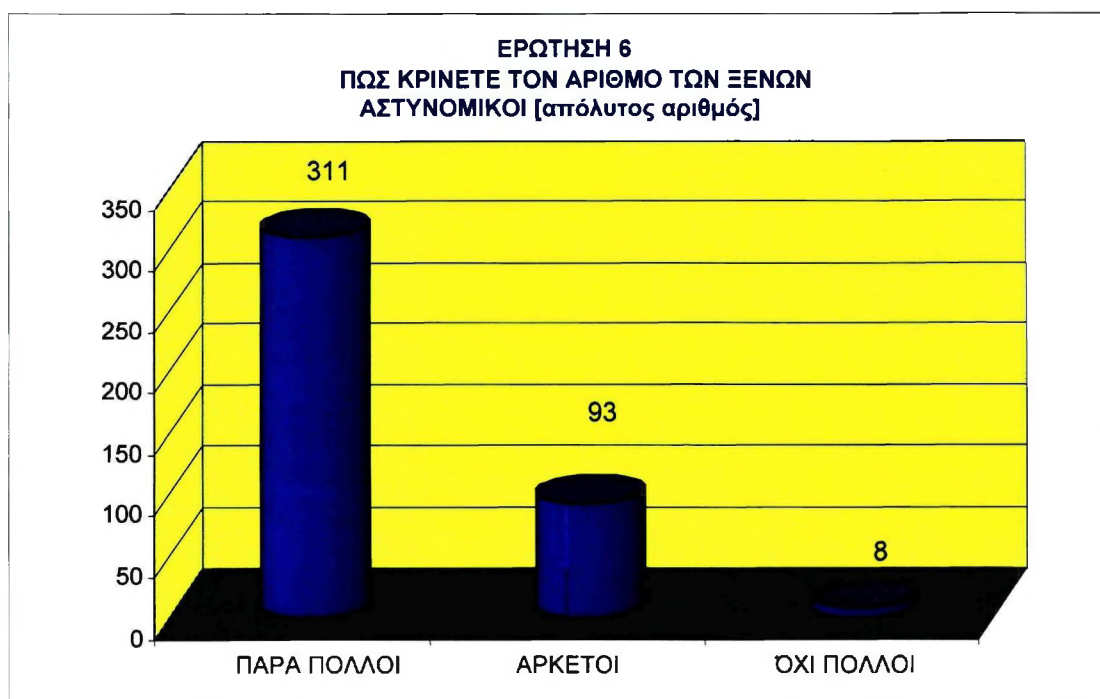
Εθνικότητα και κοινωνικοοικονομική κατάσταση έχουν θεωρηθεί από σημαντικές έρευνες [Wolfgang, Figlio, Sellin] ως παράγοντες αποφασιστικής σημασίας για την καταγραφείσα από την αστυνομία εγκληματικότητα¹⁷⁶. Όπως διαπιστώθηκε από τις έρευνες, η υπερεκπροσώπηση ατόμων από τα κατώτερα στρώματα στους υπόπτους παράνομων πράξεων, είναι αποτέλεσμα της «επιλεκτικότητας της αστυνομίας» και συνδέεται με τη θέση στην κοινωνική διαστρωμάτωση. Λαμβανομένου δε υπόψη ότι οι αλλοδαποί ζουν σε άσχημες οικονομικές συνθήκες, οι διαφορές στην εγκληματικότητα φαίνεται να έχουν σχέση με το επίπεδο

¹⁷⁵ Λαμπροπούλου, 1999, σ.140

¹⁷⁶ Λαμπροπούλου, 1999, σ.158

διαβίωσης και τις κοινωνικές συνθήκες και όχι με την εθνικότητα.

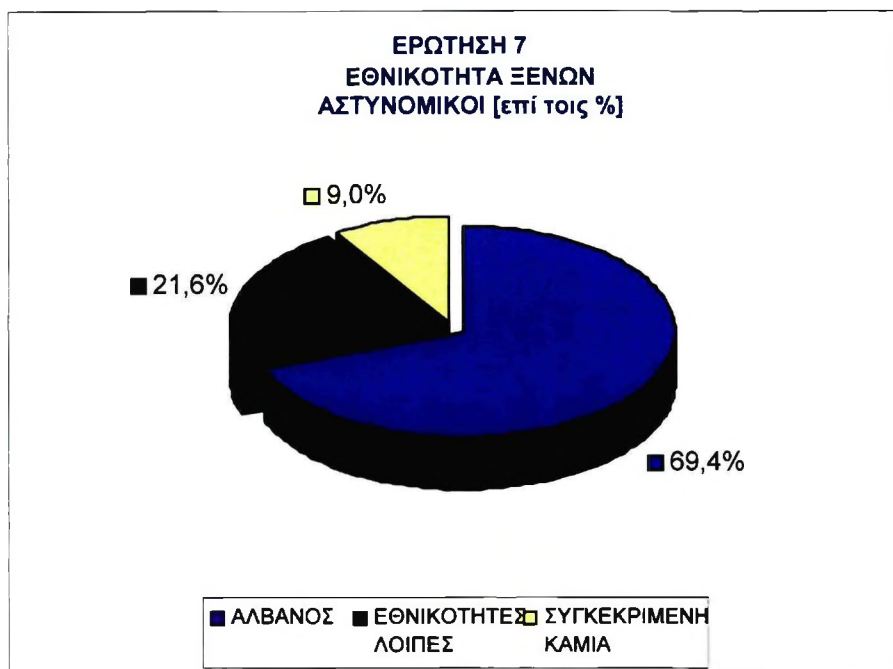
Σχετικά με τον αριθμό των ξένων που ζουν στην Ελλάδα σήμερα η πλειοψηφία 75,5% [311 άτομα] πιστεύει ότι είναι *πάρα πολλοί*. Ποσοστό 22,6% [93 άτομα] ότι είναι *αρκετοί* και μόλις ποσοστό 1,9% [8 άτομα] πιστεύει ότι *δεν είναι πολλοί*.

Η αίσθηση ύπαρξης υπερβολικού αριθμού ξένων βρίσκεται σε δυσδιάκριτα όρια από την αίσθηση ύπαρξης παράνομων ξένων στην χώρα¹⁷⁷.

¹⁷⁷ Έτσι στην έρευνα του Παντείου Πανεπιστημίου, ποσοστό 52% των ερωτώμενων, σε δείγμα 672 αστυνομικών, θεωρεί ότι οι ευρισκόμενοι στην χώρα παράνομοι ξένοι είναι *πάρα πολλοί* ή *πολλοί*, έναντι ποσοστού 16% που τους θεωρεί «*λίγους*» ή «*πολύ λίγους*» [Αλέξιας κá, 2000, σελ.102]

Το άκουσμα «ξένος» προκαλεί στην πλειοψηφία 69,4% [286 άτομα] των αστυνομικών αναφορά σε άτομα Αλβανικής εθνικότητας. Ποσοστό 21,6% [89 άτομα] κατονομάζει μεμονωμένα άλλες εθνικότητες και ποσοστό 9,0% [37 άτομα] απαντά καμία συγκεκριμένη.

Είναι σχεδόν αναπόφευκτο η αναφορά αυτή να μην προβαίνει αυτόματα σε μια «κωδικοποίηση» των ξένων με βάση την «εμπλοκή τους σε εγκληματική δραστηριότητα»¹⁷⁸. Η αναζητηθείσα επομένως εικόνα του ξένου ενδεχόμενα ταυτίζεται στην προκειμένη περίπτωση

¹⁷⁸ Ο αρνητικά στερεοτυπικά συνειρμός της έννοιας ξένος προκύπτει και από αυτή την εμπειρική έρευνα του Παντείου Παν/μιου. Ποσοστό 48,35% σε δείγμα 638 αστυνομικών κατάδειξε ως πρώτη εθνικότητα που προκαλεί περισσότερα προβλήματα στην ελληνική κοινωνία τους Αλβανούς. Ακολουθούν οι Ρουμάνοι με ποσοστό 40,3%, οι Ρώσοι με ποσοστό 33,85% και οι Βούλγαροι με ποσοστό 29,75% [Αλέξιας, 2000, σ.126].

με αυτή του «εγκληματικού στερεότυπου», όπως διαμορφώθηκε με το στιγματισμό του.

Η κατηγοριοποίηση όμως αυτή αποτελεί και μια πραγματικότητα, όπως προκύπτει από την ανάλυση των δεδομένων των αλλοδαπών οι οποίοι απογράφηκαν στον

ΟΑΕΔ το 1998, σε εφαρμογή των διατάξεων των ΠΔ.358,359/1997¹⁷⁹.

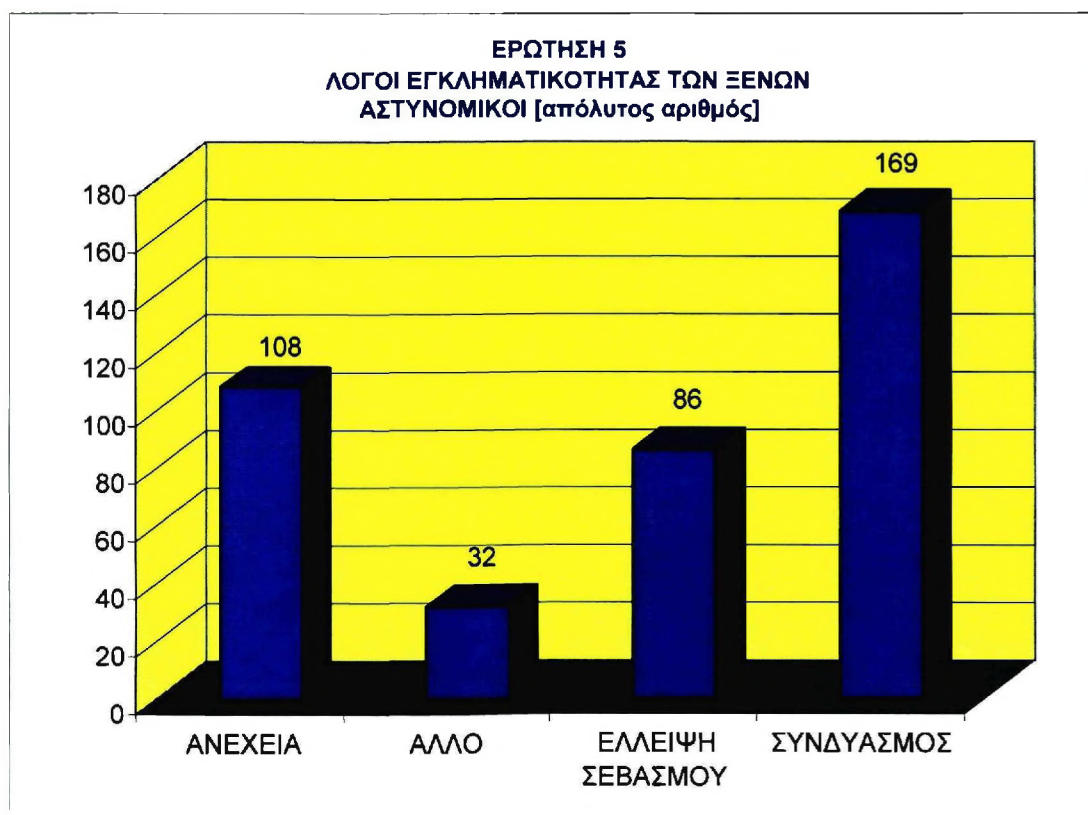
Εξάλλου, όπως έχει προκύψει από την ανάλυση συνεντεύξεων και μια πιλοτική έρευνα ¹⁸⁰, ως στερεοτυπικά χαρακτηριστικά των Αλβανών έχουν θεωρηθεί τα ακόλουθα: εργατικοί, φτωχοί, αμόρφωτοι, καταπιεσμένοι, ύπουλοι, μη νομοταγείς, βρόμικοι, απολίτιστοι, επιθετικοί, προκλητικοί. Επομένως και οι αστυνομικοί οι οποίοι είναι πολύ πιθανό να επηρεάζονται επιπρόσθετα από την επαγγελματική τους δραστηριότητα, ταυτίζουν μάλλον αρνητικά, τη λέξη ξένος με τη συγκεκριμένη εθνικότητα.

Σύμφωνα με την έρευνα, η ανέχεια και οι άθλιες συνθήκες διαβίωσης ως παράγων εγκληματικότητας των ξένων συγκεντρώνει το 27,3% [108 άτομα] των απαντήσεων των αστυνομικών. *Η έλλειψη σεβασμού προς τον άνθρωπο*

¹⁷⁹ Σύμφωνα με την απογραφή αυτή ενώ οι μετανάστες προέρχονται από 120 χώρες, το 91% προέρχεται από 10 συγκεκριμένες, με την Αλβανία να κατέχει δεσπόζουσα θέση. Έτσι το 65% όλων των μεταναστών προέρχεται από την Αλβανία, το 6,8% από τη Βουλγαρία, το 4,6% από τη Ρουμανία, το 2,9% από το Πακιστάν, το 2,6% από την Ουκρανία, το 2,3% από την Πολωνία, το 2,0% από τη Γεωργία, το 1,7% από Ινδία, το 1,7% από Αίγυπτο το 1,4% από Φιλιππίνες και το 1,2% από Μολδαβία [Τζωρτζοπούλου, 2002, σ.47].

¹⁸⁰ Παπαστάμος, 2000, σ.101

ποσοστό 21,8% [88 άτομα]. Ο συνδυασμός δε ανέχειας και άθλιων συνθηκών διαβίωσης με την έλλειψη σεβασμού στον άνθρωπο ποσοστό 42,8% [169 άτομα]. Η κουλτούρα, η παιδεία, ο τρόπος ζωής τους θεωρήθηκαν με ποσοστό 8,1% [32 άτομα] ως άλλοι παράγοντες της εγκληματικότητας τους. Μεμονωμένες απαντήσεις απέδωσαν σ' αυτούς το χαρακτηρισμό του «εκ γενετής ή κατ' επάγγελμα εγκληματία». Η εγκληματολογία του Lombroso ήταν «πολύ άγρια», αλλά φαίνεται να έχει μια επίδραση ακόμα και στις μέρες μας¹⁸¹.

Σύμφωνα με μια θεώρηση, η ανθρώπινη συμπεριφορά και γενικότερα η εξέλιξη ενός ατόμου καθορίζεται από την κληρονομικότητα, από βιολογικούς παράγοντες, από τη «γενιά» του. Μια αντίθετη θέση προτείνει ότι οι

¹⁸¹ Πανούσης, σ. 537

κοινωνικοί παράγοντες, το περιβάλλον, η διαπαιδαγώγηση είναι τα αίτια της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Τέλος η συνθετική θέση συνυπολογίζει βιολογικές και κοινωνικές παραμέτρους ως παράγοντες που συντελούν στον καθορισμό της συμπεριφοράς¹⁸². Οι θεωρητικές αυτές παραδοχές, οι οποίες αντανakλούν τις διαφορετικές αιτιώδεις δομές των στερεοτύπων καθοδήγησαν την επιλογή της αιτιολογίας για την εγκληματικότητα των ξένων. Εξάλλου οι αιτιολογίες αυτές φαίνεται να καθορίζουν τα αρνητικά, θετικά ή ουδέτερα συναισθήματα των ερωτώμενων. Το ενδιαφέρον δε εστιάστηκε στην εγκληματική συμπεριφορά των Αλβανών επειδή αυτοί, περισσότερο από όλους τους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα, έχουν «στιγματιστεί».

Κατά παράφραση του λόγου «κάθε κοινωνία επιλέγει τους εγκληματίες της»¹⁸³ η ελληνική κοινωνία έχει αποδώσει ένα ποσοστό ευθύνης για την εγκληματικότητα στους ξένους. Η απόδοση της εγκληματικής δράσης των ξένων, στην «ανέχεια και τις άθλιες συνθήκες που ζουν» εμφανίζει μια λιγότερο αρνητική στάση των αστυνομικών απέναντι στους ξένους της κατηγορίας αυτής. Λόγος «ανωτέρας βίας» θα μπορούσε να χαρακτηριστεί η συγκεκριμένη αιτιολογία για την παράνομη δραστηριότητα των ξένων. Η απόδοση όμως της εγκληματικής δράσης στην «έλλειψη σεβασμού στον άνθρωπο» εμφανίζει την αρνητική κατηγοριοποίηση των ξένων σε ανθρώπινα όντα με πολιτισμικό έλλειμμα και σε αυτές ακόμη τις στοιχειώδεις αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η έμμεση αυτή κατηγοριοποίηση των ξένων, ενδεχόμενα θεωρείται από τους αστυνομικούς ικανοποιητική στο να δικαιολογεί ανάλογη συμπεριφορά τους. Το ποσοστό το

¹⁸² Παπαστάμος, 2000, σ.100

¹⁸³ Πανούσης, 1989, σ.76

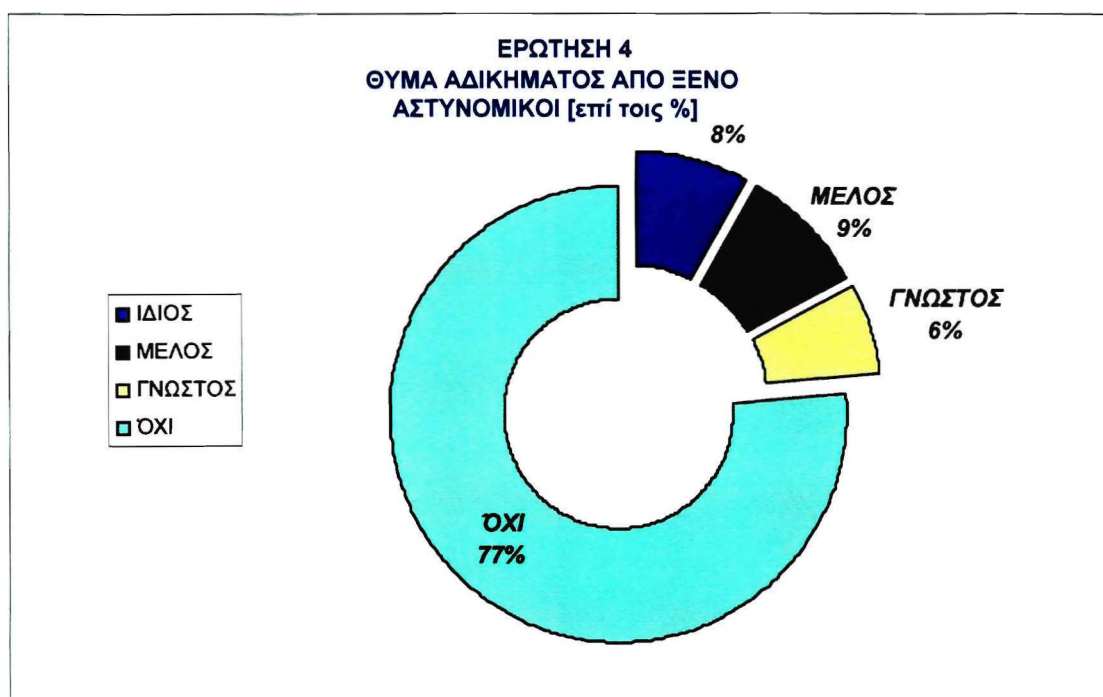
οποίο επιλέγει να αποδώσει την αιτιότητα αυτή στο συνδυασμό των δύο παραγόντων εκφράζει ίσως συναισθήματα «εσωτερικής σύγκρουσης», που βιώνει κάποιες φορές η προσωπικότητα του αστυνομικού. Έτσι έχουμε τον αστυνομικό-επαγγελματία με τα «αρνητικά» χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του, διαμορφωμένα από την αυστηρή ιεραρχική δομή και οργάνωση του Σώματος, την εκπαίδευση αλλά και την καθημερινή εκτέλεση της υπηρεσίας του¹⁸⁴ και τον αστυνομικό με τις ανθρώπινες ευαισθησίες.

Το σύνολο των πιο πάνω απαντήσεων [2,3,5,6,7], εμφανίζει τη στάση της αστυνομίας απέναντι στους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα σχετικά με το φαινόμενο της ύπαρξης ή αύξησης της εγκληματικότητας.

Οι ξένοι που ζουν στην Ελλάδα σήμερα και αυτό σημαίνει «Αλβανοί» στην εθνικότητα είναι «πάρα πολλοί». Είναι μερικά υπεύθυνοι, από λόγους τόσο οικονομικούς όσο και πολιτισμικούς για την αύξηση της εγκληματικότητας στην χώρα, την τελευταία δεκαετία.

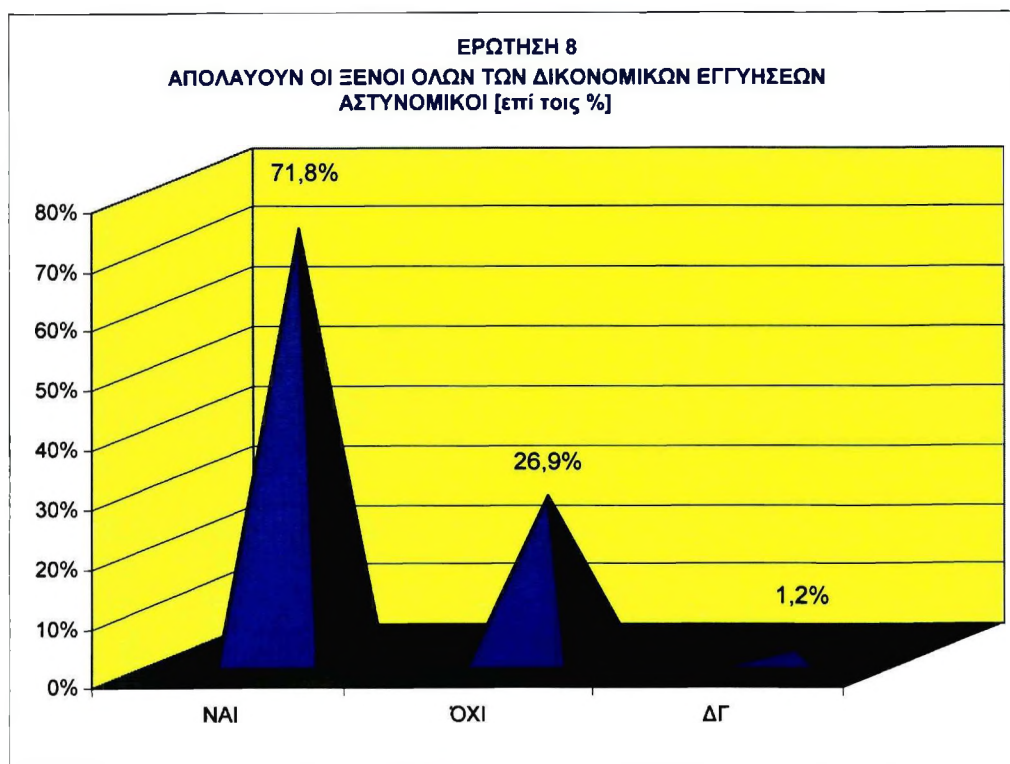
Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτώμενων 76,5% [315 άτομα] δεν έχει πέσει θύμα κάποιου αδικήματος που έχει τελεστεί από ξένο. Μικρότερο ποσοστό 8,0% [33 άτομα], έχει πέσει θύμα ο ίδιος. Ποσοστό 9,2% [38 άτομα] έχει πέσει θύμα μέλος της οικογένειάς του και ποσοστό 6,3% [26 άτομα] φίλος ή γνωστός.

¹⁸⁴ Στεργιούλης, 2001, σ.171

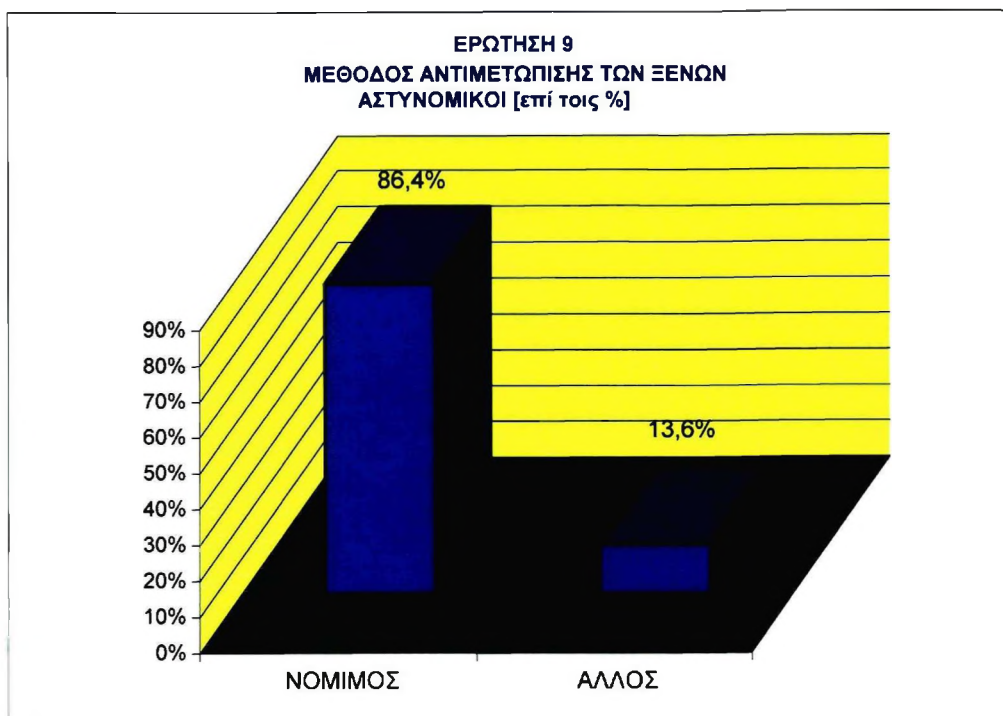
Η θυματοποίηση αυτή των αστυνομικών από ξένους δεν φαίνεται να αποτελεί επαρκή μόνη αιτιολογία για την παραδοχή του στερεότυπου ξένος-εγκληματίας. Εξάλλου για τον αστυνομικό η ταύτιση αυτή ενδεχόμενα μπορεί να επηρεάζεται και από προσωπικές εμπειρίες, προερχόμενες από την επαγγελματική επαφή του με τον δράστη του εγκλήματος.

Η πλειονότητα των ερωτώμενων 71,8% [296 άτομα] πιστεύει ότι οι ξένοι που ζουν στην Ελλάδα σήμερα κατά την δικαστική επίλυση των διαφορών τους απολαύουν πλήρως όλες τις δικονομικές εγγυήσεις. Ποσοστό 26,9% [111 άτομα] θεωρεί ότι δεν τις απολαύουν. Η στάση αυτή στηρίζεται σε δύο παραμέτρους. Η μια αιτιάζεται την ίδια την χώρα και τις Αρχές της [έλλειψη προετοιμασίας, προκατάληψη στους έχοντας τη σχετική εξουσία] και η άλλη τους ίδιους τους ξένους [φόβος και οικονομική ανέχεια].

Η αστυνομία αρθρώνει και αυτή μια φωνή για «διαφοροποιήσεις» στο σύστημα απονομής της δικαιοσύνης. Τολμά και θίγει τις έννοιες «προκατάληψη» και «ρατσισμό» στους αρμόδιους φορείς, χωρίς να εξαιρεί τους ίδιους, κατά το μέτρο που συμμετέχει ως φορέας του επίσημου κοινωνικού ελέγχου.

Με ανοιχτή ερώτηση ζητήθηκε να διερευνηθεί ο τρόπος ή η μέθοδος αντιμετώπισης των ξένων που ζουν στην Ελλάδα σήμερα από τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Η πλειοψηφία 86,4% [356 άτομα] τάχθηκε υπέρ της ισότητας στην εφαρμογή του νόμου, απαντώντας με εκφράσεις όπως νόμιμα-ισότιμα-όπως αντιμετωπίζονται όλοι οι έλληνες πολίτες-σεβόμενοι απολύτως τα ατομικά δικαιώματα-χωρίς διάκριση. Ποσοστό 13,6% [56 άτομα] εκφράζει απόψεις του τύπου με μεγαλύτερη αυστηρότητα-ανάλογα με το αδίκημα, την εθνικότητά τους, τη συμπεριφορά τους-με άμεση απέλαση-βίαια.

Στο ίδιο θέμα επισημάνθηκε από τους ίδιους ότι η συμπεριφορά τους διαφοροποιείται στις περιπτώσεις κατά τις οποίες πιστεύεται ότι απειλείται η ασφάλεια τους, με αποτέλεσμα να υιοθετείται και ανάλογη συμπεριφορά. Εξάλλου, όπως υποστηρίχθηκε από τους θεωρητικούς της «κοινωνικής μάθησης» [A.Bandura 1973], η επιθετική συμπεριφορά αποτελεί ένα πρότυπο συμπεριφοράς, το οποίο κατά μεγάλο μέρος μαθαίνεται με την θετική ή αρνητική ενίσχυση και μίμηση προτύπου ¹⁸⁵. Έτσι η επιθετικότητα και γενικότερα κάθε εκδηλωμένη βία από μέρος των αστυνομικών οργάνων, θεωρούμενη πολλές φορές νόμιμη αναγκαία συμπεριφορά αντιμετώπισης, αποτέλεσμα των «μηχανισμών της συνειδητής επίθεσης», αντικατοπτρίζεται στη συμπεριφορά των ατόμων ή ομάδων που αντιμετωπίζουν την εξουσία.

¹⁸⁵ Χαρίτου-Φατούρου, 2003, σ.239

Η κατηγοριοποίηση των δραστών σε ημεδαπούς-αλλοδαπούς και η διαφοροποίηση στις εφαρμοζόμενες μεθόδους αντιμετώπισής τους, μπορεί να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι το ποσοστό αυτό των αστυνομικών πιστεύει σε υπάρχουσες πολιτιστικές διαφορές. Μία άλλη παράμετρος στις «φυλετικές διαφοροποιήσεις» των αστυνομικών είναι η συμπεριφορά των θυμάτων και των τρίτων και λιγότερο οι δικές τους απόψεις¹⁸⁶.

Μέσα στα πλαίσια της κατηγοριοποίησης αυτής, αναφύεται και το αίσθημα υπεροχής ως «κράτος φιλοξενούν», που όπως πιστεύεται, δίνει το δικαίωμα της άμεσης απέλασης στον παράνομο φιλοξενούμενο. Η απέλαση όμως φαίνεται να μη θεωρείται «σκληρό-απολίτιστο» μέτρο αντιμετώπισης των «παράνομων μεταναστών»¹⁸⁷.

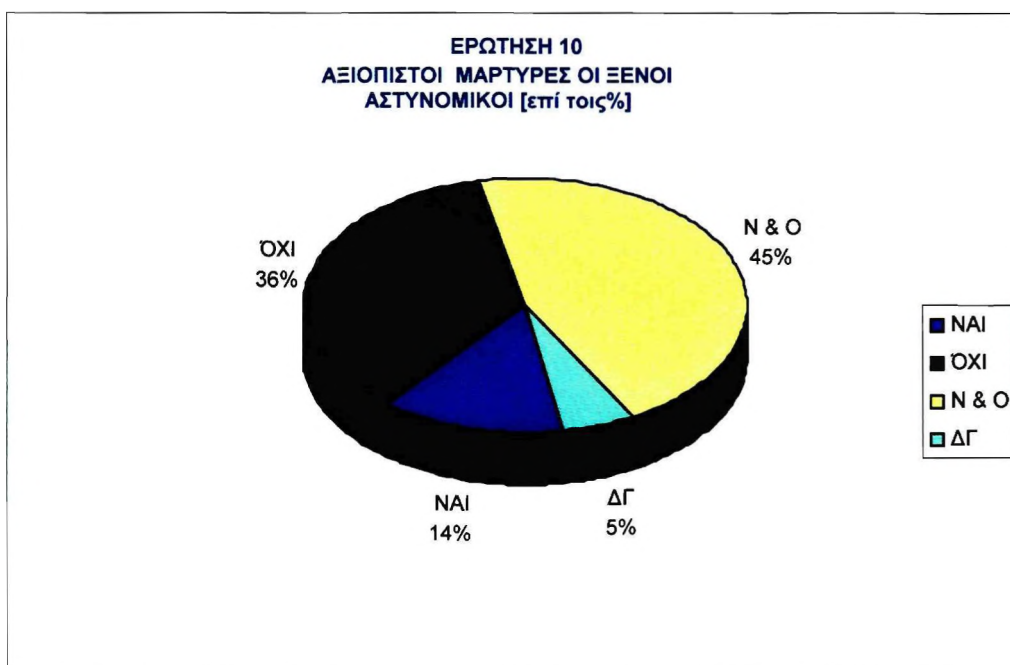
Αξιοσημείωτη μπορεί να κριθεί στην παρούσα έρευνα, η διατυπωθείσα στάση της μεγάλης πλειοψηφίας των ερωτηθέντων-αστυνομικών για ισότιμη αντιμετώπιση των ξένων. Η στάση αυτή μπορεί να χαρακτηριστεί ως σημαντική θετική εξέλιξη της νοοτροπίας στο Αστυνομικό Σώμα σε σύγκριση με αυτήν της υπόλοιπης ελληνικής κοινωνίας¹⁸⁸.

¹⁸⁶ Η έρευνα των Black και Reiss, στις ΗΠΑ, για τις συχνότερες συλλήψεις μαύρων, έδειξε ότι η στάση των αστυνομικών οφείλεται περισσότερο στη συμπεριφορά των θυμάτων και των τρίτων που μπορούν από τον νόμο να υποβάλουν μήνυση και λιγότερο στις δικές τους απόψεις [Λαμπροπούλου, 1999, σ.156].

¹⁸⁷ Στην έρευνα του Παντείου Παν/μιου, το 77% των ερωτώμενων του δείγματος 668 αστυνομικών, υποστήριξε την άποψη αυτή [Αλέξιας, 2000, σ.112].

¹⁸⁸ Σε εμπειρική έρευνα για την «Πρόσληψη και αντιμετώπιση του Άλλου στη σημερινή Ελλάδα», το 43% του δείγματος δήλωσε ότι δεν επιθυμεί την καθιέρωση ίσων δικαιωμάτων μεταξύ Ελλήνων και ξένων και μάλιστα το 30% διαφωνεί απόλυτα με μια τέτοια προοπτική [Βούλγαρης κά, 1995, σ.86].

Αντικειμενική στάση εμφανίζει η αστυνομία απέναντι στους ξένους-μάρτυρες, δεδομένου ότι το μεγαλύτερο ποσοστό 45,1% [186 άτομα] εξαρτά την αξιοπιστία τους όχι από την ιδιότητά τους ως ξένων, αλλά από την προσωπικότητά τους, όπως και των λοιπών μαρτύρων. Το ποσοστό αυτό ενισχύεται και από το 13,6% [56 άτομα], το οποίο δηλώνει ρητά ότι θεωρεί τους ξένους αξιόπιστους ως μάρτυρες. Ποσοστό 35,9% [148 άτομα] αντίθετα δηλώνει ότι θεωρεί τους ξένους αναξιόπιστους μάρτυρες, εξαιτίας εθνικότητας και θρησκείας κάποιες φορές, εξαιτίας της παρανομίας τους κάποιες άλλες.

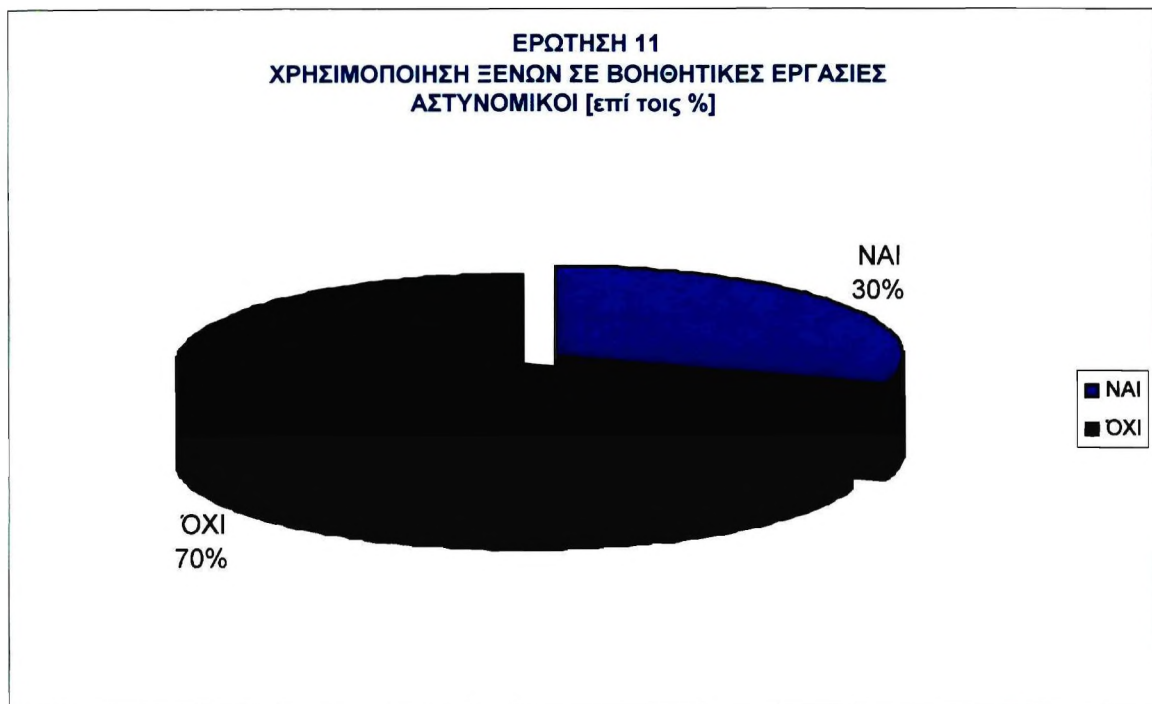

Οι απαντήσεις και τα ανάλογα ποσοστά στην πιο πάνω ερώτηση δεν επιβεβαιώνουν τον χαρακτηρισμό «δύσπιστος» ο οποίος έχει αποδοθεί από έρευνες στους αστυνομικούς, εξαιτίας και των απαιτήσεων του επαγγέλματός τους¹⁸⁹.

Η πλειοψηφία των αστυνομικών δεν φαίνεται να έχει χρησιμοποιήσει στην προσωπική του ζωή ξένους σε

¹⁸⁹ Λαμπροπούλου, 1994, σ.212

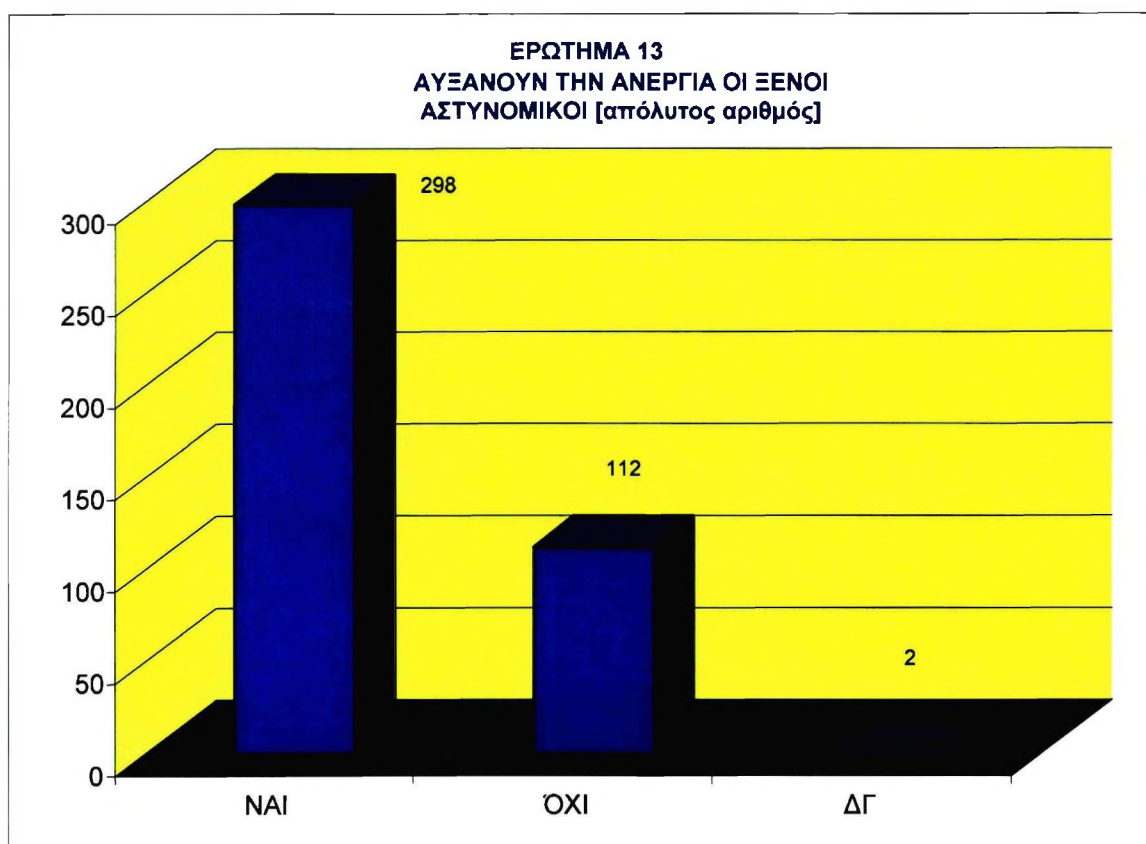
βοηθητικές εργασίες. Ποσοστό μόνον 30,3% [125 άτομα] δηλώνει *Ναι* και 69,7% [287 άτομα] *Όχι*.

Η στάση αυτή των αστυνομικών προέρχεται κάποιες φορές από προσωπική πεποίθηση, διαμορφωμένη από τις εμπειρίες του επαγγελματικού χώρου, όπως προέκυψε από τους ίδιους. Υπάρχουν ακόμη οι περιπτώσεις, κατά τις οποίες αυτή η «πολιτιστική επικοινωνία» δεν είναι πρόσφορη για λόγους οικονομικούς. Τέλος η προσωπική τους απασχόληση σε εργασίες αγροτικής φύσης φάνηκε πολλές φορές να έχει και μια συναισθηματική αξία για αυτούς, οι οποίοι προέρχονται από αγροτικές οικογένειες. Έτσι η στάση των αστυνομικών στο σχετικό θέμα εμφανίζεται μάλλον σταθερή¹⁹⁰.

¹⁹⁰ Σύμφωνα με την έρευνα του Παντείου Παν/μιου, το 81% των ερωτηθέντων σε δείγμα 660 ατόμων, αναφέρει ότι οι οικογένειές τους ποτέ δεν είχαν κάποια εργασιακή σχέση με μετανάστες και μόνον ποσοστό 19% ότι είχαν [Αλεξιάς, 2000, σ.100] .

Η πλειοψηφία 72,3% [112 άτομα] των αστυνομικών στην παρούσα έρευνα πιστεύει ότι η παρουσία των ξένων αυξάνει το πρόβλημα της ανεργίας στην Ελλάδα. Η αύξηση αυτή, όπως διευκρινίζεται, παρουσιάζεται στα αστικά κέντρα και αφορά ορισμένους κλάδους εργασίας. Ποσοστό 27,2% [112 άτομα] δεν θεωρεί τους ξένους υπεύθυνους για την αύξηση της ανεργίας στην Ελλάδα.

Μέσα από τις απαντήσεις αυτές φαίνεται να εκδηλώνεται μια φοβία προς τον ξένο, η οποία αφορά το χώρο «αγορά εργασίας». Ωστόσο όμως φαίνεται να αποτελεί τμήμα της γενικότερης φοβίας για τον ξένο, αφού όπως διευκρινίστηκε, οι ξένοι δεν υποκαθιστούν έλληνες εργαζόμενους. Επομένως η ενοχοποιητική αυτή στάση είναι μάλλον απόρροια στερεοτύπων και προκαταλήψεων,

δεδομένου ότι δεν προέρχεται από άμεση προσωπική απειλή.

Η στάση όμως των αστυνομικών στο θέμα αυτό, έρχεται σε πλήρη ομοφωνία με το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο¹⁹¹, το οποίο εκφράζει ένα «ανταγωνιστικό ρατσισμό»¹⁹², όπως έχει ονομαστεί η μορφή αυτή του ρατσισμού. Στην προοπτική αυτή, οι ξένοι αντιμετωπίζονται ως ανεπιθύμητοι ανταγωνιστές στην αγορά εργασίας, που ευθύνονται για την αύξηση της ανεργίας ή για την επιδείνωση των όρων εργασίας. Από πολλές όμως πηγές έχει επισημανθεί ότι η ελληνική οικονομία ήταν έτοιμη να δεχτεί αυτή την παράνομη απασχόληση και να την απορροφήσει χωρίς πολλούς κραδασμούς. Ειδικότερα για το ζήτημα των σχέσεων υποκατάστασης ή συμπληρωματικότητας μεταξύ ημεδαπού και αλλοδαπού δυναμικού, διάφορες μελέτες συγκλίνουν στην άποψη ότι οι μετανάστες κατά κύριο λόγο, καλύπτουν επιπρόσθετες συμπληρωματικού χαρακτήρα ανάγκες της ελληνικής αγοράς εργασίας. Ειδικότερα οι σχέσεις αυτές επηρεάζουν μεν σε κάποιο βαθμό τους μισθούς και την ανεργία, αλλά ταυτόχρονα αυξάνουν την ευελιξία της ελληνικής αγοράς εργασίας και βελτιώνουν την ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων¹⁹³.

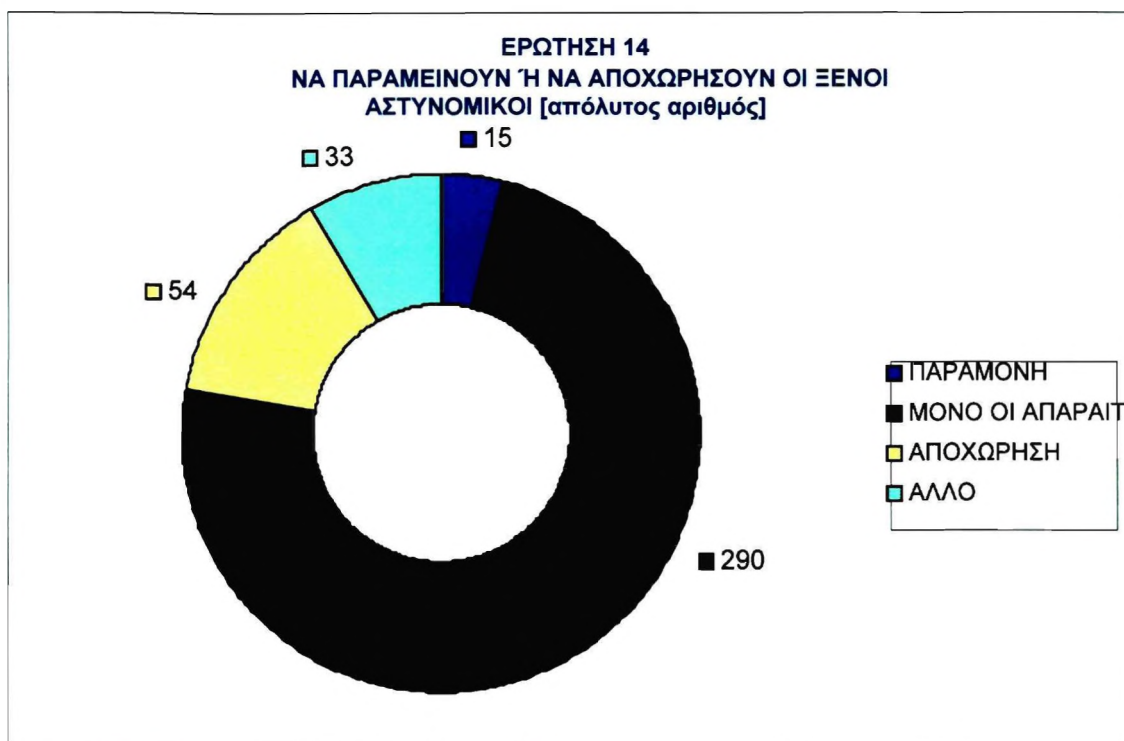
Στην ερώτηση σχετικά με την «τύχη των ξένων» που ζουν στην Ελλάδα σήμερα, οι στάσεις διαμορφώνονται ως εξής: Η πλειοψηφία 74,0% [290 άτομα] πιστεύει ότι *πρέπει να μείνουν στη χώρα όσοι ξένοι είναι απαραίτητοι για την οικονομία*. Ποσοστό 8,4% [33 άτομα] θεωρεί ότι οι ξένοι που ζουν στην Ελλάδα σήμερα μπορούν να παραμείνουν

¹⁹¹Ετσι το 90% των ερωτηθέντων πιστεύει ότι οι ξένοι στη χώρα μας αυξάνουν την ανεργία στους Έλληνες [Γ.Βούλγαρης,1995,σ.86].

¹⁹² Ανθόπουλος, 2000, σ. 49

¹⁹³ Τζωρτζοπούλου, 2002, σ. 51

αλλά με προϋποθέσεις [νομιμοποίηση, επιλογή με βάση το ποινικό μητρώο, συνεχή έλεγχο]. Η άποψη της παραμονής όλων των ξένων που ζουν ήδη στην Ελλάδα σήμερα δεν συγκεντρώνει παρά ποσοστό 3,8% [15 άτομα], ενώ αυτή της αποχώρησης όλων ανεξαιρέτως των ξένων ποσοστό 13,8% [54 άτομα].

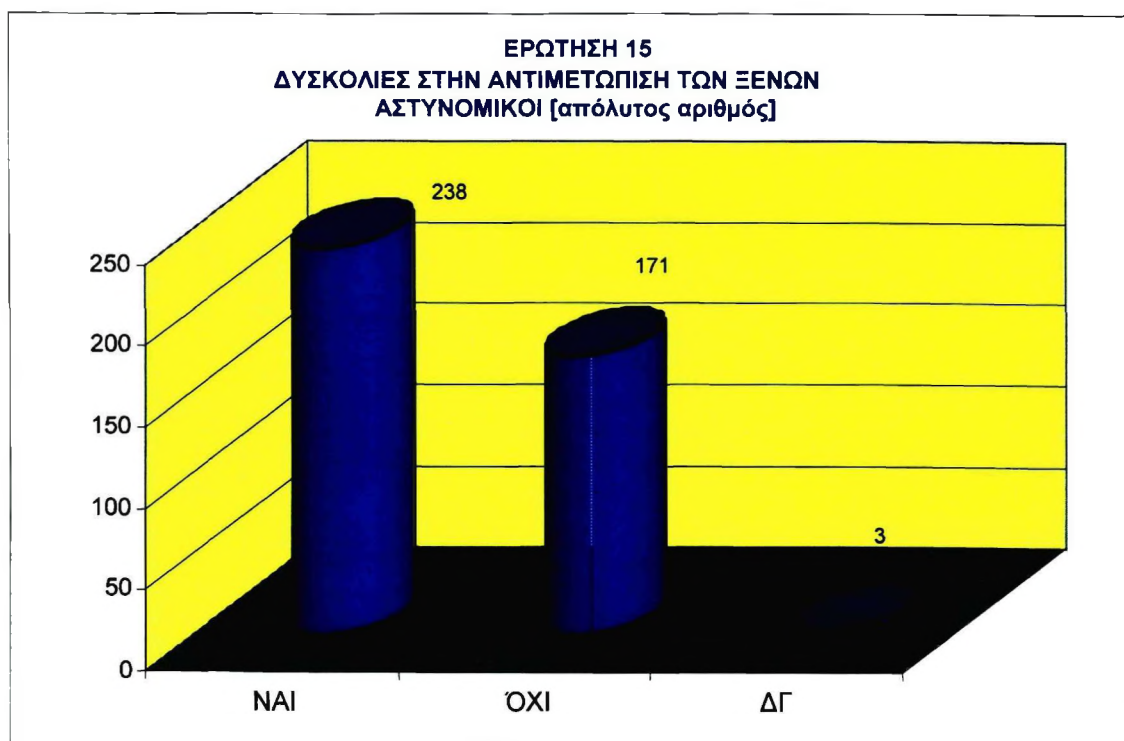

Τα ποσοστά αυτά εκτιμώνται ως θετικά για τη στάση των αστυνομικών απέναντι στους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα. Παρά τις διαπιστωμένες κάποιες αρνητικές στάσεις στην αντιμετώπισή διαφόρων θεμάτων με πρωταγωνιστές τους ξένους, οι απαντήσεις στη συγκεκριμένη ερώτηση δεν αφήνουν να διαφανεί ότι υπερτερούν εθνικιστικές ιδέες για ένα «περιβάλλον ομοιογενές». Οι ξένοι με πλειοψηφικό ποσοστό, φαίνεται να γίνονται δεκτοί, εφόσον το «αντέχει η οικονομία». Σε συνάρτηση δε και με το μικρό ποσοστό, που τάσσεται υπέρ της καθολικής απομάκρυνσής τους, εμφανίζεται μια

στάση η οποία χαράσσει θετική πορεία για την πολυπολιτισμική κοινωνία.

Βέβαια οι αστυνομικοί δεν θεωρούνται ιδιαίτερα «ανοικτοί» για όλους τους ξένους, δεδομένου ότι έχουν ήδη κρίνει τον αριθμό τους υπερβολικά υψηλό. Μία παρόμοια ωστόσο στάση είναι σχεδόν σίγουρο ότι θα κρίνονταν φυσιολογική με τα σημερινά δεδομένα για κάθε κοινωνική τάξη.

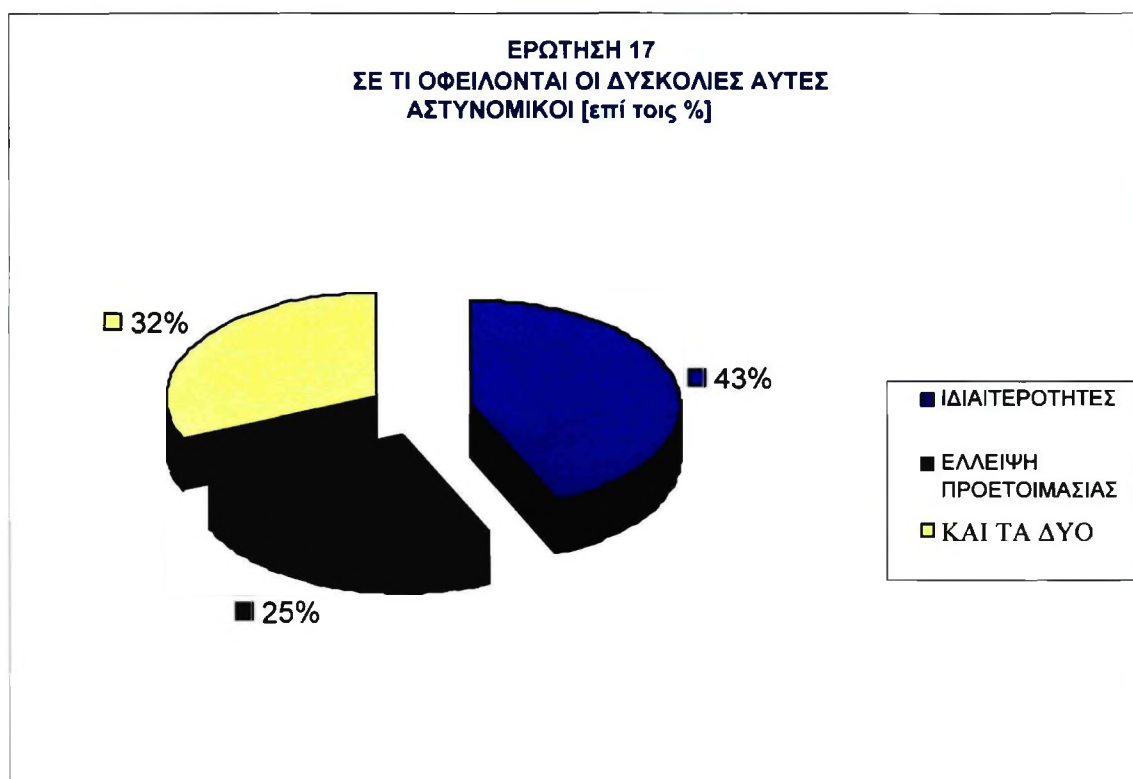
Η αστυνομία όταν έρχεται αντιμέτωπη με τους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα έχει κάποιες ιδιαίτερες δυσκολίες στη μεταχείρισή τους, όπως δηλώνει το 57,8% [238 άτομα], ενώ το 41,5% [171 άτομα] δηλώνει ότι δεν έχει κάποια ιδιαίτερη δυσκολία.

Οι δυσκολίες αυτές, διευκρινιστικά ειπώθηκε ότι, συνίστανται κύρια στην επικοινωνία εξαιτίας της

γλώσσας και δευτερευόντως σε άλλους παράγοντες, όπως νοοτροπία, παιδεία, βιώματα, γενικά πολιτιστικό και πολιτισμικό επίπεδο.

Έτσι οι δυσκολίες αυτές οφείλονται για το 43,3% [103 άτομα] στην ιδιαιτερότητά των ξένων και για το 25,2% [60 άτομα] στην έλλειψη προετοιμασίας της χώρας για την αντιμετώπιση του διαφορετικού. Ποσοστό 31,5% [75 άτομα] θεώρησε ότι οι δυσκολίες αυτές οφείλονται στο συνδυασμό των δύο παραγόντων.

Η πλειοψηφία των ερωτώμενων αποδίδοντας τις δυσκολίες στη μεταχείριση των ξένων στη γλωσσική επικοινωνία και σε άλλους πολιτιστικούς παράγοντες, προβαίνει σε μια κατηγοριοποίησή τους, όχι όμως απαραίτητα με διάθεση αρνητική. Αντιμετωπίζει τις δυσκολίες αυτές περισσότερο ως φυσικό επακόλουθο των υπάρχόντων

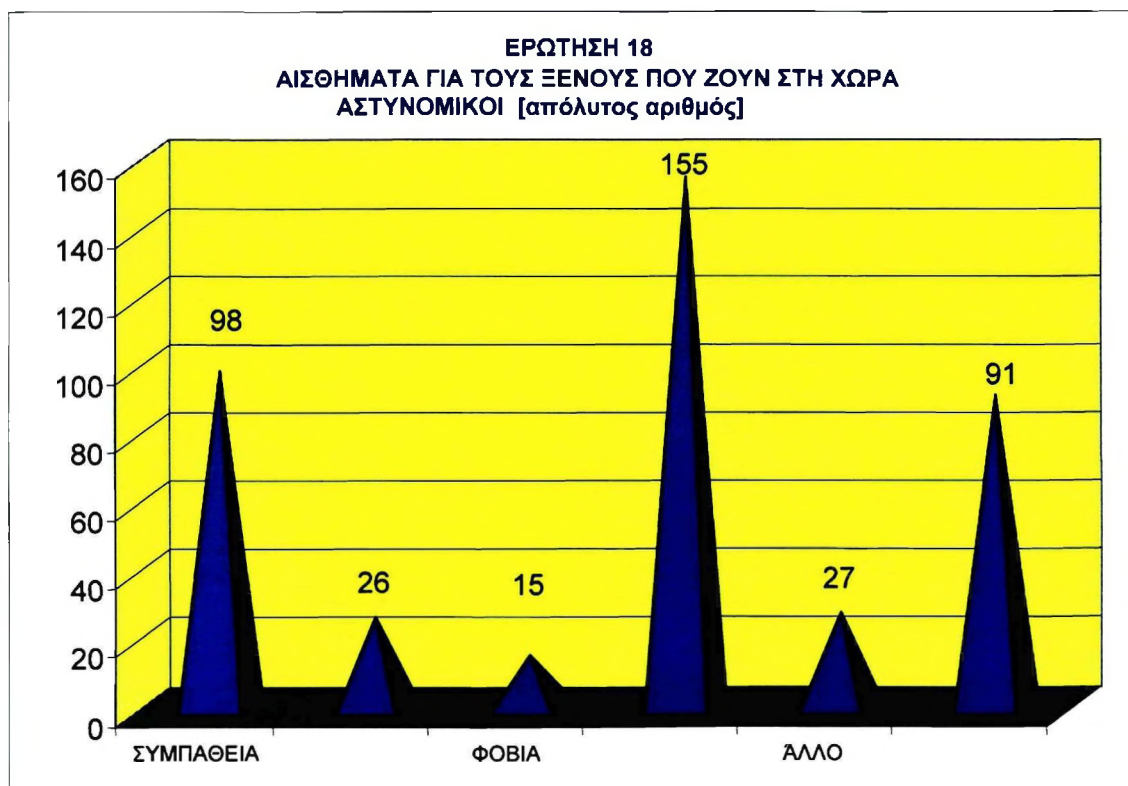
εθνοτικών διαφορών και λιγότερο με κριτική διάθεση για τα κέντρα εξουσίας, τα οποία δεν προετοίμασαν την χώρα για την αντιμετώπιση του διαφορετικού.

Η πλειοψηφία των αστυνομικών 37,6% [155 άτομα] δηλώνει ότι αισθάνεται *αδιαφορία* για τους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα. Αυτό δεν κρίνεται παράδοξο, αφού και σύμφωνα με έρευνα του Kurzinger¹⁹⁴ «οι αστυνομικοί είναι πιο αδιάφοροι και λιγότερο συνεργάσιμοι με άτομα χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων». Η στάση αυτή προέρχεται, όπως υποστηρίζει ο πιο πάνω συγγραφέας, από το γεγονός ότι «τα άτομα των χαμηλών στρωμάτων δεν συμπεριφέρονται άνετα, έχουν μικρότερη αυτοπεποίθηση και δείχνουν περισσότερο αποκαρδιωμένα και κατηφή από ότι μέλη μεσαίων στρωμάτων, τα οποία είναι πιο ήρεμα και έχουν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση στην υπεράσπιση της υπόθεσής τους».

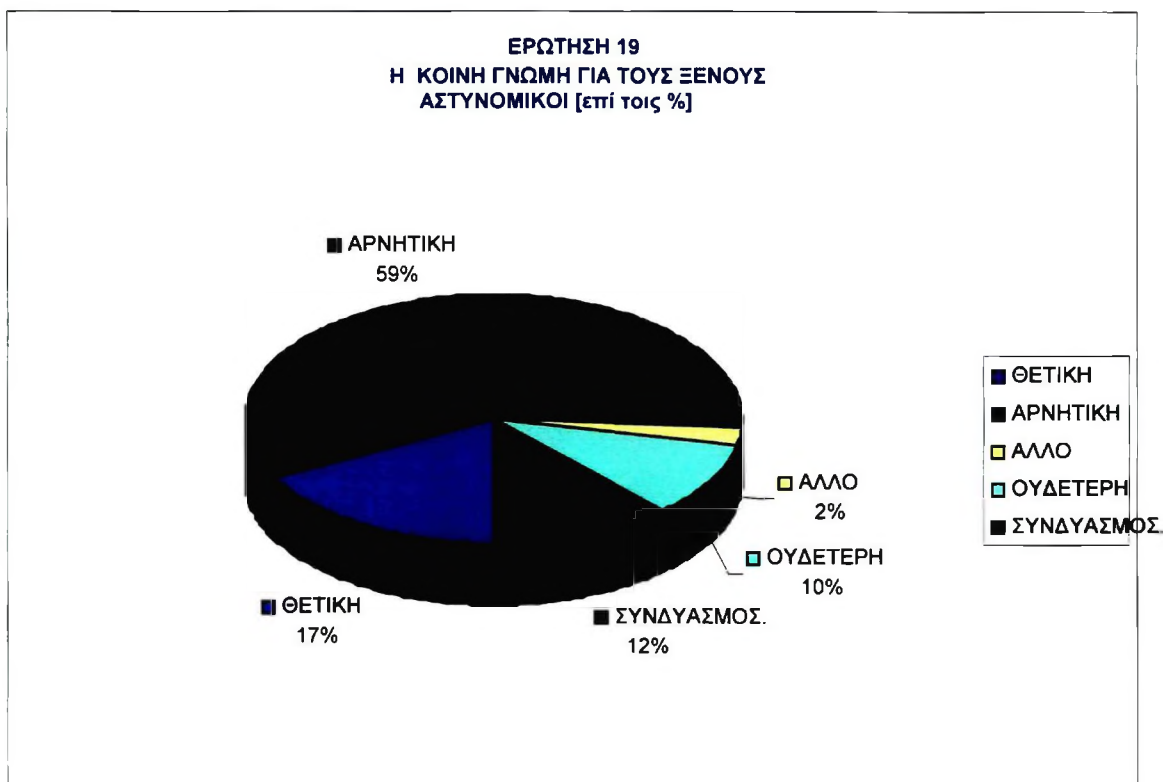
Ποσοστό 23,8% [98 άτομα] από τους αστυνομικούς δηλώνει *συμπάθεια* επειδή θεωρεί ότι η «καλύτερη ζωή» για την οποία εγκατέλειψαν οι ξένοι τον τόπο καταγωγής τους αποδεικνύεται «πολύ σκληρή» για αυτούς. Το 6,3% [26 άτομα] των αστυνομικών εκφράζει ρητά την *αντιπάθεια* του για τους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα. Λαμβανομένου υπόψη και του 37,6%, το οποίο δηλώνει *αδιαφορία*, έχουμε ένα σημαντικό ποσοστό 43,9% του Σώματος να εκδηλώνει για τους ξένους συναισθήματα από ουδέτερα μέχρι αρνητικά. Η όποια αρνητική αυτή συναισθηματική φόρτιση απέναντι στους ξένους, η οποία προβλήθηκε με εντυπωσιακή ειλικρίνεια από τους ερωτώμενους, δεν φαίνεται να επηρεάζει αρνητικά ή να διαφοροποιεί τη στάση τους. Τέλος το 3,6% [15 άτομα] αισθάνεται *φοβία*. Ανάμεικτα συναισθήματα *συμπάθειας*

¹⁹⁴ Λαμπροπούλου, 1999, σ.155

αντιπάθειας φοβίας, ανάλογα με την περίπτωση, εκφράζει ποσοστό 22,1% [91 άτομα], ενώ το 6,6% [27 άτομα] δηλώνει ότι οι ξένοι που ζουν στην Ελλάδα σήμερα τους προκαλούν ανησυχία, προβληματισμό, λύπη, υπευθυνότητα, αβεβαιότητα, επιφυλακτικότητα, καχυποψία, ανασφάλεια, ενόχληση, αλλά και σεβασμό.

Η πλειοψηφία της αστυνομίας 58,7% [242 άτομα] πιστεύει ότι η «κοινή γνώμη» διάκειται αρνητικά απέναντι στους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα. Αυτοί που πιστεύουν ότι διάκειται θετικά ανέρχονται σε 17,2% [71 άτομα], ενώ το 9,7% [40 άτομα] πιστεύει ότι η κοινή γνώμη είναι ουδέτερη προς τους ξένους. Συνδυασμός θετικής-αρνητικής κοινής γνώμης [ανάλογα με την εθνικότητα του ξένου ή την περίπτωση] συγκεντρώνει ποσοστό 11,9% [49 άτομα].

Πιστεύεται ακόμη ότι η «κοινή γνώμη» διαμορφώνεται ανάλογα με τις εποχές, τα μηνύματα που δέχεται, τις προσωπικές εμπειρίες ή τα συμφέροντα του καθένα. Άλλοι θεωρούν ότι υπάρχει επιφύλαξη, εξαιτίας του φόβου ο οποίος έχει καλλιεργηθεί από τα ΜΜΕ. Κοινωνία ανεκτική χαρακτηρίστηκε επίσης η ελληνική κοινωνία. Κάποιοι θεώρησαν ότι η «κοινή γνώμη» είναι ρευστή και έχει υποστεί διακυμάνσεις, έτσι ώστε από αρνητική τα πρώτα χρόνια να έχει μεταβληθεί σε θετική τα τελευταία.

Η «κοινή γνώμη» είναι σημαντική για την αστυνομία, στο διαρκή έλεγχο της οποίας και η ίδια πάντοτε υπόκειται. Για αυτό το λόγο η αστυνομία, η οποία σημειωτέον προβάλλεται περισσότερο από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ως φορέας του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, καθιερώνεται στην αντίληψη της «κοινής γνώμης» ως σχεδόν αποκλειστικά υπεύθυνη για την καταπολέμηση της

εγκληματικότητας. Επομένως η αστυνομία η οποία βρίσκεται και αυτή στο «στόχαστρο» της κοινής γνώμης, ενδιαφέρεται και παρακολουθεί άμεσα τις απόψεις της. Δεν θα ήταν υπερβολή να θεωρήσουμε ότι η αρνητική ή θετική άποψη της «κοινής γνώμης» έχει τη δύναμη να διαμορφώνει τόσο τη στάση όσο και την κατασταλτική δραστηριότητα της αστυνομίας απέναντι στους παράνομους ξένους.

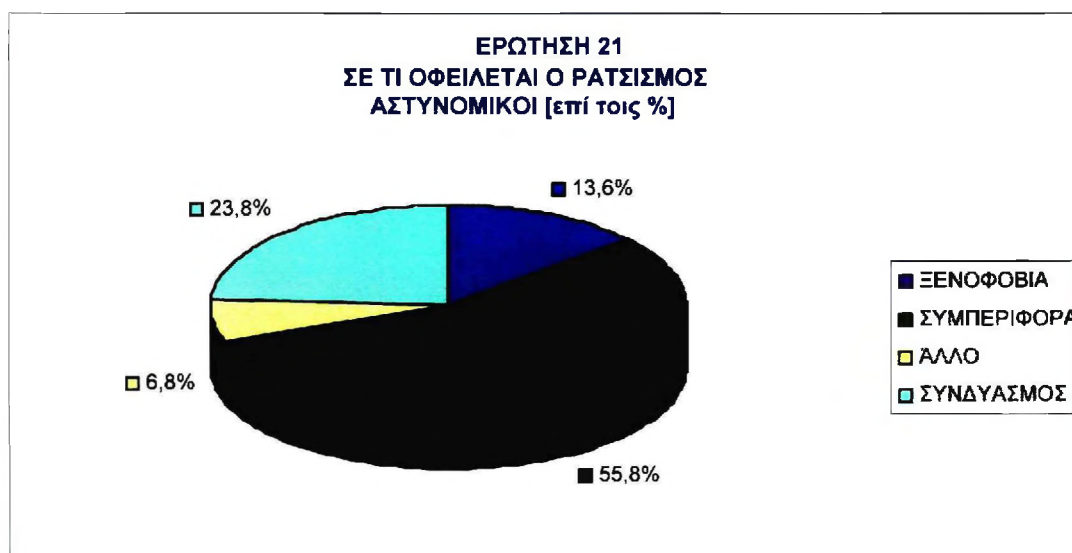
Με οριακή διαφορά οι αστυνομικοί πιστεύουν ότι *υπάρχει ή δεν υπάρχει ρατσισμός στην ελληνική κοινωνία*. Τα ποσοστά εδώ κυμαίνονται σε 50,0% [206 άτομα] και σε 49,5% [204 άτομα] αντίστοιχα.

Ήδη από προηγούμενες απαντήσεις της παρούσας έρευνας, οι αστυνομικοί έθιξαν την ύπαρξη ρατσιστικών εκδηλώσεων απέναντι στους ξένους από μέρος της ελληνικής κοινωνίας. Επομένως το ποσοστό αυτό

ανταποκρίνεται με αυτό το οποίο απαντά θετικά στη απευθυνόμενη άμεσα συγκεκριμένη σχετική ερώτηση.

Την αιτιολογία για τον εμφανιζόμενο ρατσισμό στην ελληνική κοινωνία, ποσοστό 55,8% [115 άτομα] αποδίδει στη συμπεριφορά των ξένων, ενώ ποσοστό 13,8% [28 άτομα] στη ξενοφοβία. Στο συνδυασμό των δύο παραγόντων έρχεται να συμφωνήσει το 23,8% [49 άτομα], ενώ το 6,8% [14 άτομα] θεωρεί υπαίτιους άλλους παράγοντες. Σε αυτούς συγκαταλέγονται η επίδραση των ΜΜΕ, η νοοτροπία και παιδεία του ελληνικού λαού, η ανασφάλεια που αισθάνθηκαν οι Έλληνες, εξαιτίας και της αδυναμίας του συστήματος να ελέγξει την κατάσταση, τα προσωπικά βιώματα, η αύξηση της εγκληματικότητας, η αθρόα και ανεξέλεγκτη είσοδο των ξένων.

Είναι αξιοσημείωτο ότι οι αστυνομικοί, παρά την παραδοχή ύπαρξης ρατσιστικών φαινομένων στην ελληνική κοινωνία, δεν αιτιώνονται για αυτά ξενοφοβικές τάσεις. Οι αστυνομικοί δεν φαίνεται από την συγκεκριμένη απάντηση, αλλά και από το σύνολο των απαντήσεων τους,

να δέχονται τόσο για τον εαυτό τους όσο και για την υπόλοιπη κοινωνία την ύπαρξη ξενοφοβίας.

Τέλος οι αστυνομικοί αποδίδουν στη λέξη ρατσισμός τις ακόλουθες έννοιες Διαφοροποίηση ατόμων ανάλογα με διάφορα χαρακτηριστικά. Απόρριψη, φόβο, κάθε είδους διάκριση, αντιπάθεια, προκατάληψη, απέχθεια, κατηγοριοποίηση, μίσος, περιθωριοποίηση, αρνητική, δύσπιστη, άνιση αντιμετώπιση, εμπάθεια, υποτίμηση, έλλειψη σεβασμού ανθρώπινης αξιοπρέπειας και δικαιωμάτων, ακραία θεώρηση του διαφορετικού, διαχωρισμό, μη ένταξη στο κοινωνικό σύνολο, αίσθημα υπεροχής απέναντι στο ξένο, έλλειψη αποδοχής, ταμπού, εθνικισμό, άνιση, άδικη μεταχείριση, σοβινισμό, μεροληπτική, βίαιη συμπεριφορά, απομάκρυνση, εμπάθεια, αποκλεισμό. Επομένως έχουμε και εδώ μια αρκετά μεγάλη νοητική απόσταση, η οποία αποδίδεται από τους ερωτώμενους στη λέξη ρατσισμός και η οποία δεν φαίνεται να αφίσταται από το διατυπωμένο θεωρητικό πλαίσιο, εφόσον σε γενικές γραμμές ως ρατσισμός εκλαμβάνεται συνήθως οποιαδήποτε πρακτική ή λόγος διάκρισης σε βάρος του Άλλου, όπως μπορεί να ορίζεται φυλετικά, εθνικά, μεταξύ των φύλων κá¹⁹⁵.

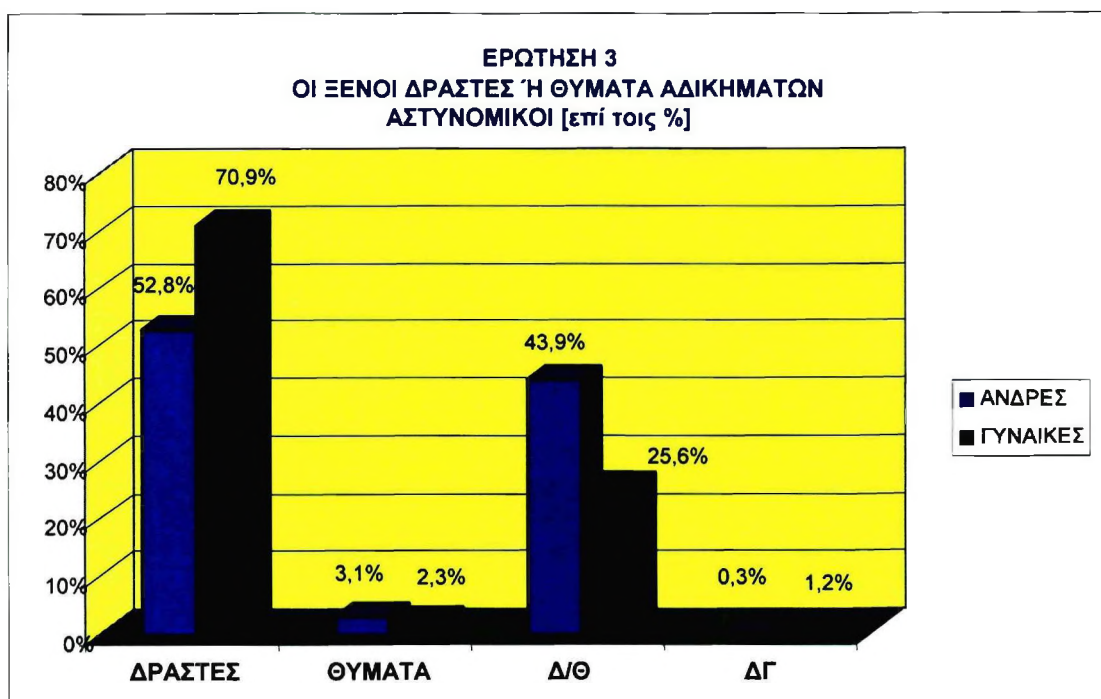
¹⁹⁵ Παπαστάμος, 2000, σ. 92

ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΩΝ

α. ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ

Μετά το στατιστικό έλεγχο με τη μέθοδο χ^2 προέκυψε ότι παρουσιάζεται ουσιαστική διαφορετική συμπεριφορά μεταξύ των δύο φύλων, στις ερωτήσεις **3, 4, 8, 11, 18, 20** και οριακά στην ερώτηση 19.

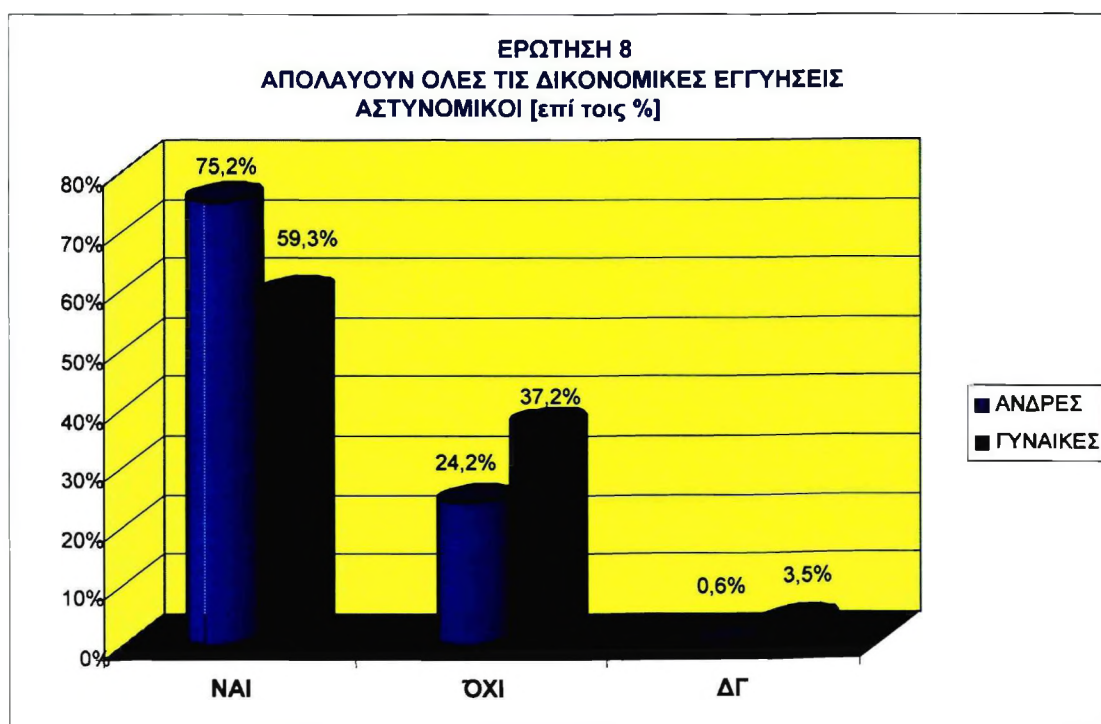
Ειδικότερα, μεγαλύτερο ποσοστό γυναικών 70,9% [61 άτομα] από ότι οι άνδρες 52,8% [172 άτομα], θεωρεί ότι οι ξένοι που ζουν στην Ελλάδα σήμερα είναι συχνότερα δράστες παρά θύματα αδικημάτων.

Η στάση αυτή των γυναικών-αστυνομικών δεν φαίνεται να διατυπώνει προσωπική εμπειρία θυματοποίησής τους, δεδομένου μάλιστα ότι οι άνδρες περισσότερο 9,2% [30 άτομα] παρά οι γυναίκες 3,5% [3 άτομα] έχουν πέσει

θύμα αδικήματος που έχει τελεστεί από ξένο. Έτσι οι γυναίκες φαίνονται να επηρεάζονται περισσότερο είτε από την επαγγελματική τους απασχόληση είτε από το αρνητικό στερεότυπο του ξένου-εγκληματία. Την άποψη αυτή ενισχύουν συμπεράσματα έρευνας για τα εγκληματικά στερεότυπα, στις οποίες οι άνδρες εμφανίζονται πιο φιλελεύθεροι και απελευθερωμένοι από στερεότυπα σε σχέση με τις γυναίκες¹⁹⁶.

Οι γυναίκες περισσότερο 37,2% [32 άτομα] παρά οι άνδρες 24,2% [79 άτομα] πιστεύουν ότι οι ξένοι που ζουν στην Ελλάδα σήμερα δεν απολαύουν πλήρως όλες τις δικονομικές εγγυήσεις.

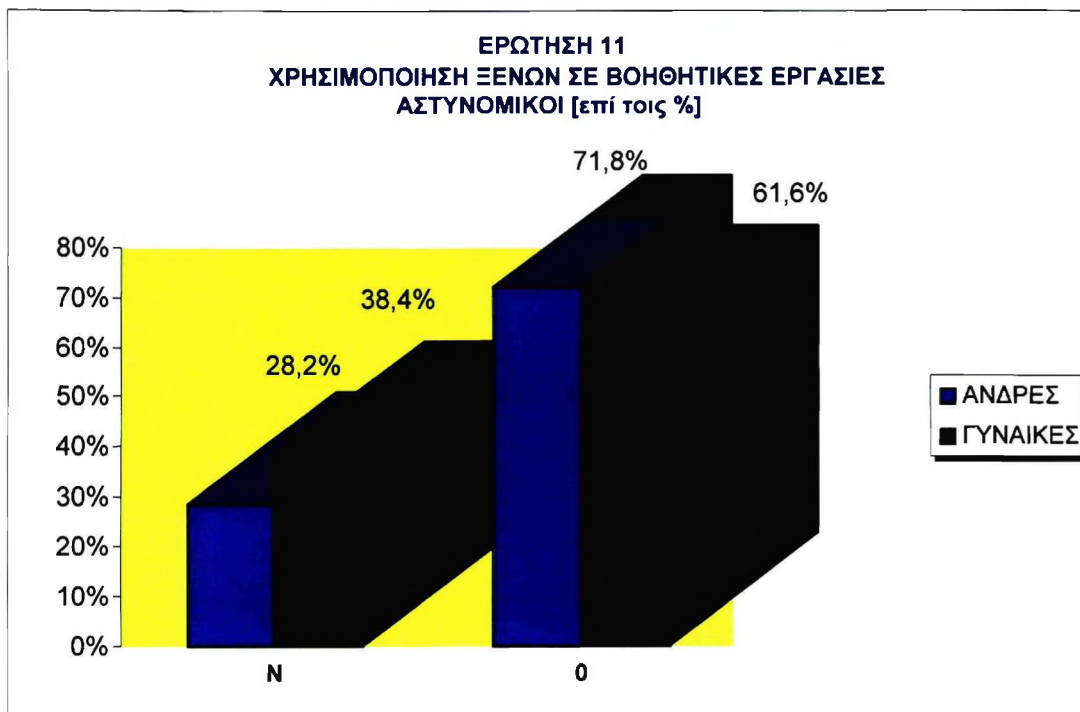

Οι απαντήσεις δεν εξειδίκευσαν ρητά τους λόγους στους οποίους αποδίδεται το έλλειμμα των δικονομικών εγγυήσεων. Από το γενικότερο όμως «κλίμα» των

¹⁹⁶ Πανούσης, 2003, σ. 576

συνεντεύξεων, οι γυναίκες φαίνεται να αντιμετωπίζουν με περισσότερο κριτικό πνεύμα τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου.

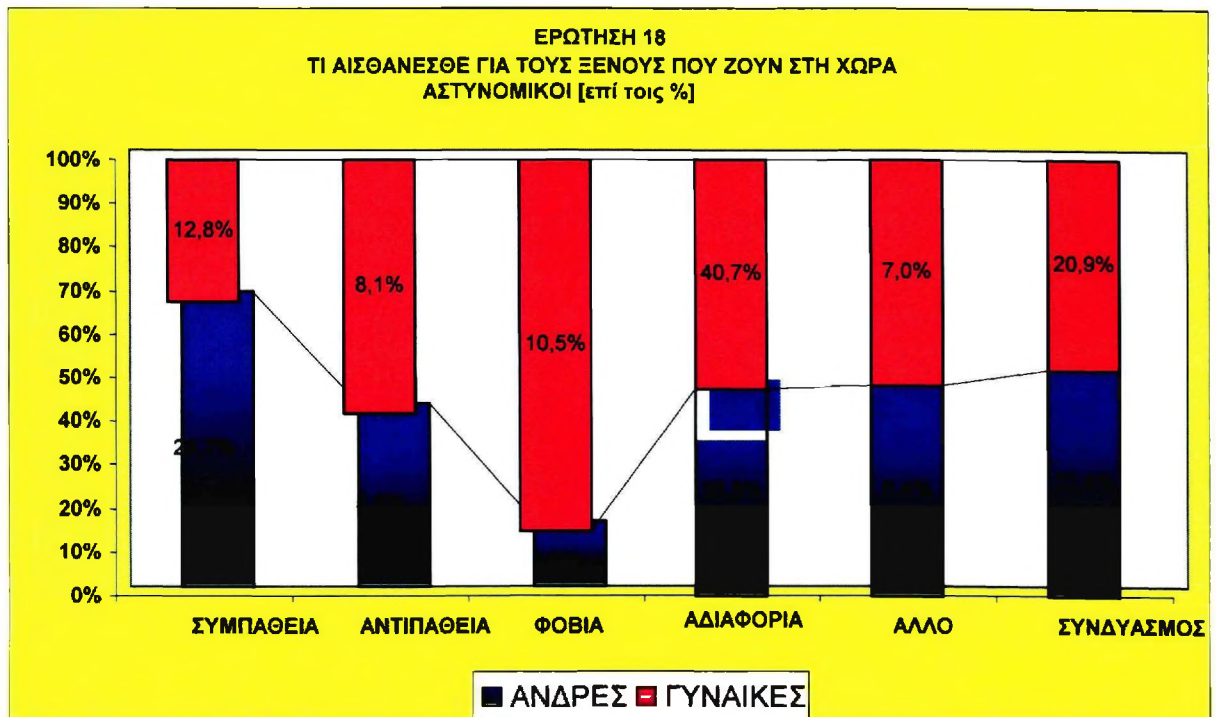
Μεγαλύτερο επίσης είναι το ποσοστό των γυναικών 38,4% [33 άτομα] από αυτό των ανδρών 28,2% [92 άτομα] το οποίο έχει χρησιμοποιήσει ξένο σε βοηθητικές εργασίες.

Οι γυναίκες αστυνομικοί όπως και οι δικάστριες με μεγαλύτερο ρεαλισμό στην αντιμετώπιση της καθημερινής ζωής, φαίνεται να παραμερίζουν τυχόν προκαταλήψεις οι οποίες επηρεάζουν τους άνδρες συναδέλφους τους και χρησιμοποιούν περισσότερο τους ξένους σε βοηθητικές εργασίες.

Οι άνδρες αισθάνονται για τους ξένους περισσότερο συμπάθεια 26,7% [87 άτομα] παρά φοβία 1,8% [6 άτομα]. Οι γυναίκες με μικρότερο ποσοστό 12,8% [11 άτομα]

αισθάνονται συμπάθεια και με μεγαλύτερο 10,5% [9 άτομα] φοβία.

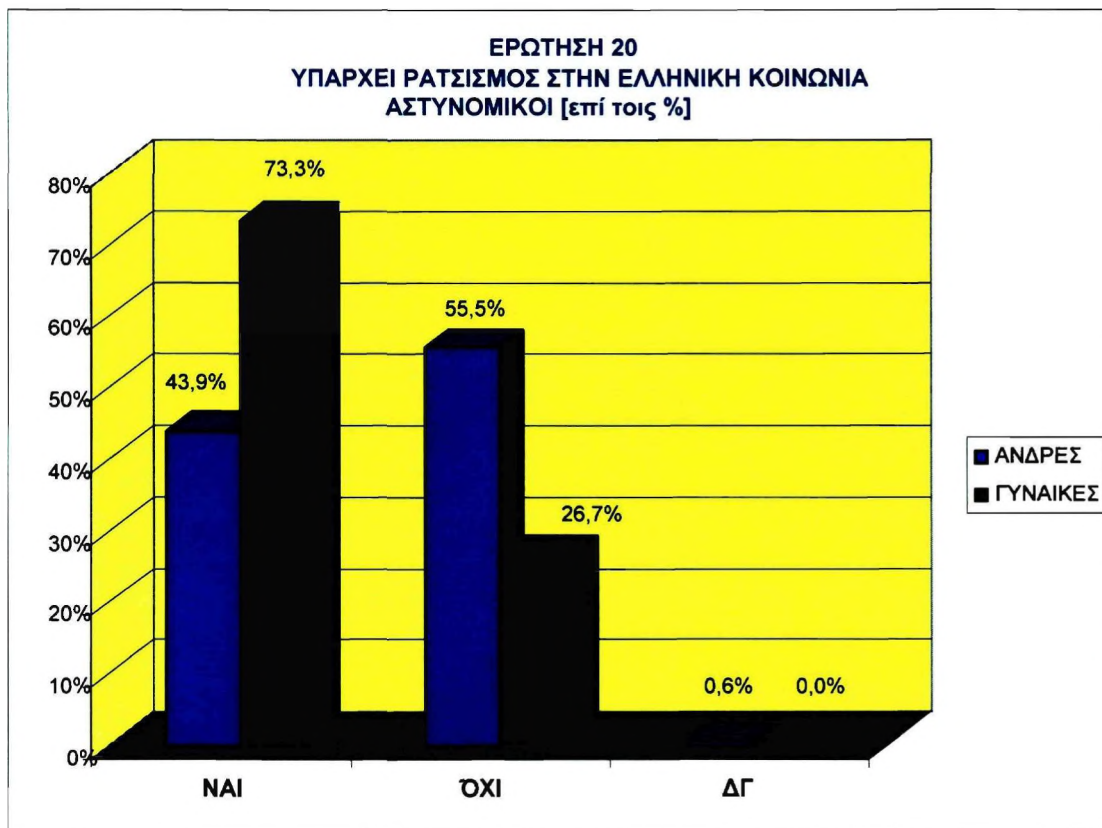

Η έκφραση φοβίας σε μεγαλύτερο ποσοστό από το γυναικείο φύλο έχει ήδη επισημανθεί από ερευνητικά δεδομένα¹⁹⁷. Η καθημερινή τους εμπειρία μπορεί να θεωρηθεί παράγοντας επίτασης αυτής. Επομένως είναι φυσικό μετά την αίσθηση φοβίας προς τους ξένους να υπάρχει και να εκδηλώνεται λιγότερη συμπάθεια προς αυτούς.

Οι γυναίκες περισσότερο 68,6% [59 άτομα] θεωρούν την «κοινή γνώμη» αρνητική για τους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα, παρά θετική 11,6% [10 άτομα]. Οι άνδρες εδώ εμφανίζουν ποσοστό 56,15% [183 άτομα] και 18,7% [61 άτομα] αντίστοιχα.

¹⁹⁷ Ζαραφωνίτου, 2000, σ. 498

Οι γυναίκες επίσης με αυξημένη πλειοψηφία 73,3% [63 άτομα] θεωρούν ότι υπάρχει ρατσισμός στην ελληνική κοινωνία σε σύγκριση με το ποσοστό 43,9% [143 άτομα] με το οποίο θεωρούν οι άνδρες.

Η στάση αυτή, η οποία αποδίδεται από τις γυναίκες-αστυνομικούς στην κοινή γνώμη και στην ελληνική κοινωνία γενικότερα για τους ξένους, συσχετιζόμενη με τα συναισθήματα φοβίας και αδιαφορίας, που εκφράζουν για αυτούς, μπορεί να θεωρηθεί ως δική τους συγκαλυμμένη άποψη, όπως υποστήριξε η Smaus¹⁹⁸.

Επομένως οι γυναίκες-αστυνομικοί σε μεγαλύτερο ποσοστό από τους άνδρες πιστεύουν ότι οι ξένοι που ζουν στην Ελλάδα σήμερα είναι συχνότερα δράστες παρά θύματα

¹⁹⁸ Λαμπροπούλου, 1999, σ.264

αδικημάτων. Πιστεύουν ότι δεν απολαύουν πλήρως όλες τις δικονομικές εγγυήσεις, ότι υπάρχει ρατσισμός στην ελληνική κοινωνία και ότι η στάση της κοινής γνώμης είναι περισσότερο αρνητική. Τέλος αισθάνονται για αυτούς λιγότερο συμπάθεια και περισσότερη φοβία.

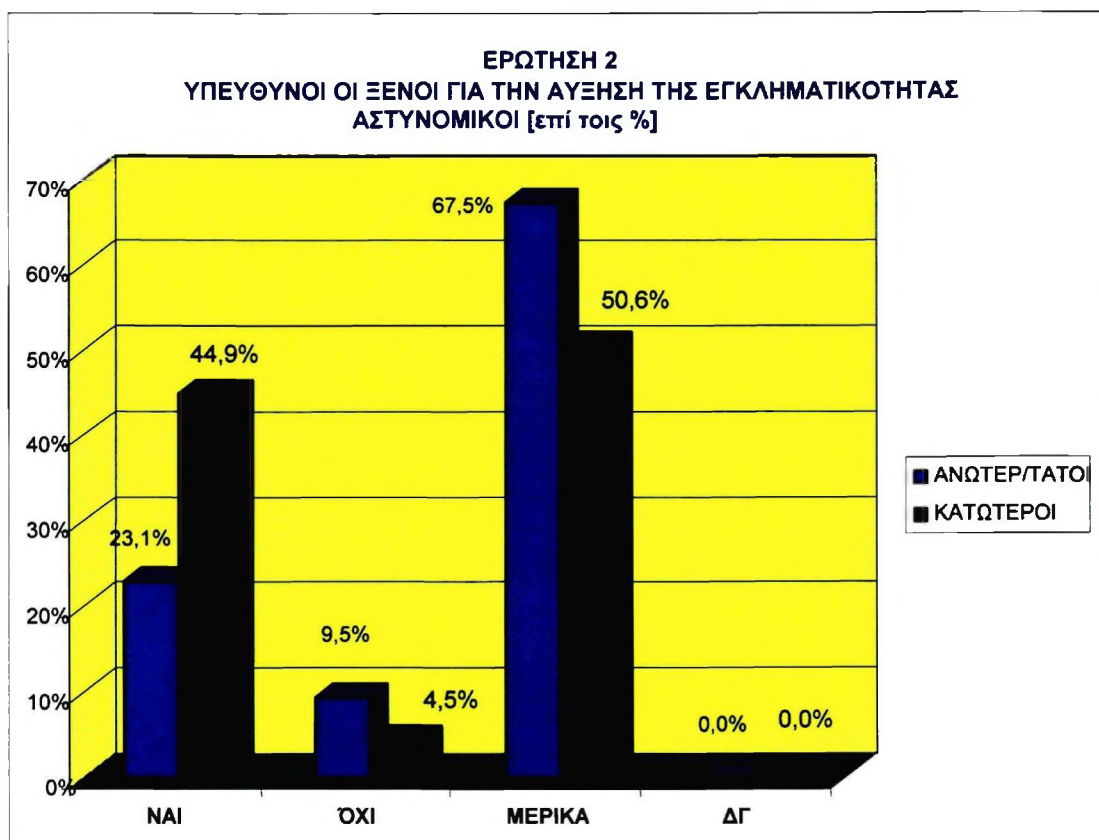
Οι γυναίκες-αστυνομικοί με τις στάσεις αυτές, παρουσιάζονται περισσότερο κατηγορηματικές τόσο απέναντι στους ξένους, τους οποίους θεωρούν δράστες αδικημάτων και εκφράζουν για αυτούς λιγότερο θετικά συναισθήματα όσο και απέναντι στους θεσμούς και την κοινωνία.

β. ΚΑΤΑ ΒΑΘΜΙΔΑ

Διαφοροποιήσεις μεταξύ των δύο βαθμίδων παρουσιάζουν οι ερωτήσεις **2, 6, 13, 14, 18, 20, 21**. Οριακή δε διαφορά οι ερωτήσεις 3 και 5.

Η ανώτερη βαθμίδα δίνει μικρότερο ποσοστό 23,1% [39 άτομα] ευθύνης για την αύξηση της εγκληματικότητας στους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα. Παράλληλα ποσοστό 9,5% [16 άτομα] δεν τους θεωρεί υπεύθυνους και ποσοστό 67,5% [114 άτομα] ότι είναι μερικά υπεύθυνοι.

Η κατώτερη βαθμίδα πιστεύει με ποσοστό 44,9% [109 άτομα] ότι οι ξένοι είναι υπεύθυνοι για την αύξηση της εγκληματικότητας, με ποσοστό 4,5% [11 άτομα] ότι «δεν είναι υπεύθυνοι» και με ποσοστό 50,6% [123 άτομα] ότι ευθύνονται «μερικά».

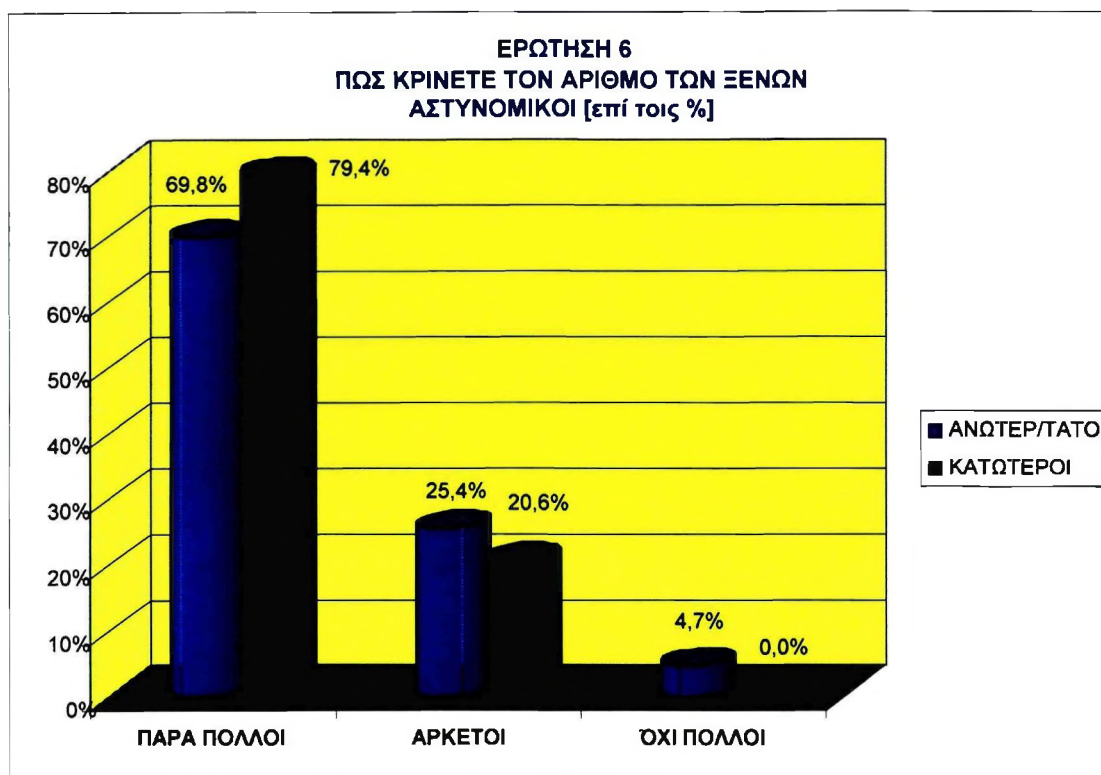
Η διαφοροποίηση των στάσεων αυτών ίσως δεν θα ήταν παρακινδυνευμένο να αποδοθεί στο υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο των αστυνομικών της δεύτερης βαθμίδας. Αυτό προέκυψε από αρκετές περιπτώσεις, στις οποίες η προσέγγιση της πραγματικότητας γίνονταν με περισσότερο επιστημονικό τρόπο. Η κρίση παρά το παρορμητικό συναίσθημα φάνηκε να επικρατεί στην αξιολόγηση των καταστάσεων, με αποτέλεσμα να βρίσκονται πιο κοντά στην πραγματική τους διάσταση. Η πρώτη βαθμίδα αντίθετα φαίνεται να επηρεάζεται περισσότερο από τα επικρατούντα στην κοινωνία στερεότυπα.

Η ανώτερη βαθμίδα θεωρεί 50,3% [85 άτομα] τους ξένους συχνότερα δράστες αδικημάτων και λιγότερο 4,7% [8 άτομα] θύματα. Η κατώτερη βαθμίδα τους θεωρεί με υψηλότερο ποσοστό 60,9% [148 άτομα] δράστες και χαμηλότερο ποσοστό 1,6% [4 άτομα] θύματα. Η ανώτερη

βαθμίδα από τα πιο πάνω ποσοστά φαίνεται να λαμβάνει περισσότερο υπόψη τον αθέατο αριθμό εγκληματικότητας. Η μη καταγγελία των αδικημάτων στην αστυνομία από την πλευρά του θύματος έχει διαπιστωθεί ερευνητικά. Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις του κοινού για την αστυνομία και ειδικότερα για την αποτελεσματικότητά της στην εξιχνίαση των εγκλημάτων, αποδείχθηκε ότι επηρεάζει σημαντικά την απόφαση των θυμάτων να μη καταγγείλουν το έγκλημα¹⁹⁹. Παράγοντας όμως για τη μη καταγγελία του αδικήματος στην αστυνομία αποτελεί, στη συγκεκριμένη περίπτωση των παράνομων μεταναστών και ο φόβος απέλασής τους.

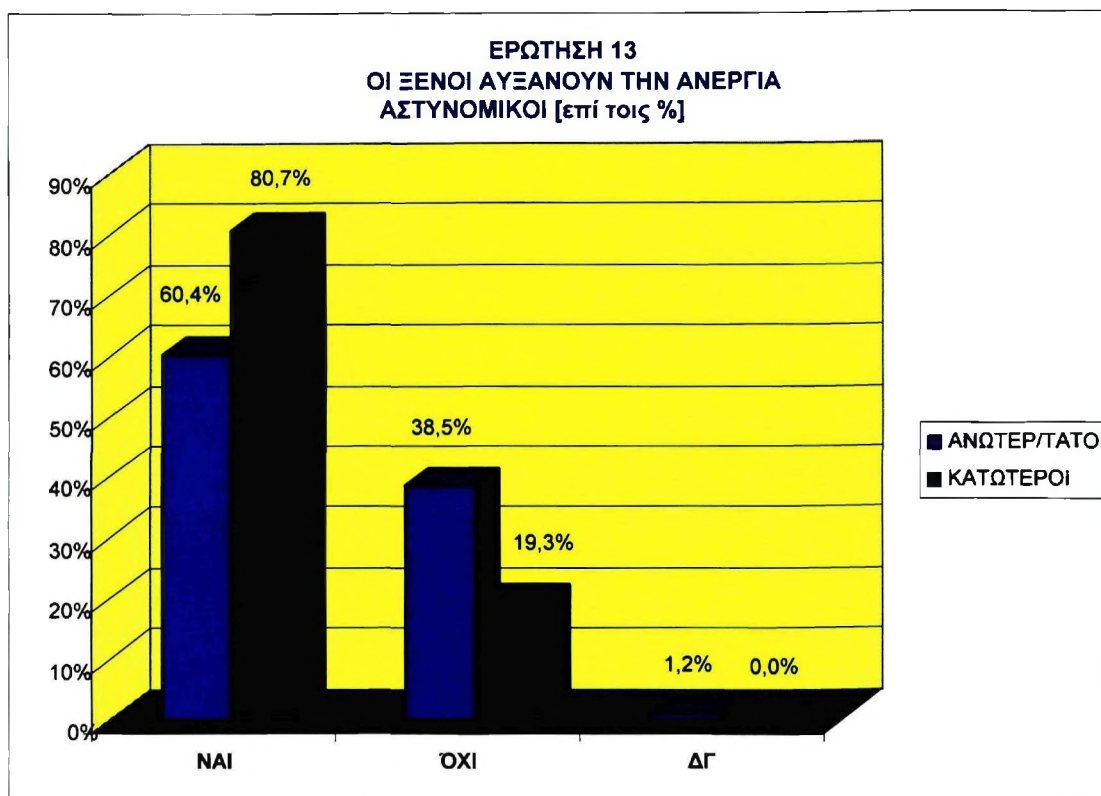
Στην αίσθηση του αριθμού των ξένων που βρίσκονται στην Ελλάδα σήμερα έχουμε μια διαφοροποίηση μεταξύ των δύο βαθμίδων. Οι ανώτεροι με ποσοστό 69,8% [118 άτομα] θεωρούν τον αριθμό αυτών «πάρα πολύ υψηλό», με ποσοστό 25,4% [43 άτομα] «αρκετό» και με ποσοστό 4,7% [8 άτομα] ότι «δεν είναι πολύ». Στους κατώτερους τα ποσοστά αυτά κυμαίνονται αντίστοιχα σε 79,4% [193 άτομα], σε 20,6% [50 άτομα] και σε 0,0%.

¹⁹⁹ Αρτινοπούλου, 1996, σ. 57

Η καθημερινή επαφή των κατώτερων αστυνομικών με τους αλλοδαπούς δράστες είναι ενδεχόμενο να αυξάνει την αίσθηση του αριθμού των ξένων στην χώρα και συγχρόνως να μειώνει την «ανοχή» τους προς αυτούς.

Οι ανώτεροι με ποσοστό 60,4% [102 άτομα] πιστεύουν ότι οι ξένοι που ζουν στην Ελλάδα σήμερα αυξάνουν το πρόβλημα της ανεργίας, ενώ οι κατώτεροι με ποσοστό 80,75 [196 άτομα].

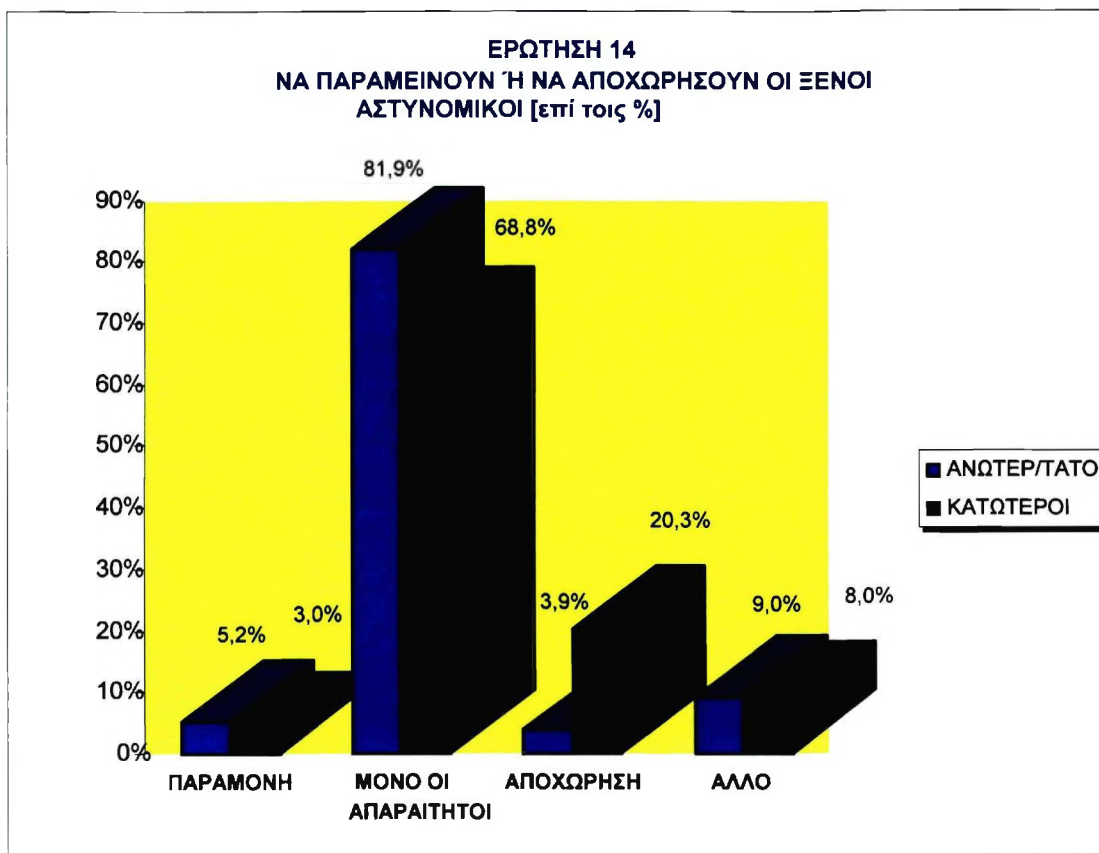

Οι κατώτεροι αστυνομικοί περισσότερο φαίνονται να αναζητούν και με κριτήρια φυλετικά «τον αποδιοπομπαίο τράγο» για τα τρέχοντα κοινωνικά προβλήματα. Έτσι στη συγκεκριμένη ερώτηση η απάντηση είναι μάλλον παρορμητική χωρίς προβληματισμό και με αρνητική διάθεση απέναντι στους ξένους, τους οποίους θέλουν να θεωρούν ως αιτία του προβλήματος.

Το μορφωτικό επίπεδο είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθεί ως κριτήριο στην διαμόρφωση της σχετικής γνώμης. Οι κατώτεροι αστυνομικοί εμφανίζονται περισσότερο επηρεασμένοι από τα προβαλλόμενα από ΜΜΕ στερεότυπα, ενώ οι ανώτεροι φαίνεται να έχουν μια πιο σφαιρική ενημέρωση και μια κρίση περισσότερο τεκμηριωμένη.

Η κατώτερη βαθμίδα με μεγαλύτερο ποσοστό 20,3% [48 άτομα] υποστηρίζει την απομάκρυνση όλων των ξένων από

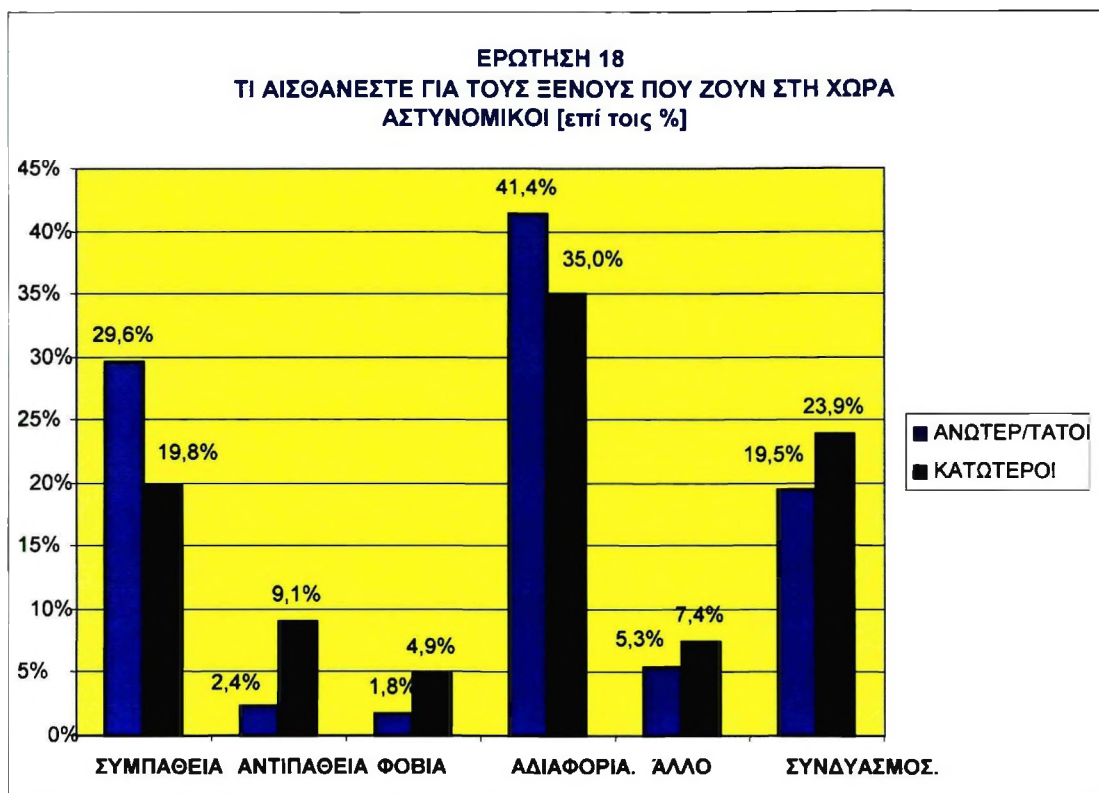
τη χώρα έναντι 3,9% [6 άτομα] της ανώτερης. Έτσι και στην άποψη της παραμονής όλων των ξένων οι δύο βαθμίδες διαφοροποιούνται με ποσοστό 68,8% [163 άτομα] η πρώτη και ποσοστό 81,9% [127 άτομα] η δεύτερη.

Οι κάποιες αρνητικές εκφραζόμενες στάσεις των κατώτερων αστυνομικών αποτυπώνονται και στο θέμα αυτό. Το ποσοστό των αστυνομικών το οποίο θεωρεί τους ξένους ως αιτία αύξησης της εγκληματικότητας και της ανεργίας είναι φυσικό να επιθυμεί την άμεση απομάκρυνσή παρά την παραμονή τους στην χώρα.

Η αντιπάθεια και η φοβία είναι τα δύο συναισθήματα στα οποία οι δύο βαθμίδες διαφοροποιούνται σημαντικά. Η ανώτερη βαθμίδα εκφράζει με χαμηλό ποσοστό 2,4% [4 άτομα], «αντιπάθεια» για τους ξένους που ζουν στην

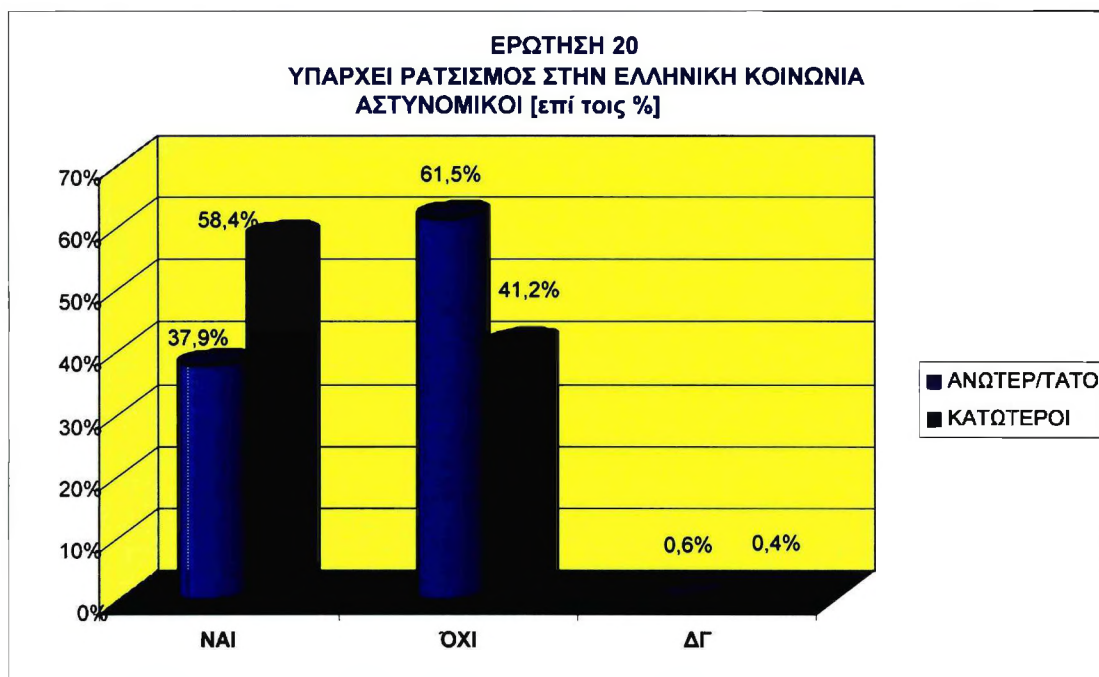
Ελλάδα σήμερα και με ποσοστό 1,8% [3 άτομα] «φοβία». Τα ίδια συναισθήματα στην κατώτερη βαθμίδα αντιπροσωπεύονται με ποσοστό 9,1% [22 άτομα] και ποσοστό 4,9% [12 άτομα] αντίστοιχα.

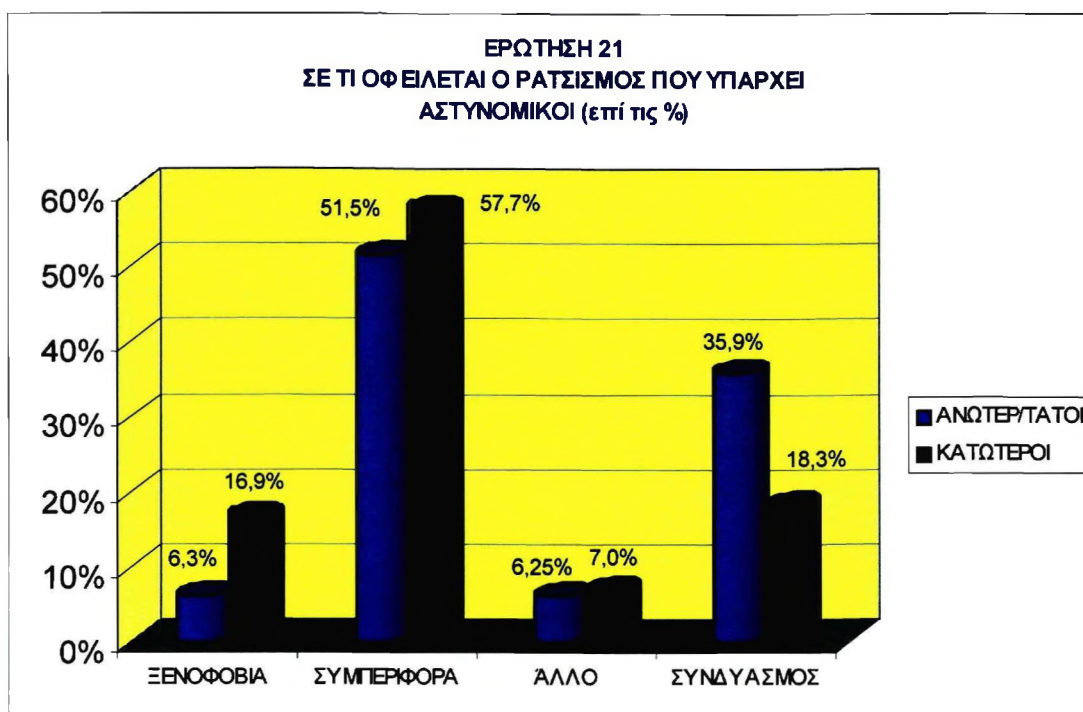
Το μειωμένο ποσοστό εκφραζόμενης φοβίας από την ανώτερη βαθμίδα μπορεί να αποδοθεί και εδώ στο υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο, δεδομένου ότι το ατομικό αυτό χαρακτηριστικό, έχει θεωρηθεί ως μεταβλητή η οποία διαφοροποιεί την ένταση του συγκεκριμένου συναισθήματος²⁰⁰. Τα εκφραζόμενα σε μεγαλύτερο ποσοστό από τους κατώτερους αστυνομικούς αρνητικά συναισθήματα [αντιπάθεια-φόβος] έρχονται ως συνέπεια των διατυπωμένων αρνητικών στάσεων προς αυτούς.

²⁰⁰ Ζαραφωνίτου, 2000, σ. 498

Η κατώτερη βαθμίδα υποστηρίζει 58,4% [142 άτομα] ότι υπάρχει ρατσισμός στην ελληνική κοινωνία ενώ μόνο το 37,9% [64 άτομα] της ανώτερης βαθμίδας υιοθετεί την στάση αυτή.

Τέλος, στην κατώτερη βαθμίδα το 16,9% [24 άτομα] αποδίδει τον υπάρχοντα ρατσισμό στη ξενοφοβία, ενώ στην ανώτερη το 6,3% [4 άτομα].

Και στις δύο αυτές στάσεις, οι αστυνομικοί της κατώτερης βαθμίδας φαίνεται να μην κρίνουν με βάση τα γεγονότα ή τις καταστάσεις, αλλά με βάση τα στερεότυπα τα οποία υπάρχουν για αυτές²⁰¹. Συγκεκριμένα στην προκειμένη περίπτωση από τα επικρατούντα στην ελληνική κοινωνία αρνητικά στερεότυπα για τους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα.

Από το σύνολο των απαντήσεων διαπιστώθηκε ότι **οι ανώτεροι αστυνομικοί με μεγαλύτερο ποσοστό θεωρούν ότι οι ξένοι που ζουν στην Ελλάδα σήμερα δεν είναι πολλοί, δεν είναι υπεύθυνοι για την αύξηση της εγκληματικότητας και δεν αυξάνουν το πρόβλημα της ανεργίας. Εκφράζουν περισσότερο συμπάθεια για αυτούς και λιγότερο αντιπάθεια και φοβία. Μικρό ποσοστό από αυτούς διατυπώνει την άποψη «να φύγουν όλοι**

²⁰¹ Πανούσης, 2003, σ.327

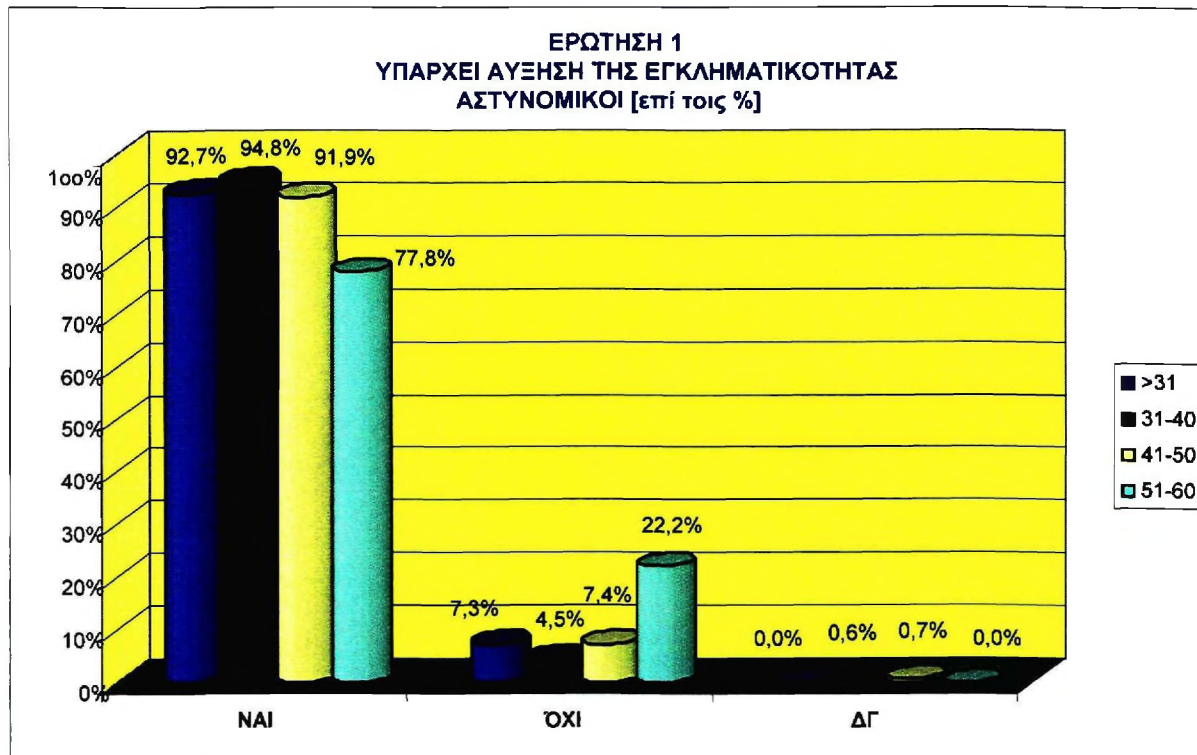
ανεξαιρέτως οι ξένοι» και δεν πιστεύουν ότι υπάρχει ρατσισμός και ξενοφοβία στην ελληνική κοινωνία.

Από τη συνοπτική αυτή περιγραφή του συσχετισμού των απαντήσεων κατά βαθμίδα, είναι προφανές αλλά και εντυπωσιακό ότι, οι ανώτεροι και ανώτατοι αστυνομικοί εμφανίζουν τη μεγαλύτερη ανοχή απέναντι στους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα και όχι μόνο από την κατώτερη βαθμίδα, αλλά και από τους δικαστές. Η εμφανιζόμενη αυτή ανεκτική στάση των ανώτερων /ανώτατων αστυνομικών απέναντι στους ξένους είναι «προκλητικά» θετική. Είναι ενδεχόμενο να θεωρηθεί ότι υποκρύπτει ανειλικρίνεια η οποία για λόγους δεοντολογίας δεν εκφράζεται. Η υπόθεση όμως αυτή δεν επιβεβαιώνεται από κάποιες άλλες απαντήσεις σε ερωτήσεις-φίλτρα της συνέντευξης.

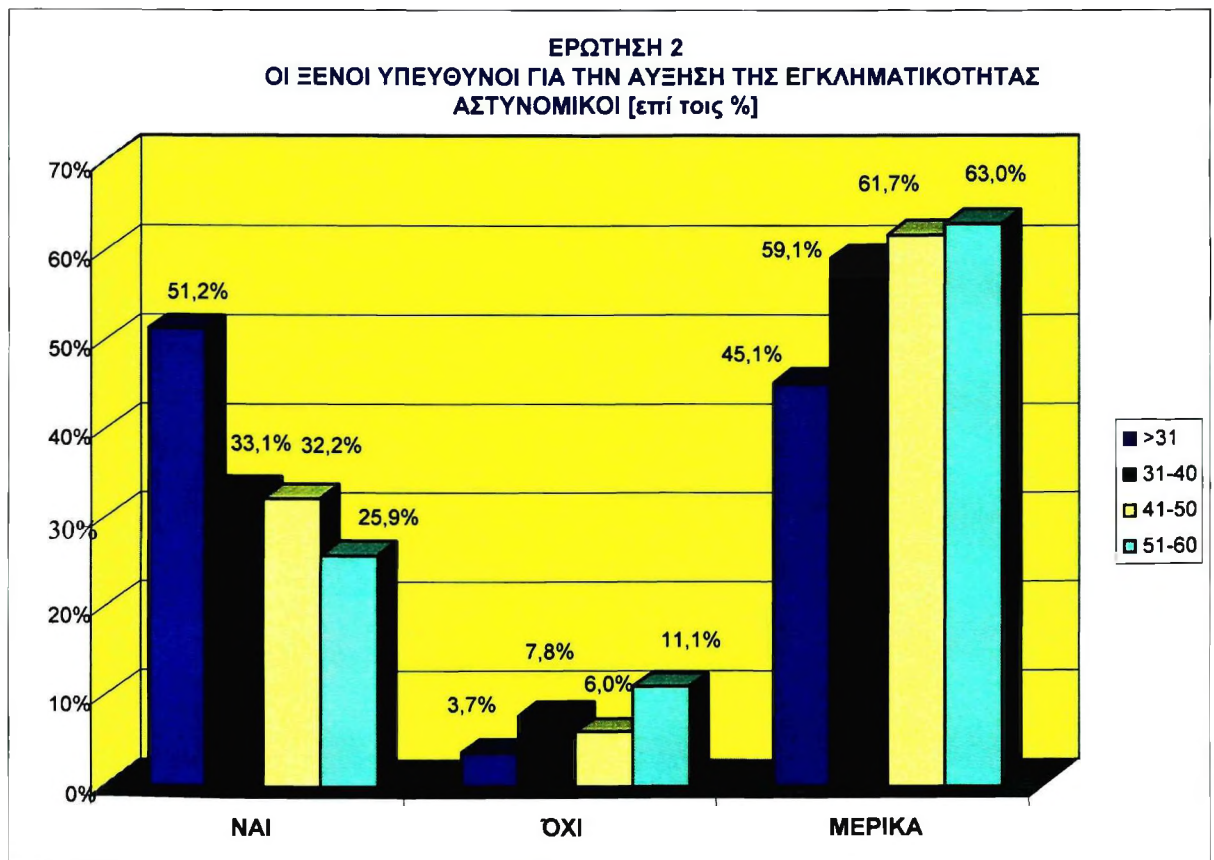
γ. ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ

Μετά το στατιστικό έλεγχο προέκυψε ότι ουσιαστικές αποκλίσεις παρουσιάζονται στις ερωτήσεις **1, 2, 6, 14, 18, και 20.**

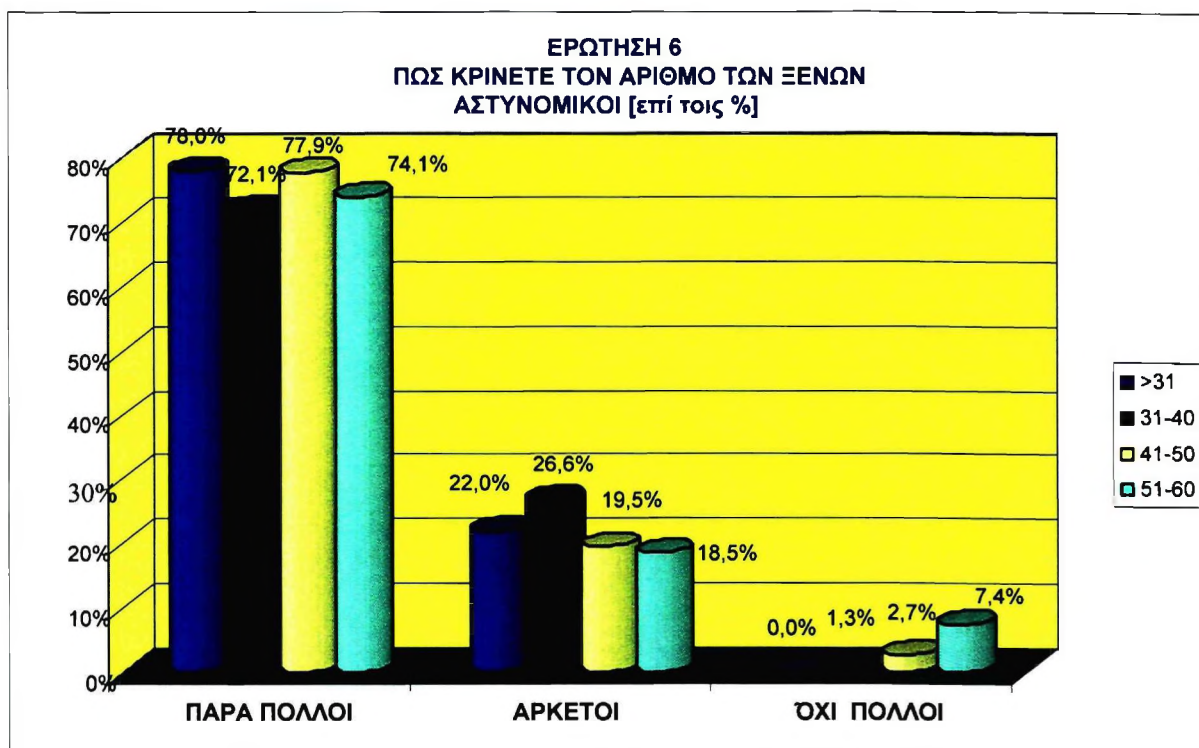
Οι νεότεροι, δηλαδή οι κάτω των 31χρονών και οι μεταξύ 31-40χρονών θεωρούν με συντριπτικές πλειοψηφίες 92,7% [78 άτομα] και 94,8% [146 άτομα] αντίστοιχα, αυξημένη την εγκληματικότητα στη χώρα την τελευταία δεκαετία. Ποσοστό 7,3% [6 άτομα] και το 4,5% [7 άτομα] στην ηλικιακή αυτή ομάδα θεωρεί ότι δεν παρουσιάζει αύξηση. Αντίθετα το 77,8% [21 άτομα] από τους μεγαλύτερους, ηλικίας μεταξύ 51-60χρονών τοποθετείται υπέρ της αυξημένης εγκληματικότητας και το 22,2% [6 άτομα] ότι δεν υπάρχει αύξηση.

Οι νεότεροι, κάτω των 31χρονών, θεωρούν με αυξημένο ποσοστό 51,2% [42 άτομα] ότι οι ξένοι είναι υπεύθυνοι για την αύξηση της εγκληματικότητας, ενώ οι μεγαλύτεροι, μεταξύ 51-60χρονών, με ποσοστό 25,9% [7 άτομα].

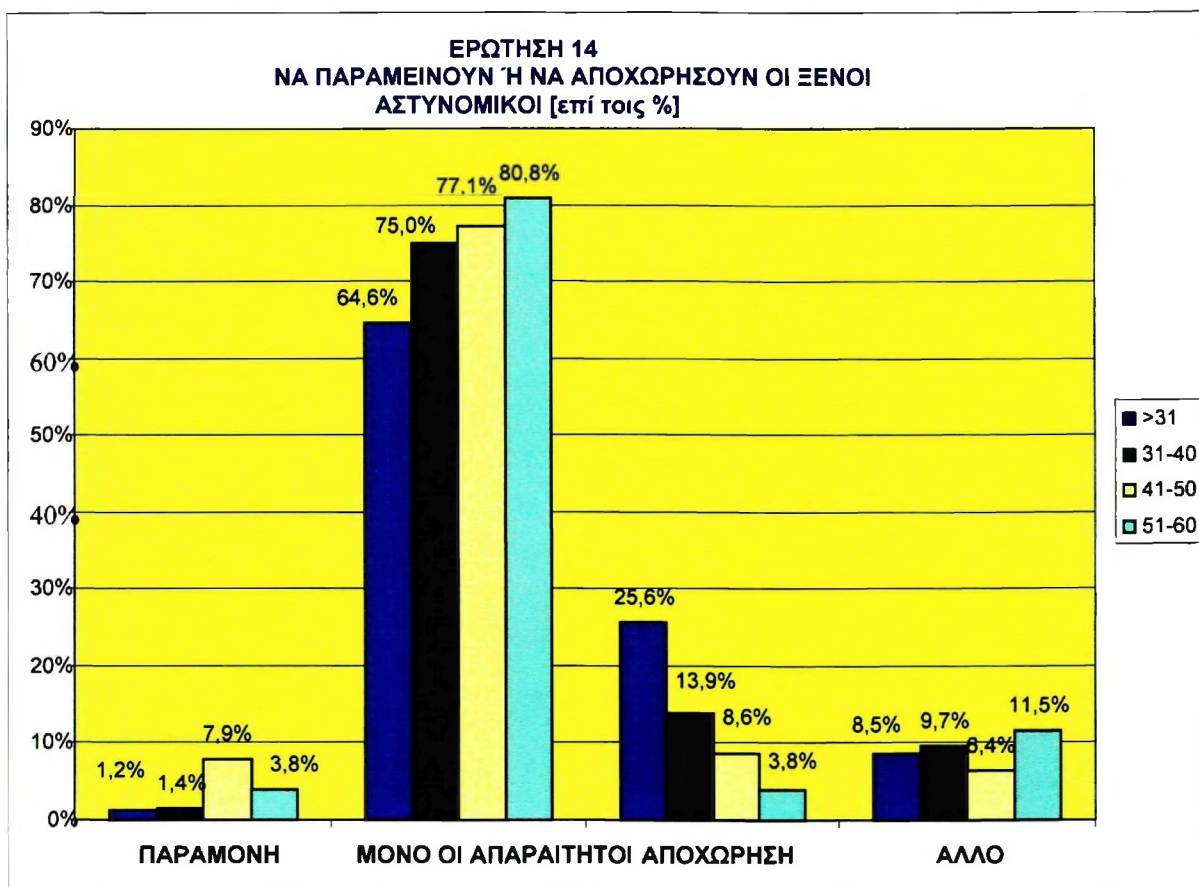

Κανένα άτομο από τους νεότερους [κάτω από 31χρονών] θεωρεί τον αριθμό των ξένων «όχι πολύ υψηλό» σε αντίθεση με το ποσοστό 7,4% [2 άτομα] της ηλικιακής ομάδας μεταξύ 51-60χρονών.

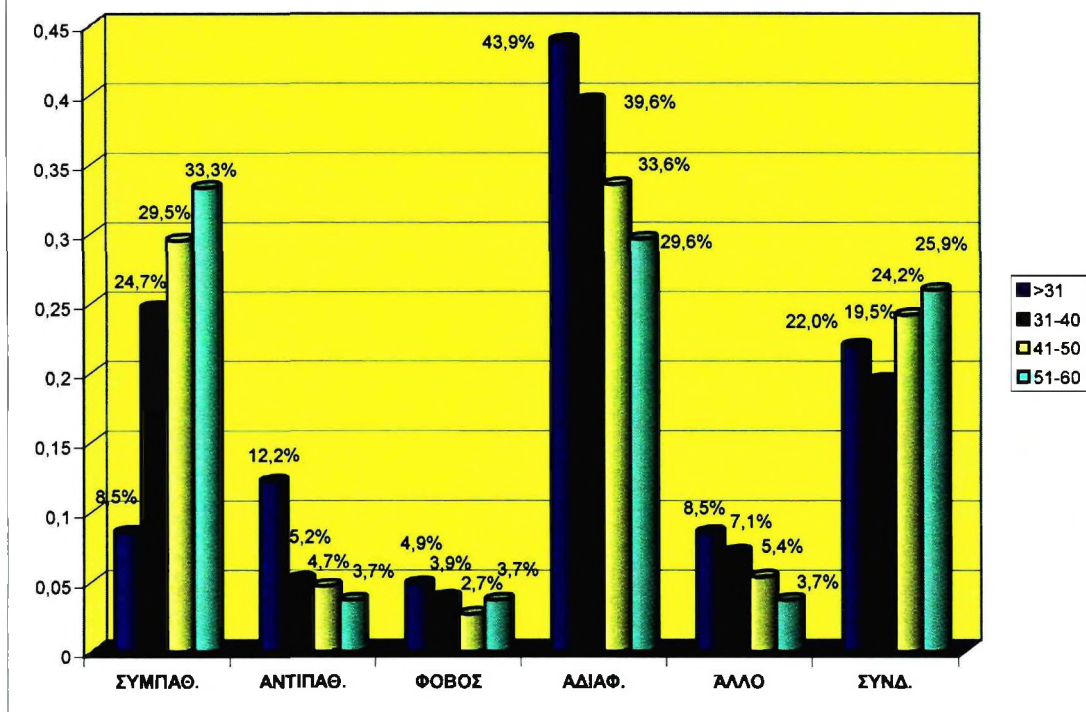
Υψηλότερα ακόμη ποσοστά 7,9% [11 άτομα] και 3,8% [1 άτομο] συγκεντρώνουν αντίστοιχα οι μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες, μεταξύ 41-50χρονών και μεταξύ 51-60χρονών «υπέρ της παραμονής όλων των ξένων που βρίσκονται στην Ελλάδα σήμερα». Το ποσοστό αυτό διαμορφώνεται σε 1,25 [1 άτομο] και 1,4% [2 άτομα] αντίστοιχα για κάτω των 31χρονών και μεταξύ 31-40χρονών.

Το ίδιο παρατηρείται και στην αντίθετη άποψη «της απομάκρυνσης όλων των ξένων», όπου η διαφορά μεταξύ των ηλικιακών ομάδων είναι φθίνουσα. Ποσοστά 25,6% [21 άτομα] για κάτω των 31χρονών, 13,9% [20 άτομα] για ηλικία μεταξύ 31-40, 8,9% [12 άτομα] για 41-50χρονών και 3,8% [1 άτομο] για 51-60χρονών.

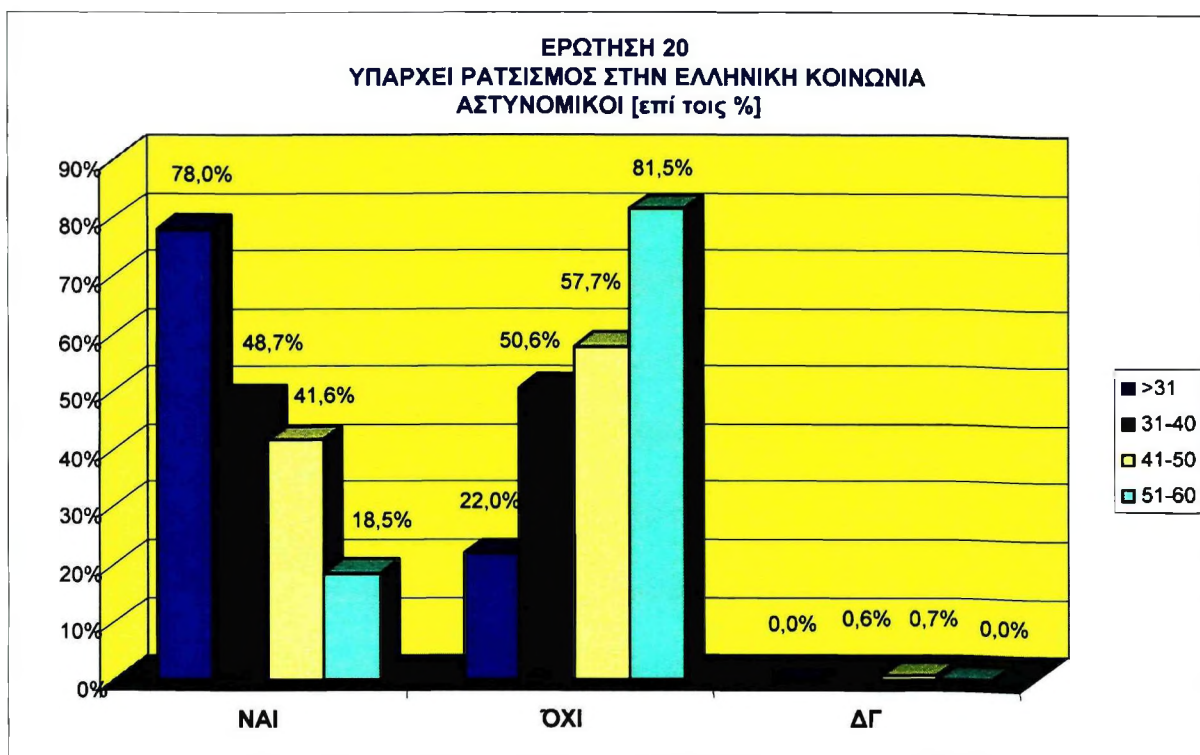

Οι μεγαλύτεροι σε ηλικία αστυνομικοί μεταξύ 51-60χρονών φαίνεται να τρέφουν για τους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα μεγαλύτερη «συμπάθεια» 33,3% [9 άτομα], μικρότερη «αντιπάθεια» 3,7% [1 άτομο] και μικρότερη «αδιαφορία» 29,6% [8 άτομα]. Οι νεότεροι δηλαδή οι κάτω των 31χρονών εμφανίζουν αντίστοιχα ποσοστό 8,5% [7 άτομα], 12,2% [10 άτομα] και 43,9% [36 άτομα].

ΕΡΩΤΗΣΗ 18
ΤΙ ΑΙΣΘΑΝΕΣΘΕ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΞΕΝΟΥΣ ΠΟΥ ΖΟΥΝ ΣΤΗ ΧΩΡΑ
ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟΙ %

Η στάση της «ύπαρξης ρατσισμού στην ελληνική κοινωνία» συγκεντρώνει στους νεότερους κάτω από 31χρονών ποσοστό 78,0% [64 άτομα] ενώ στους μεγαλύτερους μεταξύ 51-60χρονών μόνον ποσοστό 18,5%.

Συμπερασματικά προκύπτει ότι η **μεγαλύτερη ηλικιακή ομάδα των αστυνομικών πιστεύει ότι δεν υπάρχει αύξηση της εγκληματικότητας την τελευταία δεκαετία στην Ελλάδα**. Ότι ο αριθμός των ξένων που ζουν στην Ελλάδα σήμερα «δεν είναι πολύ υψηλός» και ότι οι ξένοι δεν είναι υπεύθυνοι για την αύξηση αυτή. Δεν θεωρεί ότι πρέπει να φύγουν όλοι οι ξένοι ανεξαιρέτως. Αισθάνεται για αυτούς περισσότερο συμπάθεια και λιγότερο αντιπάθεια και αδιαφορία. Τέλος πιστεύει ότι **δεν υπάρχει ρατσισμός στην ελληνική κοινωνία**.

Οι ανεκτικές αυτές στάσεις της μεγαλύτερης ηλικιακής ομάδας φαίνεται να συμπίπτουν απόλυτα με αυτές των ανωτάτων και ανωτέρων αστυνομικών, εφόσον οι δύο αυτές μεταβλητές ταυτίζονται στα ίδια άτομα. Η μεγαλύτερη κριτική στάση, η ωριμότητα και το μορφωτικό επίπεδο των μεγαλύτερων σε ηλικία αστυνομικών, ενδεχόμενα

είναι παράγοντες για να μην αντιμετωπίζουν τους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα ως «πρόβλημα».

II. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

1. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΣΤΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

Ο δικαστής με την «ετικέτα» της αυταρχικής προσωπικότητας [Adorno]²⁰² και του κοινωνικά απομονωμένου αποτελεί υποκείμενο ιδιαίτερου ενδιαφέροντος, αφού το θέμα το οποίο έχει ταχθεί να διαχειριστεί-η δικαιοσύνη- δεν είναι ατομική υπόθεση αλλά αφορά το κοινωνικό σύνολο.

Όπως έδειξε ο H.Tajfel «η ταυτότητα ενός ατόμου δεν συνίσταται μόνο από τα χαρακτηριστικά της ιδιοσυγκρασίας ή της ιδιοτυπίας του»²⁰³, αλλά και από τα χαρακτηριστικά της κοινωνικής ομάδας στην οποία ανήκει. Το γεγονός ότι ένα άτομο ανήκει σε μια ορισμένη κοινωνική κατηγορία ή ομάδα είναι ιδιαίτερα σημαντικό. Η ταύτιση του δε με μια κοινωνική ομάδα, σημαίνει ότι αναγνωρίζει στον εαυτό του τα στερεοτυπικά χαρακτηριστικά αυτής. Έτσι στη συγκεκριμένη περίπτωση ο δικαστής αναγκάζεται κάποιες φορές να ενεργεί σύμφωνα με τις λιγότερο θετικές στερεοτυπικές συμπεριφορές του «πρότυπου ρόλου» τον οποίο η κοινωνία του έχει καθορίσει. Οι στάσεις του δικαστή μέσα από τη διάσταση του «Σημαντικού Άλλου» [αν θέλουμε να δανειστούμε τον όρο από τη θεωρία της Συμβολικής Αλληλεπίδρασης] για ένα πολύπλευρο, καίριο κοινωνικό θέμα, μπορεί να προκαλούν το ενδιαφέρον. Η ολοκλήρωση της παρούσας εμπειρικής έρευνας με ένα ικανοποιητικό δείγμα δικαστών, το οποίο ανέρχεται

²⁰² Χαρίτου-Φατούρου, 2003, σ.216επ.

²⁰³ Παπαστάμος, 2001, σ.97

περίπου στο 10% του συνολικού αριθμού όσων υπηρετούν σε κάθε βαθμίδα στο Νομό Αιτικής, παρέχει την δυνατότητα εξαγωγής σχετικά ασφαλών αποτελεσμάτων. Αναγκαία όμως κρίνεται η σφαιρική προσέγγιση των απαντήσεων και η ερμηνεία τους μέσα από την αλληλεξάρτηση τους συνολικά και όχι μεμονωμένα.

Έτσι οι στάσεις του δικαστικού κόσμου απέναντι στους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα, αφού διατρέχουν μια διαδρομή τόσο θετική όσο και αρνητική, φαίνεται να καταλήγουν σε μια «ισορροπημένη» απόφαση η οποία αφορά την αντιμετώπιση του φαινομένου. Είναι φυσικό να προκύπτουν και προέκυψαν στάσεις επηρεασμένες από προκαταλήψεις, κοινωνικά στερεότυπα, προσωπικά βιώματα. Οι στάσεις όμως αυτές, αν και κρίνονται μάλλον αρνητικές για τον ξένο που ήλθε να παραμείνει στην Ελλάδα σήμερα, δεν φαίνεται να έχουν επιπτώσεις την κρίσιμη στιγμή της «απόφασης». Μια θετική μονομέρεια στις στάσεις των ερωτώμενων, θα ήταν μια ουτοπική προσδοκία και θα οδηγούσε σε επίπλαστα συμπεράσματα. Ανάμεσα όμως από επιφυλάξεις, ενοχοποιήσεις, κατηγοριοποιήσεις, διαφαίνεται μια διάθεση αντικειμενική στην απόδοση της δικαιοσύνης.

Οι δικαστές για την αυξημένη εγκληματικότητα στην χώρα αποδίδουν ενοχοποιητική στάση στους ξένους, εφόσον το μεγαλύτερο ποσοστό τους θεωρεί «μερικά υπεύθυνους» γι' αυτήν. Η στάση αυτή μπορεί να προέρχεται όχι μόνον από τα στερεότυπα που επικρατούν αλλά και από προσωπική επαγγελματική εμπειρία η οποία ενισχύεται από στατιστικά στοιχεία [Υπουργείο Δημόσιας Τάξης].

Η στάση των δικαστών σύμφωνα με την οποία οι ξένοι καταγράφονται περισσότερο ως δράστες παρά θύματα

αδικημάτων μπορεί να θεωρηθεί απόρροια της καθημερινής επαγγελματικής πραγματικότητας. Δεν είναι όμως μικρό το ποσοστό των ερωτώμενων, το οποίο τους θεωρεί εξίσου δράστες και θύματα. Εδώ φαίνεται να λαμβάνεται υπόψη η αφανής εγκληματικότητα. Είναι ενδεχόμενο όμως η έννοια του θύματος στην παρούσα αναφορά να εμπεριέχει και παραβιάσεις των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων των ξένων που ζουν στην Ελλάδα σήμερα.

Η διάσταση την οποία αποδίδει η πλειονότητα των δικαστών για την παρουσία των ξένων, μπορεί ενδεχόμενα να ερμηνευτεί ως στάση μη ανεκτική ή λιγότερο ανεκτική προς αυτούς, σύμφωνα με τις επικρατούσες θεωρίες των κλιμάκων στάσεων. Μπορεί όμως και να εκληφθεί ως μια πραγματικότητα που βίωσε η χώρα την τελευταία δεκαετία. Αυτή η «υπερβολική παρουσία των ξένων» έχει ήδη γίνει αισθητή στην ευρύτερη κοινωνία, όπως προκύπτει από σχετικές έρευνες που διενεργήθηκαν. Με την παρούσα έρευνα έρχεται να αποτυπωθεί στη στάση των δικαστικών λειτουργών, οι οποίοι βλέπουν τα «πινάκια των υποθέσεων να είναι συμπληρωμένα με ονόματα που δηλώνουν κάθε άλλο παρά ελληνική καταγωγή» όπως χαρακτηριστικά επισημάνθηκε.

Από την πλειοψηφία των ερωτώμενων η πρόσληψη του ξένου και η ταύτισή του κυρίως με την Αλβανική εθνικότητα δεν απέχει από την ευρύτερη κοινωνική αντίληψη, η οποία επικρατεί στη χώρα, εξαιτίας της μαζικής εισόδου των Αλβανών τα τελευταία χρόνια. Αξιοσημείωτο όμως είναι ότι ένα σημαντικό ποσοστό αρνείται να συγκεκριμενοποιήσει εθνικότητα διακρίνοντας μια αρνητική κατηγοριοποίηση σ' αυτήν.

Ο δικαστικός κόσμος δήλωσε ακόμη ότι αισθάνεται την ίδια συμπάθεια για όλους ανεξαιρέτως τους λαούς, χωρίς να θέλει να εκφραστεί μεμονωμένα για ενδεικτικά αναφερόμενους λαούς. Δήλωσε δε ακόμη ότι δεν θεωρεί ξένους τις διάφορες εθνοτικές ομάδες [Βλάχους, Αρβανίτες, Ποντίους, Παλιννοστούντες από π.ΕΣΣΔ]. Η στάση αυτή μπορεί να κριθεί θετική προς το «πολιτισμικά διαφορετικό». Κυρίαρχο συναίσθημα για τους ξένους αναδεικνύεται η συμπάθεια. Άλλα συναισθήματα, στην πλειοψηφία τους θετικά, όπως λύπη και συμπόνια, συγκεντρώνουν ένα σημαντικό ποσοστό. Ουδέτερη συναισθηματική κατάσταση [αδιαφορία] δηλώνεται από κάποιο ποσοστό η οποία όμως, όπως διευκρινίζεται, ισχύει και για τους υπόλοιπους Έλληνες.

Φοβία εκφράζει και ένα ποσοστό 11,2% των ερωτώμενων, το οποίο μπορεί να συσχετιστεί με το ποσοστό το οποίο έχει προσωπικές εμπειρίες άμεσης ή έμμεσης θυματοποίησης. Θετικό δε μπορεί να καταγραφεί το ότι για την πλειονότητα που έχουν πέσει θύματα αδικημάτων, η διαπίστωση της εθνικότητας του δράστη δεν είναι αυθαίρετη [από προσωπική υπόθεση], αλλά προέρχεται από την αστυνομία και από μάρτυρες.

Σχετική στάση με την φοβία την οποία αισθάνονται οι ερωτώμενοι και την τυχόν θυματοποίηση τους είναι και αυτή η οποία αναφέρεται στην επικινδυνότητα των ξένων. Στην αρνητική αυτή ιδιότητα [επικίνδυνος] η οποία στιγματίζει και περιθωριοποιεί άτομα ή ομάδες, οι δικαστές αποδεικνύονται εξαιρετικά προσεκτικοί. Έτσι ο χαρακτηρισμός μπορεί να αποδοθεί μόνον σε ορισμένους ξένους, όπως επισημάνθηκε, αφού συνδυαστεί και με άλλους παράγοντες.

Η απασχόληση των ξένων από την πλειοψηφία των δικαστών σε βοηθητικές εργασίες, μπορεί να εμφανίζεται πρωταρχικά «ωφελιμιστική» αλλά ταυτόχρονα δεν πρέπει να παραγνωρίζεται η θετική της διάσταση. Έτσι μέσα από αυτήν, εκφράζεται μια σχέση εμπιστοσύνης η οποία βοηθά την επικοινωνία μεταξύ των λαών.

Η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτώμενων εκφράζει όχι απλά ως στάση αλλά ως πεποίθηση ότι οι ξένοι προστατεύονται από την ελληνική δικαιοσύνη και απολαμβάνουν όλες τις δικονομικές εγγυήσεις. Το ποσοστό το οποίο εμφανίζει αρνητική στάση για την προστασία των ξένων από την ελληνική δικαιοσύνη και την απολαβή των δικονομικών εγγυήσεων αποδίδει περισσότερο την ευθύνη στους ξένους [οικονομικοί, προσωπικοί λόγοι] και λιγότερο στη δικαιοσύνη. Μικρό ποσοστό υπαινίχθηκε τον δικαστή υπαίτιο για την πλημμελή απολαβή των δικονομικών εγγυήσεων των ξένων. Η «ισότητα των διαδίκων» αποτελεί όχι μόνο θεμελιώδη δικονομική αρχή [αρθρ.110ΚΠολΔικ.] αλλά και συνείδηση του δικαστή. Κοινωνικές προκαταλήψεις ή στερεοτυπικές αντιλήψεις όμως φαίνεται ότι κάποιες φορές δεν αφήνουν ανεπηρέαστη τη συνείδηση αυτή.

Κατά τη διαδικασία της διαλεύκανσης των υποθέσεων, οι ξένοι κρίνονται ως μάρτυρες αξιόπιστοι. Η αξιοπιστία, όπως σωστά επισημαίνεται, κρίνεται από την προσωπικότητά τους όπως και των λοιπών μαρτύρων και όχι από την ιδιότητά τους ως ξένων. Η ιδιότητα δε αυτή του ξένου προκύπτει ότι δεν επιδρά στην κρίση του δικαστή κατά την επιβολή της ποινής. Συγκριτικά με άλλες θεωρητικές και εμπειρικές προσεγγίσεις, η στάση αυτή της πλειοψηφίας ίσως θεωρείται ότι δεν

ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Αντίβαρο όμως αυτής θα μπορούσε να θεωρηθεί η στάση του ποσοστού του δείγματος, σύμφωνα με το οποίο η ύπαρξη επίδρασης τόσο αρνητικής όσο και θετικής εξαρτάται από κάθε συγκεκριμένη περίπτωση.

Στο στάδιο της έκτισης της ποινής οι δικαστές τάσσονται, μάλλον από πεποίθηση ισοότητας, υπέρ της κράτησης των υποδίκων ή καταδίκων ξένων στις ίδιες με τους Έλληνες φυλακές. Με γνώμονα την προσωπική επιθυμία των κρατουμένων και την επιβολή όχι επαχθέστερων ποινών τάσσονται επίσης υπέρ της μεταφοράς των ξένων στον τόπο καταγωγής τους για την έκτιση της ποινής, ως μέτρο ασφάλειας για την επικρατούσα συμφύρηση στον έγκλειστο χώρο.

Οι δικαστές φαίνεται να κρίνουν την ελληνική κοινωνία αποδίδοντας σ' αυτήν αρνητική «κοινή γνώμη» και ρατσισμό, ο οποίος όμως προέρχεται κατά κύριο λόγο από τη συμπεριφορά των ξένων. Η στάση αυτή μπορεί ακόμη να δικαιολογηθεί από την παρουσίαση των ξένων από το τύπο και τα μέσα ενημέρωσης αρκετά συχνά ως «ανεπιθύμητων».

Τέλος οι δικαστές με τον εννοιολογικό προσδιορισμό που αποδίδουν στη λέξη ρατσισμός φαίνεται να κατηγοριοποιούνται σε «αυστηρούς», οι οποίοι ταυτίζουν το ρατσισμό με οποιαδήποτε υποτίμηση και σε «επιεικείς», οι οποίοι τον περιορίζουν στις βίαιες εκδηλώσεις.

Από το μικρό δείγμα της διοικητικής δικαιοσύνης προέκυψε ότι οι δικαστές του χώρου αυτού διαφοροποιούν τη στάση τους σχετικά με την ισοτιμη δικαστική προστασία των ξένων και την πλήρη απολαβή από αυτούς

των δικονομικών εγγυήσεων. Στο συγκεκριμένο θέμα οι διοικητικοί δικαστές εμφανίζονται να εκφράζουν πιο ελεύθερα κριτική στάση απέναντι στο σύστημα απονομής της δικαιοσύνης. Η μη συμμετοχή τους στο σύστημα αυτό, τους παρέχει ενδεχόμενα την δυνατότητα άσκησης κριτικής.

Ο Εισαγγελικός κλάδος, όπως διαχωρίστηκε κατά την επεξεργασία του δείγματος, θεωρεί ότι δεν υπάρχει ρατσισμός στην ελληνική κοινωνία. Η διαφοροποιημένη αυτή στάση θα μπορούσε να αποδοθεί στον ευαίσθητο ρόλο του κλάδου, που διαμορφώνει ο διωκτικός χαρακτήρα του.

Συμπερασματικά, αξίζει να αναφερθεί ότι κατά το συσχετισμό των απαντήσεων κατά φύλο, οι δικάστριες εμφανίζονται με περισσότερη κριτική διάθεση απέναντι στο δικαιοσύνη σύστημα και τους εκφραστές του. Έτσι προκύπτει ότι οι ξένοι δεν μπορούν να προστατευτούν όπως και οι Έλληνες από την ελληνική δικαιοσύνη και ότι δεν απολαύουν πλήρως όλες τις δικονομικές εγγυήσεις. Οι γυναίκες, αποδεικνύεται ακόμη, ότι έχουν χρησιμοποιήσει περισσότερο τους ξένους σε βοηθητικές εργασίες. Η στάση αυτή μπορεί να αποδοθεί στη μεγαλύτερη προσαρμοστικότητα του γυναικείου φύλου στις μεταβολές της κοινωνίας και τη μικρότερη «προσκόλληση» του στις παραδοσιακές της μορφές.

Η ελλειμματική απολαβή από μέρος των ξένων των δικονομικών εγγυήσεων, εκφράζεται και από τους δικαστές του πρώτου βαθμού, οι οποίοι φαίνεται να εκφράζονται με μεγαλύτερη ευθύτητα ακόμη και για θέματα «ταμπού». Η άσκηση κριτικής και μάλιστα δημόσια από τους ίδιους τους δικαστές, μπορεί να θεωρηθεί θέμα που «θίγεται» ελάχιστα. Αυτό οφείλεται στην φύση του

έργου τους, το οποίο διέπεται και θεσμικά από εχεμύθεια. Με την ίδια ευθύτητα φαίνεται να εκφράζουν τα διαμορφωμένα συναισθήματα τους απέναντι στους ξένους, τα οποία είναι περισσότερο αρνητικά από αυτά που διατυπώνουν οι δικαστές του ανώτερου βαθμού. Οι δικαστές του πρώτου βαθμού αποδίδουν μικρότερη «επικινδυνότητα» στους ξένους. Η στάση αυτή του πρώτου βαθμού μπορεί να αποτελεί έκφραση της πραγματικότητας, στην οποία αυτοί είναι πιο κοντά, ως «δικαστές ουσίας». Εξάλλου το αίσθημα της ανασφάλειας θεωρείται συνάρτηση και της ηλικίας. Στην αμεσότερη προσέγγιση της πραγματικότητας, η οποία σχετίζεται με την κατάσταση των ελληνικών φυλακών, μπορεί να αποδοθεί και η στάση του πρώτου βαθμού για τη μεταφορά των ξένων καταδίκων στον τόπο καταγωγής τους για την έκτιση της ποινής. Ο πρώτος βαθμός τέλος, φαίνεται να κρίνει αυστηρότερα την ελληνική κοινωνία, την οποία με μεγαλύτερο ποσοστό χαρακτηρίζει ρατσιστική.

Η νεότερη ηλικιακά κατηγορία δικαστών εκδηλώνει μια πιο ανεκτική στάση για τους ξένους, θεωρώντας με μεγαλύτερο ποσοστό, ότι δεν είναι υπεύθυνοι για την αύξηση της εγκληματικότητας, δεν είναι «πάρα πολλοί» και δεν είναι επικίνδυνοι. Αντίθετα εμφανίζονται λιγότερο ανεκτικοί απέναντι στην ελληνική κοινωνία, στην οποία θεωρούν ότι υπάρχει ρατσισμός.

Οι στάσεις αυτές των δικαστών οι οποίες διαμορφώνονται μέσα από την επαγγελματική τους δραστηριότητα αλλά και από την κοινωνική τους ζωή, αποτελούν σημαντικά ευρήματα για την ερμηνεία της «δικαστικής συμπεριφοράς» και έχει ιδιαίτερη σημασία για την άσκηση του κοινωνικού ελέγχου²⁰⁴.

²⁰⁴ Λαμπροπούλου, 1994, σ.186

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΣΤΗΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ

Η ελληνική αστυνομία, με το δεδομένο αντιπροσωπευτικό δείγμα, το οποίο αποτελείται στην πλειοψηφία από άνδρες νεαρής σχετικά ηλικίας, οι οποίοι έχουν γεννηθεί μεν σε άλλη πόλη της Ελλάδας αλλά έχουν ζήσει τα περισσότερα χρόνια στην Αθήνα, έρχεται μάλλον να διαψεύσει τους πηχυαίους συχνά τίτλους εφημερίδων και άλλων ενημερωτικών εντύπων, που τους εμφανίζουν ως υποκείμενα ρατσιστικής συμπεριφοράς.

Αρνητικές στάσεις και απόψεις και στον κλάδο αυτό επισημαίνονται σε αρκετά θέματα. Κάτι τέτοιο όμως, απέχει από τον απόλυτο και αυθαίρετο χαρακτηρισμό του «ρατσιστή» ή «ρατσισμού».

Η πλειοψηφία των αστυνομικών πιστεύει στην αύξηση της εγκληματικότητας την τελευταία δεκαετία στην χώρα. Σημαντικό όμως ποσοστό δηλώνει και το αντίθετο. Επισημαίνεται έτσι ότι την τελευταία πενταετία υπάρχει μείωση τόσο στο συνολικό αριθμό όσο και σε ορισμένες κατηγορίες εγκλημάτων. Η στάση αυτή προέρχεται και φαίνεται να είναι σύμφωνη με στατιστικά στοιχεία.

Η στάση των αστυνομικών καταγράφεται ενοχοποιητική για την συμμετοχή των ξένων στην αύξηση της εγκληματικότητας. Έτσι οι ξένοι που ζουν στην Ελλάδα σήμερα συναντώνται από τους αστυνομικούς, συχνότερα ως δράστες παρά ως θύματα αδικημάτων. Η αναφορά από ένα μεγάλο ποσοστό ότι στην «πραγματικότητα είναι θύματα», εμφανίζει μια ευαισθητοποίηση στο θέμα ξένος και εγκληματικότητα.

Η αίσθηση του υπερβολικού αριθμού των ξένων στην χώρα, ταυτίζεται περισσότερο με την αίσθηση της ύπαρξης παράνομων ξένων. Τα όρια αυτά εξάλλου είναι δυσδιάκριτα για το ευρύ κοινό, αλλά και για τους αστυνομικούς οι οποίοι βρίσκονται καθημερινά αντιμέτωποι με το πρόβλημα.

Η εθνικότητα η οποία υπερισχύει στο άκουσμα ξένος είναι και για τους αστυνομικούς οι Αλβανοί. Άλλες ακόμη εθνικότητες οι οποίες ζουν στην Ελλάδα σήμερα κατονομάζονται χωρίς ιδιαίτερο προβληματισμό. Η εθνικότητα η οποία αναφέρεται, είναι συνάρτηση της εθνικότητας με την οποία η αστυνομία έχει περισσότερα προβλήματα στην συγκεκριμένη περιοχή.

Η απόδοση, από σημαντικό ποσοστό, της εγκληματικής δράσης των ξένων στην «ανέχεια και τις άθλιες συνθήκες που ζουν» εμφανίζει μια στάση μάλλον ευαισθητοποιημένη για το «κοινωνικό γίγνεσθαι». Η απόδοση της εγκληματικής δραστηριότητας των ξένων στην «έλλειψη σεβασμού στον άνθρωπο» κρίνεται μάλλον αρνητική και συγκεντρώνει ένα μικρότερο ποσοστό. Η στάση των αστυνομικών υπέρ του «συνδυασμού παραγόντων» μπορεί να ερμηνευτεί ως προσπάθεια συγκερασμού της ανθρωπίνης ευαισθησίας με την ταύτισή του με το νόμο²⁰⁵, ο οποίος αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα.

Οι αστυνομικοί με τη στάση τους για «παραμονή στη χώρα όσων ξένων είναι απαραίτητοι για την οικονομία και είναι νόμιμοι» δεν φαίνεται να στέκονται αρνητικά στην παρουσία των ξένων στην χώρα. Η στάση που εκφράζεται με το «να φύγουν όλοι ανεξαιρέτως οι ξένοι» μπορεί να

²⁰⁵ Λαμπροπούλου, 1994, σ.216

κριθεί αρνητική μέχρι εχθρική. Η στάση όμως αυτή συγκεντρώνει ένα μικρό μόνο ποσοστό.

Η μεγαλύτερη πλειοψηφία δηλώνει «αδιαφορία» για τους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα και κάποιο σημαντικό ποσοστό δεν διστάζει να εκφράσει ρητά την αντιπάθεια του. Από τα εκφραζόμενα συναισθήματα δεν απουσιάζει όμως η συμπάθεια με εξίσου σημαντικό ποσοστό και άλλα ανάμικτα συναισθήματα θετικά και αρνητικά. Η συναισθηματική ουδετερότητα και τα αρνητικά συναισθήματα, τα οποία με ειλικρίνεια εκφράζονται από τους ερωτώμενους, δεν φαίνεται να επηρεάζουν τη στάση τους για τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να αντιμετωπίζονται οι ξένοι όταν βρίσκονται αντιμέτωποι με την αστυνομία και την δικαιοσύνη. Έτσι η εκφραζόμενη «ισότιμη νόμιμη αντιμετώπιση» από την συντριπτική πλειοψηφία κρίνεται εντυπωσιακή, σε σύγκριση με εμπειρική έρευνα της ομάδας Γ. Βούλγαρη, για την «Πρόσληψη και αντιμετώπιση του Άλλου στη σημερινή Ελλάδα», που απευθύνθηκε στο ευρύτερο κοινό. Σ' εκείνη την έρευνα, σημαντικό ποσοστό δήλωσε ότι «δεν επιθυμεί την καθιέρωση ίσων δικαιωμάτων μεταξύ Ελλήνων και ξένων»²⁰⁶.

Η οποιαδήποτε αρνητική στάση των αστυνομικών απέναντι στους ξένους προέρχεται από στερεότυπα και ενισχύεται ενδεχόμενα από την επαγγελματική τους εμπειρία, δεδομένου ότι μικρό ποσοστό έχει πέσει θύμα άμεσα [ο ίδιος] ή έμμεσα [μέλος της οικογένειας] κάποιου αδικήματος που έχει τελεστεί από ξένο.

Ειλικρίνεια εκφράζει η στάση των ερωτώμενων στο κατά πόσον οι ξένοι που ζουν σήμερα στην Ελλάδα απολαύουν

²⁰⁶ Βούλγαρης κά., 1995, σ.86

πλήρως όλες τις διικονομικές εγγυήσεις. Η πλειονότητα πιστεύει ότι τις απολαύουν. Αξιοσημείωτο ποσοστό όμως δηλώνει το αντίθετο. Οι αιχμές για «ρατσισμό» και «προκαταλήψεις» στους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου είναι σημαντική διαπίστωση, όταν μάλιστα προέρχεται από τους ίδιους.

Η στάση των αστυνομικών απέναντι στους ξένους ως μαρτύρων κρίνεται αντικειμενική. Εξαρτά την αξιοπιστία τους από την προσωπικότητά του καθένα, όπως και των Ελλήνων μαρτύρων. Στην αντίθετη περίπτωση, η εθνικότητα, η θρησκεία και η παράνομη είσοδος και παραμονή τους στην χώρα είναι παράγοντες εξαιτίας των οποίων αμφισβητείται η αξιοπιστία τους.

Η στάση των αστυνομικών στο θέμα ανεργία και ξένοι φαίνεται να επηρεάζεται από στερεότυπα. Υψηλό ποσοστό των ερωτώμενων ενοχοποιούν την παρουσία των ξένων για την αύξηση της ανεργίας. Διευκρινίζεται όμως ότι η ανεργία εμφανίζεται κυρίως στα αστικά κέντρα και αφορά ορισμένους κλάδους εργασίας. Επιφυλακτική εμφανίζεται η στάση των αστυνομικών στην χρησιμοποίηση των ξένων σε βοηθητικές εργασίες. Λόγοι οικονομικοί και κοινωνικοί εμποδίζουν το «άνοιγμα» των εργασιακών αυτών σχέσεων.

Οι ξένοι που ζουν στην Ελλάδα σήμερα αποτελούνται από ομάδες ατόμων με διαφορετικούς πολιτισμούς, θρησκεία, νοοτροπία, αντιλήψεις, γλώσσες, διαφορετικά ήθη και έθιμα και κοινωνικοοικονομικά στρώματα. Όλες αυτές οι ιδιαιτερότητες σε συνδυασμό με την αντιμετώπιση που βρίσκουν²⁰⁷, επηρεάζουν άμεσα τη συμπεριφορά τους, με αποτέλεσμα να προκύπτουν κάποιες δυσκολίες, στη

²⁰⁷ Λαμπροπούλου, 1999, σ. 73

μεταχείρισή τους, όπως δέχεται η πλειοψηφία των αστυνομικών. Η γλώσσα αποτελεί το πρωταρχικό εμπόδιο και ακολουθούν ο πολιτισμικός και κοινωνικός παράγοντας. Έτσι οι αστυνομικοί θεωρούν ότι η δυσκολία στη μεταχείριση των ξένων οφείλεται στις πιο πάνω αιτίες και όχι στο ότι το φαινόμενο της εισροής μεταναστών βρήκε την χώρα απροετοίμαστη.

Οι αστυνομικοί θεωρούν ότι η «κοινή γνώμη» είναι αρνητική απέναντι στους ξένους. Η αστυνομία εμφανίζεται να ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για την κοινή γνώμη και να την παρακολουθεί άμεσα, δεδομένου ότι στο στόχαστρό της βρίσκεται συχνά και η ίδια. Με οριακή διαφορά η αστυνομία πιστεύει στην ύπαρξη ή όχι ρατσισμού στην ελληνική κοινωνία. Αποδίδεται δε αυτή, με μεγαλύτερο ποσοστό, στην συμπεριφορά των ξένων. Τέλος η εννοιολογική τοποθέτηση της λέξης ρατσισμός παίρνει και για τους αστυνομικούς μια διάσταση τόσο λεκτική όσο και έμπρακτη.

Από τον συσχετισμό των απαντήσεων προέκυψε ότι οι γυναίκες-αστυνομικοί επηρεάζονται από το επάγγελμά τους και χαρακτηρίζουν τους ξένους συχνότερα δράστες παρά θύματα αδικημάτων. Ως αποτέλεσμα της στάσης αυτής μπορεί να αποδοθούν τα, σε υψηλότερα ποσοστά, αρνητικά συναισθήματα [αντιπάθεια, φοβία] τα οποία φαίνεται να τρέφουν οι γυναίκες για τους ξένους. Οι γυναίκες στον αγώνα τους για συνδυασμό της επαγγελματικής και της οικογενειακής ζωής, έχουν χρησιμοποιήσει περισσότερο τους ξένους σε βοηθητικές εργασίες, παραμερίζοντας κοινωνικές προκαταλήψεις, οι οποίες ενδεχόμενα επηρεάζουν σε κάποιο ποσοστό τους άνδρες-συναδέλφους τους στο θέμα αυτό. Οι γυναίκες φαίνεται να διακατέχονται από μεγαλύτερη κριτική στάση για τους

φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, την κοινή γνώμη και την ελληνική κοινωνία. Η ύπαρξη ελλείμματος στην απολαβή των δικονομικών εγγυήσεων, η αρνητική κοινή γνώμη και η ύπαρξη ρατσισμού στην ελληνική κοινωνία, μπορεί να εκληφθούν ως εκφράσεις αυτής της κριτικής στάσης.

Από το συσχετισμό μεταξύ βαθμών προκύπτει ότι οι αστυνομικοί στον ανώτερο βαθμό προσεγγίζουν το εγκληματικό φαινόμενο με τεκμηριωμένα επιχειρήματα παρά παρορμητικά. Οι στάσεις τους διαμορφώνονται λιγότερο ενοχοποιητικές για τους ξένους. Έτσι, δεν τους αποδίδουν την μεγαλύτερη ευθύνη για την αύξηση της εγκληματικότητας. Θεωρούν αυτούς με μεγαλύτερο ποσοστό θύματα και κρίνουν με υψηλά ποσοστά τον αριθμό τους απλώς «αρκετό» και «όχι πολύ». Επίσης οι αστυνομικοί του ανώτερου βαθμού φαίνεται να μην αντιμετωπίζουν μονοδιάστατα τα εμφανιζόμενα ως κοινωνικά προβλήματα, θεωρώντας ότι η παρουσία των ξένων δεν αυξάνει το πρόβλημα της ανεργίας στη χώρα. Συνεπώς με τις πιο πάνω στάσεις οι αστυνομικοί του ανώτερου βαθμού φαίνεται ότι δεν επιθυμούν την απομάκρυνση όλων των ξένων από τη χώρα και εκφράζουν θετικά συναισθήματα προς αυτούς. Τέλος, οι ανώτεροι αστυνομικοί φαίνεται να διακατέχονται από μεγαλύτερο αίσθημα αυτοπεποίθησης και πιστεύουν ότι δεν υπάρχει ρατσισμός και ξενοφοβία στην ελληνική κοινωνία. Με βάση τα παραπάνω οι ανώτεροι αστυνομικοί διαφοροποιούνται εντυπωσιακά, όχι μόνον από τους υπόλοιπους συναδέλφους τους αλλά και από αυτούς οι οποίοι υπηρετούν στη δικαιοσύνη.

Οι ηλικιακά νεότεροι αστυνομικοί διακρίνονται για στάσεις περισσότερο αυστηρές απέναντι στους ξένους που

ζουν στην Ελλάδα. Έτσι, θεωρούν την εγκληματικότητα στην χώρα αυξημένη, με υπεύθυνους για την αύξηση αυτή τους ξένους. Κρίνουν, στο σύνολό τους, τον αριθμό των ξένων «πάρα πολύ υψηλό» και «αρκετό». Εκφράζουν εντονότερα την άποψη της απομάκρυνσης όλων των ξένων και δηλώνουν αρνητικά συναισθήματα για αυτούς, ενώ πιστεύουν στην ύπαρξη ρατσισμού στην ελληνική κοινωνία.

Αξιολογώντας επομένως τις δοθείσες απαντήσεις ως συνολική συμπεριφορά, η στάση της αστυνομίας σχετικά με τη συμπεριφορά της απέναντι στους ξένους δεν είναι «μαύρη-άσπρη». Σε κάποιες περιπτώσεις οι οποίες από τα ΜΜΕ μάλλον υπερτονίζονται, φαίνεται ότι ο αστυνομικός κάτω από την πίεση της υπηρεσίας του χρησιμοποιεί μέσα όπως επιθετική συμπεριφορά, τα οποία δεν συμπορεύονται με το περιεχόμενο του νόμου²⁰⁸. Οι περιπτώσεις όμως αυτές οι οποίες μόνο ως μεμονωμένες πρέπει να εκλαμβάνονται, δεν θα πρέπει να στιγματίζουν ολόκληρο τον φορέα. **Οι φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου η αστυνομία και η δικαιοσύνη, έχουν ανάγκη προστασίας όπως και τα άτομα από το «κοινωνικό στίγμα».**

Σε επίρρωση δε των σκέψεων αυτών, αναφέρονται μαρτυρίες των ίδιων των «ξένων» όπως περιλαμβάνονται στην εμπειρική έρευνα του Παντείου Παν/μιου²⁰⁹ σχετικά με την στάση και την συμπεριφορά της αστυνομίας στα σύνορα. Έτσι ποσοστό 44,4% των ερωτηθέντων μεταναστών, σε δείγμα 1416 ατόμων, θεωρεί την στάση των αστυνομικών στα σύνορα «καλή», ποσοστό 34,1% «μεσαία», ποσοστό 12,8% «κακή» και μόλις ποσοστό 4,8% «πολύ κακή». Στην ίδια έρευνα με δείγμα 1562 ατόμων, ποσοστό

²⁰⁸ Λαμπροπούλου, 1994, σ.216

²⁰⁹ Αλεξιάς κά, σελ.88,89

40,7% θεωρεί ότι η αρνητική συμπεριφορά των αστυνομικών συνίσταται σε «ύψωση της φωνής», ποσοστό 30,9% σε «βλαστήμια» και ποσοστό 23,9% σε «αδιαφορία». Τέλος δείγμα 1681 μεταναστών της ίδιας έρευνας έδωσε για τους αστυνομικούς μια θετική εικόνα, αποδίδοντας τους χαρακτηρισμούς όπως ώριμοι, ήρεμοι, συμπαθητικοί και ανοιχτόμυαλοι.

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΟΡΕΩΝ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

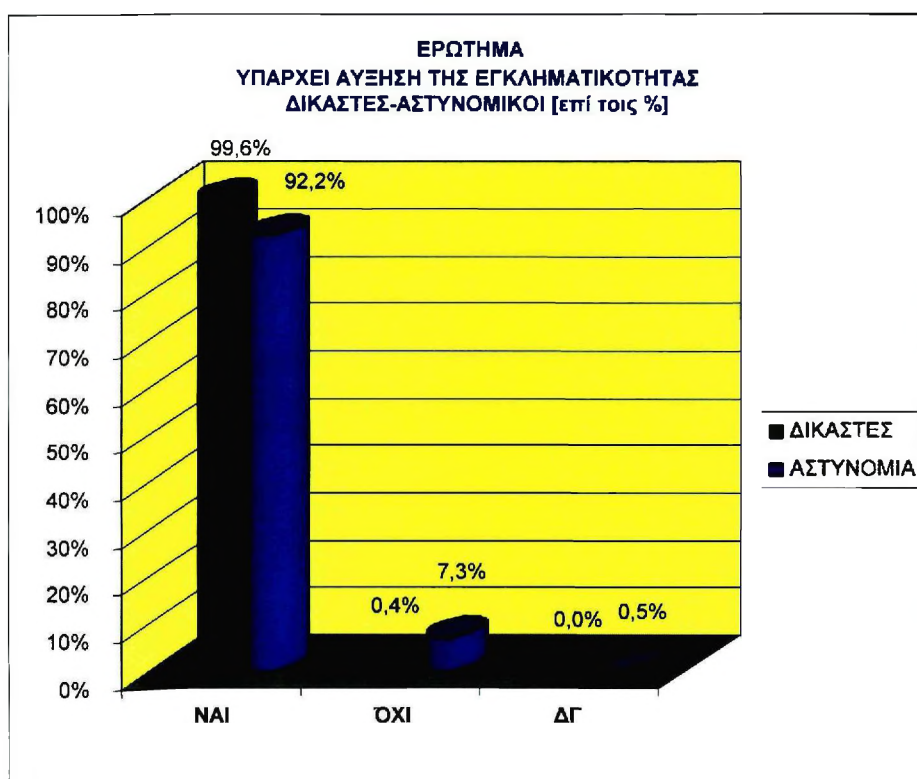
Η εμπειρική έρευνα η οποία επεκτάθηκε και στους δύο φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, παρέχει την ευκαιρία και την δυνατότητα για ενδιαφέρουσες συγκριτικές παρατηρήσεις.

Από τα δημογραφικά-κοινωνικά στοιχεία τα οποία έχουν καταγραφεί στην παρούσα έρευνα προκύπτει ότι, στη δικαιοσύνη το γυναικείο φύλο αντιπροσωπεύεται με το ίδιο ποσοστό όπως αυτό των ανδρών. Αντίθετα, οι γυναίκες στην αστυνομία αποτελούν ακόμη μειοψηφία. Η αστυνομία στην πλειοψηφία αποτελείται από άτομα νεαρών ηλικιακών ομάδων. Αντίθετα, οι εκπρόσωποι της δικαιοσύνης πρέπει, σύμφωνα και με το υπάρχον νομοθετικό πλαίσιο, να έχουν συμπληρωμένο ορισμένο όριο ηλικίας για την εισαγωγή τους στο Σώμα. Εξάλλου η εύρυθμη λειτουργία των δύο φορέων απαιτεί την ακριβώς αντίθετη ηλικιακή ομάδα. Ωριμότεροι και λόγω ηλικίας δικαστές, ευέλικτοι και λόγω ηλικίας αστυνομικοί.

Από το στατιστικό έλεγχο στις φαινομενικά διαφοροποιημένες σε ποσοστά απαντήσεις των δύο φορέων, προέκυψε ότι **ουσιαστική διαφορά στάσης υπάρχει στις κοινές ερωτήσεις 1/1, 2/2, 4/6, 6/8, 10/18, 16/3, 19/10 και 22/19. Οι ερωτήσεις 20/23 και 3/7, παρουσιάζουν μια οριακή διαφορά.**

Οι δύο πρώτες κοινές ερωτήσεις [1/1, 2/2] εμφανίζουν αρχικά τα ίδια αποτελέσματα. Η συντριπτική πλειοψηφία και στους δύο φορείς πιστεύει στην ύπαρξη αυξημένης εγκληματικότητας την τελευταία δεκαετία στη χώρα και

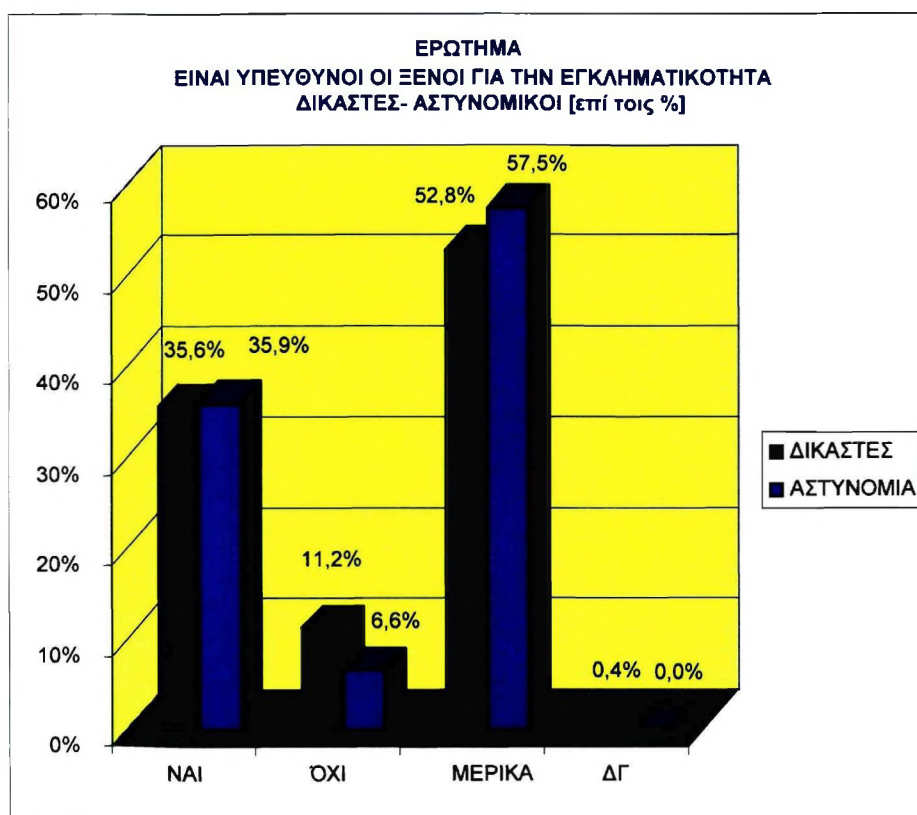
αποδίδει «σχετική» ευθύνη στους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα για την αύξηση αυτή. Στις απαντήσεις όμως αυτές αξίζει να επισημανθεί ότι, **οι αστυνομικοί εκτός από το ότι εμφανίζουν ένα μικρότερο ποσοστό για τη σημειωμένη αυξημένη εγκληματικότητα θίγουν μόνο αυτοί το θέμα «μείωσης της εγκληματικότητας».** Ειδικότερα το ποσοστό των δικαστών το οποίο πιστεύει στην αύξηση της εγκληματικότητας διαμορφώνεται σε 99,6% [249 άτομα] και το ποσοστό που πιστεύει ότι δεν υπάρχει αύξηση είναι 0,4%, δηλαδή ένα άτομο. Στους αστυνομικούς έχουμε ποσοστό 92,2% [380 άτομα] και 7,3% [30 άτομα] αντίστοιχα.

Ο διαφορετικός ρόλος των δύο φορέων θα μπορούσε να αιτιολογήσει την εμφανιζόμενη στατιστική διαφορά στην προσέγγιση του εγκληματικού φαινομένου. Συγκεκριμένα η αστυνομία, ως φορέας προστασίας του κοινωνικού συνόλου πρέπει και έχει μια άμεση επεμβατική παρουσία σε κάθε

εγκληματική δραστηριότητα. Όμως κάθε παραβατική υπόθεση δεν καταλήγει στα δικαστήρια. Έτσι, η αστυνομία είναι φυσικό να έχει διαφοροποιημένη αντίληψη και στάση για την ύπαρξη και την εξέλιξη της εγκληματικής δραστηριότητας στην χώρα.

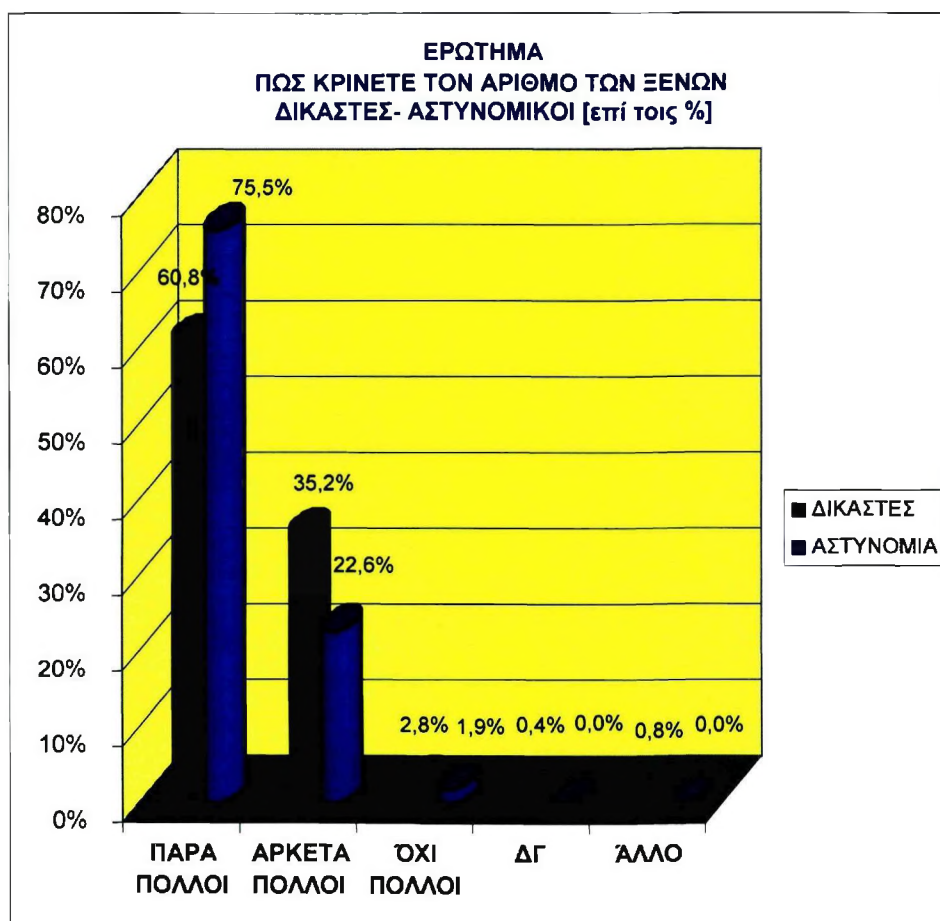
Στην ερώτηση 2/2 η οποία αφορά την απόδοση ευθύνης στους ξένους για την αύξηση της εγκληματικότητας **οι δικαστές με λίγο υψηλότερο ποσοστό 11,2% από τους αστυνομικούς 6,6%, δεν θεωρούν τους ξένους υπεύθυνους.**

Η τελειωτική και ολοκληρωμένη άποψη την οποία έχει την δυνατότητα να διαμορφώσει μόνον η δικαιοσύνη για την ενοχή ή μη των κατηγορουμένων, σε σχέση με την «πρώτη εικόνα» που διαμορφώνει η αστυνομία, μπορεί να είναι μια ερμηνεία της διαφοράς αυτής. Συγκεκριμένα, έχει αποδειχθεί ότι «από αυτούς που παραπέμπει η αστυνομία

στην ποινική δικαιοσύνη για να δικαστούν ως ένοχοι εγκληματικών πράξεων λιγότεροι από τους μισούς παίρνουν το στίγμα του εγκληματία ενώ το 54% αυτών αποβάλλονται από το σύστημα σε κάποιες από τις φάσεις της διαδικαστικής πορείας» ²¹⁰.

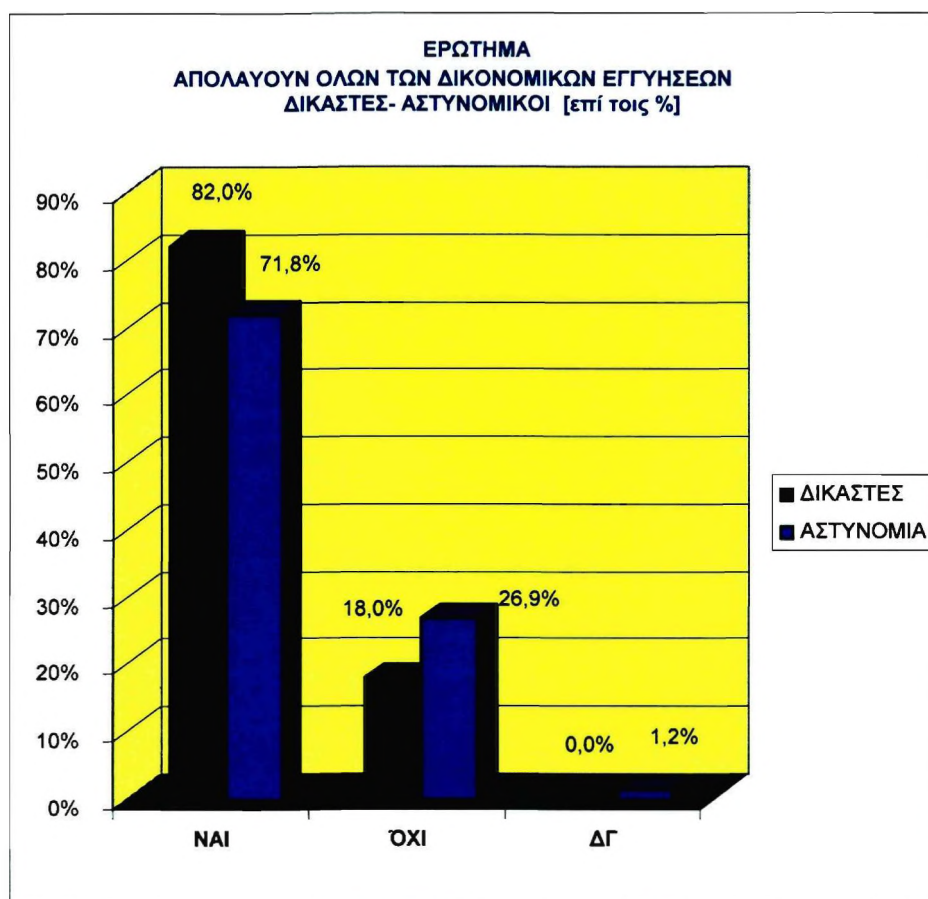
Η αίσθηση του αριθμού των ξένων που ζουν στην Ελλάδα σήμερα [ερώτηση 4/6] φαίνεται να είναι εντονότερη στους αστυνομικούς. Συγκεκριμένα το 75,5% των αστυνομικών θεωρεί τον αριθμό «πάρα πολύ», το 22,6% «αρκετό» και το 1,9% «όχι πολύ». Οι δικαστές εμφανίζουν ποσοστό 2,8% που θεωρεί τον αριθμό αυτών «όχι πολύ», ποσοστό 35,2% «αρκετό» και ποσοστό 60,8% «πάρα πολύ».

²¹⁰ Δασκαλάκης, 1985, σ.137

Η, με μεγαλύτερη διάσταση, αίσθηση του αριθμού των ξένων η οποία επικρατεί στην αστυνομία μπορεί να αιτιολογηθεί ως μια έκφραση της γενικότερης αρνητικής στάσης του φορέα αυτού προς τους ξένους. Η «ήπια μορφή εθνοκεντρισμού» όπως χαρακτηρίζει η **Nonna Mayer**²¹¹ την αίσθηση της αντίληψης της ποσοτικής διάστασης των ξένων δεν φαίνεται να προκύπτει για τους ερωτώμενους στην παρούσα έρευνα.

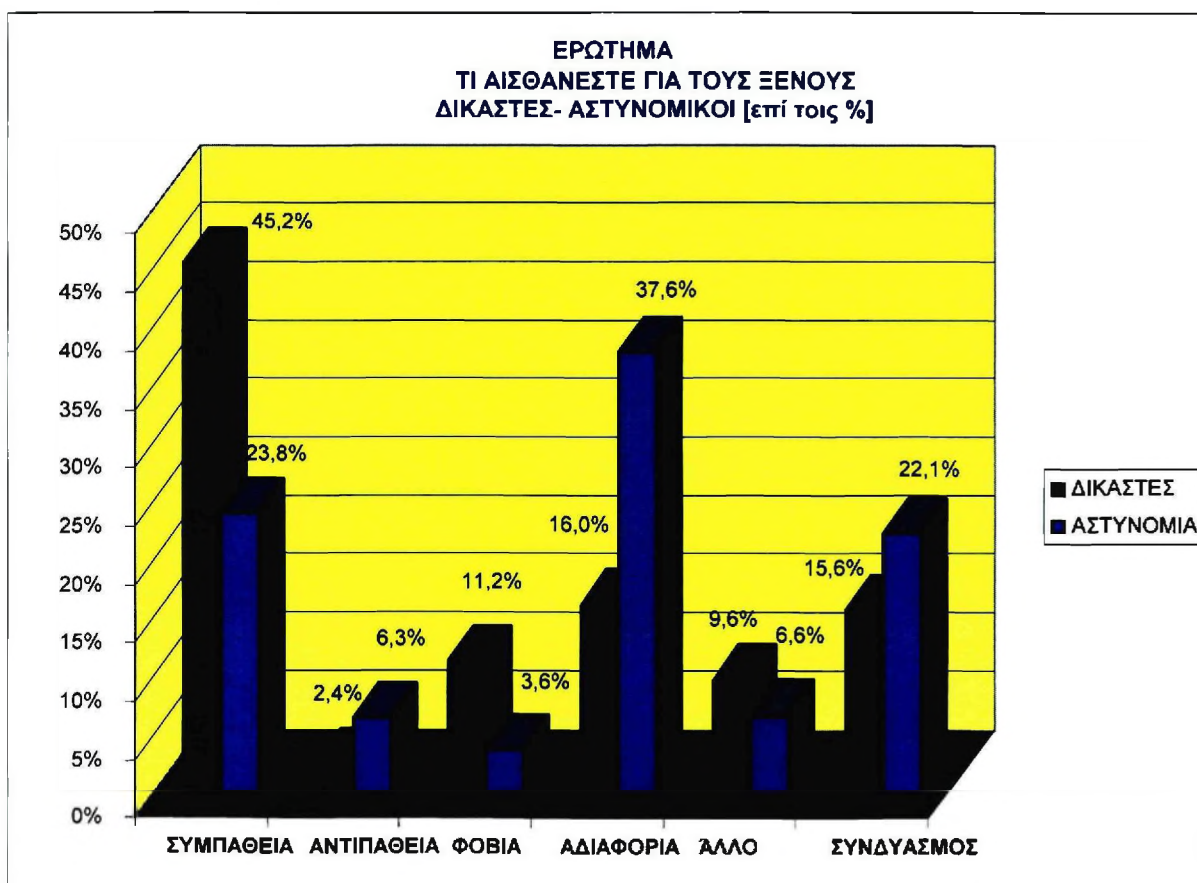
Οι δικαστικοί λειτουργοί εμφανίζονται στην πλειοψηφία 82% κατηγορηματικοί και θεωρούν ότι οι ξένοι που ζουν στην Ελλάδα σήμερα απολαμβάνουν πλήρως όλες τις δικονομικές εγγυήσεις. Οι αστυνομικοί εμφανίζονται περισσότερο επιφυλακτικοί 71,8%.

²¹¹ Taguieff, 1991, σ.67

Εδώ όπως επισημάνθηκε, οι αστυνομικοί εμφανίζουν μεγαλύτερη «τόλμη» στο να κρίνουν τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Έτσι, τους αποδίδουν ποσοστό ευθύνης για την έλλειψη απολαβής από μέρος των ξένων των δικονομικών εγγυήσεων. Οι δικαστικοί λειτουργοί εμφανίζονται περισσότερο επιφυλακτικοί, θεωρώντας πιθανόν καθήκον τους να προστατεύσουν τόσο τους ίδιους όσο και το θεσμό.

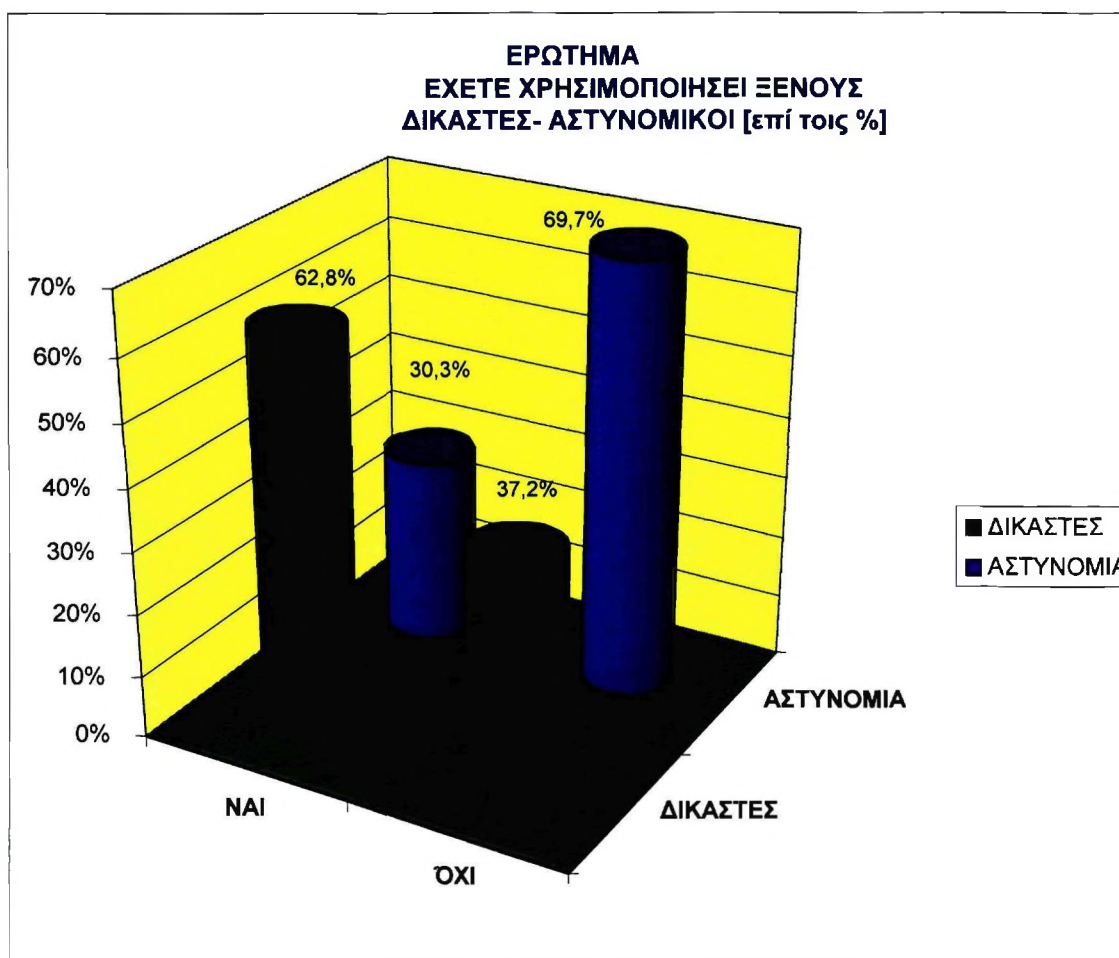
Τα εκφραζόμενα συναισθήματα των δικαστικών λειτουργών, για τους ξένους είναι περισσότερο θετικά από αυτά των αστυνομικών. Σημαντικό ποσοστό 45,2% δηλώνει «συμπάθεια» και μικρότερο 2,4% «αντιπάθεια». Αντίθετα λιγότεροι αστυνομικοί από δικαστές δηλώνουν συμπάθεια 23,8% και περισσότεροι «αντιπάθεια» 6,3%.

Ο αστυνομικός όντας περισσότερο εκτεθειμένος στον κίνδυνο και μάλιστα με την ίδια την ζωή του στην αντιμετώπιση του δράστη, φαίνεται να διαμορφώνει αρνητικά συναισθήματα. Ο συνειρμός δε δράστης-ξένος τον οδηγεί στα ίδια αρνητικά συναισθήματα τα οποία με εντυπωσιακή ειλικρίνεια εκφράζει, σε αντίθεση με το δικαστή ο οποίος εμφανίζεται επιφυλακτικός, προφανώς, όχι μόνον από χαρακτήρα αλλά και από την επαγγελματική του ιδιότητα.

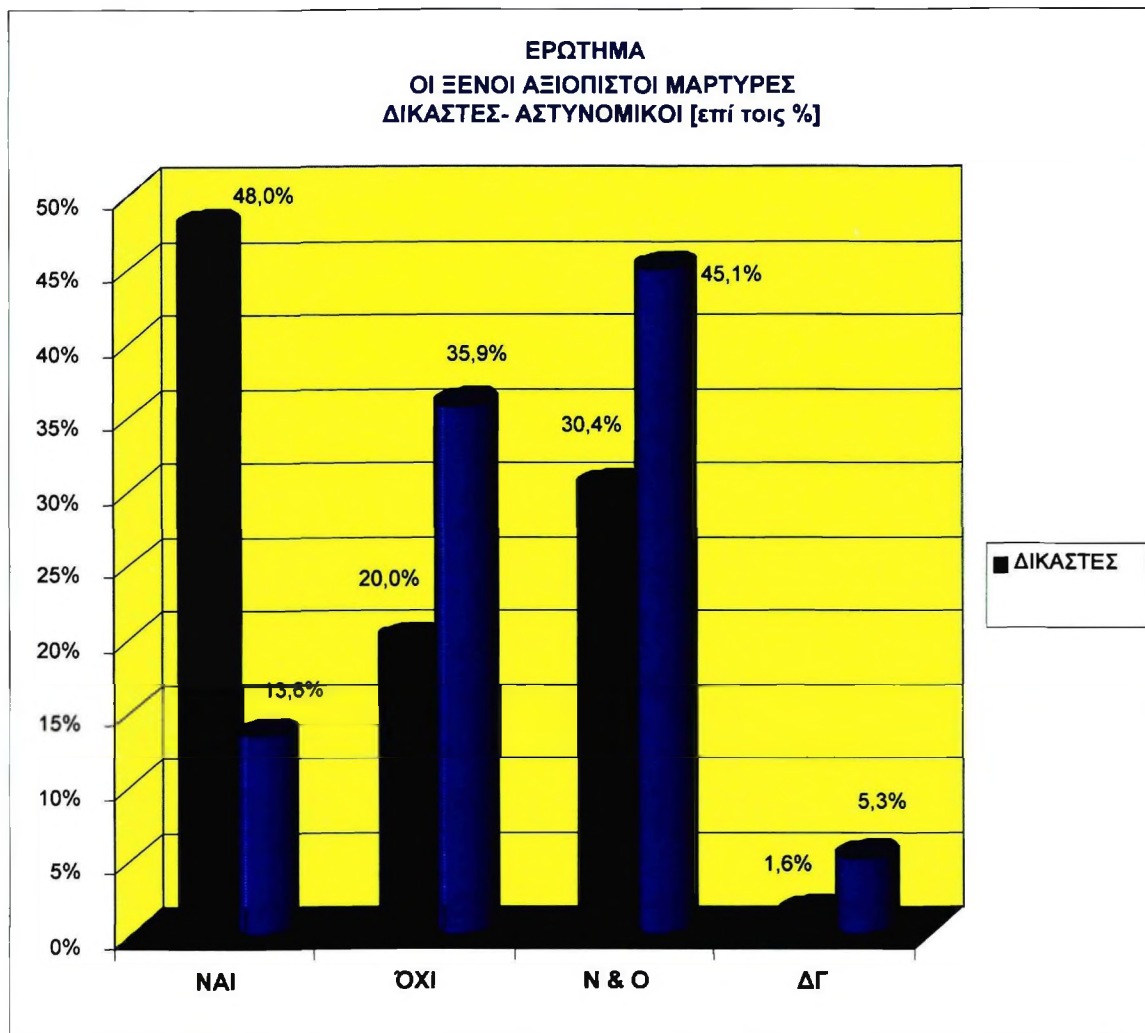
Η «φοβία» και η «αδιαφορία» είναι συναισθήματα τα οποία διαφοροποιούνται μεταξύ των δύο φορέων. Οι δικαστές αισθάνονται περισσότερο φοβία 11,2% και λιγότερο αδιαφορία 16,0%. Αντίθετα ποσοστό 3,6% των αστυνομικών αισθάνεται φοβία και 37,6% αδιαφορία. Μετά τα αρνητικά συναισθήματα των αστυνομικών για τους ξένους στα οποία προφανώς συμβάλει και η επαγγελματική τους απασχόληση, η αδιαφορία είναι ένα φυσικό επακόλουθο. Εξάλλου το συναίσθημα της φοβίας η οποία μπορεί να ταυτιστεί με αδυναμία θα έπληττε ενδεχόμενα την «εικόνα» της αστυνομίας.

Η πλειοψηφία των αστυνομικών 69,7% σε αντίθεση με τους δικαστές 37,2% δεν έχει χρησιμοποιήσει στην προσωπική του ζωή ξένο σε βοηθητικές εργασίες.

Λόγοι της διαφοροποίησης φαίνεται να είναι τόσο οικονομικοί όσο και κοινωνικοί. Στη χρησιμοποίηση των ξένων σε βοηθητικές εργασίες, η αστυνομία εμφάνισε μια αρνητική στάση, η οποία συχνά προέρχεται από προσωπική πεποίθηση.

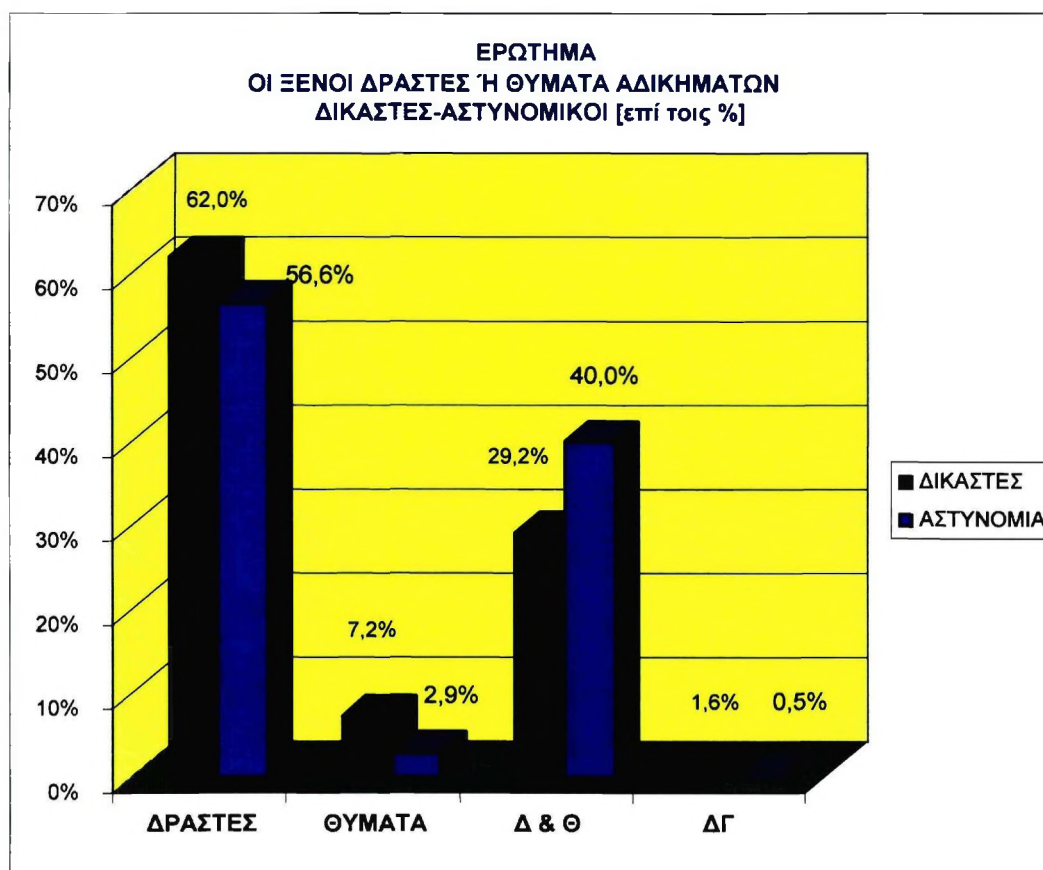
Οι αστυνομικοί εμφανίζονται περισσότερο επιφυλακτικοί για την αξιοπιστία των ξένων ως μαρτύρων. Έτσι τα ποσοστά διαμορφώνονται αντίστοιχα σε 13,6% και 48,0%.

Στα μειονεκτήματα τα οποία έχουν επισημανθεί²¹² για τον μη θεσμοθετημένο ρόλο της αστυνομίας στην προανακριτική διαδικασία [Δικαστική Αστυνομία], θα πρέπει ίσως να αναφερθεί ότι η αστυνομική προανάκριση διενεργείται συχνά από άτομα τα οποία δεν διαθέτουν την κατάλληλη εκπαίδευση. Αντίθετα, η νομική κατάρτιση των δικαστών και η εμπειρία, δεδομένου ότι εξετάζουν μάρτυρες και στις υπόλοιπες διαδικασίες της αστικής δίκης, τους δίνει τη δυνατότητα αλλά και την αίσθηση μεγαλύτερης αυτοπεποίθησης για την κρίση της αξιοπιστίας του μάρτυρα. Έχει ακόμη επισημανθεί ότι ο τόνος της φωνής, το βλέμμα, η κίνηση αποτελούν στοιχεία της ψυχολογίας της έκφρασης, που συμβάλλουν

στην ανακάλυψη της αλήθειας κατά τη διάρκεια της δίκης. Στοιχεία, όπως η εθνική καταγωγή συμβάλλουν ελάχιστα ή καθόλου στην αξιολόγηση αυτή ²¹³.

Μια αρχική διαφορά εμφανίζεται στο ποσοστό με το οποίο οι ξένοι θεωρούνται «θύματα αδικημάτων». Οι δικαστές με ποσοστό 7,2% χαρακτηρίζουν τους ξένους θύματα αδικημάτων, ενώ οι αστυνομικοί μόνον με ποσοστό 2,9%. Η διαφορά φαίνεται να εξισορροπείται στο συνδυασμό δράστες-θύματα το οποίο ανέρχεται σε 29,2% για τους δικαστές και 40,0% για τους αστυνομικούς.

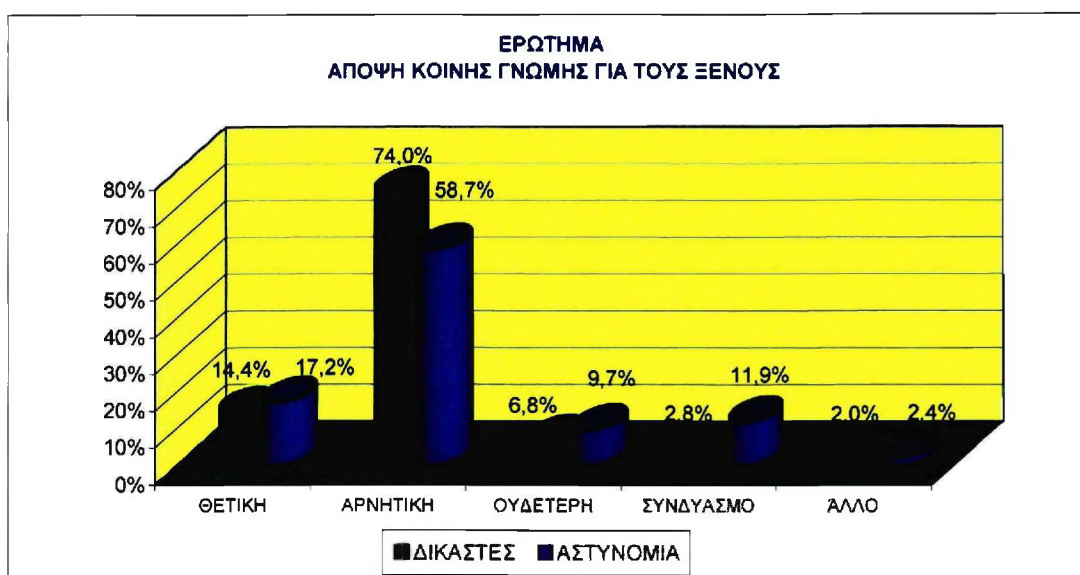
Η διαφορά αυτή θα μπορούσε να ενταχθεί στο γενικότερο πλαίσιο θετικών συναισθημάτων τα οποία φαίνεται να

²¹² Φάρσεδάκης, 1984, σ. 50

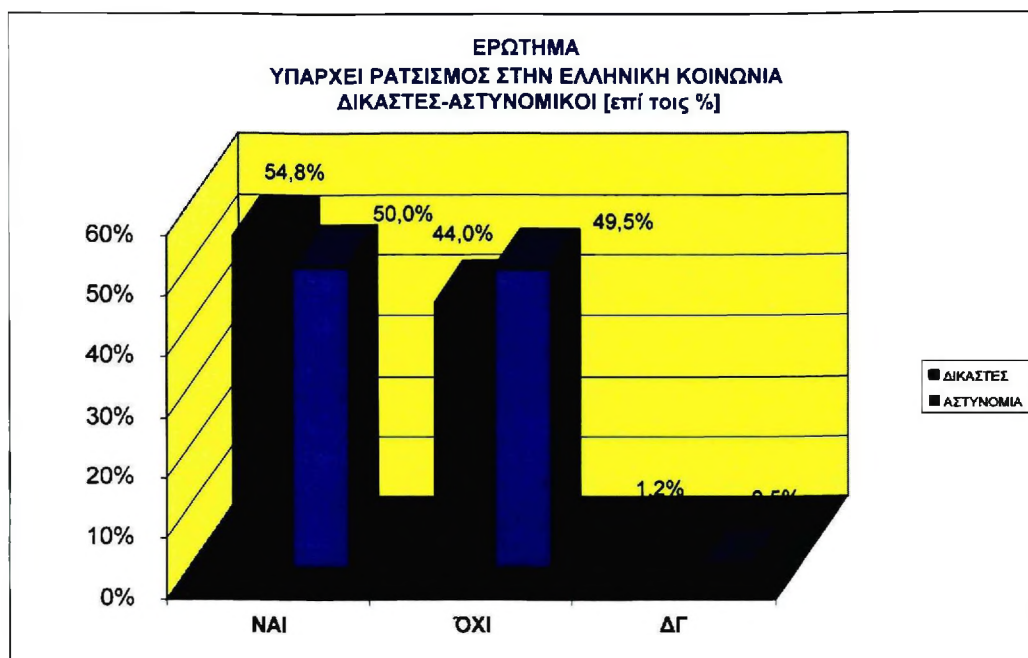
²¹³ Πανούσης, 2003, σ. 208

διαμορφώνουν οι δικαστές για τους ξένους. Έτσι εμφανίζονται να έχουν μεγαλύτερη ευαισθησία, η οποία όμως δημιουργείται «από απόσταση ασφαλείας» απέναντι στην «κοινωνική αδικία» που αυτοί βιώνουν.

Οι δικαστές με μεγαλύτερο ποσοστό 74,0% πιστεύουν στην ύπαρξη αρνητικής «κοινής γνώμης» για τους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα παρά οι αστυνομικοί 58,7%.

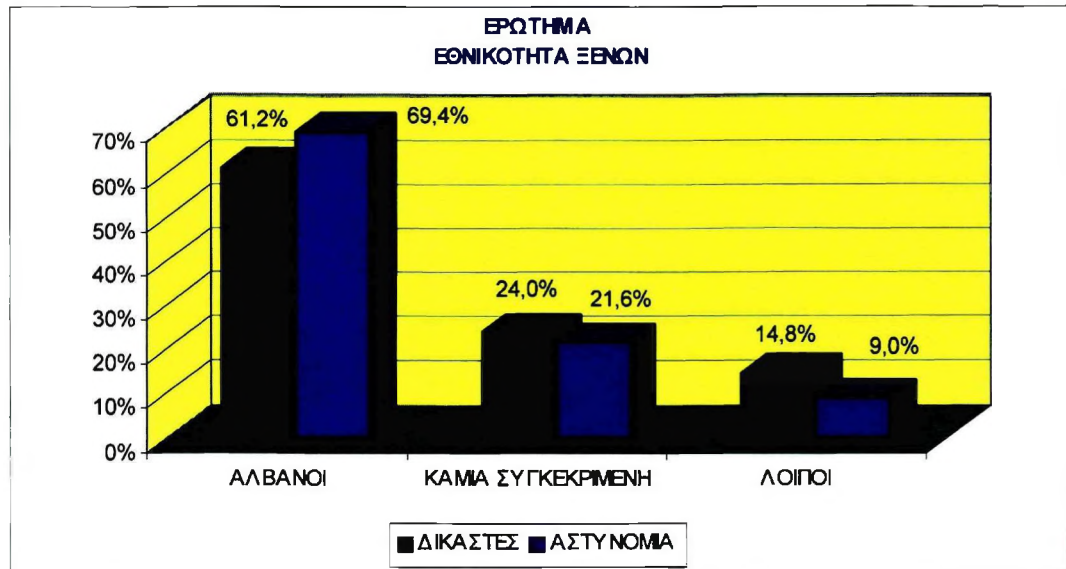
Μια φαινομενική οριακή διαφορά παρουσιάζουν οι απαντήσεις των δικαστών από αυτές των αστυνομικών, στην ύπαρξη ρατσισμού στην ελληνική κοινωνία. Εδώ οι δικαστές πιστεύουν με ποσοστό 54,8% ότι υπάρχει ρατσισμός, ενώ οι αστυνομικοί με ποσοστό 50,0%. Με βάση το ποσοστό αυτό διαφοροποιείται και το αντίθετο της «μη ύπαρξης ρατσισμού» το οποίο διαμορφώνεται σε 44,0% και σε 49,5% αντίστοιχα στους δύο φορείς.

Αυστηρά κριτήρια για τη στάση της «κοινής γνώμης» και την ελληνική κοινωνία απέναντι στους ξένους, φαίνεται να χρησιμοποιούν οι δικαστές. Η στάση όμως αυτή μπορεί να ερμηνευτεί ως δείγμα της «ανεξαρτησίας» του φορέα από άλλους παράγοντες και μια απόδειξη ότι ο δικαστικός κόσμος λαμβάνει υπόψη τις προσδοκίες του κοινωνικού συνόλου από αυτόν. **Αντίθετα οι αστυνομικοί φαίνεται να κρίνουν ηπιότερα την «κοινή γνώμη» και την ελληνική κοινωνία.** Η επιεικής αυτή κρίση μπορεί να αντιπροσωπεύει μια κρίση για τυχόν «επιλεκτική πρακτική» και στον ίδιο το φορέα της αστυνομίας. Κάτι τέτοιο ίσως να σήμαινε μια παραδοχή ύπαρξης ρατσισμού και στους κόλπους της αστυνομίας.

Τέλος η λέξη ξένος συνδέεται με την εθνικότητα Αλβανός από ποσοστό 61,2% των δικαστών και 69,4% των αστυνομικών. Η διαφορά αυτή 8% εμφανίζεται και διατηρείται και στο σύνολο των απαντήσεων «άλλες εθνικότητες» και «καμία συγκεκριμένη». Έτσι **οι δικαστές δεν ταυτίζουν τον ξένο με τον Αλβανό με**

ποσοστό 14,8% και 24,0% αντίστοιχα, δηλαδή συνολικό ποσοστό 38,8% και οι αστυνομικοί με 30,6% [9,0%+21,6].

Από τη γενική συγκριτική εικόνα προκύπτουν τα ακόλουθα σχετικά συμπεράσματα. Οι αστυνομικοί εμφανίζονται περισσότερο «σκληροί» όσον αφορά τις στάσεις και τα προσωπικά τους αισθήματα απέναντι στους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα, αλλά είναι περισσότερο «διαλλακτικοί» στην αντιμετώπισή τους. «Επικριτικοί» δε απέναντι στους θεσμούς. **Έτσι οι αρνητικές στάσεις μπορούν να συνοψιστούν στη διαπίστωση ότι, οι αστυνομικοί θεωρούν τον αριθμό των ξένων υπερβολικό. Θεωρούν τους ξένους υπεύθυνους για την αύξηση της εγκληματικότητας και της ανεργίας. Θεωρούν τους ξένους δράστες αδικημάτων παρά θύματα και αισθάνονται αντιπάθεια και αδιαφορία γι' αυτούς. Εκφράζουν δυσπιστία για την αξιοπιστία τους και δεν δέχονται από λόγους κυρίως οικονομικούς και κοινωνικούς να τους χρησιμοποιήσουν στην προσωπική τους ζωή σε βοηθητικές εργασίες.**

Θετικές στάσεις διακρίνονται όταν δηλώνουν ότι παρά το μεγάλο αριθμό τους δεν πρέπει να αποχωρήσουν από την χώρα όλοι ανεξαιρέτως. Όταν ως παράγοντες της εγκληματικής τους δραστηριότητας συγκαταλέγουν την ανέχεια και τις άθλιες συνθήκες διαβίωσής τους, όταν τάσσονται υπέρ της νόμιμης και ισότιμης με τους ημεδαπούς μεταχείρισης σε περίπτωση που βρίσκονται αντιμέτωποι με τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και όταν δηλώνουν ότι δεν απολαύουν πλήρως όλες τις δικονομικές εγγυήσεις.

Οι δικαστικοί λειτουργοί είναι περισσότερο θετικοί στις εκφραζόμενες στάσεις τους και συναισθήματα αλλά και περισσότερο επιφυλακτικοί σε κατηγοριοποιήσεις. **Έτσι θετικές στάσεις μπορούν να χαρακτηριστούν το ότι, δεν θεωρούν τους ξένους επικίνδυνους, ούτε υπεύθυνους για την αύξηση της εγκληματικότητας, αλλά θύματα αδικημάτων και αξιόπιστους μάρτυρες. Ότι δεν τους θεωρούν «πάρα πολλούς», τους εμπιστεύονται σε βοηθητικές εργασίες στην προσωπική τους ζωή και είναι βέβαιοι για την προστασία τους από την ελληνική δικαιοσύνη και την απολαβή των δικονομικών εγγυήσεων, αφού και η «ιδιότητα του ξένου» δεν επιδρά στην κρίση του δικαστή. Τέλος όταν υποστηρίζουν την ισότιμη μεταχείριση των ξένων κατάδικων. Ως θετική στάση απέναντι στους ξένους μπορεί να θεωρηθεί και η ανστηρή κρίση την οποία εκφράζουν για την «κοινή γνώμη» και την ελληνική κοινωνία.**

Είναι περισσότερο από βέβαιο ότι οι φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου καταδικάζουν «το εγγενές, στο δυτικό πολιτισμό ρατσιστικό φαινόμενο». Η ρατσιστική όμως σκέψη φαίνεται να μην έχει εντελώς

ξεπεραστεί. Η αντίφαση αυτή αποτελεί το γνωστό «δίλημμα» όπως περιγράφεται από τον G.Mydral στην κλασική του έρευνα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Οι αναφορές και μελέτες για τον ρατσισμό, την ξενοφοβία, τις προκαταλήψεις είναι επιτακτικές στην εποχή μας, γιατί τα φαινόμενα αυτά αναζωπυρώνονται ταυτόχρονα με την έκρηξη του εθνικισμού. Το «στίγμα» του ρατσισμού και της ξενοφοβίας, που κάθε ομάδα θέλει να αποσειστεί από πάνω της και με ευκολία περνάει στις άλλες ομάδες, πρέπει να ελέγχεται εμπειρικά και όχι μόνον θεωρητικά.

Η «ιδιότητα του πολίτη» η οποία δημιουργεί διακρίσεις και αποκλεισμούς πρέπει να αποεθνικοποιηθεί, να αποεδαφικοποιηθεί και να απομυθοποιηθεί²¹⁴. Το «δίκαιο του αίματος» και το «δίκαιο του εδάφους» έχουν εξαντλήσει τόσο την ιστορική τους δυναμική και χρηστική αξία, όσο και την ανέκαθεν αμφισβητούμενη ηθική τους νομιμοποίηση²¹⁵.

Η εθνική ιδεολογία καλείται να γίνει περισσότερο φιλόξενη καθότι, όπως υποστηρίζει και ο Ι.Καντ «δεν υπάρχει δικαίωμα του επισκέπτη... αλλά δικαίωμα επίσκεψης, δικαίωμα εμφάνισης στην κοινωνία, το οποίο έχουν όλοι οι άνθρωποι, βάσει του δικαιώματος της από κοινού κατοχής της επιφάνειας της γης, που πάνω της, καθότι σφαίρα, δεν είναι δυνατόν να εξαπλώνονται επ' άπειρον, αλλά αναγκάζονται τελικά να ανέχονται να συμβιώνουν ο ένας δίπλα στον άλλον. Αρχικά κανένας δεν είχε περισσότερα δικαιώματα από τον άλλον να βρίσκεται σε ένα συγκεκριμένο τόπο της γης»²¹⁶.

²¹⁴ Gorski, 1999, σ.118

²¹⁵ Χριστόπουλος, 2002

²¹⁶ Καντ, 1992, σ.50

Η διαχείριση του δικαίου σήμερα, στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης, σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με κοινωνιοπολιτισμικά στοιχεία. Σύμφωνα δε με τον Αυστριακό Νομικό E.Ehrlich, ο οποίος θεωρείται ο πατέρας του νομικού πλουραλισμού το «ζωντανό δίκαιο» ενός κράτους πηγάζει από τις διαφορετικές πολιτισμικές ή εθνοτικές κοινότητες που διαβιούν σε αυτό και αντανακλά τα ήθη και τις αξίες των ομάδων αυτών²¹⁷.

Έτσι μια μελέτη για τις στάσεις των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου απέναντι στους «ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα» κρίνεται επίκαιρη. Ενόψει δε ακόμη ότι είναι ικανή να αντιμετωπίσει επιστημονικά κάθε αρνητική ή θετική διατυπωμένη άποψη που προέρχεται μόνον από «πίστη» και να επαληθεύσει ή διαψεύσει θεωρητικά μοντέλα είναι και σημαντική.

Απόψεις όπως ότι «η Δικαιοσύνη κατά κανόνα συμπορεύεται με τα κυρίαρχα κοινωνικά στερεότυπα για τον αλλοδαπό παραβάτη» ότι «οι θεσμοί προστασίας δεν λειτουργούν»²¹⁸ ή θεωρίες του τύπου ότι «όταν αποφασίζεις για τη μοίρα του άλλου δεν μπορείς να απαλλαγείς τελείως από τα δικά σου προσωπικά συναισθήματα»²¹⁹, ότι «ο δικαστής αδιαφορεί για τα προβλήματα της ζωής, δεν έχει κοινωνική συνείδηση και ότι ο αστυνομικός εκλαμβάνει ως ύποπτο τον καθένα»²²⁰, κάνουν επιτακτική την ανάγκη επιστημονικής έρευνας, σχετικά με τις υποθέσεις αυτές.

²¹⁷ Χριστόπουλος, 2002, σ. 64

²¹⁸ Κούρτοβικ, 2001, σ. 173

²¹⁹ Πανούσης, 2003, σ. 472

²²⁰ Πετρόπουλος, 1979, σ. 99

Η παρούσα εργασία που προσπάθησε να προσεγγίσει τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου στηριζόμενη στη θεωρία της «Συμβολικής Αλληλεπίδρασης» διαπίστωσε ότι οι δικαστές αποφασίζουν και ενεργούν ως άτομα ελεύθερα αλλά και κοινωνικοποιημένα και ότι η δικαστική απόφαση προέρχεται από ένα συνδυασμό παραγόντων μέσα σε πλαίσια δεσμευτικά αλλά όχι εξαναγκαστικά. Η διαμορφωμένη παραδοσιακή εικόνα του δικαστή που τον θέλει σε «κοινωνική απομόνωση» δεν ανταποκρίνεται στη σημερινή πραγματικότητα. Οι δικαστές είναι μια μικρή εικόνα της κοινωνίας στην οποία ζουν. Απορρέουν από αυτήν και εμφανίζουν ανάλογες «ευαισθησίες». Οι απαντήσεις τους στα γενικά θέματα σχετικά με την παρουσία των ξένων στην ελληνική κοινωνία παρουσιάζουν θετικές, αρνητικές, εχθρικές, φιλικές, επιφυλακτικές στάσεις, όπως θα παρουσιάζονταν και από τους υπόλοιπους πολίτες.

Η μη απόδοση ευθύνης για την αύξηση της εγκληματικότητας «αποκλειστικά» στους ξένους, η επιφύλαξη, έστω και σε μικρό ποσοστό, για την πλήρη απολαβή των δικονομικών εγγυήσεων από τους ξένους, το μεγάλο ποσοστό των θετικών συναισθημάτων προς τους ξένους, η χρησιμοποίηση των ξένων σε βοηθητικές εργασίες, έστω και για οικονομικούς λόγους, η μη απόδοση επικινδυνότητας στους ξένους, είναι στάσεις, που παρουσιάζουν ένα δικαστικό κόσμο κοντά στη σημερινή κοινωνία.

Η στάση τους κατά τη διαδικασία της δίκης εμφανίζεται να κινείται μέσα στα θεσμικά πλαίσια της «απονομής δικαιοσύνης». Εκφράζουν θέληση και πίστη ότι το δίκαιο απονέμεται ισότιμα ως κανόνας με τις «εξαιρέσεις» του και όχι ως «φωτεινή εξαίρεση» μέσα στον κανόνα.

Η επεξεργασία των δικαστικών υποθέσεων με παραπομπή στη νομολογία δικαστηρίων ή σε μια συγκεκριμένη νομολογιακή πρακτική του εκάστοτε κρίνοντος δικαστηρίου, την οποία ο M.Weber χαρακτηρίζει «εμπειρική δικαιοσύνη», έχει μεγάλη επιχειρηματολογική αξία για την εύρεση του δικαίου. Για την πραγμάτωση όμως της ουσιαστικής δικαιοσύνης αντί της τυπικής νομιμότητας απαιτείται η «δικαιοσύνη του καδής», όπως ο όρος χρησιμοποιήθηκε από τον M.Weber και στη συνέχεια ως πιο πρόσφορη έννοια για την εποχή μας, η «δικαιοσύνη του δικαστή». Ο όρος αυτός χρησιμοποιείται για να περιγραφεί το φαινόμενο κατά το οποίο «ο δικαστής βρίσκει την απόφαση στον εαυτό του κυριαρχικά, ακολουθώντας συγκεκριμένες ηθικές ή άλλες πρακτικές αξιολογικές κρίσεις». Ο δικαστής δηλαδή αναζητά πρώτα το δίκαιο αποτέλεσμα και μετά τα κατάλληλα νομικά επιχειρήματα για αυτό²²¹.

Η παρούσα μελέτη ολοκληρώνεται με την έρευνα και ερμηνεία των στάσεων και του «άλλου» φορέα του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Η στάση της Αστυνομίας απέναντι στους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα, θέμα ακανθώδες, τόσο για τον ίδιο το φορέα, όσο και για την κοινή γνώμη, όπως αυτή διαμορφώνεται, μετά τις δημοσιογραφικές αναφορές σε «ιδιαίτερα περιστατικά».

Με τον αρχικό προβληματισμό για «επιλεκτική πρακτική της αστυνομίας» ερμηνεύτηκε σφαιρικά το σύνολο των απαντήσεων. Η εικόνα που εμφανίζουν οι υπηρετούντες στο φορέα διαφοροποιείται από αυτή μιας άλλης εποχής. Η ειλικρίνεια και η κριτική άποψη καταγράφονται στα θετικά στοιχεία των στάσεων τους ακόμη και αν

²²¹ ΕΣΣΕ, 2003, σ. 349.

αναφέρονται σε αρνητικά αισθήματα απέναντι στους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα. Οι αστυνομικοί επιλέγουν την ανέχεια και τις άθλιες συνθήκες διαβίωσής για να δικαιολογήσουν την εμφανιζόμενη από τους ξένους εγκληματικότητα. Προτείνουν ισότιμη και νόμιμη μεταχείρισή τους από τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Συμφωνούν στη μη αποχώρηση όλων ανεξαιρέτως των ξένων. Οι στάσεις αυτές επιβεβαιώνουν την πιο πάνω διαπίστωση.

Η παρούσα έρευνα διαπίστωσε ότι «ο αστυνομικός ως προσωπικότητα και η αστυνομία ως οργάνωση δεν είναι κλειστό σύστημα που λειτουργεί ανεξάρτητα από τους ερεθισμούς του περιβάλλοντος, αλλά ούτε και εντελώς ανοιχτό ώστε να αντιδρά απλώς σ' αυτούς»²²². Με ενημέρωση και διαπαιδαγώγηση και όχι με απαγόρευση και τιμωρία, επιτυγχάνεται το αντιρατσιστικό ιδεώδες. Ο πλαϊνός μας είναι διαφορετικός, αν έτσι τον βλέπουμε και τον αισθανόμαστε. Και γίνεται εχθρικός, αν εμείς τον προκαλέσουμε. «Δεν γεννιόμαστε, γινόμαστε και μπορούμε να πάσουμε να είμαστε ρατσιστές».

Η «διαφορετικότητα σημαίνει πλούτος» όπως διατείνονται και οι πολέμιοι του ρατσισμού. Η ποικιλία της ανθρωπότητας, εθνική και πολιτιστική, παρουσιάζεται ως ένας θησαυρός αναπαλλοτρίωτος που πρέπει να υπερασπιζόμαστε με κάθε κόστος. Κάθε πολιτισμική πρόοδος είναι έργο συμμαχίας των πολιτισμών. Η συμμαχία αυτή συνίσταται στη συνειδητή ή ασυνείδητη, εκούσια ή ακούσια, σκόπιμη ή τυχαία, επιδιωκόμενη ή αναγκαστική κοινή εκμετάλλευση των ευκαιριών, που συναντά κάθε πολιτισμός στην ιστορική του ανάπτυξη. Όσο πιο διαφορετικοί είναι οι πολιτισμοί μεταξύ των

²²² Λαμπροπούλου, 1994, σ.219

οποίων συνάπτεται η συμμαχία τόσο περισσότερο γόνιμη αποβαίνει η πρόοδος αυτή.

Το ιερό χρέος της ανθρωπότητας, κατά τον C.L.STRAUS, είναι να φυλαχτεί από μια τυφλή μονομέρεια, η οποία θα επεδίωκε να επιφυλάξει το προνόμιο της ανθρωπίνης ιδιότητας σε μία φυλή, ένα πολιτισμό ή μία κοινωνία. Αλλά επίσης να μη ξεχάσει ποτέ ότι, κανένα τμήμα της ανθρωπότητας δεν διαθέτει κανόνες εφαρμόσιμους στο σύνολο και ότι, μια ανθρωπότητα σύμφυτη μέσα σε ένα και μόνον τρόπο ζωής είναι αδιανόητη, διότι θα ήταν ανθρωπότητα αποστεωμένη. Η ανάγκη να διατηρηθεί η ποικιλομορφία των πολιτισμών σε ένα κόσμο απειλούμενο από τη μονοτονία και την ομοιομορφία δεν έχει παραγνωριστεί από τους διεθνείς οργανισμούς. Επίσης έχει γίνει κατανοητό ότι για να πετύχουμε αυτόν το στόχο δεν αρκεί να φροντίζουμε για τις τοπικές παραδόσεις και να δίνουμε παράταση σε εποχές που έχουν ήδη τελειώσει. Εκείνο που πρέπει να διασωθεί είναι το γεγονός της ποικιλομορφίας και όχι το ιστορικό περιεχόμενο που της έδωσε κάθε εποχή και που καμιά εποχή δεν μπορεί να παρατείνει πέρα από τον εαυτό της. Πρέπει λοιπόν να ενθαρρύνουμε όλες τις τάσεις για συμβίωση και να είμαστε έτοιμοι να αντιμετωπίσουμε χωρίς έκπληξη, απέχθεια και εξέγερση ότι ανώφελο αναπόφευκτα γεννούν όλες αυτές οι νέες κοινωνικές μορφές έκφρασης. Η ανοχή δεν είναι μια τοποθέτηση ενατένισης. Είναι μια δυναμική στάση, η οποία συνίσταται στην πρόβλεψη στην κατανόηση και στην προαγωγή αυτού που θέλει να υπάρξει. Κάθε «αλλότρια» ασυνήθιστη δηλαδή σκέψη γεννάει στους ανθρώπους την επιθυμία να την αποκρούσουν αμέσως. Η διαπαιδαγώγηση και η κουλτούρα επιβάλλουν περιορισμούς στην ανάγκη να απορρίπτεται το καινούργιο και το ακατανόητο. Καμιά

επιστημονική ιδέα, αν πραγματικά είναι πρωτότυπη και αλλάζει την άποψη του κόσμου ή κάποια περιοχή του δεν γίνεται αμέσως αποδεκτή. Η περίοδος της δυσπιστίας είναι αναπόφευκτη. Δεν χρειάζεται μόνο να διατυπώσει κανείς μια ιδέα, πολύ πιο δύσκολο είναι να δώσει στους άλλους να την καταλάβουν. Πρέπει να υπερνικήσει τη δυσπιστία και τον σκεπτικισμό για να μπορεί η ανθρωπότητα να δεχθεί κάτι το καινούργιο. Και αυτό το νέο εμποδίζει έπειτα να καταλάβει το νεότερο, γιατί η μοίρα κάθε νέας αλήθειας είναι να θεωρείται πρώτα αίρεση και έπειτα να μετατρέπεται σε προκατάληψη²²³.

²²³ Luk, 1987, σ. 77

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- AHRWEILER, H., 1985. «L'image de l' autre et les mecanismes de l'alterite». *Rapports XVI Congres International des sciences historiques*. Stuttgart.
- Alexander, J.C., 1987. *Sociological Theory since World War II*. N.York.
- ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ, Σ., 1989. *Εγκληματολογία*. Σάκκουλας, Θεσ/κη.
- ΑΛΕΞΙΑΣ, Γ., ΒΑΦΕΑΣ, Ν., ΚΟΣΚΙΝΑΣ, Κ., 2000. *A Study of the control procedures in the South-Eastern Mediterranean*. Panteion University of social and political sciences.
- ALLPORT, G., 1996. «The Nature of prejudice». *Stereotypes and Prejudice*. Taylor and Francis, USA.
- ΑΝΔΡΙΑΝΑΚΗΣ, ΕΜ., 1972. *Θυματολογία*, Αθήνα.
- ΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, Χ., 2000. *Προστασία κατά του ρατσισμού και ελευθερία της πληροφόρησης*. Παπαζήση, Αθήνα.
- ΑΝΤΩΝΙΟΥ, Θ., 1997. «Ενδिका βοηθήματα δημοσίου δικαίου κατά των ρατσιστικών επιθέσεων και διακρίσεων» *NOMIKO BHMΑ* 45, 897-910.
- ΑΡΜΕΝΑΚΗΣ, Α., ΓΚΟΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, Θ., ΔΕΜΕΡΤΖΗΣ, Ν., ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ, Ρ., ΧΑΡΑΛΑΜΠΗΣ, Δ., 1996. «Ο Εθνικισμός στην ελληνικό τύπο». *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* 89-90, 188-231, Αθήνα.
- ΑΡΤΙΝΟΠΟΥΛΟΥ, Β., ΜΑΓΓΑΝΑΣ, Α., 1996. *Θυματολογία και όψεις θυματοποίησης*. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- ΑΡΤΙΝΟΠΟΥΛΟΥ, Β., 2000. «Νέες μορφές θυματοποίησης στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα». *Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών*, 99-107.
- AUSTIN, R., 2001. «Crime statistics, disparate impact analysis and the economic disenfranchisement of minority ex offenders». *Race & Society* 4, 177-193.
- BALIBAR, E., 1992. *Les frontieres de la democratie*.

La Decouverte, Paris.

-BALIBAR, E., WALLERSTEIN, I., 1991. Φυλή, έθνος, τάξη. Οι διαφορούμενες ταυτότητες. Ο Πολίτης, Αθήνα.

-ΒΑΛΛΕΡΣΤΑΙΝ, I., 1991. «Οικουμενισμός, ρατσισμός, σεξισμός: οι ιδεολογικές εντάσεις του καπιταλισμού». Φυλή-Εθνος-Τάξη. Οι Διαφορούμενες Ταυτότητες. Πολίτης, Αθήνα.

-BASLEZ, M-F., 1984. *L'Étranger dans la Grèce antique*. Les belles lettres, Paris.

-BATAILLE, P., COUPER, K., MARTUCCELLI, D., PERALVA, A., 1994. *Racisme et Xenophobie en Europe*. La Decouverte, Paris.

-ΒΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΑΡΑΚΩΣΤΑ, I., 1987. Θεσμοί της αρχαιότητας. Α. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή.

-ΒΕΡΝΙΚΟΣ, Ν., ΔΑΣΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, Σ., 2002. Πολυπολιτισμικότητα οι διαστάσεις της πολιτισμικής ταυτότητας. Κριτική, Αθήνα.

-BINGHAM, T., 2000. *The business of judging*. Oxford University Press.

-BISCARDI, A., 1991. Αρχαίο Ελληνικό Δίκαιο. Παπαδήμας, Αθήνα.

-ΒΛΑΧΟΣ, Γ., 1979. Κοινωνιολογία των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Παπαζήση, Αθήνα.

-ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ, Γ., ΔΩΔΟΣ, Δ., ΚΑΦΕΤΖΗΣ, Π., ΛΥΡΙΝΤΖΗΣ, Χ., ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, Κ., ΝΙΚΟΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, Η., ΣΠΟΥΡΔΑΛΑΚΗΣ, Μ., ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ, Κ., 1995. «Η πρόσληψη και η αντιμετώπιση του Άλλου στη σημερινή Ελλάδα. Πορίσματα εμπειρικής έρευνας» *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης* 5, 81-100. Θεμέλιο, Αθήνα.

-BOURDIEU, P., 1989. «Η δύναμη του δικαίου. Στοιχεία για μια κοινωνιολογία του νομικού πεδίου» *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* 72, 3-43.

-BOURDIEU, P., 1990. «Η Κοινή Γνώμη δεν υπάρχει». *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* 77, 3-14, Αθήνα.

-BRUCE, M.A., 2000. «Inequality and delinquency sorting out some class and race effects» *Race & Society* 2, 133-148.

- BURKE,H.R.,2001.*An Introduction to Criminological Theory*. USA
- CAIN,M-SADIGH,S.,1982 «Racism the Police and community policing. A comment on the Scarman report» *Journal of Law and Society* **9**, 87-102.
- CHARON,J.,1939.*Individuality and Freedom. Sociology a conceptual approach*. USA.
- CHEVALLIER,L.,1958.*Classes laborieuses, Classes dangereuses*. Plon.
- CUSSON,M.,1983.*Le controle social du crime*.Presses Universitaires de France.Paris.
- CUSSON,M.,2002. *Σύγχρονη εγκληματολογία*. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- CUSSON,M.,1988.«Η Ποινική Εξέλιξη». *Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας* **2**. Ελληνική Εταιρία Εγκληματολογίας, Αθήνα.
- ΓΑΒΡΟΓΛΟΥ,ΣΤ.,2003. «Κοινή Γνώμη και ρατσισμός». *Μετανάστες και Μετανάστευση* 100-105.Πατάκη,Αθήνα.
- ΓΑΛΑΝΗΣ,Γ.,1991.«Η εικόνα των μεταναστών όπως προβάλλονται από τα Μέσα Μαζικής επικοινωνίας στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας» *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* **81**,91-140.
- ΓΕΩΡΓΑ,Δ.,1995. *Κοινωνική Ψυχολογία*. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ,Ν.,2003.«Ταξικότητα και πολυεθνικότητα, επιβολή και αποδοχή αντινομίες στη διαμόρφωση ενός νέου αντιρατσισμού» *Μετανάστες και Μετανάστευση* 219-265. Πατάκη, Αθήνα.
- ΓΚΕΦΟΥ-ΜΑΔΙΑΝΟΥ,Δ.,2003. «Εννοιολογήσεις του εαυτού και του άλλου. Ζητήματα ταυτότητας στη σύγχρονη ανθρωπολογική θεωρία». *Εαυτός και Άλλος. Gutenberg*. Αθήνα.

- ΓΚΙΖΕΛΗΣ,ΓΡ.,1994. «Οι Αλλαγές στην Ελληνική πολιτισμική ταυτότητα και οι επιπτώσεις τους στον παλιννοστούντα μετανάστη» *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* **84-85**, 34-42.
- ΓΚΙΝΤΕΝΣ,Α.,2002. *Κοινωνιολογία*. Gutenberg, Αθήνα
- ΓΝΑΡΔΕΛΛΗΣ,Χ. *Εφαρμοσμένη Στατιστική*. Παπαζήση, Αθήνα.
- ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ,ΗΛ.,1985. *Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης*. Α.Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή.
- ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ,ΗΛ.,ΑΝΔΡΙΤΣΟΥ,Α.,ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ,Π.,ΠΑΠΠΑΣ,Π.,ΠΕΡΑΝΤΖΑΚΗ,Ι.,ΤΣΑΜΠΑΡΛΗ,Δ.,1983. *ΑΠΟΝΟΜΗ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ*. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα.
- DAVIS,N.,STASZ,C.,1990. *Social control of deviance. A critical Perspective*. Mc Craw Hill, USA.
- DELACAMPAGNE,Chr.,2000.*Une histoire du racisme*. Culture, France.
- DIEHLE,A.,1998. *Οι Έλληνες και οι Ξένοι*. Οδυσσέας, Αθήνα.
- ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ,Χ.,2004. *Αστυνομική Νομοθεσία*. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- ΔΟΞΙΑΔΗΣ,Κ.,1995. *Εθνικισμός ιδεολογία Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας*. Πλέθρον, Αθήνα.
- ΔΟΞΙΑΔΗΣ,Κ.,1988.«Foucault, ιδεολογία, επικοινωνία» *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* **71**, 18-43.
- DOUGLAS,J.,1982.*The Sociology of Deviance An Introduction*. USA.
- DURRHEIM,K.,DIXON,J.,2000.«Theories of culture in racist discourse» *Race & Society* **3**, 93-109.
- ΔΩΔΟΣ,Δ., ΚΑΦΕΤΖΗΣ,Π., ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ,Α., ΝΙΚΟΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ,Η.1996. «Ξενοφοβία και ρατσισμός στην Ελλάδα 1988-1992». *Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα*. Τόμος Β, 321-343. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα.

- ΕΥΑΓΓΕΛΟΔΗΜΟΣ, Δ., 2003. «Η εγκληματικότητα των εν Ελλάδι αλλοδαπών» *Οικονομικός Ταχυδρόμος* **35**, 16
- ERIKSEN, TH., 1993. *Ethnicity & Nationalism*. Pluto Press, London.
- ΕΣΣΕ, Χ-Α., 2004. «Περί του ρόλου του συναισθήματος στην άσκηση των νομικών επαγγελματιών και την εκπαίδευση των νομικών» *Ελληνική Δικαιοσύνη* **44**, 349.
- ΕΥΡΥΓΕΝΗΣ, Δ., 1985. *Εισήγηση στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Εξεταστική Επιτροπή για την άνοδο του φασισμού και του ρατσισμού στην Ευρώπη. Έκθεση για τα αποτελέσματα των εργασιών.*
- ΦΑΡΣΕΔΑΚΗΣ, Ι., 1984. *Ανακριτική δικαιώματα του ανθρώπου και εγκληματογένεση*. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- ΦΑΡΣΕΔΑΚΗΣ, Ι., 1985. *Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων*. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- ΦΑΡΣΕΔΑΚΗΣ, Ι., 1991. *Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα και τα όρια της*. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- ΦΑΡΣΕΔΑΚΗΣ, Ι., 1990. *Η εγκληματολογική σκέψη από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας*. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- ΦΑΡΣΕΔΑΚΗΣ, Ι., 1996. *Στοιχεία εγκληματολογίας*. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- ΦΑΡΣΕΔΑΚΗΣ, Ι., ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ι., ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ε., ΠΑΠΑΓΙΑΝΟΠΟΥΛΟΥ, Μ., 2002. «Η αναδιάρθρωση των υπηρεσιών της Ελληνικής Αστυνομίας» *ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ* **10** σελ.1078
- ΦΙΛΙΑΣ, Β., 1996. *Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις τεχνικές των κοινωνικών ερευνών*. Gutenberg, Αθήνα.
- ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ, Τ., 1988. *Δικαστική ψυχολογία*. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη.
- GAERTNER, S., DOVIDIO, J., 1996. «The aversive form of racism». *Stereotypes and Prejudice*. Taylor and Francis, USA.
- GAUDEMET, J. *L'entranger dans le monde Romain*. Paris.

- GAUTHIER,P. *Les entrangers et la justice dans les cites grecques*.
- GAZON,E.,2003.«Οι Μετανάστες και η Δημοκρατία».
Μετανάστες και Μετανάστευση 145-175. Πατάκη, Αθήνα.
- GIDDENS,A.,1981. *Introductory Sociology*. The Macmillan Press LTD, London.
- GLOTZ,G.,1981. *Η Ελληνική Πόλις*. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης. Αθήνα.
- GOFFMAN,E.,1959. *The Presentation of Self in Everyday Life*. Anchor Books, N.York.
- GOFFMAN,E.,1961. *Asylums*. Anchor Books, N.York.
- GOFFMAN,E.,2001. *Στίγμα*. Αλεξάνδρεια, Αθήνα.
- GOFFMAN,E.,1996. *Συναντήσεις Δύο μελέτες στην κοινωνιολογία της αλληλεπίδρασης*. Αλεξάνδρεια, Αθήνα.
- GORDON,P.,1983. *White Law*. Pluto Press, London.
- GUILLOU,A.,1994. «La frontiere pour les Byzantins. Le barbare et le voisin». *Byzance et ses voisins*. Generalia,Szeged.
- GORSKI,H.,1999.«Η Ευρωπαϊκή Ένωση, οι πρόσφυγες και οι παράνομοι μετανάστες» *Θέσεις* 68,109-119.
- INTZEΣΙΑΟΓΛΟΥ,N.,1999. «Περί της κατασκευής συλλογικών ταυτοτήτων. Το παράδειγμα της εθνικής ταυτότητας». *Εμείς και οι Άλλοι Αναφορά στις Τάσεις και τα Σύμβολα*. Τυπωθήτω, Αθήνα.
- JACQUARD,A., 1987. *Ο άνθρωπος επινοεί τον άνθρωπο*. Ράππα, Αθήνα.
- JEFFERSON,T., 1988. «Race, Crime and Policing.Empirical, Theoretical and Methedogical Issues» *International Journal of the Sociology of Law* 16, 521-539.
- JEFFERSON,T.,WALKER,M.,1992. «Ethnic Minorities in the Criminal Justice System» *Criminal Law Review*, 83-95.

- KAISER, G., 1993. «Τα ανθρώπινα δικαιώματα κατά την εκτέλεση της στερητικής της ελευθερίας ποινής από διεθνή συγκριτική σκοπιά». *Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας* **11-16**, 11-45. Ελληνική Εταιρία Εγκληματολογίας, Αθήνα.
- ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ, Δ., 1988. «Το εγκληματικό ζήτημα στο σημείο συνάντησης της κοινωνιολογίας του δικαίου, της κοινωνιολογίας της εγκληματικότητας και της εγκληματολογίας». *Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας* **1**, 45-111. Ελληνική Εταιρία Εγκληματολογίας, Αθήνα.
- KANT, I., 1992. *Για την αιώνια ειρήνη*. Αλεξάνδρεια, Αθήνα.
- ΚΑΣΤΟΡΙΑΔΗΣ, Κ., 1999. «Περί μίσους». *Βήμα* **24.1.1999**.
- ΚΑΣΤΟΡΙΑΔΗΣ, Κ., 1992. *Ο θρυμματισμένος κόσμος*. Ψιλον, Αθήνα.
- ΚΑΤΣΑΜΠΑΝΗ, Ι., 1994. «Ο Δικαστικός Λειτουργός και η εκτέλεση των στερητικών της ελευθερίας ποινών». *Οι Ελληνικές φυλακές από το Νόμο στην πραγματικότητα* 177-190. Αντ.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.
- ΚΑΡΥΔΗΣ, Β., 1996. *Η εγκληματικότητα των μεταναστών στην Ελλάδα*. Παπαζήση, Αθήνα.
- KELLY, J., ΓΚΙΟΥΡΔΑΣ, Β., *Microsoft Excel 2000*. Εκδοτική, Αθήνα.
- ΚΟΥΡΑΚΗΣ, Ν., 1985. *Η ποινική καταστολή*. Αντ.Σάκκουλα, Αθήνα.
- ΚΟΥΡΑΚΗΣ, Ν., 1988 «Το πρόβλημα της ποινικής καταστολής στο έργο του Μ. Φουκό» *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* **68^Α**, 130-150.
- ΚΟΥΡΤΟΒΙΚ, Ι., 2001. «Μετανάστες ανάμεσα στο δίκαιο και τη νομιμότητα». *Μετανάστες στην Ελλάδα*. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- KRISTEVA, J., 2004. *Ξένοι μέσα στον εαυτό μας*. Scripta, Αθήνα.
- ΚΡΗΤΙΚΙΔΗΣ, Γ., 2004. «Πόσοι και ποιοι είναι οι μετανάστες». *Οικονομικός Ταχυδρόμος* **20**.

-ΚΤΙΣΤΑΚΙΣ,Γ., [επιμέλεια] 2001. *Μετανάστες ρατσισμός ξενοφοβία. Από τη θεωρία στην πράξη.* Α.Σάκκουλα, Αθήνα.

-ΚΥΡΙΑΖΗ,Ν.,2002. *Η κοινωνιολογική έρευνα.* Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

-ΚΥΡΤΑΤΑΣ,Δ. *Κατακτώντας την αρχαιότητα.* Πόλις, Αθήνα.

-ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ,Χρ.,ΜΑΡΑΤΟΥ-ΑΛΙΠΡΑΝΤΗ,Λ.,ΓΕΡΜΑΝΟΣ,Δ., ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ,Θ., [επιμέλεια] 1999. *Εμείς και οι Άλλοι Αναφορά στις τάσεις και τα σύμβολα.* Τυπωθήτω, Αθήνα.

-ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ,ΧΡ.,2001. *Κοινωνικές αναπαραστάσεις του εγκλήματος. Η εγκληματικότητα των Αλβανών μεταναστών στον Αθηναϊκό τύπο.* Αντ.Σάκκουλα, Αθήνα.

-ΛΑΙΟΥ,Α. «The foreigner and the stranger in 12TH century Byzantium. Means of propitiation and acclturation».

-ΛΑΜΠΙΡΗ-ΔΗΜΑΚΗ, Ι.,1990. *Η κοινωνιολογία και η μεθοδολογία της.* Α.Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτινή.

-ΛΑΜΠΡΙΑΝΙΔΗΣ,Λ.,ΛΥΜΠΕΡΑΚΗ,Α.,2001. *Αλβανοί μετανάστες στη Θεσσαλονίκη.* Παρατηρητής, Αθήνα.

-ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ,Ε.,1994. *Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος.* Παπαζήση, Αθήνα.

-ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ,Ε.,1999. *Η κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας και τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας.* Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

-ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ,Ε.,1999. *Κοινωνιολογία του ποινικού δικαίου και των θεσμών της ποινικής δικαιοσύνης.* Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

-ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ,Ε.,2000. «Η βία και η εγκληματικότητα στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης». *Εγκληματίες και θύματα στο κατώφλι του 21^{ΟΥ} αιώνα.* Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, 415-430.

-LANGLOIS,D.,1975. *Les dossiers noirs de la justice francaise.* Editions du Seuil, Paris.

-LANGLOIS,D.,1971,1973. *Les dossiers noirs de la police francaise.* Editions du Seuil, Paris.

- ΛΕΙΒΑΔΙΤΗΣ, Μ., 1994. *Ψυχιατρική και Δίκαιο*. Παπαζήση, Αθήνα.
- ΛΕΚΚΑΣ, Π., 1996. *Η Εθνικιστική ιδεολογία*. Κατάρτι, Αθήνα.
- ΛΕΤΣΙΟΣ, Κ., ΑΣΤΡΙΝΑΚΗΣ, Α., 1986. «Κριτική σε μια κοινωνιοψυχολογική προσέγγιση της συμπεριφοράς των ενεργών μειονοτήτων» *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* **61**, 201-211.
- ΛΙΠΟΒΑΤΣ, Θ., 1991. *Ζητήματα πολιτικής ψυχολογίας*. Εξάντας, Αθήνα.
- ΛΙΠΟΒΑΤΣ, Θ., 1994. *Η ψυχοπαθολογία του πολιτικού*. Οδυσσέας, Αθήνα.
- LIPPMAN, W., 1988. *Κοινή Γνώμη*. Κάλβος, Αθήνα.
- LUK, A., 1987. *Συγκινήσεις και προσωπικότητα*. Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα.
- ΛΥΜΠΕΡΑΚΗ, ΑΝΤ., ΠΕΛΑΓΙΔΗΣ, Θ., 2000. *Ο φόβος του ξένου στην αγορά εργασίας ανοχές και προκαταλήψεις στην ανάπτυξη*. Πόλις, Αθήνα.
- MAISONNEUVE, J., 2001. *Εισαγωγή στην ψυχοκοινωνιολογία*. Τωπωθείτω, Αθήνα.
- MAGUIRE, M., POINTING, J., 1988. *Victims of crimes*. Open University Press, USA.
- ΜΑΚΝΤΑΟΥΕΛ, ΝΤ., 1986. *Το δίκαιο στην Αθήνα των κλασικών χρόνων*. Δ. Παπαδήμα, Αθήνα.
- ΜΑΚΝΤΑΟΥΕΛ, ΝΤ., 1988. *Το Σπαρτιατικό δίκαιο*. Παπαδήμας, Αθήνα.
- McCRONE, D., 2000. *Η κοινωνιολογία του εθνικισμού*. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- ΜΑΡΑΤΟΥ-ΑΛΙΠΡΑΝΤΗ, Λ., 1996. «Ξένο εργατικό δυναμικό τάσεις και το πρόβλημα της κοινωνικής ενσωμάτωσης» *Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα*. Τόμος Α, 275-306. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα.
- ΜΑΡΒΑΚΗΣ, ΑΘ., ΠΑΡΣΑΝΟΓΛΟΥ, Δ., ΠΑΥΛΟΥ, Μ., [Επιμέλεια] 2001. *Μετανάστες στην Ελλάδα*. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

- ΜΑΤΘΙΑΣ, ΣΤ., 2001. «Η αμεροληψία του δικαστή» *Ελληνική Δικαιοσύνη* **42**, 1477-1480.
- MEMMI, A., 1982. *Le racisme*. Gallimard, France.
- ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, Κ., 1992. *Κλίμακες Μετρήσεως Στάσεων*. Οδυσσέας, Αθήνα.
- ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, ΑΙΚ., ΤΣΑΡΤΑΣ, Π., ΓΙΑΝΝΗΣΟΠΟΥΛΟΥ, Μ., ΚΑΦΕΤΖΗΣ, Π., ΜΑΝΩΛΟΓΛΟΥ, ΕΥΔ., ΜΑΡΚΟΥ, Α., ΤΣΑΚΙΡΗ, Ε. 1998. *Μακεδονία και Βαλκάνια ξενοφοβία και ανάπτυξη*. Αλεξάνδρεια, Αθήνα.
- ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, ΑΙΚ., ΓΙΑΝΝΗΣΟΠΟΥΛΟΥ, Μ., ΚΑΦΕΤΖΗΣ, Π., ΜΑΝΩΛΟΓΛΟΥ, Ε., ΜΑΡΚΟΥ, Α., ΤΣΑΚΙΡΗ, Ε., ΤΣΑΡΤΑΣ, Π., 1997. «Παρουσίαση αποτελεσμάτων ερευνητικού προγράμματος: Ελληνοβαλκανικές σχέσεις: οι επιδράσεις της ξενοφοβίας στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της Β.Ελλάδας-Μακεδονίας, Θεσ/κη» Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
- ΜΠΟΥΛΟΥΓΟΥΡΗΣ, Γ., 1996. *Φοβίες και η αντιμετώπισή τους*. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- ΜΠΟΥΡΜΠΑΧΑΚΗ, Στ., 1994. «Η πραγματικότητα των φυλακών και οι δυνατότητες βελτίωσης του σωφρονιστικού συστήματος». *Οι Ελληνικές φυλακές από το Νόμο στην πραγματικότητα*, 103-114. Αντ.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.
- ΝΑΣΚΟΥ-ΠΕΡΡΑΚΗ, Π., [Επιμέλεια] 2000. *Η καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας στην Ελλάδα και την Ευρώπη*. Αντ.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.
- ΝΑΣΙΑΚΟΥ, Μ., ΧΑΝΤΖΗ, Α., ΦΑΤΟΥΡΟΥ-ΧΑΡΙΤΟΥ, Μ., 1999. *Εισαγωγή στην ψυχολογία*. Gutenberg, Αθήνα.
- ΝΤΑΡΒΙΝ, Κ., 1987. *Η καταγωγή του ανθρώπου*. Γκοβοστή, Αθήνα.
- ΝΑΥΡΙΔΗΣ, ΚΛ., 1994. *Κλινική κοινωνική ψυχολογία*. Παπαζήσης, Αθήνα.

- ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ,Ν.,1991. «Οι ανισότητες μπροστά στη δικαιοσύνη ή το νομικό κεφάλαιο». *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* **80**, 33-40,
- ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ,Ν.,1990. «Κοινωνικές ανισότητες και ποινικές ταξινομήσεις» *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* **77**, 210-230, Αθήνα.
- ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ,Ρ.,1996. «Κατασκευή εθνοκεντρικών στερεοτύπων από τον τύπο στο παράδειγμα του Μακεδονικού ζητήματος» *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* **89-90**, 232-274.
- ΠΑΝΟΥΣΗΣ,Γ.,1989.«Το εγκληματικό στερεότυπο κοινωνικό δηλητήριο δια του τύπου διοχετευόμενο?» *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* **74**, 72-104
- ΠΑΝΟΥΣΗΣ,Γ.,1978.«Η επικινδυνότητα» *Νομικό βήμα* **26**,776-782.
- ΠΑΝΟΥΣΗΣ,Γ.,ΠΟΤΟΛΙΑ,Π.,1991. *Διεθνή κείμενα για τα θύματα των εγκλημάτων*. Αντ.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτινή.
- ΠΑΝΟΥΣΗΣ,Γ.,2002. *Η ποινική του φυλακισμένου χώρου*. Αντ.Σάκκουλα, Αθήνα.
- ΠΑΝΟΥΣΗΣ,Γ.,2003. *Φυσιογνωμική*. Αντ.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτινή.
- ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ,Ν.,2000.*Ψυχολογία*. Αθήνα
- ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ,Ζ.,1997.«Ρατσισμός και Ευρωπαϊκός πολιτισμός».
- Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής επιστήμης* **10**, 143-157.
- Θεμέλιο, Αθήνα.
- ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ,Ζ.,2000. *Ο Ευρωπαϊκός ρατσισμός*. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- ΠΑΠΑΖΗΣΗ,Θ.,1994.«Το δικαίωμα του φυλακισμένου στην προσωπικότητα και η προστασία του. Θεωρία και πράξη». *Οι Ελληνικές φυλακές από το νόμο στην πραγματικότητα* 155-166. Αντ.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτινή.
- ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΣ,ΣΤ.,ΜΑΝΤΟΓΛΟΥ,Α., [επιμέλεια] 1995.
- Κοινωνικές αναπαραστάσεις*. Οδυσσέας, Αθήνα.

- ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΣ,ΣΤ.,ΜΙΟΥΝΥ,ΓΚ.,2001. *Μειονότητες και εξουσία*. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΣ,ΣΤ., [επιμέλεια] 2000. *Η κοινωνική ψυχολογία στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα*. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΣ,ΣΤ.,1988. «Οι μειονότητες και η στρατηγική τους» *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* **69**, 3-46.
- ΠΑΤΟΥΡΑ,Σ.,2001-2002. «Ο Δούναβης στις ιστοριογραφικές πηγές κατά την περίοδο της μετανάστευσης των λαών-Μύθοι και πραγματικότητα» *Ιστορικό -Γεωγραφικό* **9**.
- ΠΕΡΡΑΚΗΣ,ΣΤ., [επιμέλεια] 1993. *Τα δικαιώματα των λαών και των μειονοτήτων*. Α.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.
- ΠΕΤΡΙΝΙΩΤΗ,Ε.,1993. *Η μετανάστευση προς την Ελλάδα*. Οδυσσέας, Αθήνα.
- ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ,Η.,1979. *Το εγχειρίδιο του καλού κλέφτη*.
- PITSAKHS,C.,2002. «Guerre et paix en droit Byzantin». *Mediterranees* **30/31**, 203-232.
- PITSAKIS,C., Roma 1995, «Universalite et nationalism: la nouvelle Rome». *Umanita e Nazioni nel diritto e nella spiritualita da Roma a Costantinopoli a Mosca [Da Roma alla Terza Roma, Documenti e Studi. Rendiconti del XII Seminario [1992]*, 25-42.
- PITSAKIS,C., Paris 2004. «Pour une definition des entrangers dans le droit Greco-Romain d'apres les texts des canonistes orientaux». *F.Castro-P.Catalano [dir], La condition des Autres dans les systemes juridiques de la Mediterranee*, 167-196.
- PITSAKIS,C.,1997. «A propos de la citoyennete Romaine dans l' empire d'orient: un survol a travers les textes Grecs». *Mediterranees* **12**, 73-100.
- ΠΙΤΣΑΚΗΣ, Κ.,1999. «Ο ιδιωτικός χώρος στη Βυζαντινή νομική σκέψη». *Α Συνάντηση των Βυζαντινολόγων της Ελλάδος και της Κύπρου*. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων-Τμήμα Δημοσιευμάτων, σελ. 53-71.
- Price,V.,1992. *Κοινή Γνώμη*. Οδυσσέας, Αθήνα.

- PHILLIPS,C.,BOWLING,B.«Racism, Ethnicity and Criminology» *British Journal of Criminology* **43/2**, 269-290
- ΠΡΥΝΕΝΤΥ,Z.,1995. «Ο ξένος αυτός ο όμοιος που απαρνιόμαστε» *Σύγχρονα Θέματα* **54**.
- REINER,R.,1989. «Race and Criminal Justice» *New Community* **16**, 5-21.
- ΡΗΓΑ,Α-Β.,ΔΑΙΜΟΝΑΚΟΥ,Σ.,2002. «Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις των Ελλήνων για τον εαυτό και τον Άλλο [τον τσιγγάνο]» *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* **108-109 Β-Γ** 257-285.
- ΡΗΓΑ,Α.Β.,1991.«Από τις στάσεις στις κοινωνικές αναπαραστάσεις». *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* **80**, 156-165.
- ΡΟΖΑΝΗΣ,ΣΤ.,ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ,ΚΩΝ.,ΛΙΑΚΟΣ,ΑΝΤ.,ΚΑΤΣΟΥΛΗΣ,ΗΛ.,ΤΖΑΒΑΡΑΣ,ΝΙΚ.,ΛΙΠΟΒΑΤΣ,Θ.,1998. *Έξη κείμενα για το ρατσισμό*. Παρασκήνιο, Αθήνα.
- ΡΩΜΑΝΙΔΟΥ,Ν-Ε.,2000. «Οι αλλοδαποί πρόσφυγες και μετανάστες ως θύματα». *Εγκληματίες και θύματα στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα*. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, 193-206.
- SALMON,P.,1980. *Le racisme devant l'histoire*. Labor, Bruxelles.
- SCHNAPPER,D.,2000. *Η κοινωνία των πολιτών*. Gutenberg, Αθήνα.
- SCHNEIDER,D.I.,1996 «Modern Stereotypes Research» *Stereotypes and Prejudice*. Taylor and Francis, USA.
- SELLIN,T.,2003. *Πολιτισμική σύγκρουση και έγκλημα*. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- SHIPMAN,P.,1998. *Η εξέλιξη του ρατσισμού*. Νέα Σύνορα, Αθήνα.
- SOLOMON,R.,WINCH,C. *Calculating & Computing for Social Science & Art Students*. Open University Press.

- STANGOR,C.,2000. *Stereotypes and prejudice*. Taylor and Francis, USA.
- ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΗΣ,ΠΛ.,1960. *Η Κοινή Γνώμη*. Αθήνα.
- ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ,Γ. 2003. «Ο ρόλος του δικαστή στο περιβάλλον της παγκοσμιοποίησης» *Νομικό Βήμα*, **51,8**, 1345-1352
- STEFFENSMEIER,D.,DEMUTH,ST.«Ethnicity and judges' sentencing decisions: Hispanic-Black-White comparisons» *Criminology* **39**, No 1 145-176.
- ΣΤΕΝΟΥ,Κ.,1998. *Εικόνες του Άλλου*. Εξάντας, Αθήνα.
- ΣΤΕΡΓΙΟΥΛΗΣ,Ε.,2001. *Η Ελληνική Αστυνομία κατά την περίοδο της μεταπολίτευσης*. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- STRASSER,W.,1997.«Ένδικα μέσα κατά των φυλετικών διακρίσεων και άλλων μορφών ρατσισμού, ξενοφοβίας ή μισαλλοδοξίας στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα ανθρώπινα Δικαιώματα». *Νομικό Βήμα* **45**, 925-930.
- STOETZEL,J.-GIRARD,A.,1973. *Les sondages d'opinion publique*. Presses Universitaires de France, Paris.
- ΣΤΡΩΣ,Κ-Λ.,2003. *Φυλή και Ιστορία Φυλή και Πολιτισμός*. Πατάκη, Αθήνα.
- SZABO,D.,1990. «Έγκλημα και Δικαιοσύνη το 2000». *Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας* **5-10**, 33-46. Ελληνική Εταιρία Εγκληματολογίας, Αθήνα.
- TAGUIEFF,P-A.,1997. *Le racisme*. Dominos, France.
- TAGUIEFF,P-A.,1998. *La couleur et le sang*. Mille et une nuits, France.
- TAGUIEFF,P-A.,1991. *Face au racisme*. La Decouverte, France.
- TAGUIEFF,P-A.,1987. *La force du prejuge*. La Decouverte,
- ΤΑΤΣΗΣ,Ν.,1989.«Η θεωρία του χαρακτηρισμού-ανθρωπιστικές προσεγγίσεις στην κοινωνιολογία της αποκλίνουσας συμπεριφοράς» *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* **72**, 44-74.

- ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΥ,Μ.,2002. «Η θέση των μεταναστών στην Ελλάδα». *Το κοινωνικό πορτραίτο της Ελλάδας 2001*. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα.
- ΤΣΑΛΙΚΟΓΛΟΥ,Φ.,ΑΡΤΙΝΟΠΟΥΛΟΥ,Β.,ΖΑΡΑΦΩΝΙΤΟΥ,Χ., ΜΑΝΤΟΓΛΟΥ,Α.,1994. «Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις των αστυνομικών για το εγκληματικό φαινόμενο» Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- ΤΣΙΓΚΑΝΟΥ,Ι.,1997. «Το κοινωνικό μειονέκτημα της παραβατικότητας». *Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών ΣΤ*, **22**.
- ΤΣΙΓΚΑΝΟΥ,Ι.,2003.«Η Διαχείριση της ετερότητας στην εγκληματολογική έρευνα. Θεωρητικές και μεθοδολογικές παρατηρήσεις». *CD πρακτικών Διεθνούς Συνεδρίου Κοινωνιολογίας Ετερότητα και Κοινωνία*. Αθήνα 7-10.5.2003.
- ΤΡΟΥΜΠΕΤΑ,Σ.,2000. «Μερικές σκέψεις σχετικά με την παράσταση του άλλου και το φαινόμενο του ρατσισμού στην ελληνική κοινωνία» *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* **101-102**, 137-176, Αθήνα.
- WACQUANT,L.,2001. *Οι φυλακές της μιζέριας*. Πατάκη, Αθήνα.
- WIEVIORKA,M.,1998. *Le racisme, une introduction*. La Decouverte, Paris.
- WORDEN,R.E.,2003 «Police officers' attitudes and influences» *Criminology* **41**,131-166
- HAMILTON,D.,GIFFORT,R.1996.«Illusary Correlation in International Perception». *Stereotypes and Prejudice*. Taylor and Francis,USA.
- ΧΑΜΠΕΡΜΑΣ,Γ.,ΚΑΤΣΟΥΛΗΣ,ΗΛ.,ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ,Ζ.,ΤΖΑΒΑΡΑΣ,Ν., ΚΡΙΜΠΑΣ,Κ.,ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ,Γ.,ΦΑΤΟΥΡΟΣ,ΑΡΓ.,ΛΙΠΟΒΑΤΣ,Θ., ΠΕΡΚΙ,Ζ.,ΤΡΙΓΑΖΗΣ,Π.,1995. *Η Ευρώπη αντιμέτωπη με το φαινόμενο του ρατσισμού*. Παρασκήνιο, Αθήνα.

- ΧΑΡΙΤΟΥ-ΦΑΤΟΥΡΟΥ,Μ.,2003. *Ο βασανιστής ως όργανο της κρατικής εξουσίας*. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- HARRISON,A.,1968. *The law of Athens*. Oxford at the clarendon Press.
- HERPIN,N.,1977. *L'application de la loi. Deux poids, deux mesures*. Seuil, Paris.
- ΧΛΕΠΑΣ,Ν.,ΣΠΥΡΑΚΟΣ,Δ.,1992. *Ο Νόμος 1975/91 Περί αλλοδαπών και το Σύνταγμα*. Α.Σάκκουλα, Αθήνα -Κομοτηνή.
- HOUSON,G.,1996-1997. *Methodologie de la Recherche en Criminologie*. Universite Catholique de Louvain.
- HORTON,H.D.,SYKES,L.L.,2001. «Reconsidering wealth, status and power critical demography and the measurement of racism» *Race & Society* 4, 207-217.
- ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ,Δ.,2002. *Η ετερότητα ως σχέση εξουσίας*. Κριτική ΑΕ, Αθήνα.
- HUDSON,B.,1989. «Discrimination and Disparity. The influence of race on Sentencing» *New Community* 16, 23-34.
- HUDSON,B.,1996. *Race Crime and Justice*. Dartmouth Publishing Company Limited. England
- HUNTER,V.,1994. *Policing Athens*. Princeton University Press, New Jersey.
- ΨΗΜΕΝΟΣ,Ι.,2004. *Μετανάστευση από τα Βαλκάνια-Κοινωνικός αποκλεισμός στην Αθήνα*. Παπαζήση, Αθήνα.
- ΖΑΙΡΗ,Α.,1994. «Φυλακές και ανθρώπινα δικαιώματα» *Οι ελληνικές φυλακές από το νόμο στην πραγματικότητα* 85-102. Αντ.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτινή.
- ΖΑΡΑΦΩΝΙΤΟΥ,Χρ.,2000. «Φόβος του εγκλήματος. Ερευνητικά πορίσματα και σύγχρονοι προβληματισμοί» *Εγκλήματα και θύματα στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα*. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών 491-510.

- ΖΑΡΑΦΩΝΙΤΟΥ,Χρ.,1995. *Εμπειρική εγκληματολογία*. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- ΖΙΑΝΙΚΑΣ,Χ.,1995. *Αστυνομικό σύστημα*. Α.Σάκκουλας, Αθήνα.
- ΖΙΑΝΙΚΑΣ,Χ.,1992. *Η αθέατη πλευρά της αστυνομίας*. Γνώση, Αθήνα.
- ZIMBARDO,P-EBBESEN,E.,1969. *Influencing attitudes and changing behavior*. Addison-Wesley publishing company, California-London-Ontario.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΑΥΞΩΝ # ()

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

-ΦΥΛΟ ΑΡΡΕΝ ☐ ΘΗΛΥ ☐

-ΗΛΙΚΙΑ ☐

-ΤΟΠΟΣ ΓΕΝΝΗΣΗΣ.....

-ΒΑΘΜΟΣ.....

-ΕΤΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ☐

-ΕΤΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ☐

-ΧΡΟΝΟΣ ΠΑΡΑΜΟΝΗΣ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΜΕΓ. ΕΤΟΥΣ ☐

1) ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ & ΞΕΝΟΙ

1] Πιστεύετε ότι τα τελευταία χρόνια [τελευταία δεκαετία] υπάρχει αύξηση της εγκληματικότητας στην Ελλάδα;

α] ναι β] όχι γ] δεν γνωρίζω

☐☐☐

2] Θεωρείτε τούς ξένους, που ζουν στην Ελλάδα σήμερα, υπεύθυνους για την αύξηση της εγκληματικότητας;

α] ναι β] όχι γ] δεν γνωρίζω

☐☐☐

3] Οι ξένοι που ζουν στην Ελλάδα σήμερα, είναι συχνότερα δράστες ή θύματα αδικημάτων;

α] Δ β] Θ γ] δεν γνωρίζω δ) Δ/Θ

☐☐☐☐

4] Έχετε πέσει θύμα κάποιου αδικήματος από ξένο, που ζει στην Ελλάδα σήμερα;

α] Ο ίδιος ☐

β] Μέλος της οικογένειάς σας ☐

γ] Φίλος/γνωστός ☐

δ] Δεν γνωρίζω ☐

5] Λέγεται πως η συμμετοχή των ξένων & ειδικότερα των Αλβανών στην εγκληματικότητα στη χώρα μας είναι ιδιαίτερα μεγάλη. Σε τι οφείλεται αυτό;

α] Στην ανέχεια & τις άθλιες συνθήκες που ζουν ☐

β] Στην έλλειψη σεβασμού στον άνθρωπο ☐

γ] Άλλο ☐

2) ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΞΕΝΩΝ

6] Τα τελευταία χρόνια έχουν έλθει να ζήσουν στην Ελλάδα άτομα από άλλες χώρες. Κατά τη γνώμη σας, αυτοί οι ξένοι, που ζουν στην Ελλάδα σήμερα, είναι:

α] Πάρα πολλοί ☐

β] Αρκετοί αλλά όχι πάρα πολλοί ☐

γ] Δεν είναι πολλοί ☐

7] Όταν ακούτε τη λέξη ξένος, ποια εθνικότητα έρχεται στο νου σας;

..... *

3) ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

8] Θεωρείτε ότι οι ξένοι που ζουν στην Ελλάδα σήμερα, απολαύουν πλήρως όλες τις δικονομικές εγγυήσεις;

α] ναι β] όχι γ] δεν γνωρίζω
☐ ☐ ☐

9] Με ποιό τρόπο ή μέθοδο πιστεύετε ότι πρέπει να αντιμετωπίζονται οι ξένοι που ζουν στην Ελλάδα σήμερα, όταν έρχονται αντιμέτωποι με τούς φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος [Αστυνομία-Δικαιοσύνη];

10] Θεωρείτε τούς ξένους, που ζουν στην Ελλάδα σήμερα, αξιόπιστους, ως μάρτυρες;

α] ναι β] όχι γ] δεν γνωρίζω δ) N/O
☐ ☐ ☐ ☐

4) ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ & ΞΕΝΟΙ

11] Έχετε χρησιμοποιήσει ή χρησιμοποιείτε ξένο σε βοηθητικές εργασίες;

α] ναι β] όχι
☐ ☐

12] [Αν ΝΑΙ] Ποιας εθνικότητας;

.....

13] Πιστεύετε ότι η παρουσία των ξένων, που ζουν στην Ελλάδα σήμερα, αυξάνει το πρόβλημα της ανεργίας;

α] ναι β] όχι γ] δεν γνωρίζω

☐☐☐

14] Είναι αλήθεια ότι στη χώρα μας έχουν έλθει πολλοί ξένοι αναζητώντας εργασία. Ποια είναι η δική σας άποψη;

α] Να μείνουν όλοι & να τακτοποιηθούν από άποψη δουλείας & κατοικίας. ☐

β] Να μείνουν μόνο όσοι είναι απαραίτητοι για την οικονομία ☐

γ] Να φύγουν όλοι ανεξαιρέτως ☐

δ] Άλλο ☐

5) ΞΕΝΟΦΟΒΙΑ - ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ

15] Όταν έρχεστε αντιμέτωποι με τούς ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα, έχετε κάποιες ιδιαίτερες δυσκολίες στη μεταχείρισή τους και ποιες;

α] ναι β] όχι γ] δεν γνωρίζω

☐☐☐

16] Αν [**ΝΑΙ**] ποιες;

17] Οι δυσκολίες που συναντάτε οφείλονται:

α] στην ιδιαιτερότητα αυτών των ανθρώπων ☐

β] στην έλλειψη προετοιμασίας της χώρας για την αντιμετώπιση του διαφορετικού; ☐

18] Αισθάνεστε απέναντι στους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα:

α] συμπάθεια ☐

β] αντιπάθεια ☐

γ] φοβία ☐

δ] αδιαφορία ☐

ε] άλλο ☐

19] Ποια είναι κατά τη γνώμη σας, η στάση της κοινής γνώμης απέναντι στους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα;

α] Θετική ☐

β] Αρνητική ☐

γ] Ουδέτερη ☐

δ] Άλλο ☐

20] Πιστεύετε ότι υπάρχει ή υποβόσκει ρατσισμός στην ελληνική κοινωνία;

α] ναι β] όχι γ] δεν γνωρίζω

☐☐☐

21] Ο ρατσισμός οφείλεται:

α] στην ξενοφοβία ☐

β] στη συμπεριφορά των ξένων, που ζουν στην Ελλάδα σήμερα ☐

γ] σε κάτι άλλο; ☐

22] Αν **κάτι άλλο** τι;

23] Τι σημαίνει για σας η λέξη **Ρατσισμός** ;

ΑΥΞΩΝ # ()

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

-ΦΥΛΟ ΑΡΡΕΝ ☐ ΘΗΛΥ ☐

-ΗΛΙΚΙΑ

-ΤΟΠΟΣ ΓΕΝΝΗΣΗΣ.....

-ΒΑΘΜΟΣ.....

-ΕΤΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ

-ΕΤΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

-ΧΡΟΝΟΣ ΠΑΡΑΜΟΝΗΣ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΜΕΓ. ΕΤΟΥΣ

1] Πιστεύετε ότι τα τελευταία χρόνια [τελευταία δεκαετία] υπάρχει αύξηση της εγκληματικότητας στην Ελλάδα;

α]ναι β]όχι γ]δεν γνωρίζω

2] Θεωρείτε τους ξένους, που ζουν στην Ελλάδα σήμερα, υπεύθυνους για την αύξηση της εγκληματικότητας;

α]ναι β]όχι γ]δεν γνωρίζω

2α Αν ναι [με ποió τρόπο τους θεωρείτε υπεύθυνους]

3] Όταν ακούτε τη λέξη ξένος, ποια εθνικότητα έρχεται στο νου σας;

4] Τα τελευταία χρόνια έχουν έλθει να ζήσουν στην Ελλάδα άτομα από άλλες χώρες. Κατά τη γνώμη σας, αυτοί οι ξένοι, που ζουν στην Ελλάδα σήμερα, είναι:

α] Πάρα πολλοί

β] Αρκετοί αλλά όχι πάρα πολλοί

γ] Δεν είναι πολλοί

5] Θεωρείτε ότι οι ξένοι που ζουν στην Ελλάδα σήμερα μπορούν να προστατευτούν όπως και οι Έλληνες από την Ελληνική Δικαιοσύνη?

6] Θεωρείτε ότι οι ξένοι που ζουν στην Ελλάδα σήμερα, απολαμβάνουν πλήρως όλες τις δικονομικές εγγυήσεις?

7] Έχετε προσωπική εμπειρία από δίκες, όπου συμμετείχαν ξένοι, που ζουν στην Ελλάδα σήμερα?

8] Πόση συμπάθεια αισθάνεστε για τους
ΠΟΛΥ ΜΕΤΡΙΑ ΚΑΘΟΛΟΥ

ΔΤ

ΔΑ

ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΥΣ

ΓΕΡΜΑΝΟΥΣ

ΓΑΛΛΟΥΣ

ΙΤΑΛΟΥΣ

ΡΟΥΜΑΝΟΥΣ

ΠΑΚΙΣΤΑΝΟΥΣ

ΠΟΛΩΝΟΥΣ

ΑΛΒΑΝΟΥΣ

ΕΒΡΑΙΟΥΣ

ΤΣΙΓΓΑΝΟΥΣ

ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΥΣ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ

ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ π.ΕΣΣΔ

ΑΦΡΙΚΑΝΟΥΣ

9] Ποιους θεωρείται ξένους?

ΒΛΑΧΟΥΣ

ΑΡΒΑΝΙΤΕΣ

ΠΟΝΤΙΟΥΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΙΣ Π.ΑΝΑΤΟΛΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ

ΕΒΡΑΙΟΥΣ

ΤΣΙΓΓΑΝΟΥΣ

ΠΑΛΛΙΝΟΣΤΟΥΝΤΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ Π.ΕΣΣΔ

10] Αισθάνεστε απέναντι στους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα:

α] συμπάθεια ☐

β] αντιπάθεια ☐

γ] φοβία ☐

δ] αδιαφορία ☐

ε] άλλο ☐

11] Έχετε χρησιμοποιήσει ή χρησιμοποιείτε ξένο σε βοηθητικές εργασίες;

α] ναι ☐

β] όχι ☐

12] [Αν ΝΑΙ] Ποιας εθνικότητας;

13] Θεωρείτε τούς ξένους, που ζουν στην Ελλάδα σήμερα, επικίνδυνους;

α] ναι ☐

β] όχι ☐

γ] δεν γνωρίζω ☐

14] Έχετε πέσει θύμα κάποιου αδικήματος από ξένο, που ζει στην Ελλάδα σήμερα;

α] Ο ίδιος ☐

β] Μέλος της οικογένειάς σας ☐

γ] Φίλος/γνωστός ☐

δ] Δεν γνωρίζω ☐

15] Πως διαπιστώθηκε ότι ο δράστης ήταν ξένος, που ζει στην Ελλάδα σήμερα;

Από την Αστυνομία

Από μάρτυρες

Από προσωπική εμπειρία

16] Οι ξένοι που ζουν στην Ελλάδα σήμερα είναι συχνότερα δράστες ή θύματα αδικημάτων?

17] Κατά την επιβολή της ποινής η ιδιότητα του ξένου πιστεύετε ότι επιδρά στην κρίση του δικαστή?

18] Αν ναι

Θετικά

Αρνητικά

19] Θεωρείτε του ξένους, που ζουν στην Ελλάδα σήμερα, αξιόπιστους ως μάρτυρες?

20] Αν υπήρχαν οι δυνατότητες, νομίζετε ότι, θα έπρεπε οι ξένοι που ζουν στην Ελλάδα σήμερα

α] να εγκλείονται σε διαφορετικές φυλακές

β] θα έπρεπε να κρατούνται μαζί με τους Έλληνες ανάλογα με τη βαρύτητα του διαπραχθέντος αδικήματος τους?

21] Θεωρείτε, εφόσον υπάρχουν διακρατικές συμφωνίες ότι

α] Οι ξένοι κατάδικοι πρέπει να μεταφέρονται στην χώρα καταγωγής τους, για να εκτίσουν την ποινή τους

β] να την εκτίουν στις ελληνικές φυλακές?

22] Ποια είναι κατά τη γνώμη σας, η στάση της κοινής γνώμης απέναντι στους ξένους που ζουν στην Ελλάδα σήμερα;

α] Θετική

β] Αρνητική

γ] Ουδέτερη

23] Πιστεύετε ότι υπάρχει ή υποβόσκει ρατσισμός στην ελληνική κοινωνία;

α] ναι β] όχι γ] δεν γνωρίζω

24] Ο ρατσισμός οφείλεται:

α] στην ξενοφοβία

β] στη συμπεριφορά των ξένων, που ζουν στην Ελλάδα σήμερα

γ] σε κάτι άλλο;

25] Τι σημαίνει για σας η λέξη **Ρατσισμός** ;

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΚΑΣΤΩΝ-ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΩΝ - Ι -

[illegible]

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΚΑΣΤΩΝ-ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΩΝ - II -

	ΕΡΩΤΗΣΗ 10 / 18						ΕΡΩΤΗΣΗ 11		ΕΡΩΤΗΣΗ 16 / 3			
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΑΙΣΘΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΞΕΝΟΥΣ						ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΞΕΝΩΝ ΣΕ ΒΟΗΘΗΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ		ΔΡΑΣΤΕΣ Ή ΘΥΜΑΤΑ ΟΙ ΞΕΝΟΙ			
	Σ	Α	Φ	ΑΔ	ΑΛ	ΣΥΝΔ	Ν	Ο	Δ	Θ	Δ/Θ	ΔΓ
ΔΙΚΑΣΤΕΣ	113	6	28	40	24	39	157	93	155	18	73	4
ΠΟΣΟΣΤΟ	45,2%	2,4%	11,2%	16,0%	9,6%	15,6%	62,8%	37,2%	62,0%	7,2%	29,2%	1,6%
ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ	98	26	15	155	27	91	125	287	233	12	165	2
ΠΟΣΟΣΤΟ	23,8%	6,3%	3,6%	37,6%	6,6%	22,1%	30,3%	69,7%	56,6%	2,9%	40,0%	0,5%

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΚΑΣΤΩΝ-ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΩΝ - ΙΙΙ -

	ΕΡΩΤΗΣΗ 19 / 10				ΕΡΩΤΗΣΗ 22 / 19					ΕΡΩΤΗΣΗ 23 / 20		
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΑΞΙΟΠΙΣΤΟΙ ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΟΙ ΞΕΝΟΙ				Η ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΞΕΝΟΥΣ					ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ		
	N	O	N/O	ΔΓ	ΘΕ	ΑΡ	ΟΥ	ΣΥΝΔ	ΆΛΛΟ	N	O	ΔΓ
ΔΙΚΑΣΤΕΣ ΠΟΣΟΣΤΟ	120	50	76	4	36	185	17	7	5	137	110	3
	48,0%	20,0%	30,4%	1,6%	14,4%	74,0%	6,8%	2,8%	2,0%	54,8%	44,0%	1,2%
ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ ΠΟΣΟΣΤΟ	56	148	186	22	71	242	40	49	10	206	204	2
	13,6%	35,9%	45,1%	5,3%	17,2%	58,7%	9,7%	11,9%	2,4%	50,0%	49,5%	0,5%

ΓΕΝΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΔΙΚΑΣΤΩΝ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΦΥΛΛΟ			31<	31-40	41-50	51-60	>60	ΤΟΠΟΣ ΓΕΝ.		1η ΒΑΘΜΙΔΑ	2η ΒΑΘΜΙΔΑ	ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΙΣ	ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΙ	ΕΤΗ ΕΞΩΤΕΡ. (> ΕΝΑ)
	Α	Θ	ΣΥΝΟΛΟ	31<	31<-40	41-50	51->60	>60	ΑΘΗ	ΕΠΑΡ.	Β1			Β2	
ΣΥΝΟΛΟ ΠΟΣΟΣΤΟ	129 51,6%	121 48,4%	250	9 3,6%	67 26,8%	107 42,8%	40 16,0%	27 10,8%	107 42,8%	143 57,2%	135 54,0%	46 18,4%	62 24,8%	7 2,8%	34 13,6%
ΑΝΔΡΕΣ ΠΟΣΟΣΤΟ	129 100,0%	0,0%	129	3 2,3%	20 15,5%	49 38,0%	31 24,0%	26 20,2%	47 36,4%	82 63,6%	47 36,4%	41 31,8%	38 29,5%	3 2,3%	18 14,0%
ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΠΟΣΟΣΤΟ	0,0%	121 100,0%	121	6 5,0%	47 38,8%	58 47,9%	9 7,4%	1 0,8%	60 49,6%	61 50,4%	88 72,7%	5 4,1%	24 19,8%	4 3,3%	18 13,2%
1η ΒΑΘΜΙΔΑ ΠΟΣΟΣΤΟ	47 34,8%	88 65,2%	135	6 4,4%	41 30,4%	78 57,8%	10 7,4%	0 0,0%	70 51,9%	65 48,1%	135 100,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	21 15,6%
2η ΒΑΘΜΙΔΑ ΠΟΣΟΣΤΟ	41 72,4%	5 27,6%	46	0 0,0%	0 0,0%	5 10,9%	20 43,5%	21 45,7%	9 19,6%	37 80,4%	0 0,0%	46 100,0%	0 0,0%	0 0,0%	7 15,2%
ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΙΣ ΠΟΣΟΣΤΟ	38 61,3%	24 38,7%	62	3 4,8%	22 35,5%	21 33,9%	10 16,1%	6 9,7%	24 38,7%	38 61,3%	0 0,0%	0 0,0%	62 100,0%	0 0,0%	5 8,1%
ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΙ ΠΟΣΟΣΤΟ	3 42,9%	4 57,1%	7	0 0,0%	4 57,1%	3 42,9%	0 0,0%	0 0,0%	4 57,1%	3 42,9%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	7 100,0%	1 14,3%
ΑΝΕΥ ΕΙΣΑΓΓ. ΠΟΣΟΣΤΟ	91 48,4%	97 51,6%	188	6 2,8%	45 23,9%	86 45,7%	30 16,0%	21 11,2%	83 44,1%	105 55,9%	135 71,8%	46 24,5%	0 0,0%	7 3,7%	29 15,4%
ΜΟΝΟ ΕΞΩΤ. ΠΟΣΟΣΤΟ	111 51,4%	105 48,6%	216	8 3,7%	53 24,5%	94 43,5%	39 18,1%	22 10,2%	87 40,3%	129 59,7%	114 52,8%	39 18,1%	57 26,4%	6 2,8%	0 -
ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡ. ΠΟΣΟΣΤΟ	18 52,9%	16 47,1%	34	1 2,9%	14 41,2%	13 38,2%	1 2,9%	20 58,8%	14 41,2%	15 44,1%	21 61,8%	7 20,6%	8 14,7%	1 2,9%	34 -

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΩΝ 1.2.4 ΚΑΙ 5

	ΕΡΩΤΗΣΗ 1		ΕΡΩΤΗΣΗ 2				ΕΡΩΤΗΣΗ 4					ΕΡΩΤΗΣΗ 5		
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΑΥΞΗΣΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ		ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΟΙ ΞΕΝΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ				ΑΡΙΘΜΟΣ ΞΕΝΩΝ					ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΝΤΑΙ ΕΞΙΣΟΥ ΜΕ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ		
	N	O	N	O	ΜΕΡ	ΔΓ	ΠΠ	ΑΠ	ΔΠ	ΔΓ	ΑΛΛΟ	N	O	ΔΓ
ΚΩΔ. ΑΠΑΝΤ.	11	12	21	22		23	41	42			43	51	52	53
ΣΥΝΟΛΟ ΠΟΣΟΣΤΟ	249 99,6%	1 0,4%	89 35,6%	28 11,2%	132 52,8%	1 0,4%	152 60,8%	88 35,2%	7 2,8%	1 0,4%	2 0,8%	213 85,2%	36 14,4%	1 0,4%
ΑΝΔΡΕΣ ΠΟΣΟΣΤΟ	129 100,0%	0 0,0%	44 34,1%	11 8,5%	73 56,6%	1 0,8%	77 59,7%	45 34,9%	5 3,9%	1 0,8%	1 0,8%	117 90,7%	12 9,3%	0 0,0%
ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΠΟΣΟΣΤΟ	120 99,2%	1 0,8%	45 37,2%	17 14,0%	69 48,8%	0 0,0%	76 62,0%	43 35,5%	2 1,7%	0 0,0%	1 0,8%	96 79,3%	24 19,8%	1 0,8%
1η ΒΑΘΜΙΔΑ ΠΟΣΟΣΤΟ	134 99,3%	1 0,7%	48 35,6%	16 11,9%	71 52,6%	0 0,0%	79 58,5%	52 38,5%	3 2,2%	0 0,0%	1 0,7%	113 83,7%	21 15,6%	1 0,7%
2η ΒΑΘΜΙΔΑ ΠΟΣΟΣΤΟ	46 100,0%	0 0,0%	17 37,0%	2 4,3%	27 58,7%	0 0,0%	29 63,0%	13 28,3%	3 6,5%	0 0,0%	1 2,2%	44 95,7%	2 4,3%	0 0,0%
ΕΙΣΑΓΓΕΛΙΣ ΠΟΣΟΣΤΟ	62 100,0%	0 0,0%	21 33,9%	8 12,9%	32 51,6%	1 1,6%	38 61,3%	22 35,5%	1 1,6%	1 1,6%	0 0,0%	56 90,3%	6 9,7%	0 0,0%
ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΙ ΠΟΣΟΣΤΟ	7 100,0%	0 0,0%	3 42,9%	2 28,6%	2 28,6%	0 0,0%	6 85,7%	1 14,3%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	7 100,0%	0 0,0%
ΜΟΝΟ ΕΣΩΤ. ΠΟΣΟΣΤΟ	215 99,5%	1 0,5%	78 36,1%	23 10,6%	115 53,2%	0 0,0%	138 63,9%	73 33,8%	3 1,4%	1 0,5%	1 0,5%	184 85,2%	31 14,4%	1 0,5%
ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡ. ΠΟΣΟΣΤΟ	34 100,0%	0 0,0%	11 32,4%	5 14,7%	17 50,0%	1 2,9%	14 41,2%	15 44,1%	4 11,8%	0 0,0%	1 2,9%	29 85,3%	6 14,7%	0 0,0%
ΑΝΕΥ ΕΙΣΑΓΓ. ΠΟΣΟΣΤΟ	187 99%	1 1%	68 36%	20 11%	100 53%	0 0%	114 61%	66 35%	6 3%	0 0%	2 1%	157 84%	30 16%	1 1%

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ 6.7 ΚΑΙ 10

	ΕΡΩΤΗΣΗ 6		ΕΡΩΤΗΣΗ 7		ΕΡΩΤΗΣΗ 10					
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΑΠΟΛΑΥΟΥΝ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ		ΕΜΠΕΙΡΑ ΔΙΚΑΣΤΩΝ ΣΕ ΔΙΚΕΣ ΜΕ ΞΕΝΟΥΣ		ΤΙ ΑΙΣΘΑΝΕΣΘΕ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΞΕΝΟΥΣ					
	Ν	Ο	Ν	Ο	Σ	Α	Φ	ΑΔ	ΑΛ	ΣΥΝΔ
ΚΩΔ ΑΠΑΝΤ.	81	62	71	72	101	102	103	104	105	106
ΣΥΝΟΛΟ ΠΟΣΟΣΤΟ	205 82,0%	45 18,0%	233 93,2%	17 6,8%	113 45,2%	6 2,4%	28 11,2%	40 16,0%	24 9,6%	39 15,6%
ΑΝΔΡΕΣ ΠΟΣΟΣΤΟ	113 87,6%	16 12,4%	124 96,1%	5 3,9%	59 45,7%	3 2,3%	17 13,2%	16 12,4%	14 10,9%	20 15,5%
ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΠΟΣΟΣΤΟ	92 76,0%	29 24,0%	109 90,1%	12 9,9%	54 45,0%	3 2,5%	11 9,2%	24 20,0%	10 8,3%	18 15,0%
1η ΒΑΘΜΙΔΑ ΠΟΣΟΣΤΟ	108 80,0%	27 20,0%	125 92,6%	10 7,4%	61 45,2%	3 2,2%	16 11,9%	27 20,0%	11 8,1%	17 12,6%
2η ΒΑΘΜΙΔΑ ΠΟΣΟΣΤΟ	44 95,7%	2 4,3%	44 95,7%	2 4,3%	24 52,2%	1 2,2%	3 6,5%	3 6,5%	4 8,7%	11 23,9%
ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΙΣ ΠΟΣΟΣΤΟ	50 80,6%	12 19,4%	61 98,4%	1 1,6%	24 38,7%	2 3,2%	9 14,5%	10 16,1%	9 14,5%	8 12,9%
ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΙ ΠΟΣΟΣΤΟ	3 42,9%	4 57,1%	3 42,9%	4 57,1%	4 57,1%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	3 42,9%
ΜΟΝΟ ΕΙΣΩΤ. ΠΟΣΟΣΤΟ	178 82,4%	38 17,6%	201 93,1%	15 6,9%	99 45,8%	5 2,3%	25 11,6%	28 13,0%	22 10,2%	37 17,1%
ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡ. ΠΟΣΟΣΤΟ	27 79,4%	7 20,6%	32 94,1%	2 5,9%	14 41,2%	1 2,9%	3 8,8%	12 35,3%	2 5,9%	2 5,9%
ΑΝΕΥ ΕΙΣΑΓΓ. ΠΟΣΟΣΤΟ	155 82,4%	33 17,6%	172 91,5%	16 8,5%	89 47,3%	4 2,1%	19 10,1%	30 16,0%	16 8,0%	31 16,5%

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ 11, 13, 14 ΚΑΙ 15

	ΕΡΩΤΗΣΗ 11		ΕΡΩΤΗΣΗ 13				ΕΡΩΤΗΣΗ 14				ΕΡΩΤΗΣΗ 15		
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΞΕΝΩΝ ΣΕ ΒΟΗΘΗΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ		ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΟΙ ΟΙ ΞΕΝΟΙ				ΘΥΜΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΟΣ ΑΠΟ ΞΕΝΟ				ΠΩΣ ΔΙΑΠΙΣΤΩΘΗΚΕ Ο ΔΡΑΣΤΗΣ - ΞΕΝΟΣ		
	N	O	N	O	ΣΥΝΔ	ΔΑ	ΙΔ	ΜΕ	ΦΛ	ΟΧ	A	M	Π
ΚΩΔ. ΑΠΑΝΤ.	111	112	131	132	133	134	141	142	143	144	151	152	153
ΣΥΝΟΛΟ ΠΟΣΟΣΤΟ	167 62,8%	93 37,2%	42 16,8%	105 42,0%	102 40,8%	1 0,4%	37 14,8%	10 4,0%	10 4,0%	193 77,2%	35 61,4%	7 12,3%	15 26,3%
ΑΝΔΡΕΣ ΠΟΣΟΣΤΟ	71 55,0%	58 45,0%	22 17,1%	49 38,0%	57 44,2%	1 0,8%	14 10,9%	5 3,9%	6 4,7%	104 80,6%	12 48,0%	4 16,0%	9 36,0%
ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΠΟΣΟΣΤΟ	86 71,1%	35 28,9%	20 16,5%	56 46,3%	45 37,2%	0 0,0%	23 19,0%	5 4,1%	4 3,3%	89 73,6%	23 71,9%	3 9,4%	6 18,8%
1η ΒΑΘΜΙΔΑ ΠΟΣΟΣΤΟ	85 63,0%	50 37,0%	23 17,0%	67 49,6%	45 33,3%	0 0,0%	22 16,3%	6 4,4%	5 3,7%	102 75,6%	20 60,6%	5 15,2%	8 24,2%
2η ΒΑΘΜΙΔΑ ΠΟΣΟΣΤΟ	27 58,7%	19 41,3%	9 19,6%	8 17,4%	29 63,0%	0 0,0%	6 13,0%	1 2,2%	3 6,5%	36 78,3%	4 40,0%	1 10,0%	5 50,0%
ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΙΣ ΠΟΣΟΣΤΟ	38 61,3%	24 38,7%	8 12,9%	30 48,4%	23 37,1%	1 1,6%	9 14,5%	3 4,8%	2 3,2%	48 77,4%	11 78,6%	1 7,1%	2 14,3%
ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΙ ΠΟΣΟΣΤΟ	7 100,0%	0 0,0%	2 28,6%	0 0,0%	5 71,4%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	7 100,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%
ΜΟΝΟ ΕΙΣΩΤ. ΠΟΣΟΣΤΟ	136 63,0%	80 37,0%	35 16,2%	89 41,2%	91 42,1%	1 0,5%	35 16,2%	8 3,7%	10 4,6%	163 75,5%	33 62,3%	7 13,2%	13 24,5%
ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡ. ΠΟΣΟΣΤΟ	21 61,8%	13 38,2%	7 20,6%	16 47,1%	11 32,4%	0 0,0%	2 5,9%	2 5,9%	0 0,0%	30 88,2%	2 50,0%	0 0,0%	2 50,0%
ΑΝΕΥ ΕΙΣΑΓΓ. ΠΟΣΟΣΤΟ	119 63,3%	69 36,7%	34 18,1%	75 39,9%	79 42,0%	0 0,0%	28 14,9%	7 3,7%	8 4,3%	145 77,1%	24 55,8%	6 14,0%	13 30,2%

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ 16, 17, 18 ΚΑΙ 19

	ΕΡΩΤΗΣΗ 16				ΕΡΩΤΗΣΗ 17			ΕΡΩΤΗΣΗ 18			ΕΡΩΤΗΣΗ 19			
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΔΡΑΣΤΕΣ Ή ΘΥΜΑΤΑ ΟΙ ΞΕΝΟΙ				ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΙΔΙΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΞΕΝΟΥ ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗ			ΘΕΤΙΚΗ Ή ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΕΠΙΔΡΑΣΗ			ΑΞΙΟΠΙΣΤΟΙ ΜΑΡΤΥΡΕΣ			
	Δ	Θ	ΔΓ	ΣΥΝΔ	Ν	Ο	ΔΓ	ΘΕ	ΑΡ	Θ/Α	Ν	Ο	Ν/Ο	ΔΓ
ΚΩΔ.ΑΠΑΝΤ.	161	162	163	164	171	172	174	181	182	183	191	192	193	194
ΣΥΝΟΛΟ ΠΟΣΟΣΤΟ	155 62,0%	18 7,2%	4 1,6%	73 29,2%	62 24,8%	187 74,8%	1 0,4%	8 12,9%	42 67,7%	12 19,4%	120 48,0%	50 20,0%	76 30,4%	4 1,6%
ΑΝΔΡΕΣ ΠΟΣΟΣΤΟ	80 62,0%	12 9,3%	1 0,6%	36 27,9%	27 20,9%	102 79,1%	0 0,0%	3 11,1%	20 74,1%	4 14,8%	67 51,9%	22 17,1%	37 28,7%	3 2,3%
ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΠΟΣΟΣΤΟ	75 62,0%	6 5,0%	3 2,5%	37 30,6%	35 28,9%	85 70,2%	1 0,8%	5 14,3%	22 62,9%	8 22,9%	53 43,8%	28 23,1%	39 32,2%	1 0,8%
1η ΒΑΘΜΙΔΑ ΠΟΣΟΣΤΟ	79 58,5%	15 11,1%	4 3,0%	37 27,4%	32 23,7%	102 75,6%	1 0,7%	3 9,4%	22 68,8%	7 21,9%	67 49,6%	26 19,3%	41 30,4%	1 0,7%
2η ΒΑΘΜΙΔΑ ΠΟΣΟΣΤΟ	29 63,0%	1 2,2%	0 0,0%	16 34,8%	6 13,0%	40 87,0%	0 0,0%	0 0,0%	6 100,0%	0 0,0%	21 48,7%	12 26,1%	11 23,9%	2 4,3%
ΕΙΣΑΓΓΕΛΙΣ ΠΟΣΟΣΤΟ	40 64,5%	2 3,2%	0 0,0%	20 32,3%	21 33,9%	41 66,1%	0 0,0%	5 23,8%	11 52,4%	5 23,8%	31 50,0%	7 11,3%	23 37,1%	1 1,6%
ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΙ ΠΟΣΟΣΤΟ	7 100,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	3 42,9%	4 57,1%	0 0,0%	0 0,0%	3 100,0%	0 0,0%	1 14,3%	5 71,4%	1 14,3%	0 0,0%
ΜΟΝΟ ΕΣΩΤ. ΠΟΣΟΣΤΟ	133 61,6%	17 7,9%	3 1,4%	63 29,2%	52 24,1%	163 75,5%	1 0,5%	8 15,4%	34 65,4%	10 19,2%	105 48,6%	42 19,4%	65 30,1%	4 1,9%
ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡ. ΠΟΣΟΣΤΟ	22 64,7%	1 2,9%	1 2,9%	10 29,4%	10 29,4%	24 70,6%	0 0,0%	0 0,0%	8 80,0%	2 20,0%	15 44,1%	8 23,5%	11 32,4%	0 0,0%
ΑΝΕΥ ΕΙΣΑΓΓ. ΠΟΣΟΣΤΟ	115 61,2%	16 8,5%	4 2,1%	53 28,2%	41 21,8%	146 77,7%	1 0,5%	3 7,3%	31 76,6%	7 17,1%	89 47,3%	43 22,9%	53 28,2%	3 1,6%

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ 20, 21, 22, 23 ΚΑΙ 24

	ΕΡΩΤΗΣΗ 20				ΕΡΩΤΗΣΗ 21				ΕΡΩΤΗΣΗ 22				ΕΡΩΤΗΣΗ 23			ΕΡΩΤΗΣΗ 24			
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΣΕ ΙΔΙΕΣ - ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΕΣ ΦΥΛΑΚΕΣ ΟΙ ΞΕΝΟΙ				ΝΑ ΜΕΤΑΦΕΡΟΝΤΑΙ ΟΙ ΞΕΝΟΙ ΚΑΤΑΔΙΚΟΙ ΣΤΗΝ ΧΩΡΑ ΤΟΥΣ				Η ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΞΕΝΟΥΣ				ΥΠΑΡΧΕΙ ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ			ΣΕ ΤΙ ΟΦΕΙΛΕΤΑΙ Ο ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ			
	ΔΦ	ΙΦ	ΔΑ	ΔΓ	ΜΦ	ΕΦ	ΔΑ	ΔΓ	ΘΕ	ΑΡ	ΟΥ	ΑΛΛΟ	Ν	Ο	ΔΓ	Ξ	ΣΥ	ΑΛ	ΣΥΝΔ
ΚΩΔ ΑΠΑΝΤ.	201	202	203	204	211	212	213	214	221	222	223	224	231	232	234	241	242	243	244
ΣΥΝΟΛΟ ΠΟΣΟΣΤΟ	87 34,8%	158 63,2%	2 0,8%	3 1,2%	184 73,6%	59 23,6%	2 0,8%	5 2,0%	38 15,2%	191 76,4%	20 8,0%	1 0,4%	137 54,8%	110 44,0%	3 1,2%	28 20,4%	72 52,6%	14 10,2%	23 16,8%
ΑΝΔΡΕΣ ΠΟΣΟΣΤΟ	54 41,9%	72 55,8%	1 0,8%	2 1,6%	87 67,4%	36 27,9%	1 0,8%	5 3,9%	21 16,3%	95 73,6%	13 10,1%	0 0,0%	56 43,4%	72 55,8%	1 0,8%	8 14,3%	31 55,4%	6 10,7%	11 19,6%
ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΠΟΣΟΣΤΟ	33 27,3%	86 71,1%	1 0,8%	1 0,8%	97 80,2%	23 19,0%	1 0,8%	0 0,0%	17 14,0%	96 79,3%	7 5,6%	1 0,8%	81 66,9%	38 31,4%	2 1,7%	20 24,7%	41 50,6%	8 9,9%	12 14,6%
1η ΒΑΘΜΙΔΑ ΠΟΣΟΣΤΟ	42 31,1%	91 67,4%	0 0,0%	2 1,5%	105 77,8%	28 20,7%	0 0,0%	2 1,5%	15 11,1%	109 80,7%	10 7,4%	1 0,7%	86 63,7%	47 34,8%	2 1,5%	17 19,8%	45 52,3%	10 11,6%	14 16,3%
2η ΒΑΘΜΙΔΑ ΠΟΣΟΣΤΟ	22 47,8%	23 50,0%	0 0,0%	1 2,2%	28 56,5%	18 39,1%	0 0,0%	2 4,3%	11 23,9%	32 69,6%	3 6,5%	0 0,0%	21 45,7%	25 54,3%	0 0,0%	3 14,3%	11 52,4%	3 14,3%	4 19,0%
ΕΙΣΑΓΓΕΛΙΣ ΠΟΣΟΣΤΟ	22 35,5%	38 61,3%	2 3,2%	0 0,0%	51 82,3%	8 12,9%	2 3,2%	1 1,6%	12 19,4%	44 71,0%	6 9,7%	0 0,0%	26 41,9%	35 56,5%	1 1,6%	6 23,1%	15 57,7%	1 3,8%	4 15,4%
ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΙ ΠΟΣΟΣΤΟ	1 14,3%	6 85,7%	0 0,0%	0 0,0%	2 28,6%	5 71,4%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	6 85,7%	1 14,3%	0 0,0%	4 57,1%	3 42,9%	0 0,0%	2 50,0%	1 25,0%	0 0,0%	1 25,0%
ΜΟΝΟ ΕΙΣΩΤ. ΠΟΣΟΣΤΟ	74 34,3%	137 63,4%	2 0,9%	3 1,4%	160 74,1%	51 23,6%	1 0,5%	4 1,9%	30 13,9%	167 77,3%	19 8,6%	0 0,0%	115 53,2%	99 45,8%	2 0,9%	25 21,7%	60 52,2%	12 10,4%	18 15,7%
ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡ. ΠΟΣΟΣΤΟ	13 38,2%	21 61,8%	0 0,0%	0 0,0%	24 70,6%	8 23,5%	1 2,9%	1 2,9%	8 23,5%	24 70,6%	1 2,9%	1 2,9%	22 64,7%	11 32,4%	1 2,9%	3 13,6%	12 54,5%	2 9,1%	6 22,7%
ΑΝΕΥ ΕΙΣΑΓΓ. ΠΟΣΟΣΤΟ	65 34,6%	120 63,8%	0 0,0%	3 1,6%	133 70,7%	51 27,1%	0 0,0%	4 2,1%	26 13,8%	147 78,2%	14 7,4%	1 0,5%	111 59,0%	75 39,9%	2 1,1%	22 19,8%	57 51,4%	13 11,7%	19 17,1%

ΓΕΝΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΔΙΚΑΣΤΩΝ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΕΣ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΦΥΛΟ			31<	31-40	41-50	51-60	>60	ΤΟΠΟΣ ΓΕΝ.		1η ΒΑΘΜΙΔΑ	2η ΒΑΘΜΙΔΑ	ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΙΣ	ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΙ
	Α	Θ	ΣΥΝΟΛΟ	31<	31<-40	41-50	51->60	>60	ΑΘΗ	ΕΠΑΡ.	Β1			Β2
ΣΥΝΟΛΟ ΠΟΣΟΣΤΟ	129 51,6%	121 48,4%	250 100,0%	9 3,6%	67 26,8%	107 42,8%	40 16,0%	27 10,8%	107 42,8%	143 57,2%	136 54,0%	46 18,4%	62 24,8%	7 2,8%
>31 ΠΟΣΟΣΤΟ	3 33,3%	6 66,7%	9 3,6%	9 100,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	6 66,7%	3 33,3%	6 66,7%	0 0,0%	3 33,3%	0 0,0%
31-40 ΠΟΣΟΣΤΟ	20 29,9%	47 70,1%	67 26,8%	0 0,0%	67 100,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	39 58,2%	28 41,8%	41 61,2%	0 0,0%	22 32,8%	4 6,0%
41-50 ΠΟΣΟΣΤΟ	49 45,8%	58 54,2%	107 42,8%	0 0,0%	0 0,0%	107 100,0%	0 0,0%	0 0,0%	45 43,0%	61 57,0%	76 72,9%	5 4,7%	21 19,6%	3 2,8%
51-60 ΠΟΣΟΣΤΟ	31 77,5%	9 22,5%	40 16,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	40 100,0%	0 0,0%	13 32,5%	27 67,5%	10 25,0%	20 50,0%	10 25,0%	0 0,0%
60> ΠΟΣΟΣΤΟ	26 96,3%	1 3,7%	27 10,8%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	27 100,0%	3 11,1%	24 88,9%	0 0,0%	21 77,8%	6 22,2%	0 0,0%

ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΚΑΣΤΩΝ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΕΣ- ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ 1,2,4 ΚΑΙ 5

	ΕΡΩΤΗΣΗ 1		ΕΡΩΤΗΣΗ 2				ΕΡΩΤΗΣΗ 4					ΕΡΩΤΗΣΗ 5		
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΑΥΞΗΣΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ		ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΟΙ ΞΕΝΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ				ΑΡΙΘΜΟΣ ΞΕΝΩΝ					ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΝΤΑΙ ΕΞΙΣΟΥ ΜΕ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ		
	N	O	N	O	ΜΕΡ	ΔΓ	ΠΠ	ΑΠ	ΔΠ	ΔΓ	ΑΛΛΟ	N	O	ΔΓ
ΚΩΔ.ΑΠΑΝΤ.	11	12	21	22	23	24	41	42	43	44	45	51	52	53
ΣΥΝΟΛΟ ΠΟΣΟΣΤΟ	249 99,6%	1 0,4%	89 35,6%	28 11,2%	132 52,8%	1 0,4%	152 60,8%	88 35,2%	7 2,8%	1 0,4%	2 0,8%	213 85,2%	36 14,4%	1 0,4%
>31 ΠΟΣΟΣΤΟ	9 100,0%	0 0,0%	3 33,3%	3 33,3%	3 33,3%	0 0,0%	2 22,2%	7 77,8%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	9 100,0%	0 0,0%	0 0,0%
31-40 ΠΟΣΟΣΤΟ	67 100,0%	0 0,0%	24 35,8%	9 13,4%	33 49,3%	1 1,5%	40 59,7%	25 37,3%	1 1,5%	0 0,0%	1 1,5%	53 79,1%	13 19,4%	1 1,5%
41-50 ΠΟΣΟΣΤΟ	106 99,1%	1 0,9%	34 31,8%	10 9,3%	63 58,9%	0 0,0%	64 59,8%	41 38,3%	2 1,9%	0 0,0%	0 0,0%	87 81,3%	20 18,7%	0 0,0%
51-60 ΠΟΣΟΣΤΟ	40 100,0%	0 0,0%	15 37,5%	5 12,5%	20 50,0%	0 0,0%	26 65,0%	11 27,5%	2 5,0%	1 2,5%	0 0,0%	38 95,0%	2 5,0%	0 0,0%
60> ΠΟΣΟΣΤΟ	27 100,0%	0 0,0%	13 48,1%	1 3,7%	13 48,1%	0 0,0%	20 74,1%	4 14,8%	2 7,4%	0 0,0%	1 3,7%	26 96,3%	1 3,7%	0 0,0%

ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΚΑΣΤΩΝ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΕΣ- ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ 6, 7 ΚΑΙ 10

	ΕΡΩΤΗΣΗ 6		ΕΡΩΤΗΣΗ 7		ΕΡΩΤΗΣΗ 10					
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΑΠΟΛΑΥΟΥΝ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ		ΕΜΠΕΙΡΑ ΔΙΚΑΣΤΩΝ ΣΕ ΔΙΚΕΣ ΜΕ ΞΕΝΟΥΣ		ΤΙ ΑΙΣΘΑΝΕΣΘΕ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΞΕΝΟΥΣ					
	Ν	Ο	Ν	Ο	Σ	Α	Φ	ΑΔ	ΑΛ	ΣΥΝΔ
ΚΩΔ. ΑΠΑΝΤ.	61	62	71	72	101	102	103	104	105	106
ΣΥΝΟΛΟ ΠΟΣΟΣΤΟ	205 82,0%	45 18,0%	233 93,2%	17 6,8%	113 45,2%	6 2,4%	28 11,2%	40 16,0%	24 9,6%	39 15,6%
>31 ΠΟΣΟΣΤΟ	7 77,8%	2 22,2%	9 100,0%	0 0,0%	3 33,3%	0 0,0%	0 0,0%	1 11,1%	1 11,1%	4 44,4%
31-40 ΠΟΣΟΣΤΟ	51 76,1%	16 23,9%	63 94,0%	4 6,0%	28 38,8%	2 3,0%	7 10,4%	16 23,9%	6 9,0%	10 14,9%
41-50 ΠΟΣΟΣΤΟ	84 78,5%	23 21,5%	101 94,4%	6 5,6%	62 48,6%	2 1,9%	12 11,2%	20 18,7%	9 8,4%	12 11,2%
51-60 ΠΟΣΟΣΤΟ	37 92,5%	3 7,5%	35 87,5%	5 12,5%	21 52,5%	1 2,5%	6 15,0%	1 2,5%	5 12,5%	6 15,0%
60> ΠΟΣΟΣΤΟ	28 96,3%	1 3,7%	25 92,6%	2 7,4%	11 40,7%	1 3,7%	3 11,1%	2 7,4%	3 11,1%	7 25,9%

ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΚΑΣΤΩΝ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΕΣ- ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ 11, 13, 14 ΚΑΙ 15

	ΕΡΩΤΗΣΗ 11		ΕΡΩΤΗΣΗ 13				ΕΡΩΤΗΣΗ 14				ΕΡΩΤΗΣΗ 15		
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΞΕΝΩΝ ΣΕ ΒΟΗΘΗΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ		ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΟΙ ΟΙ ΞΕΝΟΙ				ΘΥΜΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΟΣ ΑΠΟ ΞΕΝΟ				ΠΩΣ ΔΙΑΠΙΣΤΩΘΗΚΕ Ο ΔΡΑΣΤΗΣ - ΞΕΝΟΣ		
	N	O	N	O	ΣΥΝΔ	ΔΑ	ΙΔ	ΜΕ	ΦΛ	ΟΧ	A	M	Π
ΚΩΔ. ΑΠΑΝΤ.	111	112	131	132	133	134	141	142	143	144	151	152	153
ΣΥΝΟΛΟ	157	93	42	105	102	1	37	10	10	193	35	7	15
ΠΟΣΟΣΤΟ	62,8%	37,2%	16,8%	42,0%	40,8%	0,4%	14,8%	4,0%	4,0%	77,2%	61,4%	12,3%	26,3%
>31	4	5	0	8	1	0	2	0	0	7	1	0	1
ΠΟΣΟΣΤΟ	44,4%	55,6%	0,0%	88,9%	11,1%	0,0%	22,2%	0,0%	0,0%	77,8%	50,0%	0,0%	50,0%
31-40	45	22	9	33	25	0	11	3	2	51	11	4	1
ΠΟΣΟΣΤΟ	67,2%	32,8%	13,4%	49,3%	37,3%	0,0%	16,4%	4,5%	3,0%	76,1%	68,8%	25,0%	6,3%
41-50	67	40	17	50	40	0	16	4	5	82	18	1	6
ΠΟΣΟΣΤΟ	62,6%	37,4%	15,9%	46,7%	37,4%	0,0%	15,0%	3,7%	4,7%	76,6%	72,0%	4,0%	24,0%
51-60	26	14	11	12	16	1	5	2	2	31	4	1	4
ΠΟΣΟΣΤΟ	65,0%	35,0%	27,5%	30,0%	40,0%	2,5%	12,5%	5,0%	5,0%	77,5%	44,4%	11,1%	44,4%
60>	15	12	5	2	20	0	3	1	1	22	1	1	3
ΠΟΣΟΣΤΟ	55,6%	44,4%	18,5%	7,4%	74,1%	0,0%	11,1%	3,7%	3,7%	81,5%	20,0%	20,0%	60,0%

ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΚΑΣΤΩΝ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΕΣ- ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ 16, 17, 18 ΚΑΙ 19

	ΕΡΩΤΗΣΗ 16				ΕΡΩΤΗΣΗ 17			ΕΡΩΤΗΣΗ 18			ΕΡΩΤΗΣΗ 19			
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΔΡΑΣΤΕΣ Ή ΘΥΜΑΤΑ ΟΙ ΞΕΝΟΙ				ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΙΔΙΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΞΕΝΟΥ ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗ			ΘΕΤΙΚΗ Ή ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΕΠΙΔΡΑΣΗ			ΑΞΙΟΠΙΣΤΟΙ ΜΑΡΤΥΡΕΣ			
	Δ	Θ	ΔΓ	ΣΥΝΔ	Ν	Ο	ΔΓ	ΘΕ	ΑΡ	Θ/Α	Ν	Ο	Ν/Ο	ΔΓ
ΚΩΔ. ΑΠΑΝΤ.	161	162	163	164	171	172	174	181	182	183	191	192	193	194
ΣΥΝΟΛΟ ΠΟΣΟΣΤΟ	155 62,0%	18 7,2%	4 1,6%	73 29,2%	62 24,8%	187 74,8%	1 0,4%	8 12,9%	42 67,7%	12 19,4%	120 48,0%	50 20,0%	76 30,4%	4 1,6%
>31 ΠΟΣΟΣΤΟ	6 66,7%	0 0,0%	0 0,0%	3 33,3%	3 33,3%	6 66,7%	0 0,0%	0 0,0%	2 66,7%	1 33,3%	6 66,7%	0 0,0%	3 33,3%	0 0,0%
31-40 ΠΟΣΟΣΤΟ	38 56,7%	4 6,0%	0 0,0%	25 37,3%	22 32,8%	45 67,2%	0 0,0%	3 13,6%	12 54,5%	7 31,8%	33 49,3%	10 14,9%	23 34,3%	1 1,5%
41-50 ΠΟΣΟΣΤΟ	69 64,5%	9 8,4%	4 3,7%	25 23,4%	24 22,4%	82 76,6%	1 0,9%	3 12,5%	19 79,2%	2 8,3%	51 47,7%	26 24,3%	29 27,1%	1 0,9%
51-60 ΠΟΣΟΣΤΟ	23 57,5%	4 10,0%	0 0,0%	13 32,5%	9 22,5%	31 77,5%	0 0,0%	1 11,1%	6 66,7%	2 22,2%	17 42,5%	8 20,0%	15 37,5%	0 0,0%
60> ΠΟΣΟΣΤΟ	19 70,4%	1 3,7%	0 0,0%	7 25,9%	4 14,8%	23 85,2%	0 0,0%	1 25,0%	3 75,0%	0 0,0%	13 48,1%	6 22,2%	6 22,2%	2 7,4%

ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΚΑΣΤΩΝ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΕΣ- ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ 20, 21, 22, 23 ΚΑΙ 24

	ΕΡΩΤΗΣΗ 20				ΕΡΩΤΗΣΗ 21				ΕΡΩΤΗΣΗ 22				ΕΡΩΤΗΣΗ 23			ΕΡΩΤΗΣΗ 24			
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΣΕ ΙΔΙΕΣ - ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΕΣ ΦΥΛΑΚΕΣ ΟΙ ΞΕΝΟΙ				ΝΑ ΜΕΤΑΦΕΡΟΝΤΑΙ ΟΙ ΞΕΝΟΙ ΚΑΤΑΔΙΚΟΙ ΣΤΗΝ ΧΩΡΑ ΤΟΥΣ				Η ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΞΕΝΟΥΣ				ΥΠΑΡΧΕΙ ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ			ΣΕ ΤΙ ΟΦΕΙΛΕΤΑΙ Ο ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ			
	ΔΦ	ΙΦ	ΔΑ	ΔΓ	ΜΦ	ΕΦ	ΔΑ	ΔΓ	ΘΕ	ΑΡ	ΟΥ	ΑΛΛΟ	Ν	Ο	ΔΓ	Ξ	ΣΥ	ΑΛ	ΣΥΝΔ
ΚΩΔ.ΑΠΑΝΤ.	201	202	203	204	211	212	213	214	221	222	223	224	231	232	234	241	242	243	244
ΣΥΝΟΛΟ ΠΟΣΟΣΤΟ	87 34,8%	158 63,2%	2 0,8%	3 1,2%	184 73,6%	59 23,6%	2 0,8%	5 2,0%	38 15,2%	191 76,4%	20 8,0%	1 0,4%	137 54,8%	110 44,0%	3 1,2%	28 20,4%	72 52,6%	14 10,2%	23 16,8%
>31 ΠΟΣΟΣΤΟ	3 33,3%	6 66,7%	0 0,0%	0 0,0%	7 77,8%	2 22,2%	0 0,0%	0 0,0%	2 22,2%	7 77,8%	0 0,0%	0 0,0%	4 44,4%	5 55,6%	0 0,0%	1 25,0%	1 25,0%	0 0,0%	2 50,0%
31-40 ΠΟΣΟΣΤΟ	15 22,4%	51 76,1%	0 0,0%	1 1,5%	52 77,6%	12 17,9%	1 1,5%	2 3,0%	8 11,9%	53 79,1%	5 7,5%	1 1,5%	39 58,2%	26 38,8%	2 3,0%	9 23,1%	17 43,6%	5 12,8%	8 20,5%
41-50 ΠΟΣΟΣΤΟ	36 33,6%	70 65,4%	1 0,9%	0 0,0%	84 78,5%	22 20,6%	0 0,0%	1 0,9%	15 14,0%	83 77,6%	9 8,4%	0 0,0%	65 60,7%	41 38,3%	1 0,9%	14 21,5%	37 56,9%	6 9,2%	8 12,3%
51-60 ΠΟΣΟΣΤΟ	20 50,0%	18 45,0%	1 2,5%	1 2,5%	28 70,0%	10 25,0%	1 2,5%	1 2,5%	8 20,0%	26 65,0%	6 15,0%	0 0,0%	21 52,5%	19 47,5%	0 0,0%	2 9,5%	13 61,9%	3 14,3%	3 14,3%
60> ΠΟΣΟΣΤΟ	13 48,1%	13 48,1%	0 0,0%	1 3,7%	13 48,1%	13 48,1%	0 0,0%	1 3,7%	5 18,5%	22 81,5%	0 0,0%	0 0,0%	8 29,6%	19 70,4%	0 0,0%	2 25,0%	4 50,0%	0 0,0%	2 25,0%

ΓΕΝΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΩΝ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΦΥΛΟ			31<	31-40	41-50	51->60	>60	ΤΟΠΟΣ ΓΕΝ.		ΑΝΩΤΕΡΟΙ ΑΝΩΤΑΤΟΙ	ΚΑΤΩΤΕΡΟΙ	ΕΤΗ ΕΞΩΤΕΡ. (> ΕΝΑ)
	Α	Θ	ΣΥΝΟΛΟ	31<	31<-40	41-50	51->60	>60	ΑΘΗ	ΕΠΑΡ.	Β1	Β2	
ΣΥΝΟΛΟ ΠΟΣΟΣΤΟ	326 79,1%	86 20,9%	412 100,0%	82 19,9%	154 37,4%	149 36,2%	27 6,6%	0 0,0%	116 28,2%	296 71,8%	169 41,0%	243 59,0%	35 8,5%
ΑΝΔΡΕΣ ΠΟΣΟΣΤΟ	326 100,0%	0,0%	326 100,0%	40 12,3%	124 38,0%	135 41,4%	27 8,3%	0 0,0%	89 27,3%	237 72,7%	150 46,0%	176 54,0%	31 9,5%
ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΠΟΣΟΣΤΟ	0,0%	86 100,0%	86 100,0%	42 48,8%	30 34,9%	14 16,3%	0 0,0%	0 0,0%	27 31,4%	59 68,6%	19 22,1%	67 77,9%	4 4,7%
ΑΝΩΤΕΤ/Ρ. ΠΟΣΟΣΤΟ	150 88,8%	19 11,2%	169 100,0%	9 5,3%	54 32,0%	82 48,5%	24 14,2%	0 0,0%	37 21,9%	132 78,1%	169 100,0%	0 0,0%	11 6,5%
ΚΑΤΩΤΕΡΟΙ ΠΟΣΟΣΤΟ	176 72,4%	67 27,6%	243 100,0%	73 30,0%	100 41,2%	67 27,6%	3 1,2%	0 0,0%	79 32,5%	164 67,5%	0 0,0%	243 100,0%	24 9,9%
ΜΟΝΟ ΕΣΩΤ. ΠΟΣΟΣΤΟ	295 78,2%	82 21,8%	377 100,0%	77 20,4%	135 35,8%	139 36,9%	26 6,9%	0 0,0%	106 28,1%	271 71,9%	158 41,9%	219 58,1%	0 -
ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡ. ΠΟΣΟΣΤΟ	31 88,6%	4 11,4%	35 100,0%	5 14,3%	19 54,3%	10 28,6%	1 2,9%	0 0,0%	10 28,6%	25 71,4%	11 31,4%	24 68,6%	35 -

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ 1 ΕΩΣ ΚΑΙ 4

	ΕΡΩΤΗΣΗ 1			ΕΡΩΤΗΣΗ 2				ΕΡΩΤΗΣΗ 3				ΕΡΩΤΗΣΗ 4			
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΑΥΞΗΣΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ			ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΟΙ ΞΕΝΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ				ΔΡΑΣΤΕΣ Ή ΘΥΜΑΤΑ ΟΙ ΞΕΝΟΙ				ΘΥΜΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΟΣ ΑΠΟ ΞΕΝΟ			
ΚΩΔ.ΕΡΩΤ.	N 11	O 12	ΔΓ 13	N 21	O 22	ΜΕΡ 23	ΔΓ 24	Δ 31	Θ 32	Δ/Θ 33	ΔΓ 34	ΙΔ 41	ΜΕΛ 42	Φ/Γ 43	Ο 44
ΣΥΝΟΛΟ ΠΟΣΟΣΤΟ	380 92,2%	30 7,3%	2 0,5%	148 35,9%	27 6,6%	237 57,5%	0 0,0%	233 56,6%	12 2,9%	165 40,0%	2 0,5%	33 8,0%	38 9,2%	26 6,3%	315 76,5%
ΑΝΔΡΕΣ ΠΟΣΟΣΤΟ	299 91,7%	25 7,7%	2 0,6%	107 32,8%	22 6,7%	197 60,4%	0 0,0%	172 52,8%	10 3,1%	143 43,9%	1 0,3%	30 9,2%	33 10,1%	23 7,1%	240 73,6%
ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΠΟΣΟΣΤΟ	81 94,2%	5 5,8%	0 0,0%	41 47,7%	5 5,8%	40 46,5%	0 0,0%	61 70,9%	2 2,3%	22 25,6%	1 1,2%	3 3,5%	5 5,8%	3 3,5%	75 87,2%
ΑΝΩΤΕ/Ρ. ΠΟΣΟΣΤΟ	150 88,8%	18 10,7%	1 0,6%	39 23,1%	16 9,5%	114 67,5%	0 0,0%	85 50,3%	8 4,7%	75 44,4%	1 0,6%	13 7,7%	15 8,9%	14 8,3%	127 75,1%
ΚΑΤΩΤΕΡΟΙ ΠΟΣΟΣΤΟ	230 94,7%	12 4,9%	1 0,4%	109 44,9%	11 4,5%	123 50,6%	0 0,0%	148 60,9%	4 1,6%	90 37,0%	1 0,4%	20 8,2%	23 9,5%	12 4,9%	188 77,4%
ΜΟΝΟ ΕΣΩΤ. ΠΟΣΟΣΤΟ	350 92,8%	26 6,9%	1 0,3%	132 35,0%	23 6,1%	222 58,9%	0 0,0%	213 56,5%	9 2,4%	153 40,6%	2 0,5%	32 8,5%	31 8,2%	25 6,6%	289 76,7%
ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡ. ΠΟΣΟΣΤΟ	30 85,7%	4 11,4%	1 2,9%	16 45,7%	4 11,4%	15 42,9%	0 0,0%	20 57,1%	3 8,6%	12 34,3%	0 0,0%	1 2,9%	7 20,0%	1 2,9%	26 74,3%

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ 5, 6, 8 ΚΑΙ 9

	ΕΡΩΤΗΣΗ 5				ΕΡΩΤΗΣΗ 6			ΕΡΩΤΗΣΗ 8			ΕΡΩΤΗΣΗ 9	
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΛΟΓΟΙ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΞΕΝΩΝ				ΑΡΙΘΜΟΙ ΞΕΝΩΝ			ΑΠΟΛΑΥΟΥΝ ΕΞΙΣΟΥ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ			ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΞΕΝΩΝ	
ΚΩΔ. ΕΡΩΤ.	ΑΝΕΧ 51	ΑΛΛΟ 52	ΣΕΒ 53	ΣΥΝΔ 54	ΠΠ 61	ΑΡΚ 62	ΔΠ 63	Ν 81	Ο 82	ΔΓ 83	ΝΟΜ 91	ΑΛΛ 92
ΣΥΝΟΛΟ ΠΟΣΟΣΤΟ	108 27,3%	32 8,1%	86 21,8%	169 42,8%	311 75,5%	93 22,6%	8 1,9%	296 71,8%	111 26,9%	5 1,2%	356 86,4%	56 13,6%
ΑΝΔΡΕΣ ΠΟΣΟΣΤΟ	87 27,9%	25 8,0%	67 21,5%	133 42,6%	241 73,9%	78 23,9%	7 2,1%	245 75,2%	79 24,2%	2 0,6%	262 86,5%	44 13,5%
ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΠΟΣΟΣΤΟ	21 25,3%	7 8,4%	19 22,9%	36 43,4%	70 81,4%	15 17,4%	1 1,2%	51 59,3%	32 37,2%	3 3,5%	74 86,0%	12 14,0%
ΑΝΩΤΕΤ/Ρ. ΠΟΣΟΣΤΟ	37 23,4%	17 10,8%	29 18,4%	75 47,5%	118 69,8%	43 25,4%	8 4,7%	127 75,1%	42 24,9%	0 0,0%	155 91,7%	14 8,3%
ΚΑΤΩΤΕΡΟΙ ΠΟΣΟΣΤΟ	71 30,0%	15 6,3%	57 24,1%	94 39,7%	193 79,4%	50 20,6%	0 0,0%	169 69,5%	69 28,4%	5 2,1%	201 82,7%	42 17,3%
ΜΟΝΟ ΕΣΩΤ. ΠΟΣΟΣΤΟ	100 27,8%	30 8,3%	75 20,8%	155 43,1%	282 74,8%	87 23,1%	8 2,1%	275 72,9%	97 25,7%	5 1,3%	328 87,0%	49 13,0%
ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡ. ΠΟΣΟΣΤΟ	8 22,9%	2 5,7%	11 31,4%	14 40,0%	29 82,9%	6 17,1%	0 0,0%	21 60,0%	14 40,0%	0 0,0%	28 80,0%	7 20,0%

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ 10 ΕΩΣ ΚΑΙ 14

	ΕΡΩΤΗΣΗ 10				ΕΡΩΤΗΣΗ 11		ΕΡΩΤΗΣΗ 13			ΕΡΩΤΗΣΗ 14			
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΑΞΙΟΠΙΣΤΟΙ ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΟΙ ΞΕΝΟΙ				ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΞΕΝΩΝ ΣΕ ΒΟΗΘΗΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ		ΞΕΝΟΙ ΚΑΙ ΑΥΞΗΣΗ ΑΝΕΡΓΙΑΣ			ΝΑ ΠΑΡΑΜΕΙΝΟΥΝ Ή ΝΑ ΑΠΟΧΩΡΗΣΟΥΝ ΟΙ ΞΕΝΟΙ			
ΚΩΔ.ΕΡΩΤ.	N 101	O 102	N/O 103	ΔΓ 104	N 111	O 112	N 131	O 132	ΔΓ 133	M 141	ΑΠ 142	ΦΥ 143	ΑΛΛΟ 145
ΣΥΝΟΛΟ ΠΟΣΟΣΤΟ	56 13,6%	148 35,9%	186 45,1%	22 5,3%	125 30,3%	287 69,7%	298 72,3%	112 27,2%	2 0,5%	15 3,8%	290 74,0%	54 13,8%	33 8,4%
ΑΝΔΡΕΣ ΠΟΣΟΣΤΟ	44 13,5%	110 33,7%	151 46,3%	21 6,4%	92 28,2%	234 71,8%	232 71,2%	92 28,2%	2 0,6%	13 4,2%	232 74,8%	39 12,6%	26 8,4%
ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΠΟΣΟΣΤΟ	12 14,0%	38 44,2%	35 40,7%	1 1,2%	33 38,4%	53 61,6%	66 76,7%	20 23,3%	0 0,0%	2 2,4%	58 70,7%	15 18,3%	7 8,5%
ΑΝΩΤΕΤ/Ρ. ΠΟΣΟΣΤΟ	24 14,2%	44 26,0%	95 56,2%	6 3,6%	59 34,9%	110 65,1%	102 60,4%	65 38,5%	2 1,2%	8 5,2%	127 81,9%	6 3,9%	14 9,0%
ΚΑΤΩΤΕΡΟΙ ΠΟΣΟΣΤΟ	32 13,2%	104 42,8%	91 37,4%	16 6,6%	66 27,2%	177 72,8%	196 80,7%	47 19,3%	0 0,0%	7 3,0%	163 68,8%	48 20,3%	19 8,0%
ΜΟΝΟ ΕΣΩΤ. ΠΟΣΟΣΤΟ	52 13,8%	135 35,8%	171 45,4%	19 5,0%	114 30,2%	263 69,8%	272 72,1%	103 27,3%	2 0,5%	13 3,6%	258 75,1%	47 13,2%	29 8,1%
ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡ. ΠΟΣΟΣΤΟ	4 11,4%	13 37,1%	15 42,9%	3 8,6%	11 31,4%	24 68,6%	26 74,3%	9 25,7%	0 0,0%	2 5,7%	22 62,9%	7 20,0%	4 11,4%

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ 15, 17, ΚΑΙ 18

	ΕΡΩΤΗΣΗ 15			ΕΡΩΤΗΣΗ 17			ΕΡΩΤΗΣΗ 18					
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΞΕΝΩΝ			ΣΕ ΤΙ ΟΦΕΙΛΟΝΤΑΙ ΟΙ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ			ΑΙΣΘΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΞΕΝΟΥΣ					
ΚΩΔ.ΕΡΩΤ.	N	O	ΔΓ	ΙΔ	ΕΛΠ	ΑΜΦ	ΣΥ	ΑΝΤ	ΦΟΒ	ΑΔ	ΑΙ	ΣΥΝΔ
	151	152	153	171	172	173	181	182	183	184	185	186
ΣΥΝΟΛΟ ΠΟΣΟΣΤΟ	238 57,8%	171 41,5%	3 0,7%	103 43,3%	60 25,2%	75 31,5%	98 23,8%	26 6,3%	15 3,6%	155 37,6%	27 6,6%	91 22,1%
ΑΝΔΡΕΣ ΠΟΣΟΣΤΟ	190 58,3%	134 41,1%	2 0,6%	85 44,7%	43 22,6%	62 32,6%	87 26,7%	19 5,8%	6 1,8%	120 36,8%	21 6,4%	73 22,4%
ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΠΟΣΟΣΤΟ	48 55,8%	37 43,0%	1 1,2%	18 37,5%	17 35,4%	13 27,1%	11 12,8%	7 8,1%	9 10,5%	35 40,7%	6 7,0%	18 20,9%
ΑΝΩΤΕΤ/Ρ. ΠΟΣΟΣΤΟ	114 67,5%	54 32,0%	1 0,6%	47 41,2%	27 23,7%	40 35,1%	50 29,6%	4 2,4%	3 1,8%	70 41,4%	9 5,3%	33 19,5%
ΚΑΤΩΤΕΡΟΙ ΠΟΣΟΣΤΟ	124 51,0%	117 48,1%	2 0,8%	56 45,2%	33 26,6%	35 28,2%	48 19,8%	22 9,1%	12 4,9%	85 35,0%	18 7,4%	58 23,9%
ΜΟΝΟ ΕΣΩΤ. ΠΟΣΟΣΤΟ	218 57,8%	156 41,4%	3 0,8%	96 44,0%	54 24,8%	68 31,2%	86 22,8%	23 6,1%	14 3,7%	144 38,2%	26 6,9%	84 22,3%
ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡ. ΠΟΣΟΣΤΟ	20 57,1%	15 42,9%	0 0,0%	7 35,0%	6 30,0%	7 35,0%	12 34,3%	3 8,6%	1 2,9%	11 31,4%	1 2,9%	7 20,0%

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ 19 ΕΩΣ ΚΑΙ 21

	ΕΡΩΤΗΣΗ 19					ΕΡΩΤΗΣΗ 20			ΕΡΩΤΗΣΗ 21			
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	Η ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΞΕΝΟΥΣ					ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ			ΠΟΥ ΟΦΕΙΛΕΤΑΙ Ο ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ			
	ΘΕΤ	ΑΡΝ	ΑΛΛΟ	ΟΥΔ	ΣΥΝΔ	Ν	Ο	ΔΓ	ΞΦΒ	ΣΥΜ	ΑΛ	ΣΥΝΔ
	191	192	193	194	195	201	202	203	191	211	212	213
ΣΥΝΟΛΟ ΠΟΣΟΣΤΟ	71 17,2%	242 58,7%	10 2,4%	40 9,7%	49 11,9%	206 50,0%	204 49,5%	2 0,5%	28 13,6%	115 55,8%	14 6,8%	49 23,8%
ΑΝΔΡΕΣ ΠΟΣΟΣΤΟ	61 18,7%	183 56,1%	9 2,8%	29 8,9%	44 13,5%	143 43,9%	181 55,5%	2 0,6%	21 14,7%	81 56,6%	10 7,0%	31 21,7%
ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΠΟΣΟΣΤΟ	10 11,6%	59 68,6%	1 1,2%	11 12,8%	5 5,8%	63 73,3%	23 26,7%	0 0,0%	7 11,1%	34 54,0%	4 6,3%	18 28,6%
ΑΝΩΤΕΤ/Ρ. ΠΟΣΟΣΤΟ	28 16,6%	88 52,1%	6 3,6%	15 8,9%	32 18,9%	64 37,9%	104 61,5%	1 0,6%	4 6,3%	33 51,6%	4 6,3%	23 35,9%
ΚΑΤΩΤΕΡΟΙ ΠΟΣΟΣΤΟ	43 17,7%	154 63,4%	4 1,6%	25 10,3%	17 7,0%	142 58,4%	100 41,2%	1 0,4%	24 16,9%	82 57,7%	10 7,0%	26 18,3%
ΜΟΝΟ ΕΞΩΤ. ΠΟΣΟΣΤΟ	63 16,7%	226 59,9%	9 2,4%	35 9,3%	44 11,7%	191 50,7%	184 48,8%	2 0,5%	26 13,6%	108 56,5%	12 6,3%	45 23,6%
ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡ. ΠΟΣΟΣΤΟ	8 22,9%	16 45,7%	1 2,9%	5 14,3%	5 14,3%	15 42,9%	20 57,1%	0 0,0%	2 13,3%	7 46,7%	2 13,3%	4 26,7%

ΓΕΝΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΕΣ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΦΥΛΟ			31<	31-40	41-50	51->60	>60	ΤΟΠΟΣ ΓΕΝ.		ΑΝΩΤΕΡΟΙ ΑΝΩΝΑΤΟΙ	ΚΑΤΩΤΕΡΟΙ	ΕΤΗ ΕΞΩΤΕΡ. (> ΕΝΑ)
	Α	Θ	ΣΥΝΟΛΟ	31<	31<-40	41-50	51->60	>60	ΑΘΗ	ΕΠΑΡ.	Β1	Β2	
ΣΥΝΟΛΟ ΠΟΣΟΣΤΟ	326 79,1%	86 20,9%	412 100,0%	82 19,9%	154 37,4%	149 36,2%	27 6,6%	0 0,0%	116 28,2%	296 71,8%	169 41,0%	243 59,0%	35 8,5%
>31 ΠΟΣΟΣΤΟ	40 48,8%	42 51,2%	82 19,9%	82 100,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	33 40,2%	49 59,8%	9 11,0%	73 89,0%	5
31-40 ΠΟΣΟΣΤΟ	124 80,5%	30 19,5%	154 37,4%	0 0,0%	154 100,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	58 37,7%	96 62,3%	54 35,1%	100 64,9%	19
41-50 ΠΟΣΟΣΤΟ	135 90,6%	14 9,4%	149 36,2%	0 0,0%	0 0,0%	149 100,0%	0 0,0%	0 0,0%	23 15,4%	126 84,6%	82 55,0%	67 45,0%	10
51-60 ΠΟΣΟΣΤΟ	27 100,0%	0 0,0%	27 6,6%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	27 100,0%	0 0,0%	2 7,4%	25 92,6%	24 88,9%	3 11,1%	1

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΕΣ- ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ 1 ΕΩΣ ΚΑΙ 4

	ΕΡΩΤΗΣΗ 1			ΕΡΩΤΗΣΗ 2				ΕΡΩΤΗΣΗ 3				ΕΡΩΤΗΣΗ 4			
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΑΥΞΗΣΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ			ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΟΙ ΞΕΝΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ				ΔΡΑΣΤΕΣ Ή ΘΥΜΑΤΑ ΟΙ ΞΕΝΟΙ				ΘΥΜΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΟΣ ΑΠΟ ΞΕΝΟ			
ΚΩΔ.ΕΡΩΤ.	N	O	ΔΓ	N	O	ΜΕΡ	ΔΓ	Δ	Θ	Δ/Θ	ΔΓ	ΙΔ	ΜΕΛ	Φ/Γ	Ο
11	12	13	14	21	22	23	24	31	32	33	34	41	42	43	44
ΣΥΝΟΛΟ	380	30	2	148	27	237	0	233	12	165	2	33	38	26	318
ΠΟΣΟΣΤΟ	92,2%	7,3%	0,5%	35,9%	6,6%	57,5%	0,0%	56,6%	2,9%	40,0%	0,5%	8,0%	9,2%	6,3%	76,5%
>31	76	6	0	42	3	37	0	49	1	31	1	5	7	2	68
ΠΟΣΟΣΤΟ	92,7%	7,3%	0,0%	51,2%	3,7%	45,1%	0,0%	59,8%	1,2%	37,8%	1,2%	6,1%	8,5%	2,4%	82,9%
31-40	146	7	1	51	12	91	0	88	9	57	0	12	15	9	118
ΠΟΣΟΣΤΟ	94,8%	4,5%	0,6%	33,1%	7,8%	59,1%	0,0%	57,1%	5,8%	37,0%	0,0%	7,8%	9,7%	5,8%	76,6%
41-50	137	11	1	48	9	92	0	85	1	62	1	15	14	14	108
ΠΟΣΟΣΤΟ	91,9%	7,4%	0,7%	32,2%	6,0%	61,7%	0,0%	57,0%	0,7%	41,6%	0,7%	10,1%	9,4%	9,4%	71,1%
51-60	21	6	0	7	3	17	0	11	1	15	0	1	2	1	23
ΠΟΣΟΣΤΟ	77,8%	22,2%	0,0%	25,9%	11,1%	63,0%	0,0%	40,7%	3,7%	55,6%	0,0%	3,7%	7,4%	3,7%	85,2%

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΕΣ- ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ 5. 6. 8 ΚΑΙ 9

	ΕΡΩΤΗΣΗ 5				ΕΡΩΤΗΣΗ 6			ΕΡΩΤΗΣΗ 8			ΕΡΩΤΗΣΗ 9	
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΛΟΓΟΙ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΞΕΝΩΝ				ΑΡΙΘΜΟΣ ΞΕΝΩΝ			ΑΠΟΛΑΥΟΥΝ ΕΞΙΣΟΥ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ			ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΞΕΝΩΝ	
	ANEX	ΑΛΛΟ	ΣΕΒ	ΣΥΝΔ	ΠΠ	ΑΡΚ	ΔΠ	N	O	ΔΓ	NOM	ΑΛΛ
ΚΩΔ.ΕΡΩΤ.	51	52	53	54	61	62	63	81	82	83	91	92
ΣΥΝΟΛΟ ΠΟΣΟΣΤΟ	108 27,3%	32 8,1%	86 21,8%	169 42,8%	311 75,5%	93 22,6%	8 1,9%	296 71,8%	111 26,9%	5 1,2%	356 86,4%	56 13,6%
>31 ΠΟΣΟΣΤΟ	25 30,9%	6 7,4%	18 19,8%	34 42,0%	64 78,0%	18 22,0%	0 0,0%	55 67,1%	26 31,7%	1 1,2%	68 82,9%	14 17,1%
31-40 ΠΟΣΟΣΤΟ	39 26,5%	18 12,2%	38 24,5%	54 36,7%	111 72,1%	41 26,6%	2 1,3%	113 73,4%	39 25,3%	2 1,3%	131 85,1%	23 14,9%
41-50 ΠΟΣΟΣΤΟ	39 27,7%	6 4,3%	30 21,3%	66 46,8%	116 77,9%	29 19,5%	4 2,7%	107 71,8%	40 26,8%	2 1,3%	133 89,3%	16 10,7%
51-60 ΠΟΣΟΣΤΟ	5 19,2%	2 7,7%	4 15,4%	15 57,7%	20 74,1%	5 18,5%	2 7,4%	21 77,8%	6 22,2%	0 0,0%	24 88,9%	3 11,1%

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΕΣ- ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ 10 ΕΩΣ ΚΑΙ 14

	ΕΡΩΤΗΣΗ 10				ΕΡΩΤΗΣΗ 11		ΕΡΩΤΗΣΗ 13			ΕΡΩΤΗΣΗ 14			
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΑΞΙΟΠΙΣΤΟΙ ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΟΙ ΞΕΝΟΙ				ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΞΕΝΩΝ ΣΕ ΒΟΗΘΗΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ		ΞΕΝΟΙ ΚΑΙ ΑΥΞΗΣΗ ΑΝΕΡΓΙΑΣ			ΝΑ ΠΑΡΑΜΕΙΝΟΥΝ Ή ΝΑ ΑΠΟΧΩΡΗΣΟΥΝ ΟΙ ΞΕΝΟΙ			
ΚΩΔ.ΕΡΩΤ.	N 101	O 102	N/O 103	ΔΓ 104	N 111	O 112	N 131	O 132	ΔΓ 133	M 141	ΑΠ 142	ΦΥ 143	ΑΛΛΟ 145
ΣΥΝΟΛΟ ΠΟΣΟΣΤΟ	56 13,6%	148 35,9%	186 45,1%	22 5,3%	125 30,3%	287 69,7%	298 72,3%	112 27,2%	2 0,5%	15 3,8%	290 74,0%	54 13,8%	33 8,4%
>31 ΠΟΣΟΣΤΟ	19 23,2%	32 39,0%	29 35,4%	2 2,4%	18 22,0%	64 78,0%	67 81,7%	15 18,3%	0 0,0%	1 1,2%	53 64,6%	21 25,6%	7 8,5%
31-40 ΠΟΣΟΣΤΟ	15 9,7%	59 38,3%	73 47,4%	7 4,5%	52 33,8%	102 66,2%	108 68,8%	47 30,5%	1 0,6%	2 1,4%	108 75,0%	20 13,9%	14 9,7%
41-50 ΠΟΣΟΣΤΟ	19 12,8%	50 33,6%	69 46,3%	11 7,4%	49 32,9%	100 67,1%	107 71,8%	41 27,5%	1 0,7%	11 7,9%	108 77,1%	12 8,6%	9 6,4%
51-60 ΠΟΣΟΣΤΟ	3 11,1%	7 25,9%	15 55,6%	2 7,4%	6 22,2%	21 77,8%	18 66,7%	9 33,3%	0 0,0%	1 3,8%	21 80,8%	1 3,8%	3 11,5%

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΕΣ- ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ 15, 17, ΚΑΙ 18

	ΕΡΩΤΗΣΗ 15			ΕΡΩΤΗΣΗ 17			ΕΡΩΤΗΣΗ 18					
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΞΕΝΩΝ			ΣΕ ΤΙ ΟΦΕΙΛΟΝΤΑΙ ΟΙ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ			ΑΙΣΘΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΞΕΝΟΥΣ					
	N	O	ΔΓ	ΙΔ	ΕΛΠ	ΑΜΦ	ΣΥ	ΑΝΤ	ΦΟΒ	ΑΔ	ΑΛ	ΣΥΝΔ
ΚΩΔ.ΕΡΩΤ.	151	152	153	171	172	173	181	182	183	184	185	186
ΣΥΝΟΛΟ ΠΟΣΟΣΤΟ	238 57,6%	171 41,5%	3 0,7%	103 43,3%	60 25,2%	75 31,5%	98 23,8%	26 6,3%	15 3,6%	155 37,6%	27 6,6%	91 22,1%
>31 ΠΟΣΟΣΤΟ	49 59,8%	32 39,0%	1 1,2%	23 46,9%	11 22,4%	15 30,6%	7 8,5%	10 12,2%	4 4,9%	36 43,9%	7 8,5%	18 22,0%
31-40 ΠΟΣΟΣΤΟ	88 57,1%	66 42,9%	0 0,0%	33 37,5%	28 31,8%	27 30,7%	38 24,7%	8 5,2%	6 3,9%	61 39,6%	11 7,1%	30 19,5%
41-50 ΠΟΣΟΣΤΟ	85 57,0%	62 41,6%	2 1,3%	38 44,7%	18 21,2%	29 34,1%	44 29,5%	7 4,7%	4 2,7%	50 33,6%	8 5,4%	36 24,2%
51-60 ΠΟΣΟΣΤΟ	16 59,3%	11 40,7%	0 0,0%	9 56,3%	3 18,8%	4 25,0%	9 33,3%	1 3,7%	1 3,7%	8 29,6%	1 3,7%	7 25,9%

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΣΥΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΕΣ- ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ 19 ΕΩΣ ΚΑΙ 21

	ΕΡΩΤΗΣΗ 19					ΕΡΩΤΗΣΗ 20			ΕΡΩΤΗΣΗ 21			
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	Η ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΞΕΝΟΥΣ					ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ			ΠΟΥ ΟΦΕΙΛΕΤΑΙ Ο ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ			
	ΘΕΤ	ΑΡΝ	ΑΛΛΟ	ΟΥΔ	ΣΥΝΔ	Ν	Ο	ΔΓ	ΞΦΒ	ΣΥΜ	ΑΛ	ΣΥΝΔ
	191	192	193	194	195	201	202	203	191	211	212	213
ΣΥΝΟΛΟ ΠΟΣΟΣΤΟ	71 17,2%	242 58,7%	10 2,4%	40 9,7%	49 11,9%	206 50,0%	204 49,5%	2 0,5%	28 13,6%	115 55,8%	14 6,8%	49 23,8%
>31 ΠΟΣΟΣΤΟ	9 11,0%	58 70,7%	2 2,4%	10 12,2%	3 3,7%	64 78,0%	18 22,0%	0 0,0%	11 17,2%	37 57,8%	3 4,7%	13 20,3%
31-40 ΠΟΣΟΣΤΟ	28 16,9%	92 59,7%	3 1,9%	16 10,4%	17 11,0%	75 48,7%	78 50,6%	1 0,6%	13 17,3%	40 53,3%	5 6,7%	17 22,7%
41-50 ΠΟΣΟΣΤΟ	31 20,8%	79 53,0%	3 2,0%	14 9,4%	22 14,8%	62 41,6%	86 57,7%	1 0,7%	4 6,5%	36 58,1%	6 9,7%	16 25,8%
51-60 ΠΟΣΟΣΤΟ	5 18,5%	13 48,1%	2 7,4%	0 0,0%	7 25,9%	5 18,5%	22 81,5%	0 0,0%	0 0,0%	2 40,0%	0 0,0%	3 60,0%

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΛΕΓΧΟΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑΣ (I)

ΕΛΕΓΧΟΜΕΝΗ ΣΧΕΣΗ	ΧΑΡΑΚΤΗ- ΡΙΣΤΙΚΟ	ΒΑΘΜΟΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ	x2	ΕΠΙΠΕΔΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΕΛΕΓΧΟΥ ΥΠΟΘΕΣΙΣ 0	
		df		P<=0,10	P<=0,05
ΕΡ.5 ΔΙΚΑΣΤΕΣ	ΑΝΔ/ΓΥΝ	2	6,82	A	A
ΕΡ.6 ΔΙΚΑΣΤΕΣ	ΑΝΔ/ΓΥΝ	1	4,9	A	A
ΕΡ.11 ΔΙΚΑΣΤΕΣ	ΑΝΔ/ΓΥΝ	1	6,2	A	A
ΕΡ.20 ΔΙΚΑΣΤΕΣ	ΑΝΔ/ΓΥΝ	3	6,39	A	Δ
ΕΡ.23 ΔΙΚΑΣΤΕΣ	ΑΝΔ/ΓΥΝ	2	15,6	A	A
ΕΡ.6 ΔΙΚΑΣΤΕΣ	ΒΑΘΜΙΔΑ	1	5,1	A	A
ΕΡ.13 ΔΙΚΑΣΤΕΣ	ΒΑΘΜΙΔΑ	2	16,1	A	A
ΕΡ.21 ΔΙΚΑΣΤΕΣ	ΒΑΘΜΙΔΑ	2	8,0	A	A
ΕΡ.23 ΔΙΚΑΣΤΕΣ	ΒΑΘΜΙΔΑ	2	5,9	A	Δ
ΕΡ.2 ΔΙΚΑΣΤΕΣ	ΗΛΙΚΙΑ	12	21,3	A	A
ΕΡ.4 ΔΙΚΑΣΤΕΣ	ΗΛΙΚΙΑ	12	20,2	A	Δ
ΕΡ.13 ΔΙΚΑΣΤΕΣ	ΗΛΙΚΙΑ	12	35,1	A	A
ΕΡ.3 ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ	ΑΝΔ/ΓΥΝ	3	16,6	A	A
ΕΡ.4 ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ	ΑΝΔ/ΓΥΝ	3	7,2	A	Δ
ΕΡ.8 ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ	ΑΝΔ/ΓΥΝ	2	11,3	A	A
ΕΡ.11 ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ	ΑΝΔ/ΓΥΝ	1	2,9	A	Δ
ΕΡ.18 ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ	ΑΝΔ/ΓΥΝ	3	21,0	A	A
ΕΡ.19 ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ	ΑΝΔ/ΓΥΝ	3	8,9	A	A
ΕΡ.20 ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ	ΑΝΔ/ΓΥΝ	2	23,7	A	A
ΕΡ.2 ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ	ΒΑΘΜΙΔΑ	2	21,8	A	A
ΕΡ.3 ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ	ΒΑΘΜΙΔΑ	3	6,6	A	Δ
ΕΡ.5 ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ	ΒΑΘΜΙΔΑ	3	6,5	A	Δ
ΕΡ.6 ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ	ΒΑΘΜΙΔΑ	2	13,8	A	A
ΕΡ.13 ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ	ΒΑΘΜΙΔΑ	2	21,9	A	A
ΕΡ.14 ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ	ΒΑΘΜΙΔΑ	3	21,8	A	A
ΕΡ.18 ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ	ΒΑΘΜΙΔΑ	3	13,9	A	A
ΕΡ.20 ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ	ΒΑΘΜΙΔΑ	2	16,9	A	A
ΕΡ.21 ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ	ΒΑΘΜΙΔΑ	3	9,4	A	A

(συνεχίζεται)

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΛΕΓΧΟΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑΣ (II)

ΕΛΕΓΧΟΜΕΝΗ ΣΧΕΣΗ	ΧΑΡΑΚΤΗ- ΡΙΣΤΙΚΟ	ΒΑΘΜΟΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ	x ²	ΕΠΙΠΕΔΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	
		df		ΕΛΕΓΧΟΥ	ΥΠΟΘΕΣΙΣ 0
				P<=0,10	P<=0,05
ΕΡ.3 ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ	ΗΛΙΚΙΑ	6	11,3	A	Δ
ΕΡ.4 ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ	ΗΛΙΚΙΑ	6	12,2	A	Δ
ΕΡ.11 ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ	ΗΛΙΚΙΑ	9	25,2	A	A
ΕΡ.18 ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ	ΗΛΙΚΙΑ	9	18,9	A	A
ΕΡΩΤ. 1/1	ΔΙΚ/ΑΣΤ	2	17,8	A	A
ΕΡΩΤ. 2/2	ΔΙΚ/ΑΣΤ	3	6,3	A	Δ
ΕΡΩΤ. 4/6	ΔΙΚ/ΑΣΤ	2	16,3	A	A
ΕΡΩΤ. 6/8	ΔΙΚ/ΑΣΤ	2	39,1	A	A
ΕΡΩΤ. 10/18	ΔΙΚ/ΑΣΤ	3	58,2	A	A
ΕΡΩΤ. 16/3	ΔΙΚ/ΑΣΤ	3	14,3	A	A
ΕΡΩΤ. 19/10	ΔΙΚ/ΑΣΤ	3	96,5	A	A
ΕΡΩΤ. 22/19	ΔΙΚ/ΑΣΤ	2	6,2	A	A

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

A = ΑΠΟΡΡΙΨΗ ΥΠΟΘΕΣΗΣ 0

Δ = ΔΕΚΤΗ ΥΠΟΘΕΣΗ 0 (ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΔΙΑΦΟΡΕΣ)

ΣΤΙΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΟΠΟΥ df=1, ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΕ Η ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΑΤΑ YATES